

1097.

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AV

ÖVERDIREKTÖREN B. J:SON BERGQVIST,
KANSLIRÅDET K. E. SANDBERG, REKTORN C. O. ARCADIUS
OCH T. F. BYRÅCHEFEN J. FRANZÉN M. FL.

UTGIVEN

AV

J. F. BJÖRNSTÅHL

F. D. SEMINARIEDJUNKT

TRETTIOFEMTE ÅRGÅNGEN

STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

INNEHÅLL.

<i>Artiklar och kortare uppsatser.</i>	<i>Sid.</i>
Katekesnämndens läroboksprinciper och deras praktiska tillämpning. Av J. TH. BRING	1.
Fredrik Rådberg. »Berättelse om framgången och resultaten av försöket med växelundervisningens införande vid Hornsberg under Fågelvik av Kammarherren H. Herr greve C. H. Posse». Av G. W.	11.
Utlåtande av Landskrona seminariekollegium över kommitterades förslag av den 1 aug. 1914 till ny normalplan för undervisningen i folk- och småskolor	19.
D:r Fridtjuv Berg †	64.
Utdrag ur »Berättelse om vad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit.»	65.
Enskilt arbete av seminarieelever. Av C. O. ARCADIUS	76.
Några minnen och intryck från seminariektorsmötet i Stockholm den 27—29 mars 1916. Av JOH. JOHANSSON	83.
Kungl. Katekesnämnden och katekesfrågan II. Av C. A. BERGSTRÖM . . .	100.
Sveriges officiella statistik. Folkskolorna år 1914 och Folkskoleseminarierna läsåret 1914—1915 av Kungl. Ecklesiastikdepartementet	121.
Kungl. Katekesnämnden och katekesfrågan II. (Forts.) Av C. A. BERGSTRÖM	125.
Tysklands seminarier och folkskolor under krigsåren. Av A. WASTENSON .	132.
Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående folkskoleseminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium samt inrättande av en preparandkurs vid samma seminarium; given Stockholms slott den 31 mars 1916	138.
I fråga om seminariekursens längd	143.
Ur Meddelande till Svenska seminarielärareföreningen	147.
Tysklands seminarier och folkskolor under krigsåren. (Forts.) Av A. WASTENSON	163.
Vårt första allmänna läraremöte. Av TS	171.
Anmärkingar och recensioner	33, 105, 148, 194.

PAPPER FRÅN LESSEBO

STOCKHOLM 1916

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
160508

Katekesnämndens läroboksprinciper och deras praktiska tillämpning.

Av J. TH. BRING.

Måhända beror det på en synvilla å min sida, om jag håller före, att Katekesnämndens år 1913 utgivna »Meddelanden I» (varpå helt nyligen följt »Meddelanden II») icke i den grad uppmärksamats, som de förtjänt. Redan betydelsen av den sak. det här gäller: riktlinjer för en lärobok i kristen tros- och sedelära för hela vårt folks barn, borde kunnat tillvinna dessa Meddelanden en sådan uppmärksamhet. Därtill kommer sedan ock det grundliga sätt, varpå nämnden tagit itu med sin uppgift och sökt sprida ljus över flera viktiga principfrågor, som sammanhånga med själva huvudfrågan.

Orsakerna till att nämndens »Meddelanden» icke tillvunnit sig någon större uppmärksamhet kunna ju vara flera. Officiella betänkanden öva i allmänhet icke någon större dragningskraft. »Katekesfrågan» har länge varit under debatt, utan att man syntas kunna ena sig om någon antaglig lösning, så snart det gällt att gå utöver vissa allmänna önskemål. Mången torde ha tröttnat på diskussionerna i denna sak, och det finns ju t. o. m. icke så få, som söka inbilla både sig och andra, att en sådan lärobok som den, vilken sedan gammalt burit namnet »katekes», numera gott kan undvaras; utom vissa bibliska berättelser behöver läraren blott en samling bibelspråk och psalmverser att fritt röra sig med.

Slutligen må det ock erkännas, att för den, som med intresse för saken gått till studiet av »Meddelandena», det nog kunnat verka i viss mån avskräckande, då han funnit de mer *positiva* riktlinjerna sammanvävda med och liksom inbäddade uti *kritiken* av vissa bestämda läroboksförslag. Han har funnit det svårt att finna sig till rätta och utan alltför stort besvär vinna någon överblick över det hela.

I denna tidskrift ha »Meddelandena» visserligen redan rätt utförligt behandlats, men av vissa lätt insedda orsaker har denna behandling dels varit kanske väl ensidigt kritisk, dels framför allt fått en väl personlig färg, vilket törhända medfört, att utanför stående ej intresserat sig så mycket för den.

Syftet med denna uppsats vore nu att dels peka på några av de viktigaste principfrågorna, som i »Meddelandena» blivit belysta, dels ock på en eller annan punkt därtill anknyta några kritiska anmärkningar med särskilt avseende fästade å nämnda principers tillämpning i praktiken. Just denna sistnämnda sak har f. n. fått ett så mycket aktuellare intresse, sedan åt en av nämndens ledamöter lämnats i uppdrag att — tydligen på grundvalen av de principer, nämnden visat sig hylla — utarbета ett förslag till ny kateketisk lärobok.

Att över huvud *en särskild kateketisk lärobok är av nöden* och att man följaktligen icke kan eller bör åt den enskilde läraren överlåta att på grundvalen av en samling bibelspråk och psalmverser bedriva kateketisk undervisning, är en grundsats, som nämnden klart och bestämt hävdar. Detta saknar ej sin betydelse, särskilt med hänsyn därtill att en motsatt uppfattning på åtskilliga håll framträtt och förstått att omgiva sig med ett visst sken av pedagogisk liberalitet. Nämnden framhåller, hursom meddelandet av en verklig fast och distinkt kunskap genom ett dylikt tillvägagående skulle äventyras. »Att åt den enskilde läraren överlåta, i vad mån och i vilken form ett uppsamlade av det genomgångna läroinnehållet i fasta och distinkta formuleringar över huvud skall äga rum — detta är ingalunda att

lösa kristendomsundervisningens utan all fråga svåraste problem: det är endast att kringgå eller avvisa det» (Meddel. II, s. 31).

På olika sätt ha somliga av de läroboksförslag, som varit föremål för nämndens granskning, sökt med varandra sammansmälta det historiska och det i egentlig mening kateketiska stoffet till en enhet. Än har därvid hänsynen till det *förras* krav, än åter bemödandet att låta det *senare* komma till sin fulla rätt gjort sig gällande. Lika starkt, som nämnden framhåller betydelsen av att vid själva *undervisningen* det biblisk-historiska och det kateketiska stoffet med varandra sammanknytas till inbördes belysning, lika avgjort anser den sig böra fasthålla kravet på, att i *läroboken* dessa båda väsentligt olika slag av stoff hållas isär. Eljest löper lätt nog historien fara att om icke förvandlas till en läroframställning, så dock få tjänstgöra huvudsakligen som underlag för en sådan, eller ock mister läroframställningen sin enhet och upplöses sig uti en rad fristående, till vissa bibliska berättelser anknutna lärosatser. Det är således ej mindre av månhet om »historien» än om »läran», som nämnden anser sig böra kräva den fortfarande förefintligheten och användningen av en *särskild kateketisk lärobok*.

En annan principfråga, som nämnden flera gånger uti sina »Meddelanden» (både I och II) vidrört, är den, huruvida man helst bör tänka sig *en och samma* lärobok för hela skolstadiet samt för konfirmandstadiet. Den pedagogiskt praktiska svårighet, som en sådan anordning medför, har ofta och från skilda håll överklagats. Det synes ock ligga i sakens natur, att det vore lättare undervisa barnen på det lägre stadiet efter en enklare bok än den som passar för de mera försigkomna. Nämnden erkänner nog i viss mån dessa svårigheter, och den har — framför allt i Meddel. I — undvikit att i den nu nämnda frågan intaga någon bestämd ståndpunkt. Redan där, och än mer i Meddel. II, märker man emellertid, vartåt det lutar. De »många och viktiga skäl», som nämnden anser tala *mot* användningen av två

olika böcker, en för skolan och en för konfirmandundervisningen, framhåvas nämligen (Meddel. II, s. 37 ff.) med synnerligt eftertryck. Nämnden anser det ej blott tidsbesparande att å båda stadierna använda en och samma lärobok; den synes rent av tillmätta detta förhållande en stor betydelse med hänsyn till sammanhanget och samarbetet mellan kyrka och skola. Särskilt märkelig förefaller farhågan att användandet av en ny, ej i skolan brukad lärobok vid konfirmandundervisningen skulle hos barnen undergräva respekten för skolans lärobok i kristendom. Inte behöver väl inträdandet av en ny lärobok i ett ämne på ett högre stadium innebära, att icke den förut brukade på *sitt* stadium varit både användbar och förträfflig. För övrigt beror nog i den sak, varom här är fråga — samarbetet mellan kyrka och skola på kristendomsundervisningens område — vida mer på resp. lärares uppfattning och tillvägagående än på, huruvida läroboken alltigenom förblir densamma. Nämnden förbiser visserigen icke, att vid konfirmandundervisningen kräves utrymme — jämväl i en eventuell särskild lärobok — för åtskilligt som icke kan eller bör ingå i skolans pensum. Men detta, heter det, kunde behandlas i ett »tillägg» (kyrkoåret, gudstjänsten, vissa moment i kyrkans historia). Det torde med skäl kunna ifrågasättas, om icke en dylik åtgärd vore ägnad att i lärjungarnas ögon nedsätta värdet och betydelsen av dessa läromoment, som dock för konfirmandundervisningens specifikt kyrkliga, församlingsmässiga karaktär måste tillmätas en så stor vikt. Skulle en särskild lärobok för konfirmander finnas, borde den, enligt mitt förmenande, vid sidan av det med stor koncentration behandlade kateketiska stoffet lämna ett ej ringa utrymme åt just sådant, som nämnden vill hänvisa till ett »tillägg», samt annat därmed sammanhörande (t. ex. rörande vår kyrkas arbete, ordning och sed). Men över huvud måste jag, just på grund av det stora intresse jag hyser för en sund och framgångsrik utveckling av vår konfirmandundervisning, på det bestämdaste göra front mot tanken på att binda konfirmandläraren vid en

enda obligatoriskt gällande lärobok. Den frihet, vi svenska präster hittills på detta område ägt, må vi vara rädda om. Detta utesluter icke önskvärdheten av att genom vissa på officiell väg meddelade »regulativ» eller riktlinjer en välbehövlig fingervisning kunde lämnas vederbörande angående det lärostoff, som vid konfirmandundervisningen bör medtagas. Men man får aldrig glömma den stora olikhet, som råder ej blott mellan våra konfirmander i städerna och på landsbygden, utan ofta nog även mellan skilda konfirmandavdelningar, en olikhet, som kräver, att prästen tar hänsyn till densamma både vid undervisningens planläggande och vid dess meddelande.

Den princip i fråga om ny lärobok i kristen tros- och sedelära, som nämnden kanske eftertryckligast och outtröttligast funnit vara angeläget inskräpa, är den, som rör *lärobokens nära och trogna anslutning till Luthers lilla katekes*. Nämnden är väl bekant med »den kritik, som med växlande styrka riktat sig mot den luterska katekesens traditionellt dominerande ställning vid barnundervisningen i den kristna tros- och sedeläran». Men den anser sig böra erinra om, att »den gemensamma benämningen 'katekes' säkerligen i icke ringa grad bidragit att i det allmänna medvetandet alltför mycket sammansmälta lilla katekesen och den nu gällande s. k. utvecklingen av 1878 och att fördenskill den kritik, som med både rätt och orätt drabbat den senare, i större eller mindre utsträckning kommit att oförskyllt återfalla på den förra» (Meddel. II, s. 27). Den avgörande bristen i såväl den nu gällande katekesutvecklingen som i de flesta nyare läroboksförslag ligger enligt nämndens mening däri, att de »ej tillräckligt tillvaratagit den ledning, som Luthers lilla katekes själv har att giva». Och »i ett djupare inträngande i och en fastare anslutning till dess bärande grundtankar ser nämnden den enda vägen till en lösning av vår katekesfråga» (Meddel. I, s. 313).

Denna uppfattning har ej första gången kommit till uttryck i Katekesnämndens Meddelanden, ehuru väl det lätte-

ligen kunde förefalla deras läsare så till följd av den — låt mig säga egendomliga — benägenhet nämnden röjer att totalt negligera allt som förut på vårt språk skrivits i katekesfrågan, utom just de läroboksförslag, nämnden förefatt till granskning. Såväl i kontraktsprosten Ljungqvists år 1900 utgivna broschyr i katekesfrågan som ock i de riktlinjer för frågans lösning, omkring vilka Allm. Sv. Prästföreningen samlade sig vid sitt första årsmöte i Örebro 1904, har alldeles samma grundsats med stort eftertryck gjorts gällande: Luthers lilla katekes och dess bärande grundtankar böra leda och behärska den önskade nya läroboken i kristen tros- och sedelära, och just att detta ej kan sägas i tillräcklig mån gälla om den hittills befintliga läroboken utgör en av dennas betänkligaste brister. Då nu emellertid detta krav fått så kraftigt understöd från ett så auktoritativt håll som Kgl. Katekesnämnden, är det kanske att hoppas, att den skall röna ett större beaktande än förut.

Uttryckligen framhåller nämnden, att enligt dess uppfattning den lutherska katekesens »egentliga förtjänst icke ligger i dess yttre uppställning, utan tillhör i all huvudsak dess innehåll» (Meddel. II, s. 30). Men å andra sidan röjer nämnden heller ingen sympati för en omkastning i (i läroboken) av den hos Luther iakttagna ordningsföljden huvudstyckena emellan. »Med sina fem huvudstycken, där ofta samma ämne på flera ställen, från olika synpunkter, kommer till behandling, är den så fjärran som möjligt från 'systematik' i strängare vetenskaplig mening, men har å andra sidan genom den starka enhetligheten mellan de på en gång enkla och djupa etiskt-religiösa synpunkter, under vilka allt på varje punkt samlats, bättre än genom något än så noggrant genomfört yttre schema kunnat ske, sört för, att det inre sammanhanget ej skall saknas» (Meddel. I, s. 15). Detta utesluter emellertid icke — enligt vad nämnden vid mer än ett tillfälle betonar — att det *vid undervisningen* under vissa förhållanden kan visa sig lämpligt att följa en annan ordning.

Ett av de mest slående exemplen på huru nämnden just i följd av sin nära anslutning till de för Luthers lilla katekes bärande grundtankarna ansett sig böra bryta med vår hittillsvarande katekestradition ges genom de anvisningar, nämnden lämnat för behandlingen av *andra artikeln*. Med åsidosättande av det hittills sedvanliga dubbla schemat, »de två tillstånden» och »de tre ämbetena», göres här Luthers inledande huvudord: »Jesus Kristus vår Herre» till den allt behärskande tanken, som sedermera från olika sidor belyses i anslutning till orden om huru han »förlossat, förvärvat och vunnit» oss. Otivelaktigt har den utredning av begreppen, nämnden härvidlag lämnar, mycket lärorikt att bjuda, liksom den ock i de stora huvuddragen fullt stämmer överens med de lutherska trostankarna. Detta hindrar dock icke, att man inför nämndens framställning känner sig rätt tveksam, huruvida ej stundom de enskilda uttrycken i Luthers förklaring fått en tolkning, som skulle kunna sägas vara väl modern. Så t. ex. då i ordet »vunnit» inlägges betydelsen av »huru Kristus genom sin helighet och kärlek, genom hela sin personlighet avvinner människorna förtroende och kärlek» (Meddel. I, s. 174). Och särskilt väckes alltemellanåt tvivel på lämpligheten av de bibelord, som föreslagits såsom bildande grundval för utvecklingen av de olika begreppen. Svårt är t. ex. att fatta, varför Joh. 1:29 snarare skall höra under »förvärvat» än under »förlossat», eller varför 1 Joh. 3:8 anses passa bättre under »vunnit» än i samband med »förlossat från djävulens våld».

Över huvud ger det förslag till för den kateketiska utvecklingen grundläggande bibelstoff, som nämnden framlagt, genom sin alltför stora vidlyftighet anledning till icke ringa betänklighet ur praktisk pedagogisk synpunkt. Att basera ett enda moment i Luthers lilla katekes på icke mindre än 8 å 10 olika bibelställen kan svårigen vara att rekommendera och synes i själva verket föga stämma överens med nämndens egen på ett ställe uttalade besinningsfulla grundsats: »I en för det egentliga barnastadiet avsedd framställning

bör man ju i allmänhet sträva efter att i möjligaste mån koncentrera sig kring de allra väsentligaste grunddragen» (Meddel. I, s. 177). Den som har flerårig och fortgående erfarenhet av nödvändigheten t. o. m. på konfirmandstadiet av en ytterlig begränsning i fråga om lärostoffet, icke minst antalet bibelspråk som givas till inlärande, om icke allt skall stanna vid ett »skummande på ytan» — tiden har ändå svårt att räcka till! — han ställer sig icke så litet skeptisk till tanken på en lärobok med en så brett tilltagen biblisk grundval. Det är verkligen ägnat att förvåna, att ingen av nämndens på folkundervisningsstadiet förfarna medlemmar (såvitt av Meddelandena framgår) gjort verksam opposition på denna punkt. Akademiska synpunkter kunna och få härvidlag icke anläggas, såframt ej det hela skall i praktiskt hänseende alldeles förfelas.

Över huvud synas mig nämndens »Meddelanden», för så vitt de avse att giva positiva riktlinjer för en ny lärobok, erbjuda ett rikt och värdefullt tankestoff, som kan tillgodogöras av en skicklig lärare även utan en ny lärobok, men som, om det i en sådan skall göras fruktbärande, måste omsmältas i riktning av en högst betydande förenkling. Åtskilliga tankeförbindelser, som nämnden anser kunna komma till stånd »utan förkonstling», torde nog i åtskilliga andras ögon just vittna om och leda till sådan. Ett exempel må här återigen hämtas från den betydelsefulla andra artikeln. Här påyrkar nämnden, att man skall »låta var och en av de tre nämnda synpunkterna (»förlossat, förvärvat, vunnit») för sig leda fram till uppståndelsetanken, som då på detta sätt småningom komme att avslöja sin rika innebörd» (Meddel. I, s. 174). Jag betvivlar storligen — och det försök att tillämpa ifrågavarande anvisning i en lärobok, jag sett, har blott ytterligare styrkt mig här — att en sådan anordning skulle befordra reda och klarhet i barnens uppfattning på denna punkt. Tvärtom tror jag det vore ägnat att för dem tilltrassla och »förkonstla» det hela. Nog kunna mycket väl utan ett dylikt metodiskt grepp de sakliga synpunkter

komma till sin rätt, som nämnden gör gällande i syfte att få fram, det »vad som genom Kristi liv och död på jorden åt oss förvärvats är intet annat och mindre än den levande Herren själv, som nu med envar av oss handlar alldeles så som han handlade med människorna under sitt liv på jorden» (Meddel. I, s. 170).

Å andra sidan kan man nog känna sig benägen att sätta ett frågetecken vid nämndens påstående, att det skulle leda till förkonstling, om vid tredje huvudstyckets behandling just bönesynpunkten konsekvent behölles i sikte. Med rätta uttalar sig nämnden mot de begreppsmässiga utredningar, som enligt den hittills gällande katekestraditionen pläga anknytas till de olika bönepunkterna i »Fader vår». Men det kan ifrågasättas, om ej ett noggrant följande av de anvisningar, nämnden sedan själv lämnar för de olika böernas utläggning, lätt nog helt oförmärkt skulle glida in i samma spår, om än det bleve begreppsutredningar av i viss mån annan art än de, som hittills mestadels vid denna del av katekesen brukat ifrågakomma. Åtminstone torde en varning för missgrepp i sådan riktning ej vara obefogad eller överflödig. Med det nu sagda vare ingalunda förnekad, att nämndens anvisningar, även till tredje huvudstyckets behandling, innehålla mycket läs- och tankvärt. Men den ingående och delvis rätt invecklade exeges, nämnden måst anlita för att särskilt av Luthers stora katekes deducera fram sin tolkning av lilla katekesens förklaringar till de olika böerna har endast tjänat att hos mig befästa den mening jag länge hyst: att själva bönepunkternas enkla innehåll lätt nog undanskymmes genom ett detaljerat ingående på de lutherska förklaringsordens innehåll. Icke ens på konfirmandstadiet tror jag detta vara lämpligt (jfr Meddel. I, s. 261).

En av nämndens läroboksprinciper har jag ännu icke vidrört: den som angår *psalmstoffet*. Nämnden betonar, såsom mig synes med all rätt, »den väsentliga olikheten mellan det bibliska stoffets uppgift i läroboken och det syfte, som psalmhänvisningarna hava att tjäna», och erinrar i samband

därmed om, att psalmordens uppgift icke kan vara »att utfylla eventuella luckor i bibelmaterialet eller att än en gång, blott i bunden form, upprepa vad dessa (d. v. s. bibelspråken) haft att säga» (Meddel. I, s. 72). Psalmstoffets karaktär av religiös lyrik bör nog fasthållas; eljest kränkes ej blott ett estetiskt, utan ock ett pedagogiskt intresse av den mest centrala betydelse. Likaså framhålles vikten av att sådana psalmer och verser väljas, som äro av sund och fullödlig kristlig art och som kunna sägas såväl till form som innehåll bära en verkligt klassisk prägel. Särskilt rekommenderas att ge akt på, »vilka de psalmer äro, som förmått att verkligen erövra sig en plats i den s. a. s. levande psalmskatt, av vilken församlingen mera regelbundet vid gudstjänsten gör bruk» (s. 73). »Hellre» — yttrar nämnden (s. 74) — »än att släpa med sig underhålligt stoff må man vid en del läropunkter helt avstå från psalmhänvisningar, på andra inskränka sig till en kort, pregnant minnesvers, medan på andra åter, kring vilka de klassiska psalmerna samlat sig, ett rikt urval kan bjudas.» Övertygelsen om, att de här givna anvisningarna kunna och böra få betydelse ej blott för läroboksförfattare, utan ock för undervisare i allmänhet, har manat mig att här i största korthet reproducera dem.

Inför Katekesnämndens »Meddelanden» gäller det, såsom alltid i fråga om människoverk, att »pröva allt och behålla det goda». I det intresset ha ock de anmärkningar framställts, som återfinnas här ovan. Till stöd för dem kan åberopas ett varmt intresse för hithörande frågor, under ett årtionde å ämbetes vägnar idkade studier samt en snart trettioårig erfarenhet på konfirmandundervisningens område. Även om de gjorda anmärkningarnas värde skulle från nämndens sida underkännas, torde deras framställande ej sakna all betydelse, synnerligast då det gått hand i hand med ett varmt och tacksamt erkännande av det myckna värdefulla, nämndens »Meddelanden» haft att bjuda.

Berättelse om framgången och resultaterne av försöket med växelundervisningens införande vid Hornsberg under Fågelvik av kammarherren H. Herr greve C. H. Posse.¹

»Sedan de efter herrarna Bell och Lancaster benämnda engelska växelundervisningsskolor under nära tjugå år i England ådagalagt det mest lyckliga inflytande på den lägre folkklassens bildning och sedernas förädling, kunde de icke undgå att väcka allmän uppmärksamhet över hela det civiliserade Europa. I synnerhet har Frankrike, uppväckt till nytt liv och genom sina olyckor, bland annat även undervisat om det trängande behovet av mera ändamålsenliga uppfostringsanstalter för de lägre folkklasserna, begärligt uppfattat alla underrättelser om de engelska elementarskolornas förvånande framgång. Sedan traktaten i Paris 1814 återställt kommunikationen emellan Frankrike och England, hade åtskilliga fransyska filantroper tillfälle att blifva vittne till de härligaste frukter England skördade av inrättningar så beundransvärt avpassade efter människonaturens behov i detta avseende och så lyckligt beräknade för bildningen av de sinnen och organer, genom vilka livets nödvändiga kunskap bör inhämtas. Det outtröttliga nit, varmed den i London formerade societet för de Brittaniska skolornas uppmuntran understödde dessa inrättningar, upptände till

¹ Då Hornsbergs skola var en av de svenska skolor, där växelundervisningsmetoden först tillämpades, torde det vara av intresse att läsa en redogörelse för skolan av dess förste lärare, som tillika var huspredikant hos greve Posse skolans grundare.

deltagande och efterföljd. I en tid, då växelundervisningsmetodens välgärningar mer och mer erkännas och de däremot arbetande fördomar mer och mer undanröjas, torde det icke anses överflödigt att nämna, det herrarna greve Alexandre de Laborde, Lasteyrie, abbé Gaultier, Jomard, Say voro de, som genom utgivna skrifter och verksamma åtgärder mest bidrogo till växelundervisningens införande i Frankrike. Snart förenade sig flera utmärkta män till bildande av ett samfund, vars föremål var de fattigare folkklassernas undervisning i allmänhet och växelundervisningens utbredande i synnerhet. Denna förenings beskaffenhet och föremål meddelades societeten för nationalindustriens uppmuntran, och denna societet subskriberade med 500 francs till förmån för den nya associationen, vilken tillväxte med otrolig hastighet och utgav under namn av Société formée pour l'amélioration de l'enseignement élémentaire ifrån oktober månad 1815 en journal d'éducation, som i synnerhet upptager allt, vad som rör växelundervisningens fortgång i Frankrike och andra länder. Denna i Paris organiserade centralsocietet alstrade snart en mängd filialsocieteter i provinserna, och växelundervisningsskolor bildade sig över hela landet. Bellska och Lancasterska undervisningsmetoderna, som i vissa delar, i synnerhet i fråga om distinktionstecken, vilka icke äro antagna i de Bellska skolorna, stavningssättet, läsordningen m. m. äro från varandra skiljaktiga, förenades genom utväljande av det bästa i de båda metoderna i Frankrike, vilket land, måhända icke utan skäl, tillägnar sig metodens första användning i Europa genom chevalier Herbault omkring medlet av 18:e seklet.

Det var under sådana omständigheter, som herr kammarherren greve C. H. Posse under dess vistande i Paris år 1817 lärde närmare känna växelundervisningsmetoden i sina välgörande verkningar och började nitälska för dess införande i vårt fädernesland. I sådant avseende och efter att hava övertygat sig om metodens användbarhet hos oss har herr greven dragit försorg, att en då även i Paris vistande

svensk vid namn Larsson, som nu är i grevens tjänst och bosatt på dess gods, fick emottaga undervisning jämte de fransoser, som bildades till lärare vid Frankrikes växelundervisningsskolor. Efter ett halvt års studium av metoden har Larsson undergått vanlig lärareexamen inför centralkommitténs i Paris därtill utsedda ledamöter, över vilken examen betyg härhos i största ödmjukhet bifogas, och där-efter återvänt till Sverige. Då förlidet år den första svenska växelundervisningsskola borde organiseras i Norrköping, har herr greve Posse ditsänt Larsson för att därvid lägga handen. Det var sedan herr greven under flera besök i Norrköping funnit denna skola svarande mot sitt ändamål, som mot slutet av förliden sommar anstalter vidtogos till inrättande av en dylik på Hornsberg under Fågelvik, över framgången av vilken undertecknad, huspredikant hos herr greven och kammarherren, blivit i egenskap av lärare anbefalld att i djupaste ödmjukhet avgiva följande berättelse, till vilket det föregående skolat tjäna såsom en måhända icke onyttig inledning.»

»Hornsbergs skola, som blev färdig till begagnande kort före sistliden jul och med februari månads början ställd under min uppsikt, har av Larsson blivit inredd i fullkomlig överensstämmelse med de fransyska växelundervisningsskolorna. Själva skolrummet, som medelst borttagande av en vägg formerades av tvenne boningsrum, är 18 alnar långt, 9 alnar 6 tum brett. Mitt i rummet äro anbragta 6 sittbänkar och 8 så kallade pulpeter samt vid ena ändan av rummet en kateder med s. k. estrad för läraren, försedd med vanlig pulpet till tabellers och andra sakers förvarande. Tvenne väggar upptagas av därpå hängande läsnings- och räkningstabeller samt av fem halvcirklar av järn, omkring vilka de läsande barnen ordnas. Omkostnaderna för denna växelundervisningsskolas hela material torde kunna intagas av följande kostnadsförslag:

För varje sittbänk, som är 6 alnar lång 10 $\frac{1}{2}$ tum bred åtgå(r) 2 bräder à 16 sk.

rgpr.	32 sk.
60 spikar	15 »
2 dagsverken	rdr 1: — »

1: 47,

för varje pulpet med samma längd och bredd efter samma beräkning 1:47.

Lärarens kateder är 3 alnar 8 tum lång, $1\frac{1}{2}$ aln hög, 21 tum bred, dess fot 2 alnar 9 tum bred. Därtill åtgå:

1 Tolft bräder	Rdr 4
200 spikar	» 1
12 dagsverken	» 6
8 st. pulpeter à 1,47	15: 40
6 » sittbänkar à 1,47	11: 42
5 » halveirklar av järn à 1	5: —
30 » smärre skiffertaylor à 16 sk.	10: —
54 » läsningstabeller à 8 sk.	9: —
64 » grifflar	—: 32
10 » räkningstabeller à 12 sk.	2: 24
Blanketter av färgat papper till belöningsbiljetter och märken	1: 24
Inlösning av belön.-biljetterna för 3 ^{ne} månader	4: —
Telegraferna, 6 st. à 12 sk.	1: 24
48 brädlappar, på vilka läsning-, skrivnings-, o. räkn.-tabellerna samt uppslagslistorna fästas	3: —
Förskrifter o. skrifböcker	4: —
1 ex. ay Nya test., nya psalmboken och nya katekesen	2: 04
1 ringklocka, 1 pipa, 2 ^{ne} stolar	3: 32
Papper, pennor, bläck	1: 08

Summa Rdr 86: 38

»Det torde härvid böra anmärkas, att största delen av denna omkostnad vid skolans första organisation är gjord för minst 5 års tid, och att, då denna skola är inrättad för 64 à 70 barn, en skola för flera hundra likväl ej skulle kosta dubbelt så mycket. Man har i Frankrike antagit, att, då en växelundervisningsskola för 70 barn årligen kostar varje elev 15 francs 19 centimes, en annan för 1,000 barn endast kostar vardera 4 francs 71 centimes.» — »Under loppet av 3:e månader eller från februari månads början till den 6 maj, då examen anställdes, har Hornsbergs skola under min oavbrutna tillsyn varit öppen 5 dagar i veckan

och undervisning lämnats i fullkomlig överensstämmelse med den av centralsocieteten i Paris antagna växelundervisningsmetod, som enligt vad förut blivit nämnt är en förbättrad sammansättning av Bells och Lancasters metoder och finnes noggrant och självständigt utvecklad i denna societets utgivna häften av Journal d'éducation, guide des fondateurs et des maîtres och Manuel pratique pour les écoles élémentaires. Under dessa 3:e månader hava 31 gossar blivit inskrivna men endast omkring 20 hela lästerminen bevisat övningarna. Dessa övningar hava enligt metodens fordringar varit på följande sätt indelta: förmiddagen: Upprop och bön 15 minuter, skrivning i sand eller på skiffertavla 45 minuter, läsning 45 minuter, sifferskrivning 30 minuter, läsning på räknatabellerna 45 minuter, räkning efter diktamen 30 minuter. Eftermiddagen: skrivning 30 minuter, läsning 15 minuter, upprop och bön 15 minuter, gymnastik, då vädret och årstiden det tillåtit, 60 minuter, annars i stället sifferskrivning och räkning. Klockan 9 på morgonen hava övningarna tagit sin början; från 12 till $\frac{1}{2}$ 1 har varit vilotid för middagsspisningen, och klockan 3 eftermiddagen hava övningarna upphört. — Metoden har under nämnda tid av omkring 3:e månader blivit använd med den framgång, att på sätt hosföljande tabell närmare utvisar icke få av barnen, som vid intagandet icke kunnat skriva bokstäver eller känt siffror och obetydligt läsa, nu skriva sammansatta ord i försvarlig engelsk stil, räkna multiplikation i enkla tal samt distinkt med skiljetecknens noggranna iakttagande läsa innan. I synnerhet hava 5 à 6 av gossarna under den korta tiden gjort framsteg, som svårligen torde stå att förklara efter någon annan känd metod. Ingen slags kroppslig bestraffning har befunnits nödvändig. De få, som oaktat metodens uppmuntrande natur visat lättja, bristande uppmärksamhet eller oredighet, hava låtit rätta sig genom *straffmärken*, runda lappar av papp, vilka försedda med påskrifter: lat, ouppmärksam, osnygg m. m. blivit dem omhängda. Däremot hava efter slutade övningar

och bön biljetter av papp med påskrift: 1 rst., 3 rst., 6 rst., 1 sk. blivit utdelade till dem av monitörer och andra, som i synnerhet utmärkt sig, och vilka biljetter vid slutet av varje månad åter blivit inlösta. Monitörerna och de första av varje klass hava burit på bröstet gröna märken av papp, utmärkande deras grad. Dessa biljetter och märken hava visat sig äga god verkan. — På sången och hönen, som börjat och slutat övningarna, ävensom på läsningen av katekesen och nya psalmboken, vilka böcker ofta sysselsatt de högre klasserna, har jag bemödat mig att lägga all vikt och med tillfredsställelse trott mig finna, att det icke varit utan framgång, då även dessa övningar försiggått i överensstämmelse med metodens fordringar av bestämdhet och ordning samt med dess milda, uppmuntrande anda. — Den sista månaden hava föga påminnelser behövts för iakttagande av tystnad och ordning. Där varje rörelse är bestämd och sker på en gång, bliver den minsta uraktlåtenhet lätt bemärkt, helst den monitör, som brister i uppmärksamhet på sin klass, befarar att förlora sin belöning och sin plats. Den lägre sidokamraten är för övrigt merendels en oförtruten fiskal på den högre, som vid dennes minsta felsteg bliver uppflyttad framför honom.

Såvitt min ringa omdömes- och observationsförmåga kunnat sträcka sig, har jag sålunda funnit bekräftat, vad man i synnerhet från England och Frankrike sagt om metodens fördelar, nämligen att den lärar rätt bruka sina sinnen och bibehålla uppmärksamheten oskingrad och outtömd, emedan övningarnas omväxling är lämpad efter barnens behov, att den flerfaldigt påskyndar framstegen i skrivning, på ett mera bestämt och noggrant sätt lärar ortografien, gör behovet av böcker nästan överflödigt och fördubblar framstegen i det hela av kunskaper och bildning. Den late håller ej här den flitige tillbaka, och ingen förlorar sin tid, såvida läraren noggrant beräknar valet av monitörer. Läraren kan även desto mera behålla sin uppmärksamhet riktad på det hela, som han mindre trötts av sysselsätt-

ning med varje enskild och med beständigt talande. Undervisningen och rättelserna äro så mycket mera lämpade efter vars och ens behov, som de givas av kamrater, vilka äro föga höjda över samma sfär och begrepp. Att skrivningen föregår läsningen, en omständighet, som redan Erasmus från Rotterdam skall ansett nödvändig, tyckes medföra fördelar, vid vilka man hittills för litet fäst sig. Framför allt får det icke lämnas ur sikte, att vad som i avseende på moralitet och dess grundval, ordning, efter vanliga metoden blott är föreskrift, här på visst sätt är på en gång föreskrift och utövning. Vanan därvid, att varje sak måste hava sin bestämda plats, att varje rörelse, varje ord, varje streck måste hava sina bestämda lagar, att även den i flera fall mindre skicklige måste lydas, då han har att befalla, bliver för barnen en andra natur. Ingenting sårar barnens blick, allt bidrager att underhålla barndomens öppna och naiva väsende. Ingen rörelse är förgäves, snygghet, uppmärksamhet, sanningskärlek äro skäl till befordran likasom flit och begreppet om deras nödvändighet införlivas nästan med begreppet om framsteg i vett och kunskaper. Allt är efter denna metod så avmätt och bestämt, att föga ankommer på en oskicklig lärares gottfinnande, men mycket gott kan av en skicklig åstadkommas.

Långt ifrån att, såsom några trott, befordra ytlighet och göra det till lek, som bör vara allvar, synes växelundervisningsmetoden efter den ringa erfarenhet, jag haft tillfälle förvärva, i sanning framför allt befordra grundlighet och allvar, dock utan att kväva barndomens glättighet eller undergräva dess friskhet. Den efter naturens och barnårens fordringar avmätta rörelsen, bröstets upprätta ställning under hälften av övningarna, gångens stadga, samt slutligen själva skolrummets på hälsans välsignelse beräknade inrättning undgå ej att i sin mån verka på de späda organerna och på barnens känsla av tillfredsställelse och liv.

Jämte det jag härhos i största ödmjukhet bifogar de vid anställd examen den 6:e sistlidne maj närvarande herrar

kyrkoherdars, prostarna Atterboms och Hallströms över barnens framsteg avgivna betyg, får jag lika ödmjukt försäkra, att de ofullkomligheter och brister, som måst befinnas vid undervisningen, ingalunda komma på metodens utan endast på min räkning såsom ännu icke nog inövad i dess användande. Dessa brister, till en del oskiljaktiga från all ny inrättning, måste dock kunna småningom avhjälpas och växelundervisningsmetoden även i vårt fädernesland snart förvärva sig det förtroende och den på närmare undersökning grundade beundran, som den längesedan vunnit i andra länder.»

Fågelvik den 14:e augusti 1820.

Fredrik Rådberg.

G. W.

Utlåtande av Landskrona seminariekollegium över kommitterades förslag av den 1 augusti 1914 till ny normalplan för undervisningen i folk- och småskolor.

Lärarekåren ansåg sig böra särskilt fästa sig vid de former av folk- och småskola, där varje lärare undervisar 2 årsklasser (Litt. B o. C samt b) samt den form av folkskola, där 4 klasser undervisas samtidigt, enär de förra äro de, som kollegiet har personlig erfarenhet av, på samma gång dylika hava det jämförelsevis största barnantalet i vårt land (cirka 33 %), och de senare i sistnämnda avseende komma de förra närmast samt å vår landsbygd äro de ojämförligt viktigaste.

Först ville kollegiet som sin mening framhålla,

1) att kommitterades i och för sig mycket goda förslag om fortsättningsskolor övat ett bestämmande inflytande på dess förslag till kurser i naturkunnighet, men att på landsbygden denna skola svårligen ännu kunde tänkas bliva obligatorisk och allmän, för städerna knappast borde bliva obligatorisk, hur lämpligt det än vore att sådan där komme till stånd, att man följaktligen syntes böra utgå ifrån att det väsentliga ur detta kunskapsstoff finge meddelas i folkskolan;

2) att det timantal per vecka, som för småskolan och folkskolans lägre avdelning (1:a o. 2:a klasserna) anslagits åt de särskilda läroämnena, väsentligen influerats av komm:s

strävande att bereda fyllig plats åt vad de kalla hembygds-kunskap med tillhörande arbetsövningar, vilket skulle i småskolan upptaga cirka $\frac{1}{4}$ av barnens, $\frac{1}{5}$ av lärarinnans arbetstid för läsämnen, i folkskolans lägre avdelning $\frac{1}{8}$ o. $\frac{1}{7}$ respektive. Men härigenom hade dels tiden för det i eminent grad uppfostrande ämnet kristendoms-kunskap blivit oskäligt kringskuren; dels vore det visserligen riktigt, att till ämne för iakttagelseövningar taga verkliga föremål och livet i omgivningen, något som också länge sedan skett; men att så ingå i detaljer, som kommitterade tänkt, kunde varken vara behövt eller lämpligt, än mindre att öda tid med så mycket övningar i stickläggning, klippning, klistring, formning etc., s. k. arbets-, riktigare sagt lekövningar; det är som ville komm. ersätta hemmet på ett sätt, som kan passa för barnlekstuga, s. k. Kindergarten, men knappast för skola.

Småskolan.

Komm:s förslag till kurser och tider för de särskilda ämnena torde, om det genomföres, så småningom nödvändiggöra en 3-årig småskola, således ett framflyttande av skolåldern från 7- till 6-årsåldern. Visserligen har detta skett i de förberedande klasserna vid de s. k. elementarläroverken för flickor, här väsentligen av önskan att få gossarna intagna i de allmänna läroverkens 1:a klass vid 9-årsåldern och bereda flickorna avgångsbetyg vid 17-årsåldern. Men att så tidigt taga barnen från hemmen synes mycket litet välbetänkt, att på landsbygden med dess ofta icke synnerligen korta skolväg nödgas de små att börja så tidigt ännu sämre. Härtill kommer, att om *en* lärarinna skall samtidigt sköta tre årsklasser, försvåras hennes arbete och minskas frukten därav i mycket hög grad. Man bör därför bestämt hålla fast vid 2-klassig småskola och skolgångens början vid 7-årsåldern.

Angående de särskilda ämnena syntes följande att erinra: *Kristendoms-kunskap*: Kursförslaget är väl lämpat efter barnens mottaglighet och behov, dock behöves det tillägg att jämte föreslagna psalmer och böner inläras textorden till buden och trosartiklarna, till första artikeln i samband med berättelsen om människans skapelse, budorden vid framställningen av hur Israel fick lagen, andra artikeln sedan berättelserna om Jesu liv genomgåts, tredje artikeln vid framställningen av första pingsten. Att detta sker, fordras såväl ur inpräglingens som uppfostringens synpunkt. Men redan för realiserande av komm:s förslag är det oundgängligen nödigt, att varje dag första hälften av timmen efter bönen ägnas detta ämne, att det således erhåller 3 veckot:ar.

Modersmålet: Särskilda talövningar synas fullständigt onödiga, då barnen under så gott som alla lektioner, vid de bibliska berättelserna, läsningen och iakttagelseövningarna, övas i att tala och berätta; däremot bör det särskilt framhållas, att jämsides med skrivningen barnen väl övas i muntlig stavning.

Vid räkneundervisningen finnes säkerligen intet skäl att frångå den hittills följda lärogången — kommittéförslaget innebär långt ifrån någon förbättring, tvärtom. Att som åskådningsmedel använda »sådana mindre föremål, som barnen kunna själva anskaffa, t. ex. tennsoldater, kulor o. d.», är i viss mån signifikativt, men kommer blott att vålla oreda och bråk. De enklaste och närmast till hands liggande åskådningsmedlen äro naturligtvis fingrarna och händerna jämte stickor, liksom de enklaste talbeteckningarna under första tiden (1—9) streck, eventuellt de romerska siffrorna.

Beträffande den s. k. hembygds-kunskapen föreslå komm., att 2 av de 6 t:ar, de önska för detta ändamål, ägnas åt arbetsövningar med teckning, stickläggning och modellering. Vida bättre vore att, såsom skett vid detta seminarium under de snart 15 år det varit i verksamhet, använda dessa för slöjd. Komm. snudda vid detta förslag, men lämna det åsido under förmenande att det icke skulle vara lika roande

för barnen som lekövningarna. Oavsett att skolan väl ändå icke underhålles för att roa småttingarna — den filantropiska uppfattningen torde få anses antikverad — är det av vår erfarenhet tillfullo ådagalagt, att slöjden intresserar barnen, liksom det enligt vår uppfattning är vida mer ändamålsenligt, ej minst ur uppfostringssynpunkt, att barnen få utföra ett verkligt arbete, som kan omedelbart komma till nytta och därigenom även skänka tillfredsställelse.

Riktlinjerna för hembygdsundervisningen äro goda, stoffet däremot alldeles för vidlyftigt. Det berör ju så gott som alla kunskapsområden, varav följden blir, att barnen visserligen få en yttlig föreställning om mångahanda saker och företeelser, men ändå egentligen icke veta någonting, och att när ämnena sedan skola grundligare genomgå i folkskolan, de förlorat nyhetens friskhet och behag. Stoff av vissa slag har rent av sina vådor. Komm. föreslå, att samtalen under den första skoltiden huvudsakligen skola röra sig om *hemmet*, varvid barnen själva böra få »berätta och beskriva». Det göra de också i allmänhet högst gärna. Men som de ej kunna skilja på vad som lämpar sig eller ej att om-tala, kunna dessa samtal bli rätt vanskliga från föräldrarnas synpunkt sett, om än lärarinnan söker behandla saken så taktfullt som möjligt. Till hemmet hör också *julen*. Naturligtvis bör man tala med barnen både om julen och julfirandet, men om det är lämpligt att göra det i den utsträckning komm. (sid. 150) synas önska, blir en annan fråga. För de barn, i vilkas hem julen av ekonomiska eller andra skäl icke vidare högtidlighålles, kan det kännas pinsamt att så mycket höra talas om »julstök, juluppköp, julklappar och julnöjen». Men även för andra barn kan julstämningen fördärvas genom mycket prat. Det är väl ej heller meningen, att julen skall firas på samma sätt hos alla; för dess högtidlighållande vill och bör väl varje hem ha sina egna plägseder.

Mycket önskvärt vore däremot, att iakttagelseövningarna för andra klassen under vårterminens senare del omfattade

skolan och hembygden såsom grundläggning för den nästa år börjande undervisningen i geografi.

Folkskolan.

I fråga om *kristendoms-kunskap* innefattar kommitterades förslag väsentligen, att i folkskolans lägre avdelning inläras bibl. berättelser, ena året ur G. T., andra året ur N. T., i dess övre avdelning lärotexter ur bibeln med därtill anknuten framställning av vår kyrkas lära i enlighet med Luthers lilla katekes, på det sätt att ena året genomgås 1:a huvudstycket, 1:a trosartikeln och 3:e huvudstycket, andra året 2:a och 3:e trosartiklarna och 4:e huvudstycket. Den tid komm. vilja tilldela ämnet är 3 t:ar i nedre, 4 i övre avdeln. Häremot har komm.-ledamoten, prosten R. Sundell anført, att tiden för ämnet vore alltför snävt begränsad, att ett uppskjutande av katekesläsningen till 3:e folkskoleklassen måste leda antingen till forcering, varigenom ett ordentligt tillägnande av innehållet i hög grad äventyras, eller ock till en sådan förkortning, att praktiskt viktiga moment skulle komma att alltför mycket undanskjutas, ävensom att vid den kursväxling, som måste äga rum i skolor av E-(såväl som av B-)typ, andra och tredje trosartiklarna komme att genomgås utan att barnen dessförinnan erhållit insikt i 1:a huvudstycket, således sakna den nödiga grundvalen.

Dessa inkast synas väl grundade.

Att de bibliska berättelserna genomgås och inläras i folkskolans lägre avdelning, är ändamålsenligt, men nödigt är också att här inläres katekesens första huvudstycke.

Kursplanen torde därför böra bliva för skolor av A-typ i enlighet med Sundells förslag, alternativ II (sid. 368—70) i komm.-bet.; för skolor av B- och E-typ i lägre avd.:

bibl. berättelser, ena året ur G. T., andra året ur N. T.; katekes: ena året kort inl. om Gud och Guds ord, de 4 första buden; andra året kort inl. om Gud och Guds ord, de övriga buden; några psalmverser i anslutning till berättelserna; kärnspråk ur bibeln;

i övre avdelningen: lärotexter i enlighet med komm:s förslag, i anslutning till dessa katekes, ena året första trosartikeln och 3:e huvudstycket, andra året 2:a trosartikeln, 4:e huvudstycket, 3:e trosartikeln.

Kärnspråk, psalmverser, gudstjänsten och kyrkoåret enligt komm:s förslag.

Komm. hava i st. f. bibl. hist. och läsning ur bibeln föreslagit eventuellt införande av en bok med valda texter ur G. T. och N. T.

Visserligen är denna textbok sådan den föreligger i Alfr. Dalins upplaga ett vackert arbete, vittnande om fin religiös känsla och uppfattning; det anses dock, att den bleve för fylig som lärobok och att den kan komma att uttränga bruket av bibeln själv i skolorna. De bibliska berättelserna skola enligt komm:s mening, i vilken vi fullt instämma, framställas sålunda, att läraren i anslutning till vederbörande bibeltext meddelar dem muntligt, enkelt och åskådligt samt därefter förvissas sig om att barnen rätt uppfattat innehåll och händelsegång; de skola återfordras »antingen med barnens egna ord eller med bibelns uttryckssätt». Med kännedom om gängse lärosätt har man alla skäl att härvid befara ett alltför mekaniskt meddelande och likadant återgivande. Härtill kommer, att de bibliska texterna med sitt högtidliga innehåll äga och måste äga rätt många ord och uttryck, som äro mindre vanliga och för barnens uppfattningsförmåga svårtillgängliga. Berättelserna skola dock inläras. I detta som i andra ämnen synes då allra mest ändamålsenligt att barnen få en efter deras uppfattning mera lämpad lärobok, och sådana äga vi ju flera, väl kända och beprövade. Intet hindrar emellertid att, sedan berättelsen genomgåtts, bibeltexten läses.

För G. T. synes textbok lämplig, dels emedan detta är väl omfångsrikt för så små barn, dels av andra väl kända skäl; men för N. T. och Psaltaren bör och behöver sådan icke förekomma; tvärtom, här böra barnen lära att riktigt finna sig till rätta.

I övre avdelningen böra lärotexterna naturligtvis läsas ur N. T. och ur textbok för G. T., därest icke dessa senare texter, som nog lämpligt vore, trycktes i den bibliska historien. Minsta antalet veckotimmar, som för ämnet behöves, är enligt vår bestämda övertygelse i B-skola 4 för varje avdelning, i E-skola torde 5 lärotimmar vara nödvändiga.

I fråga om kursförslaget i *modersmålet* synas följande erinringar av behovet påkallade.

I. Talövningar. Att i enlighet med förslaget anslå särskilda timmar till sådana, synes vara alldeles onödigt, då dylika måste förekomma dels i samband med läsningen, dels vid nästan alla lektioner i läsåmnena, där barnen få öva sig i att berätta och beskriva.

II. Läsning. I förslaget betonas att »ord- och satsförklaringar måste givas med en viss sparsamhet», något som väl är att uppfatta som en reaktion mot den vanligtvis mindre väl skötta s. k. innehållsbehandlingen. I stället borde nog framhållits, att läsningen först och främst icke får bli ett tanklöst rabblande. För att undgå detta bör läraren dels vänja barnen vid att, under det han läser före, markera för sig de ord och uttryck, som de icke förstå, och sedan själv-mant fråga honom efter deras betydelse, dels genom förståndiga frågor söka fästa deras uppmärksamhet vid huvudsaken och bibringa dem en verklig uppfattning av det lästa.

III. Skrivning. Här fästa komm. stor vikt vid avskrivningen och förorda, att inlärandet av regler uppskjutes till andra klassen. Erfarenheten har emellertid tillfullo ådagalagt, att avskrivningen måste omsorgsfullt kontrolleras, om den skall tjäna något till, och att, om man vill åstadkomma någorlunda säkerhet i rättstavning, man måste gå tillbaka

till den gamla metoden med noggrant inlärande av regler och mycken övning i muntlig stavning.

Vartill avskrivning av stycken ur Sveriges lag skall tjäna, är svårt att förstå; lagstilen utgör ju icke något gott stilföredöme.

IV. Språklära. Enligt vad av anmärkningarna framgår skulle den egentliga undervisningen i språklära icke börja förrän i 4:e klassen. Dittills skulle man sysselsätta sig med s. k. språkbyggnadsövningar. Men säkerhet i modersmålets form- och satslära kan omöjligen ernås genom ett års undervisning och säkerhet i dessa element är dock nödvändig, dels för kommateringen, dels för uppsatsskrivningen, att nu icke fästa någon vikt vid dess behövlighet för den undervisning i främmande språk, som ju förekommer i de mångstädes befintliga överbyggnaderna på folkskolan.

På grund härav anses följande ändring i kursplanen nödig.

Klass 1. Rättskrivning: J-ljudet, sj-, tj- och ng-ljuden.

Klass 2. Rättskrivning: Långt medljud, å- och ä-ljuden. De viktigaste kommateringsreglerna.

Språklära: De viktigaste ordklassernas kännetecken. — Subjekt, predikat och bestämning.

Klass 3. Språklära: Ordklasserna, t. ex. subst., adj., pronomina. Den enkla satsens delar.

Klass 4. Språklära: Ordklasserna, t. ex. verbet. — Den enkla satsens delar. De viktigaste av satsförkortningarna.

Beträffande *räkning och geometri* måste noggrant fasthållas, att läraren redan i B- och C-skolan, än mera i E- och F-skolan endast kan ägna begränsad tid åt direkt undervisning av barnen, i de båda senare blott 1 t., de andra cirka 2 t. i veckan och att detta nödvändiggör viss och vis begränsning, så ock att vad som först och främst behöves är säkerhet i siffreräkning, i räkning med de vanliga sorterna samt i att utreda och beräkna (i enklare fall i huvudet) vanliga i livet förekommande uppgifter.

Är det så, då räcker, enligt vår erfarenhet, tiden alldeles

icke till för den geometriska kurs komm. föreslagit för folkskolans 3:e och 4:e klasser, liksom den för det dagliga livets och det stora flertalets behov är av jämförelsevis underordnad vikt. Den geometriska insikt barnen kunna och måste medhinna är en fullt klar föreställning om de vanliga måtten och vikterna jämte säkerhet i den vanliga enkla beräkningen av kvadratiske och rektangelformiga ytor samt kroppar med dessa till bas. För att ernå det förra måste undervisningen i vida högre grad än hittills skett, såsom också komm. föreslå, utgå från verkligheten, men de minimala sorterna, vilka så gott som aldrig förekomma i vanlig praxis, mm, mm², mm³, mgr elimineras bort och de andra grupperas på naturligt praktiskt sätt, mått för små längder och för sträckor, yt- och rydmmått enahanda, vikter för laster (ton, dt och kg.) samt för vanlig hushållsvägning.

Vid räkning är det i B-, C-, E- och F-skolor nödigt, att barnen vinna säkerhet i räkning med hela tal och dec-bråk. Men skall detta uppnås, då är det nästan nödvändigt, att läran om vanliga bråk i E- och F-skolan faller bort, åtminstone för det stora flertalet och så länge dessa skolor äro blott 4-klassiga, samt att den i B-skolan helst uppskjutes till senare hälften av sista året.

Det synes därför mest lämpligt att kursplanen för ämnet blir ungefär följande:

för skolor av typen litt. A och B i enlighet med herr E. Ehrlins förslag i Sthlms folkskolläraryörening den 4:e dec. 1914 (F. V. och Sv. L. T. för 9 dec. 1914),

för E-skolor: nedre avd. E. Ehrlins förslag,

övre avd. 3:e klassen: Huvudräkning. Fortsatt övning med hela tal. Decimalbråk: inledning, de fyra räknesätten med enklare exempel, procent, avdrags- och enkel ränteberäkning.

4:e klassen. Huvudräkning. Hela tal och decimalbråk, tillämpningsexempel, fördelningsräkning, kassabok.

Nödvändigt är, att komm:s påpekande av, att i E- och F-

skolan något så när bestämd tid ägnas åt direkt undervisning av de särskilda klasserna, behörigen efterföljes.

Angående ämnesgruppen »hembygdskunskap», *naturlikhets* och *geografi* framhölls följande:

Särskilt anmärkningsvärt såväl som ödesdigert för åtminstone den ena ämnesgrenen är strävandet att samman-smälta eller som det heter koncentrera biologi och geografi till ett ämne. Komm. framhålla sid. 203: »Det är blott en längre gående tillämpning av grunder, som redan förut varit åtminstone teoretiskt godkända.» Egendomligt nog synas de ej kommit att tänka på att detta teoretiska godkännande måhända befunnits olämpligt att omsätta i praxis. Detta hade dock legat nära till hands. Materialet för dessa ämnen är ju avsevärt olika. Biologien skall meddela kunskap om växterna och djuren, deras utseende och byggnad, deras livsförhållanden och betydelse för människan; geografin kunskap om jorden som verkningskrets för människan, dess ytbeskaffenhet och naturtillgångar, hur de förra hjälpa eller hindra, hur de senare tillgodogöras, så ock hur avstånden övervinnas; den bör därjämte bibringa kunskap om de viktigaste folken och deras betydelse i nutidslivet, så ock om de allra viktigaste produktions- och handelsplatserna. Såväl det ena som det andra stoffet skall, låt vara med stark begränsning, inläras; detta blir alls icke lättare, om man sammanför det under en benämning, men vad som härigenom kan inträffa och med all säkerhet sker, det är att det ena slaget stoff kommer att favoriseras på det andras bekostnad, och vilket det blir, hava komm. tydligt nog anvisat i sitt förslag.

I folkskolans lägre avdelning skall under benämningen biologi behandlas växter och djur i hembygden, växternas blomning och förökning, i övre avd. växternas näring samt översikt över djurrikets (varför icke också växtrikets?) huvudgrupper, under namn av geografi i lägre avdelningen övriga viktigare djur och växter inom Sverige (således för skåningar t. ex. björn, lo, varg, get, ren, fjälllämmel(!), rov-

fåglar, skogs- och fjällhöns, makrill, lax, strömming etc., skogsbär, hjortron etc.), i övre avd. viktigare djur och växter i utlandet (t. ex. apor, lejon, tiger, elefant, buffel, valar, vinstock, oliv- och apelsinträd, bananer, palmer, ris, majs, bomullsört, te- och kaffebuske, kakao etc.). Att kombinationen lejonet-öknen, tigern-djungeln skulle vara naturligare än katt-lejon-tiger, kombinationen buffeln-Nildeltat bättre än buffeln-oxen, riset-Gangesdeltat, majsen-Mississippibäckenet förmånligare än ris-majs-våra sädesslag, torde dock vara något väl djärvt att påstå, så ock att inlärandet skulle underlättas genom de förra sammanställningarna. Men vad som är tydligt nog, det är att tiden för verklig geografi kommer att över måttan beskäras. Och den tid, som unnas åt ämnet, är i och för sig liten nog. Av de 5 veckotimmar, som det kombinerade ämnet skulle erhålla i lägre avdeln., anslås åt »hembygdskunskap» 3, d. v. s. om läsåret sättes till 33 effektiva veckor, skulle hembygdskunskapen erhålla de 20 och av återstoden geografin hälften: 6 à 7 veckor med cirka 32 t:ar per år, på två år dubbelt. Räknas nu på hemlandskapet varje år cirka 8 t:ar, vilket trots all hembygdskunskap icke lär vara för mycket, erhåller man för hela det övriga Sverige in summa 48 t:ar, cirka 2 t:ar för ett vart av de särskilda landskapen. Att under sådana förhållanden ordentligt inlära fäderneslandets geografi blir nog ett konststycke, som överskrider även den mest nitiske och duglige lärarens förmåga, helst välbekant är, vilken tid innötandet av namn och lägen kräver. Eller skola de kanske enligt tidens tendens icke inläras? Men då hellre bort med hela ämnet. Praktiskt sett blir så fallet, och då är det mest ärligt att säga rent ifrån. Hela svårigheten härrör från den onaturligt breda plats komm. önska bereda hembygdskunskapen. Vad som framhålles sid. 164, särskilt i punkt 4. om iakttagelser angående lantmannen och hans yrke, husdjuren o. d., kan leda till den förmodan, att komm. föreställa sig, att barnen varken kunna se, höra eller tänka utan lärarens omständliga ledning, som om hemmet och barnens egen er-

farenhet icke betydde någonting, icke vore något att anknyta till eller stödja sig på. — Vad utlandet angår undrar man med fog, varför komm. icke bibehållit den gamla anvisningen i normalplanen »utförligare behandling av de länder, som stå i närmare förbindelse med fäderneslandet».

Skall verklig geografi läsas, och med den livliga beröring med varandra, som dels olika delar inom fäderneslandet, dels de särskilda folken numera hava, lär detta icke kunna undgås, då är den gamla normalplanens anordning avgjort att föredraga framför nu föreliggande projekt.

Frånsett biologien, som ju enligt förslaget skulle erhålla i sig själv onödigt och för det hela menligt utrymme, samt läran om människokroppen och dess vård, komma i den egentliga folkskolan andra grenar av naturkunnigheten betänkligt till korta. Av kemien skall förekomma blott läran om förbränningen och om luftens beståndsdelar, av fysiken blott det enklaste av värmeläran och galvanismen. Det förefaller dock som ur propedeutisk synpunkt (för biologi och hälsolära) kännedom om syra, bas och salt samt vissa salter, om kolhydrat, fett och äggvita, ävensom (för geografien) om järnmalm, masugns- och valsningsprocessen kunde vara behöfelig — det är regel att vid inträdesexamen å seminarium sökande icke kunna skilja på järngruva och järnbruk —; önskligt vore nog ock, att det allra enklaste av läran om vätskor och gaser (kommunicerande kärl, kapillärkraft, pumpen) genomgives samt åtminstone för gossar något redskapslära. Men då måste naturligtvis hembygds-kunskap och biologi maka åt sig.

Kursplanen för hela denna ämnesgrupp måste helt och hållet omarbetas. Härvid bör tillses, att geografien erhåller sin, naturkunnigheten sin bestämda tid, såsom nu 2 t:ar vardera, biologien i stället begränsas och genomgås i lägre avdelningen, varigenom man i övre avdelningen kan få nödig tid åt ena året fysik, andra kemi och hälsolära.

I fråga om *historia* ansågs förtjänstfull komm:s strävan att få framställningen knuten till vissa viktiga tilldragel-

ser och personligheter — att det föreslagna urvalet emellanåt är mindre gott kan ju avhjälpas —, vidare deras önskan om en för barnen lämplig historisk läsebok, ehuru en dylik naturligtvis aldrig kan ersätta god muntlig framställning, så ock deras bemödande att i lägre avd. bereda tid för sammanhållning och inarbetning av det lästa stoffet. Men då komm., särskilt för att markera tidsföljd och utveckling, föreslå att i lägre avd. hela tiden till 1521 skall genomlöras med sjumilasteg varje år, torde de icke vara på lämplig väg. Först och främst lär tidsföljd för 9—11 års barn, såsom H. Dahlgren anmärker, icke betyda särdeles mycket, vidare är att befara, att den alltför vida tidrymden kommer att leda till alltför stark avknappning av materialet. Bättre är säkerligen att ena året genomgå berättelser från forntiden till omkring 1150, då Sverige kan anses kristnat, andra året sådana från medeltiden efter en kort överblick över forntiden. Att härvid dels kristendomens genomträngande av samhällslivet, dels sammanslutningen av vårt folk till ett folk blir huvudtemat är väl själfallet. För övre avdelningen betyda givetvis tidsföljd och utveckling mera, varjämte barnen böra känna Sveriges stormaktsställning under 1600-talet för att förstå krigssträvandena från mitten av 1700-talet, känna till Gustav I och Gustav Adolf för att förstå Gustav III. Man vore därför böjd att här ansluta sig till komm:s förslag. Farhågan för alltför stor knapphet och uteslutande av väsentliga moment får dock ett starkt stöd av komm:s förslag till berättelseurval sid. 250; det blir en ytterligt torftig kunskap barnen efter detta erhålla. Det synes därför bäst att i E-skolan bibehålla nuvarande kursväxling. I B-skolan däremot böra de båda klasserna få skilda timmar för ämnet, vilket utan större svårighet låter sig genomföra, såsom erfarenheten från vår övnings-skola väl visar.

Angående övningsämnen sång och teckning samt gymnastik syntes intet väsentligt att erinra, väl däremot beträffande slöjden.

Av skäl, som förut anförts, är det ur alla synpunkter önskvärt, att flickslöjd för både gossar och flickor börjar i småskolan och där träder i stället för lekarbeten. Härigenom vinnes även en icke liten tid för den kvinnliga slöjden i folkskolan, och för gossarna bör det längre arbetet med flickslöjd i flera avseenden verka uppfostrande: de kunna själva sy i sina knappar, stoppa sina strumpor, nödtorftigt sy ihop revor i sina kläder, böra ock tillhållas att göra det och därigenom bliva mer aktsamma; de lära ock sätta mera värde på det kvinnliga arbetet. Vid Stockholms folkskolor har en sådan anordning ju länge varit införd.

I folkskoleklasserna bör man, om möjligt, icke upptaga tiden med för mycket småsaker, för många modeller, där samma övningar ingå, utan förlägga både lagning och märkning till mellanklasserna. Till högsta klassen förläggas uteslutande sådana arbeten, som lämpligast förfärdigas på maskin, såsom livstycken, underkjolar, blusar och klänningar samt reparationsarbeten, såsom ändring och omsyning av kläder. Särskilt för mindre bemedlade hem äro sistnämnda arbeten av stor praktisk betydelse.

Litteratur.

Sveriges officiella statistik. Folkskolorna år 1913 av Kungl. Ecklesiastik-departementet.

Berättelserna om folkskolorna utkomma nu i rask följd. I förra häftet omnämnde vi berättelsen för år 1912, och nu vilja vi göra ett utdrag ur berättelsen för år 1913.

I. Högre folkskolorna.

Redogörelsen för dessa inledes med en kort historik. Deras antal var under läsåret 1913—14 35 med tillsammans 201 lärare, av vilka 111 voro ämneslärare och 90 särskilda övningslärare. Den starka ökningen av lärarkrafter beror dels på tillkomsten av nya skolor, dels på utvidgning av åtskilliga äldre.

Lärjungarnas antal visar en ökning från 1,400 till 1,695. Lärkursens längd växlar liksom förut mellan 1 och 4 år. Läsetermi- nernas fördelning har varit mycket olika. Några skolor hava ombildats till kommunala mellanskolor, medan i stället nya högre folkskolor tillkommit.

II. Allmänna folkskolorna.

Folkskolans högre avdelning fanns i 29 städer och 7 skoldistrikt på landsbygden. Antalet klasser uppgick sammanlagt till 261, varav 201 kl. 5, 50 kl. 6, 8 kl. 7 och 2 kl. 8. Sjätte klassen förekom i 11 städer, sjunde i 3 (Norrköping, Malmö och Örebro) och åttonde endast i Malmö. Antalet lärare uppgick till 235.

Antal skoldistrikt uppgick år 1913 till 2,423. Antalet *skolhus* var 13,818, varav 10,712 voro skoldistriktens egna.

År 1913 funnos i riket 6,345 *folkskolor*, varav 6,170 fasta och 175 flyttande, 2,547 *mindre folkskolor*, varav 1,849 fasta och 698 flyttande. Hela antalet folk- och småskolor uppgick till 15,549 mot 15,312 år 1912.

Antalet *skolträdgårdar* uppgick i likhet med år 1912 till 2,146. Men dessutom funnos under år 1913 548 andra trädgårdar och jordland, som använts för barnens undervisning. Sammanlagda antalet uppgick således till 2,694 mot 2,678 föregående år, utvisande en ökning av 16.

Statsbidrag för *den fortsatta undervisningen* erhöles år 1913 av 1,162 skoldistrikt varav 1,104 tillhörde landsbygden och 58 städerna. Antalet fortsättningsskolor, som under samma tid erhöles dylikt anslag, uppgick till 2,250, varav 2,111 på landsbygden och 139 i städerna. Antalet skoldistrikt, som år 1913 erhöles statsbidrag för *undervisning i slöjd för gossar*, uppgick till 1,614, varav 1,520 voro belägna på landsbygden och 94 tillhörde städerna; antalet slöjdvadlingar, för vilka under samma år statsbidrag utgick, utgjorde 5,737, varav 4,051 å landsbygden och 1,686 i städerna.

Antalet skoldistrikt, som år 1913 erhöles statsbidrag för *undervisning i slöjd för flickor*, uppgick till 1,898, varav 1,799 voro belägna på landsbygden och 99 tillhörde städerna; antalet slöjdvadlingar, för vilka under samma tid statsbidrag utbetalades, utgjorde 8,222, varav 6,085 på landsbygden och 2,137 i städerna.

Med avseende på *skolornas anordning efter normalplanens olika littera* förekom litt. A-skolan vid 955 folkskolor, litt. B-skolan vid 893, litt. C-skolan vid 1,317, litt. D-skolan vid 186, litt. E-skolan vid 1,706, litt. F-skolan vid 1,113 och litt. G-skolan vid 175.

I procent te sig talen sålunda: litt. A 15, litt. B 14,1, litt. C 20,8, litt. D 2,9, litt. E 26,9, litt. F 17,5, litt. G 2,8.

De allmännast förekommande skolformerna på landsbygden äro litt. C-, E- och F-skolorna. Litt. G-skolorna visa ett starkt avtagande. Skolformen litt. G² (för skolor flyttande på tre stationer) har icke förekommit sedan år 1908.

Antalet *lärare och lärarinnor* i läsämnen uppgick år 1913 vid folkskolorna till 10,335, vid mindre folkskolor till 2,553 och vid småskolor till 8,245 eller tillsammans 21,133, därav 6,018 lärare och 15,115 lärarinnor.

Antalet *skolpliktiga barn* (i åldern 7—14 år) var 914,551. Hela antalet i folkskolor, mindre d:o, småskolor, seminariernas övningskolor, högre folkskolor, allm. läroverk och fackskolor, kommunala mellanskolor, skolor för abnorma barn, enskilda skolor och i hemmen undervisade barn utgjorde 826,701. Av lärjungarna undervisades 94 % i fasta skolor och 6 % i flyttande.

Medeltalen av lärjungar för varje lärare eller lärarinna utgjorde i *fasta skolor*: för landsbygden 39, i städerna 36, för hela riket 39, i *flyttande skolor*: för landsbygden 33, i städerna 23, för hela riket 33.

För *samtliga skolor* voro medeltalen för landsbygden 39, i städerna 36 eller för hela riket 38.

Skoldistriktens *samtliga utgifter* för år 1913 uppgingo till 47,156,079 kronor mot 44,597,735 kr. år 1912.

I rikets större städer uppgingo utgifterna för skolväsendet till följande belopp: i Stockholm 4,368,185 kr., i Göteborg 1,615,291 kr., i Malmö 1,015,054 kr., Norrköping 423,392 kr., Gävle 422,621 kr., Hälsingborg 483,248 kr., Örebro 300,888 kr., Eskilstuna 324,066 kr., Jönköping 281,169 kr., Karlskrona 199,621 kr., Uppsala 218,978 kr., Linköping 180,661 kr., Borås 231,952 kr., Lund 281,971 kr., Västerås 197,115 kr., Karlstad 192,842 kr.

Livsbilder av *Joh. Johansson*, rektor vid Linköpings folkskoleseminarium, f. d. teol. lektor. Linköping, Författaren, 1915. Pris bunden 3 kr.

I våras anmälde vi förf:s förtjänstfulla arbete *Guds rike*, som i tre delar behandlar bibliska historien, katekesen och kyrkohistorien. Nu har han utgivit en omfångsrik läsebok att användas i anslutning till läroboken. Här meddelas livsbilder ur gamla och nya testamentet samt ur kyrkohistorien. I tilltalande och åskådlig form framställas de olika bilderna. Man kunde nu invända, att man beträffande gamla och särskilt nya testamentet har skriften själv att gå till och använda som läsebok. Detta är visserligen sant, och det är förvisso icke meningen att på något sätt undantränga den heliga skrifts bruk, men som man lätt finner, har förf. till en helguten bild sammanfört vad som ofta på spridda ställen meddelas. Så t. ex. skildras i sammanhang Petrus (Klippmannen), Johannes (Kärlekens apostel) och Paulus (Förföljaren-bekännaren) i de tre sista berättelserna i nya testamentet. Vidare ha vi beskrivningar av sådant, som eljest särskilt för yngre lärjungar ej är så lätt tillgängligt, såsom Döda havet (En märkvärdig sjö), Genesarets sjö, Templet i Jerusalem m. m. Belysande noter och förklaringar bifogas därjämte, då så är behöfligt. Den kyrkohistoriska avdelningen är isynnerhet rikhaltig och utgör närmare två tredjedelar av boken. Förf. har med de väl tecknade livsbilderna velat särskilt hos ungdomen väcka intresse för den kristna kyrkans utveckling, ett ämne, som, där det rätt bedrives, bör vara ganska bildande. Med avseende på form och framställningssätt gäller detsamma, som vi yttrat om de bibliska livsbilderna.

Angående urvalet kan man här liksom i den kyrkohistoriska läroboken, till vilken livsbilderna ansluta sig, i viss mån ha en annan mening än förf. Det kan nämligen ifrågasättas, huruvida i en sådan läsebok ej ett och annat namn kunnat uteslutas eller lämna rum för ett annat mera bekant eller betydelsefullt. Så t. ex. Anselm

(»Den andre Augustinus») och Tolstadius (»En rätt församlingsherde»).

Förf. torde härvid ha följt en viss plan, och läraren eller den enskilde läsaren har tillfälle till att, allteftersom han finner lämpligt, förbigå en berättelse eller läsa den.

Att denna avdelning blivit så omfattande, beror på att skildringarna i allmänhet äro mycket utförliga. Vid högläsning behöva de därför delas på två eller flera timmar. Så upptaga berättelserna om Franciskus (»Den lille fattige från Assisi») och Paul Gerhardt (»En sångare av Guds nåde») omkr. 27 sidor, ber. om Anselm 17 s. För skolbruk hade det visserligen varit lämpligare, om de varit mera begränsade, men förf. har, såsom han nämner i ett medföljande prospekt, avsett sin läsebok icke blott för de unga i skolorna utan även för äldre personer och för läsning vid vissa sammankomster, såsom församlingsaftnar m. m. För angivande av innehållet i de särskilda berättelserna använder förf. till största delen väl valda motton.

Berättelserna äro författade eller bearbetade av utgivaren utom st. »Näktergalens klagan» (allegori) i del I, som bär det här på platsen väl kända märket K. W. S., samt »En diakonissinvisning på Ersta» av hovpred. J. Norrby och »I faror bland rövare» av missionär E. Folke, båda i del II.

En kortfattad recension kan för övrigt ej giva någon fullständig bild av det rikhaltiga innehållet, utan vi hänvisa till arbetet självt, som också i förhållande till omfånget är ovanligt billigt. Att det kan säljas för tre kronor, har ej varit möjligt utan ekonomisk uppföring å förf:s sida.

Hanna Bratt. När arbetsdagen begynner. *En samling morgonböner hållna i Brummerska skolan läsåret 1913—1914.* I. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris 2 kr.

Dessa morgonböner ha till största delen hållits i Brummerska skolan höstterminen 1913 inför de tre lägsta elementarklasserna. Beträffande innehållet ha ej några sammanhängande texter följts. För lördagens morgonböner har någon av söndagens texter legat till grund. Morgonbönerna ha förnämligast bestått i samtal mellan lärarinnor och barn men framställas här i löpande följd.

Stundom utgår förf. från något bibelställe men ofta från någon tilldragelse eller omständighet i livet, från drag ur mera bekanta berömda personers liv, såsom drottning Sophia, Erik Gustaf Geijer, ärkebiskop Ekman, från ordspråk och liknelser samt berättelser. De sistnämnda äro hämtade dels ur allmänna livet, t. ex. Gamla Emma, dels ur missionshistorien. Så ligger berättelsen om Chundra Lela till grund

för flera böner. Innehållet är således ganska växlande. Vilken behållningen därav blivit eller vilket intryck det gjort, veta vi ej. Förf. tänker, att hennes samling kan bli till gagn för unga, måhända nyexaminerade lärarinnor i kristendom och giva dem något uppslag. Då förf. antagligen under lång tid följt samma förfaringssätt som här, har hon säkerligen å sin sida funnit det lämpligt och fruktbärande. Härav följer dock ej, att detta sätt att gå tillväga lämpar sig för andra, då härvid så mycket beror på den individuella läggningen.

Förf:s religiösa åskådning är vad man kallar modern, ehuru den tager sig uttryck på ett ganska moderat sätt.

Förtjänsten i denna samling ligger däri, att betraktelserna äro enkla och till stor del beröra förhållanden, som äro bekanta för barnen.

Sigurd Wickbom. *Från skolans andaktsstunder. I och II.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris I 2 kr., II 1 kr. 50 öre.

Här möter oss en annan samling morgonböner, som äro hållna i Djursholms samskola och således inför en annan krets av lärjungar än föregående. Ämnena äro i förra delen hämtade ur Jesu liknelser och i den senare ur Jakobs brev, som genomgås i sammanhängande följd. De särskilda betraktelserna sammanfattas i uttrycksfulla rubriker eller motton, t. ex. i *första* delen: Världsmänniskor (Matt. 13: 1—9), Ytliga känslomänniskor (Matt. 13: 5—6, 20—21), Människor med delad håg (Matt. 13: 7, 22), En god människa (Matt. 13: 8, 23), Kraft till liv (Matt. 13: 31—33, En vinst för livet (Matt. 13: 44—48), God eller ond (Matt. 13: 47, 48); i *andra* delen: Bönen kraft (Jak. 1: 5—8), Människans ringhet och storhet (1: 9—11), Livets krona (1: 12), Den onda begärelsen (1: 13—16), En ljus livstro (1: 17—19 a), Otillbörlig vrede (1: 19 b—20), Vrede och saktmod (1: 21).

Betraktelserna ansluta sig noga till texten, som på ett enkelt sätt utvecklas, och utmärkas för övrigt av tillämpning på livet, särskilt vad som rör de unga.

Det är förnämligast de olika yttringarna av det *sedliga livet*, som förf. söker inskräpa. Med rätta angriper han egoismen i dess skilda former. Men den rätta sedligheten vilar på religiös grundval. Vi vilja ej påstå, att förf. förbiser detta, men det synes oss, som om det centrala i kristendomen — Kristus och tron på honom — ej komme till sin fulla rätt. Det är ej nog med att tala till de unga om betydelsen av en fast karaktär och sedlig kraft, utan man måste även hänvisa dem till varifrån denna kraft är att hämta.

Minst tilltalande äro de betraktelser, som handla om de yttersta tingen (I sid. 73—83). Om det är förf:s subjektiva åsikt, att alla slutligen skola bliva saliga och att allt skall återställas i sitt ursprungliga, goda skick (apokatastasis), så är det dock ej visligt att söka bevisa detta inför ungdomen, isynnerhet som det ej är vår kyrkas lära, sådan hon efter noggrann prövning fattat skriftens ord.

Då Jesu liknelser och Jakobs brev äro mycket lämpliga att lägga till grund såväl för morgonböner som för lektioner i bibelläsning, kunna ifrågavarande betraktelser i många fall vara till ledning för lärare, som undervisa i kristendom eller få till sin uppgift att leda morgonandakten. Men härvid gäller den gamla regeln att »pröva allt och behålla det gott är».

Erik Stave. *Jesu liv och verksamhet jämte översikt av apostaltidens händelser.* Till folkskolans och konfirmandundervisningens tjänst. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris 75 öre.

Förf. är förut väl känd genom sina förut utgivna isagogiska skrifter: »Jesu liv och nya testamentets böcker» samt »Handledning för undervisare i Gamla testamentet», vilken senare vi förra året hade nöjet att anmäla. Till innehållet överensstämmer ovan nämnda lärobok med förf:s för de allmänna läroverken utgivna »Jesu liv och Nya testamentets böcker», i det den i förra delen utgör en kort sammanfattning och i senare delen en omgestaltning därav. Den sistnämnda läroboken kan ock, där så behöves, tjäna till att giva en fylligare framställning av innehållet.

Boken är försedd med tre kartor och ett antal verklighetsbilder från de land, som omnämnas i nya testamentet, och har en trevlig utstyrsel. Priset är billigt.

Arthur Nördén. *Lärobok i svenska språkets byggnad* för folkhögskolor, lantmannaskolor samt självstudium. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris 80 öre.

Förf. har här sammanfört det väsentliga, som enligt hans mening kan medhinnas under en fem månaders kurs i modersmålet vid folkhögskolan, och han vill härmed även bereda utgångna elever tillfälle att repetera vad de i skolan inhämtat. Ämnet behandlas under följande rubriker: I. Ljud- och teckenlära; II. Satslära; III. Ordklasslära; IV. Ordbildningslära: A. Substantiv, B. Adjektiv, C. Verb; V. Betydelselära: A. Betydelseförändringar, B. Ord- och ljudharmoni; VI. Om språkens uppkomst och släktskap. VII. Uppslagsregister upptagande några av de vanligaste främmande orden

med korta översättningar, vidare en del ord med lätt förväxlingsbara skrivningar m. m.

I läroboken meddelas åtskilligt, som isynnerhet för mera reflekterande elever kan vara av intresse.

Svenska pedagogikens historia i kort och konkret framställning. *Ett försök av B. Rud. Hall,* fil. d.r., seminarieadjunkt. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1915. Pris 1 kr.

Denna upplaga är ett särtryck av förf:s »Svenska och utländska pedagogikens historia», som anmälts i föregående häfte. Den är avsedd särskilt för dem, som använda Bangs uppfostrans historia. Även då man, såsom ofta är fallet, läser svenska pedagogikens historia i sammanhang efter den allmänna, bör den bli till gagn.

Läsebok för folkskolan. *Särskild parallellupplaga till tionde upplagan. Fjärde avdelningen.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris bunden 1 kr. 30 öre, för seminarier (statens eller landstingens), skolråd m. fl. 85 öre.

Denna avdelning har utarbetats av samma redaktionskommitté som de föregående, och har kommittén på ett förtjänstfullt sätt fullgjort sitt uppdrag.

Biografierna över Geijer, Tegnér, Wallin, Runeberg, Viktor Rydberg, Snoilsky, von Heidenstam och Selma Lagerlöf äro författade av Marie Louise Gagner. Utom av de nämnda författarna finnas stycken av Atterhom, Stagnelius, Strandberg, Strindberg, Bååth, Fröding, Karlfeldt samt enstaka stycken av några andra. I slutet av läseboken äro intagna tvenne längre stycken av C. G. Laurin: *Konsten* — en glädjekälla och *Nutida svenska konstnärer*: Georg von Rosen, Carl Larsson, Anders Zorn, Bruno Liljefors, Prins Eugén, Christian Eriksson och Carl Milles. Dessa båda avdelningar äro isynnerhet rika på illustrationer.

Läseboken, som i sitt nuvarande skick är både lättläst och intressant, giver en god inblick i 1800-talets litteratur från och med Geijer och Tegnér till våra dagar. Den tillagda avdelningen om konsten är också av sådan beskaffenhet, att den bör väcka intresse.

C. O. Arcadius. *Handledning i folkskolepedagogik för seminarier och lärare.* Tredje upplagan. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris bunden 3 kr. 85 öre.

Förf:s *Handledning*, som nu utkommit i sin 3:dje upplaga, har visat sig fylla de krav, som böra ställas på en lärobok i pedagogik för seminarier.

Efter en inledning behandlas skolhygien uttömligt i första avdelningen och didaktiken och läran om tukten i de två följande. Den fjärde avdelningen ägnas åt folkskollärarens egenskaper och plikter och den femte åt folkskolans anordning och förvaltning.

Såsom allmänt omdöme om läroboken i fråga vilja vi uttala, att man tydligt märker, att det är den insiktsfulle och praktiske skolmannen, som framlägger sina erfarenheter från en lång och mångsidig lärarverksamhet. För övrigt hänvisa vi till recensionen av föregående upplaga (årg. 1912, sid. 104—106).

Förf:s lärobok i psykologi (Om uppfostrans föremål) är nu utgången. Då den är synnerligen enkelt och redigt framställd, tro vi, att förf. gjorde seminarierna en tjänst med att ombestyras en ny, i någon mån överarbetad upplaga.

Sanningen om de svenska läroverken. *En vidräkning med den senaste läroverkskritiken av Veritatis Amans.* Uppsala, F. C. Askerbergs Bokförlagsaktiebolag, 1915. Pris 1: 75.

Dr Häggs bok »De svenska läroverkens förfall» väckte mycken uppmärksamhet och vann på många håll stort bifall. Men det var att förutse, att kritik av den ej skulle utebliva. I tidningarna har man visserligen haft tillfälle att läsa en och annan kortfattad kritik, men en mera ingående har hittills saknats. Nu har en sådan utkommit. Skada blott att förf. ej angiver, vem han är, utan söker dölja sig under anonymiteten. »Veritatis amans» utgår i sin kritik från vissa svaga punkter i dr Häggs bok, såsom att undersökningsmaterialet varit alltför ringa, att förf. prövat sitt material förnämligast efter undervisning i tyska eller ock genom tillfälliga stickprov, att det beträffande arbetsresultaten är omöjligt att se, huruvida de äro att hänföra till tiden *före* eller *efter* 1904 års läroverksreform, samt att förf. på ett vilseledande sätt hänvisat till statistiska uppgifter angående resultaten av läroverkens examina. Men icke heller »Veritatis amans» är fullt tillfredsställd med realskoleexamen i dess nuvarande skick och anordningen av undervisningen på gymnasiet.

Att förf. är sakkunnig, förstår man lätt. Man får medgiva, att dr Hägg bedömer skolan väl ensidigt ur humanistisk synpunkt, liksom han ej synes ha fullt klart för sig betydelsen av pedagogikens utveckling under senare tider. Den gamla skolan behövde reformeras och det var hög tid därför. Å andra sidan måste vi — i likhet med dr Hägg — erkänna, att det i de gamla läroverken fanns åtskilligt gott att taga vara på, såsom det säkra inpräglade av uppgifter m. m. Särskilt med avseende på realskoleexamen torde man att döma av resultaten hittills, åtminstone på många håll, varit för släpphänt.

Den andra huvuddelen av dr Häggs bok, »Feminismen contra läroverk och manliga seminarier», går förf. just ej in på.

För att ett opartiskt bedömande av hithörande frågor må äga rum, vilja vi anbefalla förf:s skrift till läsning särskilt av dem, som tagit del av boken om »De svenska läroverkens förfall».

Bibliotek och biblioteksskötsel. En hjälpreda för bibliotekärer i skolbibliotek och andra mindre boksamlingar av *Alvida Sandberg*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag; tr. Idun 1915. Pris 2 kr. 35 öre.

Bortsett från en och annan broschyr samt några smärre tidskriftsartiklar har hittills någon handbok i biblioteksskötsel icke av trycket utgivits på svenska. Med det uppsving, som bibliotekssaken gjort hos oss under de sista åren, måste behovet av en dylik hjälpreda bli allt större, och fröken Sandbergs arbete avser tydligen att fylla denna lucka i vår bibliografiska litteratur. Av titeln framgår, att boken närmast är riktad till dem, som handhåva skolbibliotek, men då den innehåller många värdefulla anvisningar och råd beträffande skötseln av smärre bibliotek i allmänhet, förtjänar den att studeras av alla, som äro intresserade av biblioteksfrågor.

Författaren äger tydligen stora förutsättningar för att kunna på ett lyckligt sätt lösa sin uppgift: en rik erfarenhet som skolbibliotekarie, grundliga studier i olika amerikanska och andra bibliotek samt en enastående entusiasm för saken.

»Skolan kan inte meddela allt vetande, men den kan göra något, som i det närmaste är lika mycket värt: den kan bibringa sina lärjungar förmågan att snabbt och korrekt hämta uppgifter ur böcker», säger förf. på någon av de första sidorna i sitt arbete. Här har hon indirekt pekat på en i ögonen fallande brist i vår folkuppfostran. Den oförmåga att reda sig med uppslagsböcker och i allmänhet att finna sig tillrätta i böckernas värld, som är rådande i vårt land, är alldeles för stor i förhållande till folkets läskunnighet. I borttagandet eller åtminstone i nedbringandet av denna oförmåga har en ökad biblioteksuppfostran en av sina allra viktigaste uppgifter. I skolan bör smaken för läsning grundas, och redan på barnastadiet skall konsten att rätt begagna böckerna och ur dem hämta de riktiga uppgifterna bibringas. Man bör därför på varje plats göra början med att inrätta skolbibliotek och sedan övergå till ett bibliotek för hela samhället, där ett sådant ännu saknas, menar förf.

Efter att i korthet hava meddelat några goda vinkar angående bästa sättet att grunda ett bibliotek ägnar förf. några sidor åt anordningen av skolbibliotek och övergår sedan till den viktiga frågan om bokurvalet. Det kan inte nog starkt betonas, vilken betydelse bok-

urvalet har för ett bibliotek i allmänhet, och då det gäller ett folk- eller skolbibliotek, kan man tryggt säga, att bibliotekets vara eller icke vara till stor del är beroende av den smak och det omdöme, som utvecklas vid valet av litteratur.

Härvidlag vilar ett stort ansvar på bibliotekarien. För honom är det nödvändigt att äga både kritik och beläsenhet för att kunna välja det bästa bland litteraturens rika skatter, och för honom gäller det ävenledes att anpassa bokförvärven efter de intressen och förutsättningar, som finnas hos den besökande publiken. Förf. framhåller det stora uppfostrande värdet av goda noveller och romaner, och vidare påpekar hon den roll dessa litteraturalster spela såsom väckande och eggande till god läsning. Det första inköpet till ett populärt bibliotek bör därför omfatta minst två tredjedelar skönlitteratur.

Att allmänheten är mera intresserad av saker och ting, som röra samtiden än av tilldragelser, som timade för 1,000 år sedan, är till en viss grad riktigt, men man får å andra sidan icke underskatta begäret efter kunskaper om gångna tider. Säkert är, att de historiska och biografiska arbetena i våra offentliga bibliotek äro bland de mest efterfrågade. En påtaglig brist i våra populära bibliotek är, som förut framhållits*, att de så gott som helt och hållet sakna böcker om »praktiskt arbete», men detta beror nog huvudsakligen därpå att det finnes så få böcker av detta slag utgivna på svenska. I synnerhet på konstindustriens område gör sig denna brist kännbar, och det ser ganska tröstlöst ut för den, som önskar en förbättring härvidlag. Med vår begränsade och föga köpstarka publik blir alltid ett utgivande av dylika arbeten vanskligt, då de fordra ett rikt och dyrbart illustrationsmaterial för att på ett tillfredsställande sätt kunna fylla sin uppgift.

Särskilt stor vikt lägger förf. på att den litteratur, som anskaffas åt barnbiblioteken, skall vara god. Intet arbete bör införlivas med en boksamling för barn, innan det blivit läst och granskat av en därtill kompetent person. Böckerna böra för det första vara sunda, men ett oeftergivligt krav är, att de också skola vara intressanta. Tråkiga böcker äro skadliga, emedan de skrämja för läsning av andra böcker. Början bör göras med sagan och fabeln, sedan övergår man på ett något högre stadium till hjälte- och äventyrsberättelsen och slutligen till historia, biografi och reseskildringar. Med rätta varnas för de s. k. flickböckerna, en artificiell litteraturprodukt, som inte har något som helst existensberättigande.

* Se: *Valfrid Palmgren*, Förslag angående de åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för främjande av det allmänna biblioteksväsendet i Sverige, avgivet den 28 september 1911. Sthlm 1911, s. 77.

Detta kapitel är kanske det värdefullaste i boken. Här framlägger förf. både sina bibliotekserfarenheter och sina pedagogiska rön på ett intressant och medryckande sätt. De upplysningar, som här meddelas, böra så mycket mera uppmärksammas, som det säkerligen är frågan om bokurvalet, som för våra populära bibliotek utgör den största stötestenen.

Sedan principerna för accessionskatalogen blivit grundligt behandlade, ägnar förf. sin uppmärksamhet åt den omstridda frågan om klassifikationen. Ett råd, som är synnerligen befogat och som särskilt nybörjaren i biblioteksarbetet bör lägga på minnet, är att från början välja ett indelningssystem, som tillåter boksamlingen att växa hur mycket som helst, utan att omorganisation behöver äga rum. Under tidernas lopp hava en ofantlig mängd olika klassificeringssystem sett dagen, vart och ett i allmänhet benämnt efter sin upphovsman. I Amerika är det i synnerhet två namn, som gjort sig kända på detta område, nämligen *Dewey's* och *Cutter's*. Dewey's system eller decimalsystemet är det mest utbredda av dessa båda, och det har även kommit till användning i några svenska bibliotek. Förf. lämnar en utförlig redogörelse för detta och anser tydligen, att det är lämpligt att utan vidare införas hos oss. I en kort anmälan kan det naturligen inte bli tal om att ingå på en kritik av detta system eller ens att påvisa de allra mest framträdande olägenheterna i detsamma. Endast så mycket må sägas, att det vore högst beklagligt, om Dewey's system skulle utan några modifikationer införas mera allmänt i vårt land och kanske en dag bliva det officiella klassificeringssystemet i våra statsunderstödda populära bibliotek. Även med den förutsättningen, att det är idealiskt för amerikanska förhållanden, är det utan vidare klart, att vi i Sverige äro i behov av helt andra indelningar i exempelvis sådana fack som historia och litteratur, än man är i Amerika. I Danmark har nyligen av Statens Bogsamlingskomité utgivits ett klassificeringssystem, som är grundat på Dewey's decimalsystem men lämpat efter danska förhållanden. Det har redan av bibliotekarien vid Bergens offentliga bibliotek, *Arne Kildal*, beklagats, att man icke har sökt få till stånd ett nordiskt samarbete på detta område.* Ett sådant samarbete synes för anm. vara högst önskvärt, dock under förutsättning att även andra system än Dewey's tagas i grundligt övervägande och prövas för att eventuellt kunna läggas till grund för ett gemensamt nordiskt klassifikationssystem.

I en särskild avdelning redogöres i korthet för »boknumret» med anslutning till *Cutter's* tabeller över författarmärken. Härefter av-

* Se: *Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen*. Årg. 2 (1915), s. 286 ff.

handlas katalogen och katalogiseringen på ett uttömmande sätt. Vid en jämförelse mellan den tryckta katalogen och kortkatalogen framhåller förf. den senares fördelar. Den är mindre kostbar och har den förtjänsten, att den aldrig blir föråldrad, vilket en tryckt katalog i en växande boksamling blir i samma ögonblick, som den är färdigtryckt. Som den förnämsta fördelen hos den tryckta katalogen anföres, att den kan sändas till personer, som bo mycket långt borta från biblioteket, och dessa kunna då genom bud erhålla de arbeten, som de önska. Här skulle anm. vilja framhålla, att den tryckta katalogen blivit betydligt underskattad. En av dess förtjänster, och utan tvivel den största, är, att den lämnar vida större överskådlighet över de olika facken än en kort- eller lappkatalog någonsin kan göra, detta naturligtvis under förutsättning att den är upprättad på ett praktiskt och överskådligt sätt. En tryckt katalog är mera lätthandterlig än en handskriven och för vissa efterforskningsningar oerhört tidsbesparande. Men det är givetvis en dyrbar sak att trycka en katalog, och endast bibliotek med god ekonomi kunna bestå sig därmed. Den tryckta katalogen får dock aldrig göra den skrivna överflödig; en sådan bör finnas i varje bibliotek, och där ekonomin tillåter utgivandet av en tryckt förteckning, bör den skrivna och den tryckta katalogen finnas vid sidan av varandra.

För dem, som äro obevandrade i katalogiseringskonsten, lämnas anvisningar för utskrivning av en kortkatalog, rikligt belysta med en mångfald exempel. Mot åtskilliga av de särskilda katalogiseringsreglerna (sid. 92—105), vid vilkas formulering förf. synes i detalj hava följt men delvis missförstått den framställning, som gives av normmännen *Arne Arnesen* och *Haakon Nyhuus* i tidskriften *För folke- og barneboksamlinger**, skulle anm. vilja reservera sig, men utrymmet tillåter blott, att ett och annat exempel på oriktiga eller olämpligt formulerade regler utväljes. I § 19, sid. 23, säges: »Vid dubbelnamn blir första namnet huvudord, ifall de äro förbundna med bindestreck.» Förf. giver emellertid själv exempel på ohållbarheten av denna regel å sid. 81, där hon säger: »Kerfstedt, Amanda — Se Stowe, Harriet Beecher-, Onkel Toms stuga». Beecher-Stowe har, liksom så många andra liknande dubbelnamn med bindestreck, den andra sammansättningsdelen till huvudord. Icke heller är det givet, att sista namnet är huvudord »i de germanska och engelska språken», då bindestreck felas mellan de bägge namnen. I engelskan, holländskan och danskan är bruket synnerligen vacklande härvidlag. Någon allmängiltig regel kan icke angivas, utan för varje enskilt fall måste man rätta sig efter de bibliografiska hjälpkällorna, bok-

* Se: *För folke- og barneboksamlinger*, Bd 3 (1909), s. 133—138 och Bd 4 (1910), s. 8—14, 42—44.

kataloger o. d. På det hela taget synes förf. lägga för stor vikt vid bindestreck i engelska namn. Om detta finnes eller icke, är fullkomligt betydelselöst, och vilken sammansättningsdel, som skall betraktas som huvudord, är beroende på helt andra orsaker.

§ 23, sid. 94 bör kompletteras med ett undantag. I svenska namn betraktas De såsom en del av namnet, t. ex. De Geer, inte Geer, de.

§ 9, sid. 96 kunde vara lyckligare formulerad. Det låter som om alla utdrag ur tidningar och tidskrifter skulle katalogiseras på respektive tidnings eller tidskrifts namn. Regeln har naturligtvis sin tillämpning endast då det gäller serier, såsom i det anförda exemplen, och endast då dessa serier äro något så när fullständiga.

På sid. 103 finnes följande regel: »Tryckår. Om ett arbete består av flera delar, som utkommit till olika tider, anger man det äldsta och det sista: 1902—05. För skönlitteratur endast det sista.» Med undran spörjer läsaren, vad detta undantag för skönlitteraturen skall betyda och varför man sålunda skall lämna *felaktiga uppgifter* om tryckåren för denna. Ty en felaktig uppgift blir det ju, om man skriver, att ett visst skönlitterärt arbete tryckts år 1905, då det i själva verket tryckts 1902—05. Det kan icke frångås, att detta kapitel, som är ett av de bibliotekstekniskt viktigaste, blivit bokens svagaste.

Sedan några ord ägnats åt den s. k. hyll-listan (bibliotekets inventarieförteckning), böckernas märkning, hyll-etiketter och dylika praktiska anordningar, komma vi till kapitlet om bokutlåningen. Systemet med öppna hyllor rekommenderas av förf., som åberopar sig på amerikanska förhållanden. I synnerhet för den i litteraturen obevandrade erbjuder detta system med öppna hyllor stora fördelar. Ty, såsom förf. alldeles riktigt framhåller, endast den boksyste har förmåga att i en katalog läsa mellan raderna och söka ut åt sig det, som behöves. Vad själva utlåningen beträffar, omnämnas tvenne system, *Newmark's* eller Två-kort-systemet och det *Browne'ska*. Detta senare är det vanligaste i Amerika, och det har även funnit användning i flera svenska bibliotek, där det visat sig fungera till belåtenhet och blivit omtyckt på grund av sin enkelhet.

Härefter lämnas några vinkar och råd för böckernas vård, såsom rengöring och lagning av böckerna m. m. Biblioteksrummet i en skola är rubriken på sista kapitlet, vari starkt urgeras behovet av en egen lokal för skolbiblioteket och anvisningar om dennas inredning meddelas.

I slutet av boken hava bifogats åtskilliga formulär jämte ett tillägg, utgörande Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse angående understödjande av folkbildningsväsendet av den 23 sept. 1912.

De gjorda invändningarna gälla, såsom av det föregående torde framgå, närmast de avdelningar av boken, som behandla klassificering och katalogisering. Här synes förf. hava varit alltför mycket beroende av de utländska förebilderna, och något försök till anpassning efter svenska förhållanden har tyvärr icke gjorts. Tvivelsutan hade det varit fördelaktigt, om hon hade utvidgat sina studier och låtit dem omfatta även våra nationella bibliotekserfarenheter, samlade i något av våra vetenskapliga bibliotek. Som totalomdöme må emellertid sägas, att fröken Sandberg lyckats åstadkomma ett gott arbete, naturligt nog då man ser, med vilken värme och hängivenhet hon ägnat sig däråt. Särskilt böra framhållas de förtjänstfulla inledningskapitlen. Det är att hoppas, att de tankar, som här blivit uttalade, måtte vinna beaktande och bära riklig frukt.

Carl Efværgren.

Kulturella interiörer från storhetstidens uppryckningsarbete, av B. Rud. Hall, Stockh. 1915; pris 3 kr. 75 öre.

Att bringa till offentligheten handlingar och aktstycken, som tjäna till att belysa gångna släktens liv och de samhällsförhållanden, inom vilka detta rörde sig, må väl anses som en prisvärd och fosterländsk gärning, vars förtjänst är proportionerad efter bland annat värdet av de handlingar, som bringats i ljuset efter dessas förmåga att skänka oss en levande och sanningstrogen uppfattning av den förflutna tiden. Utan tvivel äro domkapitelsprotokollen en klar källa, som avspeglar de mindre tilltalande sidorna i folkets religiösa och sedliga liv. De goda eller otadeliga låta i nämnda handlingar föga tala om sig, men det är lärorikt att se även tidens fel och lyten. I den ifrågavarande publikationen lämnas ett »tidsbelysande urval ur Joh. Rudbeckii domkapitels- och visitationsprotokoll 1629—1646.» Det härstammar således från en banbrytande stiftschefs ämbets-tid och berör ett skede i vår kyrkas utveckling, då hon höll på att växa in i de former, som Laurentius Petris kyrkoordning utstakat och Uppsala mötes beslut fixerat. Att döma efter den rätt utförliga listan på »förklaringar över oftare förekommande främmande eller ovanliga ord samt över förkortningar», som föregått texten, synes utgivaren tänkt sig en långt vidare läsekrets än den, som omfattar blott kyrkohistoriska fackmän eller i korthet sagt personer, som intressera sig speciellt för kyrkohistorisk och kulturhistorisk forskning. Ovisst torde dock vara, om ett arbete av föreliggande natur, en skrift, där innehållet ej utgör en sammanhängande utveckling av ett visst tema utan utgöres av en samling utdrag av en mängd protokoll, förmår tilllocka sig en synnerligen större läsekrets än den, för vilken nämnda förklaringar finnas tämligen överflödiga. Därtill kommer, att för-

teckningen ingalunda tillfredsställer behovet för dem, som stå alldeles obekanta med det latinska språket. Dessa kunna därför knappast göra sig fullt till godo det intressanta innehållet. För dem åter, som äga nödig vetenskaplig bildning i förening med kyrkohistoriskt eller kulturhistoriskt intresse, öppna dessa protokollsutdrag interiörer av värde. Då såväl i konsistorie- som visitationsprotokoll likartade frågor och mål, icke minst i äldre tid, återkomma titt och ofta, ligger nära till hands, även när ett moget omdöme valt utdragen ur dem, att en del av dessa äga ett så enahanda innehåll, att temats förnyade anförande knappast vidgar den läsandes vetande, i följd varav en sträng sovring av materialet är tillrådlig. Utan att vilja påstå, att en dylik sträng gallring saknats, har dock ej kunnat undvikas, att tämligen lika förhållanden upprepade gånger omförmälas, ett vittnesbörd bland annat om att samma brister och felsteg voro allmänna i de orter, vilkas sedeliv skildras, att svordom och vidskepelse, våldsamhet och förseelser mot sjätte budet hörde där som i det övriga landet till folksynderna. Som de gjorda protokollsutdragen i sin mån bidraga till att måla folklivets avigsidor och främja kännedomen om folkkaraktären i den landsända, som är på tal, tillönskas hans skrift om möjligt den spridning, som utgivaren beräknar, och som innehållet kan göra anspråk på.

G. W.

Alma Forsberg-Dalhoff och rektor Sam Jansson. *Dansk läsebok för nybörjare i kortfattad litteraturhistorisk översikt.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris häft. 2 kr.; kart. 2 kr. 40 öre.

Urvalet i denna läsebok är i allmänhet gjort med omsorg, och innehållet bör väcka nybörjares intresse. Utom några folkvisor förekomma här stycken av Danmarks förnämsta och mest bekanta författare, såsom Holberg, Baggesen, Oehlenschläger, Ingemann, Andersen, Drachmann, Jacobsen, Georg Brandes. I slutet av boken bifogas några tillägg: Lidt Retskrivningshjælp, Sproglige Faldgruber (i form av en liten ordbok i bokstavsordning), Danske Talbenævnelser, Danmarks Kongerække.

Sofi Almquist. *Tysk elementar-bok.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1915. Pris bunden 2 kr. 90 öre.

Första delen av ifrågavarande elementar-bok innehåller ett stort antal (77) övningsstycken, som äro ordnade efter grammatikens huvudpunkter, vilka sålunda praktiskt inläras. Den anmärkning, som man ofta riktat mot den nyare språkundervisningen, att den genom att

försumma grammatiken bidrager till osäkerhet i behandlingen av språket, träffar således ej denna elementarbok. Efter övningsstyckena följer ett antal läsestycken. Följande avdelning upptager ett par dramatiska stycken: Dornröschen och Schneewittchen, samt 18 dikter. Sista delen innehåller stycken till översättning. Dessutom bifogas fullständiga ordlistor till de olika slags styckena samt en svensk-tysk ordbok till översättningsstyckena.

Med sin på samma gång enkla och praktiska anordning tilltalar oss nämnda elementarbok mycket, och vi tro, att den bör bli till god nytta för nybegynnare.

Artur Korlén. *Kortfattad tysk språklära för folkskolans överbyggnader, tekniska skolor och självstudium.* Under medverkan av N. O. Bruce, undervisningsråd. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner 1915. Pris 1 kr. 20 öre à 1 kr. 50 öre.

Förf:s tyska språklära för folkskoleseminarierna, som från sakkunnigt håll vunnit erkännande, hade vi förra året tillfälle att anmäla. Den anmärkning, man kunde göra mot densamma, var, att den måhända är väl vidlyftig för sitt ändamål. Kortfattad tysk språklära är närmast avsedd för folkskolans överbyggnader och tekniska skolor, men förf:s tanke är, att den även skall visa sig vara tillräcklig för kommunala mellanskolor och realskolor, och då seminarierna hava en rätt begränsad tid för undervisning i ämnet (3 t. i v. kl. I, 2 t. i kl. II och 1 t. i kl. III), hålla vi före, att den även bör räcka till för dessa läroanstalter.

Johan Spolén. *Svenska texter för översättning till tyska. Med noter och kommentar.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1915. Pris bunden 2 kr. 75 öre.

Förevarande samling har framgått ur förf:s eget arbete och hans behov därunder av lämpliga texter. De äro avsedda för realskolans tre sista klasser och isynnerhet för gymnasium. Texternas innehåll är mycket omväxlande och berör till stor del intressanta ämnen och giva därigenom tillfälle till mycken övning. Varje stycke åtföljes av noter, och dessutom är till 99 av de 102 styckena en kommentar bifogad. Ehuru förf. ej bestämt vill anvisa, till vilket stadium varje uppgift hör, har han så mycket som möjligt sökt ordna texterna efter graden av deras svårighet och angiver även, huru han i stort sett tänkt sig uppdelningen på de olika klasserna. Man kan anmärka, att texterna i allmänhet äro väl svåra särskilt för de lägre stadierna, och då kommentaren ofta ej giver lärjungen den ledning han behöver, erfordras säkerligen mången gång lärarens hjälp.

Anna Maria Roos. *Lekar och sagospel.* Stockholm 1915. Pris 85 öre.

Anna Maria Roos. *Ur svenska historien.* Stockholm 1915. Pris 85 öre. Båda böckerna å P. A. Norstedt & Söners förlag.

Båda dessa böcker innehålla dramatiserade skildringar. Den förra har förf. utgivit på uppmaning av några pedagoger, som ansett lämpligt »att till läsövningar äga i samtalsform avfattade stycken, i det att sådana pläga framlocka de naturliga och uttrycksfulla tonfall, som annars alltför ofta saknas vid barnens innanläsning». Samtidigt har förf. från mödrar mottagit uppmaningar att författa pjäser, »ägnade att uppföras av barn».

Som läsövningar tro vi att man för omväxlings skull med fördel kan använda dramatiska skildringar, och sådant har förekommit sedan lång tid tillbaka. Vad pjäsers uppförande av barn beträffar, så är det visserligen sant, att barnen ofta visa små skådespelaranlag och dessa framträda av sig själva enkelt och helt naturligt, men man kan undra, om det är lämpligt att vid tidig ålder genom instuderade stycken söka föra in dem i det dramatiska livet.

Den senare boken innehåller historiska stycken, som äro väl valda. Ämnena äro hämtade från forntiden, medeltiden och storhetstiden utom det sista stycket, som försätter oss till Stenbrohults prästgård vid den tid, då den unge Karl Linnæus ännu gick i Växjö skola. Angående riktigheten av den traditionella berättelsen om Olof Skötkonung och Olav Haraldsson (från Snorre) äro på grund av nyare forskning meningarna delade (se Ped. Tidskr. h. 10, 1915, sid. 391). Styckena i båda dessa samlingar äro tilltalande. De dramer, som handla om Svipdag, förutsätta, såsom förf. riktigt säger, en större mogenhet än de övriga.

Cecilia Allen-Thorsander. *Engelsk läsebok för högre folkskolor m. fl. läroanstalter.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1915. Pris 90 öre.

I förra numret anmälde vi Engelsk formlära av J. A. Afzelius, vilken särskilt är utarbetad för folkskolans högre avdelning. Ovan nämnda läsebok är enligt förordet också närmast avsedd för samma skolform. I Göteborgs folkskolors högre avdelning användes Rippmans »First English Book» som »nybörjarbok», men för att tillfredsställa behovet av en lämplig fortsättningsbok för undervisningen i fråga har förf. utgivit sin läsebok. Då boken är måttfull till omfånget (38 s.) och försedd med en fullständig ordlista, bör man kunna hinna med att gå igenom den.

Ivar Belanner. *Ordlista med förklaringar till Puck of Pooks Hill* (By Rudyard Kipling). Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1915. Pris 1 kr. 35 öre.

Einar Lönnberg. *Sveriges ryggradsdjur. III. Kräldjur, groddjur, fiskar.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris bunden 3 kr.

Härmed har förf:s förtjänstfulla arbete »Sveriges ryggradsdjur» förts till slut. I den nu utkomna delen äro särskilt fiskarna mycket utförligt behandlade och innehållet belyses av en mängd illustrationer. För övrigt gäller om denna del liksom om den föregående, att den är lämplig såsom handbok vid sidan om läroboken och dessutom för envar, som vill förskaffa sig en noggrannare och tillförlitlig kännedom om här beskrivna ryggradsdjur.

Einar Malmberg. *Skolträdgården och biologiundervisningen.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1915. Pris 90 öre.

Om anledningen till denna boks utgivande yttrar förf. i förordet: »Vid skolträdgårdens anläggning och skötsel har man, såsom naturligt är, främst i ögonsikte dess användning som hjälpmedel för praktisk undervisning i trädgårdsskötsel. Med ganska ringa kostnad och besvär skulle dock en liten avdelning av skolträdgården kunna anordnas speciellt för botanikundervisningen, och även trädgårdens övriga växter, särskilt prydnadsväxter, buskar och träd, skulle kunna väljas så, att de komme till mera nytta därvidlag, om man blott har en bestämd plan att gå efter.» Förf:s handledning är i första rummet avsedd för skolträdgårdar vid folkskolor, kommunala mellanskolor, realskolor och seminarier men torde även enligt hans mening med fördel kunna användas för de högre läroverkens botaniska trädgårdar.

Säkerligen skulle, där så låter sig göra, en liten anläggning enligt förf:s plan bliva till nytta och intressera både lärare och lärjungar.

Albert V. Nyholm. *Fågelboken. Läsning för skolan och hemmet.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1915. Pris 1 kr. 25 öre.

Om hembygds kunskapen enligt folkundervisningskommitténs förslag mera än hittills meddelas i skogen och trädgården, på fältet och ängen, så får läraren lätt tillfälle att öppna barnens ögon och sinnen för fågelvärlden och även giva dem kärlek till densamma. Men särskilt i stadsskolor möta stora svårigheter för förverkligandet av fågelstudier i naturen, och en sådan undervisning förutsätter en mera ingående kännedom om fåglarnas liv, än de flesta lärare kunna förskaffa sig.

Ett annat medel och »kanske det enda, som står till buds», säger förf., »är att låta barnen i skolan under de timmar, som äro anslagna till innanläsning, taga del av skildringar ur vår fågelvärld. Denna bok är därför avsedd att tjäna som läsebok i skolan, att kunna vara läraren till hjälp vid meddelandet av nämnda kunskaper samt att för övrigt intressera den stora allmänheten för vår fågelvärld».

Förf. använder så mycket som möjligt den berättande formen, då denna mest tilltalar barnen. De särskilda skildringarna, som åtföljas av avbildningar, ha ock av samma orsak försetts med mera lockande rubriker än fåglarnas gängse namn, t. ex. »Vårens vackraste stämma» (koltrasten), »Den sprättige snappe» (svart och vit flugsnappare), »Hennes nåd vippstjert» (sädesärulan).

Skildringarna, som huvudsakligen grunda sig på egna iakttagelser, kunna med skäl anbefallas som läsning både i skolan och hemmet.

Planimetri och stereometri för realskolan av *Gustaf Lindvall*, läroverksadjunkt. Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1915. Pris 1: 25.

Adjunkten Lindvalls lärobok i planimetri och stereometri, som är lämpad efter realskolans kursfördelning, är klart och redigt framställd och innehåller vad man skäligen kan fordra i realskolan. Sedan de viktigaste grunddragen av planimetrien och stereometrien genomgåts, följa 62 instruktiva övningsexempel med svar. Sista delen av boken innehåller uppgifter i ämnet givna i realskolexamen.

Ifrågavarande lärobok synes oss vara lämplig för sitt ändamål och kan anbefallas till prövning och begagnande i realskolan och likartade läroanstalter. Trycket är överskådligt och utstyrseln i det hela präktig.

A. Funke. *Utan logaritmer och tabeller. Förenklningar vid räkning med stora tal.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1915. Pris 1 kr. 25 öre.

»Föreliggande häfte är», yttrar förf. i förordet, »utarbetat närmast med anledning av att logaritmerna ej upptagits i folkskoleseminariernas kursplan. Ett särskilt syfte har även varit att genom anvisningar angående approximering av statistiska data bereda väg för ökad användning av nyttiga och aktuella uppgifter från Sveriges ekonomiska och sociala liv vid folkskolans räkneundervisning.» Förf. hoppas, att arbetet skall kunna bli till gagn icke blott för folkskoleseminarierna, för vilka det närmast är avsett, utan även för andra läroanstalter.

Vissa delar av manuskriptet ha genomsetts av lektor Ruben Mattson.

K. Hugo Segerborg. *Teckningsundervisningen i folkskolan. Del I. Allmänna anvisningar. Del II. Profilteckning och färgläggning samt penselteckning. Del III. Allmogemönster och arbetsövningar. Del IV. Perspektivlära och skuggning samt färgläggning.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1915. Pris 1: 25, 1: 35, 1 kr. och 1: 60.

I anslutning till sitt förut utgivna arbete *De tre första skolårens arbetsövningar* har förf. i föreliggande fyra delar behandlat *Teckningsundervisningen i folkskolan* från och med 4:e skolåret och därvid i huvudsak anslutit sig till folkundervisningens förslag, vid vars utarbetande han även biträtt. Delen I upptager mera allmänna anvisningar för teckningen. Delarna II, III och IV visa i en mångfald uppgifter, som äro ordnade i metodisk följd, teckningsundervisningens gång från och med folkskolans 4:e klass.

Då förf. är fackman i ämnet och besitter en stor erfarenhet som lärare, är hans arbete givetvis av stort värde. Det är ett rikligt och väl ordnat material för teckningsundervisningen, som han här lämnat. En anmärkning, som man skulle kunna göra, rör svårigheten att i en vanlig folkskola hinna med så mycket. Förf. möter denna anmärkning därmed, att meningen är, att läraren ur denna samling liksom ur »De tre första skolårens arbetsövningar» allt efter hans egen skolas förhållanden och möjligheter gör ett lämpligt urval.

Huru långt man kan komma visas därav, att flertalet planscher och andra bilder på fotografisk väg återgivits efter utförda elevarbeten. Utstyrseln liksom teckningarna äro förstklassiga.

Pedagogisk Tidskrift. H. 10—12, 1915.

Innevarande år börjar tidskriften sin femtioandra årgång och kommer såsom förut att innehålla uppsatser i ped. ämnen, recensioner, kungl. beslut och förordningar rörande undervisningsväsendet, beslut och utlåtanden av Kungl. Läroverksöverstyrelsen, uppgifter om lediga tjänster vid de allm. läroverken och seminarierna, personalnotiser m. m.

Tidskriften, vars redaktion är densamma som föregående år, kostar för årgång om 12 häften 7 kr.

Dansk Seminarieblad. *Udgivet av Dansk Seminarieforening, redig. af Chr. Høirup, Gjedved, Horsens.* Nr 1—3, 1915—1916.

Tidskriften, som begynte sin andra årgång den 1 nov. 1915, utgives under samma redaktion som förut till ett pris av två kronor för tio nummer.

Den vill behandla frågor rörande seminarierna och deras undervisning, som särskilt nu, då ett omdaningsarbete pågår vid de danska

seminarierna, ha sin betydelse och sitt intresse, och framför allt vill bladet vara ett föreningsband mellan de olika seminarierna.

Tidskrift utgiven av *Pedagogiska föreningen i Finland*, redig. av V. T. Rosenqvist. H. 5—8, 1915.

Tidskriften, som med omväxlande svensk och finsk text även under år 1916 utgives under samma redaktion, kostar 6 mark för åtta häften om året.

Den kommer såsom hittills att innehålla *avhandlingar* rörande uppfostran och undervisning, *recensioner* av ped. litteratur, *notiser* om skolan i eget och, såvitt utrymmet medgiver, även i främmande land, *allmänna författningar* rörande skolan, *Överstyrelsens cirkulär, förändringar inom lärarpersonalen* m. m.

Illustrerad Tidskrift för ung och gammal. H. 10—12, 1915 och H. 1, 1916.

Tidskriften utgives även under år 1916 i 12 häften till ett pris av 2 kr. 50 öre. Den redigeras av Oscar Mannström och räknar såsom medarbetare flera kända framstående författare, såsom Bengt Aurelius, Manfred Björkqvist, Marie Louise Gagner, Aug. Hesslén, Bertil Malmberg, V. Rudin m. fl. Genom sin utvidgade litteraturavdelning strävar den att bli till hjälp för studiecirklar och folkbibliotek.

Tidskriften, vars pris är billigt, vilja vi rekommendera såsom en god och underhållande läsning såväl i hemmen som i föreningar.

Fysisk fostran. Organ för förbundet för Fysisk fostran, Svenska gymnastikförbundet och Allm. gymnastikavdelningen. Nr 40, 41, 1915.

Av innehållet märka vi i nr 40: Kulturell idrott av Gunnar Frostell, Faran av enformig konserverad föda, Några hälsosamma, hushållsnyttiga höstprodukter; samt nr 41 (Svenskt Gymnastikblad): Om anordnandet av gymnastikredskap av G. Winroth, Det kvinnliga idrottsmärket av E. Löfvenius, Vår idrottsrörelsens centrala organisation av G. Frostell.

Efter nr 41 ha vi ej sett något nytt nummer, men vi förmoda, att tidskriften, som har en uppgift att fylla och innehållit många intressanta och väckande uppsatser, utgives även under innevarande år.

Läsning för Svenska folket. H. 4, 1915. P. A. N. & S., 1915. Pris 30 öre.

Innehåller följande artiklar: Några drag ur växternas näringsliv, II, av Ejnar Malmberg, En ny adelsklass av Teodor Holmberg, Ur Lapp-

lands odlingshävder, I, av *Viktor Södergren*, Den lutherska kyrkans inre gestaltning av *B. O. Aurelius*.

Ruben Mattson. *Funktionslära för realgymnasiet*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1915. Pris 1 kr. 85 öre.

Denna funktionslära utgör en fortsättning av författarens algebra för gymnasiet, men förf. har sökt göra den fullkomligt oberoende av läroboken i algebra, för att den må kunna vara användbar, vilken lärobok i algebra än begagnas.

Vissa partier av läroboken, som torde böra reserveras för särskilt intresserade lärjungar, äro tryckta med fin stil.

Svenskt Gymnastikblad. *Organ för Svenska gymnastikförbundet*. Redaktion: gymnastikdirektör *S. Adrian*, kaptenerna *G. Möberg*, *J. G. Thulin* samt *G. Winroth*, utgivare.

Förra året begagnades titeln Svenskt gymnastikblad som under rubrik till Fysisk fostran, vilken tidning då var gemensamt organ för förbundet Fysisk fostran och Svenska gymnastikförbundet. Då detta hade vissa olägenheter med sig, utgives nu Svenskt gymnastikblad som självständigt organ. Med redaktionen samverka som medarbetare ett antal fackmän i gymnastik, lek, idrott, skidlöpning m. m., och härigenom kan man vänta en sakrik och mångsidig behandling av ämnena. Bladet kommer dessutom att följa med dagshändelserna i hithörande frågor såväl i in- som utlandet.

Bladet utkommer en gång i månaden och kostar pr år 1 kr. Det nu utkomna numret bådär gott, och bladet förtjänar en vidsträckt spridning, i synnerhet som priset är så billigt.

Gustaf Brandt. *Kristendomsundervisning och skoluppföstran*. Några synpunkter med tanke på de allmänna läroverken. Stockholm, C. E. Fritzes Bokförlags Aktiebolag, 1916. Pris 1 krona.

Marcus Borgström. *Svenska språkets historia*. För folkskoleseminarier, h. allm. läroverk och självstudier. Med förord av professor *Adolf Noreen*. Uppsala, J. A. Lindblads förlag, 1916. Pris bunden 1 kr. 25 öre.

B. C. Rodhe. *ABC- och Läsebok*. Tjuguanndra omarbetade upplagan med nya illustrationer. Stockholm, A.-B. Hiertas Bokförlag, 1916. Pris 50 öre.

Sixten Belfrage. *Erik Gustaf Geijers ungdomsår*. Ett ungt snilles väg till sig själv. 2:a upplagan. P. A. Norstedt & Söner, 1916. Pris 50 öre.

Teodor Nyström. *Profetismen* (Grundlinjer till undervisningen i Israels historia, I). P. A. Norstedt & Söner, 1916. Pris 1 kr. 80 öre.

Genmäle. Av fil. d:r *B. Rud. Hall*. I förordet till mitt försök »Pedagogikens historia» sade jag mig vara tacksam för upplyst kritik. »Tn» har i förra häftet levererat en kritik men av det slag, som ej förtjänar nämnda epitet. Det strängt begränsade utrymmet nödgar mig att klippa bort en stor del av mitt koncept till »Genmäle», men annorstädes har jag lämnat och skall jag lämna mer detaljerade undersökningar över de frågor, som här kunna behandlas blott sammanfattningsvis eller icke alls.

Mycket av Tns »kritik» synes föranlett av uraktlåtenhet att beakta bokens ringa sidantal, stora sammanträngdhet och förenklade disposition (vilket allt varit nödvändigt för att bringa ned priset). Boken upptar ju blott en elementär kurs och det närmast för småskole- och de folkskoleseminarier, som ej anse sig kunna hinna en längre. Också gavs uppslaget till den av en rektor, som bad mig skaffa en lärobok i ämnet för *billigast möjliga pris*. Genast stod det klart för mig, att jag borde följa folkundervisningskommitténs uttalanden och med frejdigt mod utesluta en del enbara inpluggningsdetaljer samt ersätta dem med bl. a. belysande smådrag och konkreta interiörer. — Innehållet tredelas: antiken; dess motsättning: medeltiden och reformationstiden; dessas motsats och syntes: reformpedagogiken (övergången poängterad sid. 12, 51). När jag så inte följer recensentens högeligen bristfulla indelning, som mer vittnar om krönika än om historia, kallar han det »kompositionsbrist». När jag för prisbillighetens skull måste väga varje ord på guldväg och därför stundom på en plats sammanställt ungefär samtida pedagogers i stort sett samma yrkanden (jfr. t. ex. i avseende å kroppsvård, förståndsskärpa och mildhet i tukten hos Montaigne, Comenius och Locke), då säger Tn generellt, att utvecklingen och männen alls icke få framträda. (Själv minns han i stället tidsperioderna men kan ej hålla tankeströmningarna isär; jfr nedan under A 1.) — Han vill ha medeltidens folkundervisning för sig och reformationstidens för sig och storhetstidens för sig; han fattar ej, att det är samma bärande idéer i alla tre tidevarven, och att det nya framträder bäst såsom framtvunget av bristerna hos det gamla och att det så ordnat tar blott hälften så stor plats. I undervisningsavseende finns inte en idé i K. O. 1686, som ej uttalats på 1590-talet; skulle det då tuggas om a) på 1590-talet, b) på 1620-talet (när det började med kraft förverkligas), c) 1686 (när det slutgiltigt kodifierades för landet)?

I olikhet med vad Tn synes göra, anser jag det ej kunna kallas att fasthålla och framhålla sambandet mellan svensk och utländsk uppfostringshistoria, om man offrar ett par minuter kanske var tredje månad på att säga t. ex. »Detta har en viss likhet med förhållandena i Sverige, fastän . . .», säga såsom Tn (som motsättning till mitt tal om tydlig påverkan utifrån): »Gustav Adolfs organisationsplan har dock en viss likhet med Comenius, om han än tagit helt annan hänsyn till tidens ekonomiska resurser och ville att statsverket blott skulle bekosta vad han ansåg vara en statsangelägenhet.» Ej heller i sitt arbete »Svenska folkundervisningens utveckling» ger han med ett ord tillkänna arten av och gången för den vetenskapligt, kultur- och uppfostringshistoriskt intressanta påverkan; han har tydligen inte haft i hand t. ex. någon av de många samlingar i kyrko- och skolordningar, vilka så gott som alla kulturländer visat sig angelägna att utgiva; att Sverige saknar en edition av sina skolordningar och andra uppfostringshistoriska urkunder, är ett tecken på den allmänna vanvården av vår uppfostringshistoria. En jämförelse mellan åtminstone några in- och utländska Sk. O. skulle givit Tn en viktig lärdom. Han nämner särskilt Rudbeckius och använder ordet efterapare; jag begär ej, att han skall känna till t. ex. att R:s gymnasium, Sveriges första, ända in i längstgående detaljer efterliknar Bremens (1591); jag var säker på att en så detaljerad förebild fanns men fick söka den under sju år; huru många minuter har Tn ägnat åt liknande problem?

Övriga randanmärkningar till Tns »recension» skall jag fördela i två grupper. Läsaren må själv rubricera de båda.

A) 1) Tn föreslår som en rubrik i avs. å reformationstiden: »Lärd skola (1571 års Sk. O.), som i sin mån får tjäna praktiska syften (adelsuppfostran).» I reformationstidens lärda skola gick dock intet adelsbarn, som en gång skulle övergå i hovets eller statens tjänst (som »politicus»). Tns förslag har sin motsvarighet dels i sju vetenskapligt skolade svenskars beröm över J. Rudbeckius för att han införde moderna språk i sitt gymnasium, ett beröm, över vilket han skulle av fasa vända sig i sin grav, dels i en författares påstående, att skrivklassen i en senare Sk. O. motiverades genom önskan att göra läroverken angenämare för adelsbarn. I allt detta rör man ihop tre vitt skilda bildningslinjer och syftemål. 2) Det var även betydligt yngre barn än 8- till 10-åringar, som gingo i skolan under 1500-talet. 3—5) Copernicus studerades jämförelsevis tidigt men för att motbevisas (jfr K. Nordlunds nämnda bok och min recension därav i »Verdandi»). »Dr H. beskärmar sig (!) över att realämnena icke eller obetydligt voro stödda på . . . de senaste seklers upptäckter och uppfinningar. Vilka upptäckter och uppfinningar?» frågar Tn.

Kortast svarar jag med namnen Columbus, Vasco di Gama, Copernicus, Tyge Brahe, Keppler, Galilei. Det räcker en stund. Ännu hela 1600- och delvis 1700-talet lärdes vid våra högskolor och läroverk att »solen är den tjockaste delen av himlen» och att solen rörde sig kring jorden. »Revolutionum libri» borde dock tidigt ha kunnat verka revolterande på många andliga gebit. Att Copernici arbete ej fick så göra, sammanhänger kanske med den ännu av Tn hysta meningen, att grekiskan, hebreiskan och latinet voro så speciellt *behövliga* för 1600-talets bildning (»1649 års Sk. O. var för den tidens *bildningsbehov* ett mästestycke»). Kanske skulle 1600- och 1700-talen varit lika mycket i behov av naturvetenskap som av grekiska och hebreiska (jag sade icke: latin), av all Sk. O:s verbalism? 6) Rudbeckii flickskolor voro minst två [jfr den av mig formulerade inskriptionen på R:s porträtt å Årstatutställningen; därifrån har uppgiften upptagits i professorskan Heckschers arbete om vår flickskolas historia (sid. 1)]. 7) Joh. Matthiæ var Rudbeckii lärjunge; såsom prof. i dogmatik åhördes den senare av *alla* studenter i Uppsala. 8) Ordet »Akademi» bör ej utgå, ty just det är lämpligaste uttrycket för bildningsanstalter, som stodo mellan katedralskolor eller gymnasier och »välförsedda», alltstuderande universitet (jfr ordet provinsakademi). Sådan institution var Uppsala akademi före 1624. (Jfr Rudbeckii klagomål över akademiens tillstånd.) 9) Skrivklassen var mycket länge en avsöndringsklass, ty dit skickades de, »som till intet annat dugde». Om dess ringhet (och att den fanns före 1649) jfr mina Valda aktst. (elevkatalogen), min akad. avh. och mina Kulturella interiörer.

B) 1) Jag har *icke* identifierat eller rört ihop »renässansen» och »humanismen» (jfr Ped. hist., s. 28, rad 2, 12, 14, 18, 22, 23 och i kanten; att de stundom beteckna än olika, än samma företeelse, anges s. 27, rad 7 n. 2—3). Mitt referat av Sk. O. 1571 skulle vara oriktigt, ty jag har bl. a. skrivit, att »de små läsa och skriva ur katekesen och bibeln», medan däremot Sk. O. säger: Smådrängarna läsa i abc-boken. Tn vet tydligen ej, att abc-boken bestod väsentligen just av katekesens textord (som ju till största delen stå i bibeln). Och sedan läste och lärde barnen (klockan 1) somliga dagar någon bok ur Skriften, andra dagar ur katekesen. Allt detta och mer till har jag pressat in på mindre än en rad (i ovannämnda uttryck). Den är fortfarande riktig. För övrigt satt abc-boken i lärarens hand och ej i elevens, och därför är innehållet viktigast att nämna. Endast *det* skulle väl vara orätt, att jag identifierat uttrycken smådrängarna (= förstaklassisterna) med »de små». Men det har inte *jag* gjort, utan det har uppkommit genom Tns formuleringskonst. Denna går så långt, att han vid citat kan utesluta vad som

motsäger eller upphäver hans bevisföring. Så t. ex. att helt enkelt utesluta min parentes: »utom morgonandakten» (Sk. O. 1571); genom att den tas bort får Tns anmärkning en smula berättigande; Tn tar alltså bort mitt uttryck men citerar lika friskt med utsatta citations-tecken. Jfr ock nedan under B 9.

4) Som »kompositionsbrist (!)» betecknar Tn, att jag s. 11 nämnt personer, om vilka ingenstades eller först senare något besked gives. Ifrågavarande namn å sid. 11 upptas blott i kanten, med petitstil, utan att tillhöra texten, sålunda såsom noter. Boken är verkligen inte skriven för att pluggas in ordagrant eller sväljas till rubb och stubb, utan den vill ge hänvisning för lärare och elever till utvecklingar och till »fria studier» allt efter lägenhet, krafter och lust. 5) I anledning av Tns utsago, att min framställning om Uppsala högskola skulle vara skäligen missvisande, utfäster jag ett pris åt den, som uppvisar skillnaden mellan Tns framställning och min; man må blott beakta, att av 1570-talets professorer blott en var i tjänstgöring, att juris prof. Messenius huvudsakligen föreläste i historia och att min bok är skriven för ett elementärt stadium. 6—7) Tn sätter ! efter påver (ang. akademien) och » » omkring Copernicus. Sistnämnda ord är såsom andra namn stavat enligt Nordisk Familjebok; vilket annat ord än påver skall väljas, när alla professorer längtade att bli kyrkoherdar och studenterna »ej ens hade ett öre att köpa sig ett rep för» (att hänga sig uti)? 8) Jag »förbigår» icke »fullständigt» 1649 års Sk. O:s klasslärsystem. Ty det var redan förut infört av de stora biskoparna (delvis enligt Sk. O. 1611), och det står s. 39, 40: »I läroverken börjar även klasslärsystem införas Ur gymnasiestatuterna uppstodo 1649 års berömda Sk. O.» 9) Jag skriver s. 82, att eleven skulle vara uppmärksam (på tal om Herbart), och för att i den allmänna ordknappheten få anslutning till formalstadieseriens delning i apperception och abstraktion [som omtalas i mina Källor (II, s. 95, 96), till vilka jag ständigt hänvisar i läroboken], av vilka två huvudbegrepp ordet abstraktion stod på näst föregående rad, satte jag ordet appercipierande inom parentes efter »uppmärksam». Inte ett ögonblick tänkte jag då på vad Herbart själv i psykologiskt hänseende menade med uppmärksamhet. (Hans framställning därom hör inte alls hemma i min elementära pedagogikens historia.) Det hopträngda ordvalet torde på sin höjd kunna betecknas som flertydigt; Tn dekreterar med ett glatt utropstecken: Herbart säges sätta apperception liktydigt med uppmärksamhet!

Ett annat tillvägagångssätt hos Tn är att ge en (sann eller falsk) uppgift och att ur denna såsom premiss dra långtgående konsekvenser, som leda helt bort från sanningen. Vid premissen omgärdar sig Tn med ett: »mig veterligen», »väl», »det är antagligt». Men

slutsatserna drar han utan att blinka, och så blir den läsare förd bakom ljuset, som icke själv har tillräcklig kunskap eller överblick å området i fråga.

Ett par små små observanda har jag att tacksamt erkänna; det gäller ett par förtydliganden, som behövas i den sammanträngda framställningen. Men i stort sett måste jag om Tns recension säga, att den visat sig högst otillförlitlig.

Kommentar till d:r Halls genmäle. D:r H. söker ett slags generellt försvar för sitt arbetes brister i den ekonomiska nödvändigheten att begränsa omfånget och väga orden på »guldvåg». Även vid det begränsade omfånget kunde huvudsakerna genomgående framställts överskådligt och riktigt samt formen varit en vårdad normalprosa och icke ett ej sällan vårdslöst talspråk. Den »guldvåg» han trott sig använda är, som envar kan se, en något klen precisionsvåg. Skall läroboken fullständigas med hans »aktstycken» och »källskrifter», blir det en rätt dyrbar historia, då ju dessa tillsammans kosta 9: 50, och därtill särskilt aktstyckena lämna åtskilligt att önska både i proportion och innehållsurval.

De av mig framställda exemplen på sakliga skevheter eller oriktigheter: 1571 och 1649 års Sk. O., universitetets första tid och Herbart, söker han, vad de båda första angår, komma undan på det sätt, att han lämnar åsido huvudanmärkningarna — man torde observera dessa — och framhåller bisaker, över vilka han skäligen gagnlöst utbreder sig. Triumfen över min förmodade okunnighet om innehållet i 1500-talets och långt senare tidens ABC-böcker hade han icke fått, om han haft tid att läsa citatet ur Sk. O.: »ABC-boken, däri Oratio dominica, Symbolum . . . etc. stå.» Den första morgontimmen 5—6 var icke lektionstid, katekes lästes icke då. Hans påstående att monitörerna och icke pojarna hade ABC-bok är rätt underligt. Varifrån har han fått det? Hur skulle pojarna kunna lära sig känna igen bokstäverna, stava och läsa utan bok? I mitt mskpt stod kommatecken framför (adelsuppföstran); med parentes ville jag antyda att denna gren kunde bortfalla; »praktiska syften» hade således ej med parentes att göra. Att den tidens lärda skola fick tjäna sådana är ju uppenbart. Den meddelade insikt i tidens kulturspråk (latin) och skrivning och det var ju från den Gustaf Vasa och hans efterträdare fingo en god del av sina skrivare.

De »nyare upptäckter och uppfinningar», vilkas omnämnande han önskat, att 1649 års Sk. O. skulle föreskrivit, får man nu reda på. Att han avsåg Amerika och Indien kunde jag knappast tro, ty nog inlärdes dessa vid geografiundervisningen; att det var en skollärare på 1500-talet som genom missuppfattning blev upphovsman till nam-

net Amerika är ju väl bekant. Huruvida det varit lämpligt och möjligt att på gymnasier inlära de av Tyge Brahe upptäckta nya stjärnorna och demonstrera hans nya astronomiska apparater är nog högeligen tvivelaktigt. Då han söker värja sig mot förebråelsen att icke alls omtalat organisationen med klasslärare i skolan, facklärare på gymnasiet — tukten låtsar han icke om — med att han vid sitt, i övrigt icke fullt korrekta omnämnande av 1611 års Sk. O. framhållit att »klasslärarsystem då börjar införas» och sedan att ur »gymnasiestatuterna uppstod 1649 års Sk. O.», så är detta intet för svar alls, då icke ett ord nämnes om dessa statuters innehåll. Klasslärarsystem började icke införas först 1611; där skola var talrikt besökt, fanns det tydligen långt dessförinnan. Hela framställningen sid. 39—41 i hans bok saknar precision.

Varför skall man nödvändigt beröva Johan III hedern att hava börjat med återupprättandet av vår högskola? Varifrån har d:r H. uppgiften att på 1570-talet var vid den blott 1 lärare i sänder verksam; hos Annerstedt låter det helt annorlunda. Troligen hade den redan då, liksom tydligt nog under Stockholmstiden 1583—89, såväl filosofisk som teologisk undervisning. Att den då som senare kallades för akademi, är en sak för sig; för redan vid undervisningen i såväl svensk som pedagogisk historia är det dock lämpligare att använda benämningen universitet, enär akademi sedermera fick och nu för tiden har en helt annan innebörd. Liknande gäller namnen renässans och humanism; önskvärt är, att det förra får beteckna det vidare begreppet. Så sker ju i hans bok sid. 28, rad 2, men fasthålls icke.

D:r H. vet nog att studenterna 1610—13 delades i Rudbeckianer och Messenianer. Till de senare hörde Joh. Matthiæ (liksom Laurelius); om de sedan i enlighet med stadgan åhörde R:s föreläsningar i dogmatik betyder härvid ingenting. — Att Falu »flickkammare» anordnats av Joh. Rudbeck är ju intressant, om uppgiften är säker; att denna skola fanns i mitten av 1600-talet angives i min år 1884 skrivna Sv. Folkunderv:s utv., sid. 72, där även andra den tidens åtgärder för flickors undervisning nämnas. Sannolikheten för att »pigeskolor» funnos redan på Joh. III:s tid framhålles där sid. 15. J. Rudbeck kan svårigen tillmätas hedern att vara föregångsman på detta fält.

Betecknande är H:s sätt att avvända uppmärksamheten från sin blunder angående apperceptionsbegreppet hos Herbart. Det skulle icke höra hemma i hans Ped. hist. Begreppet är dock egendomligt för och väsentligt hos Herbart. Stycket i H:s bok sid. 81—82 har till överskrift: Herbartianismen; Vetenskaplig pedagogik, skall väl då också handla om detta. Nu finns begreppet där också, och då

skall det tagas i rätt betydelse samt icke, som här skett, hopröras med Wundts uppfattning. Felet kunde lätt avhjälpas, om ordet inpassats i meningen ett par rader högre upp.

Att H. icke vill disponera sin framställning av Nya tidens undervisningssträvanden efter kulturskedena, vittnar ej till hans fördel; att han söker inbilla sig och andra, att mitt dispositionsförslag »mer vittnar om krönika än historia», visar blott att han icke sökt sätta sig in i tankegången, något som med den brådska, som utmärker honom, må ursäktas. Enahanda gäller den antydda likheten, trots all olikhet, mellan Gustaf Adolfs och Comenius' organisationsplan: undervisning i det väsentliga för alla (hos G. A. blott kristendoms-kunskap), fylligare för stadsfolket (hos G. A. modersmålet, skrivning och räkning), lärd för ett fåtal, i envar av Sveriges rikets huvuddelar. — I fråga om folkundervisningen anser d:r H., att det är »samma bärande idéer» under medeltiden som under reformationstiden och längre fram. Dock icke. Under medeltiden avsåg man ju främst att hos menigheten väcka religiöst känslö- och viljeliv, reformationsmännen därjämte biblisk insikt och denna allt noggrannare och säkrare, vadan dessa alltid och med fullaste fog ansetts inleda en ny tid för folkbildning som för folklärarebildning med så snart sig göra lät bibelstudium på grundspråken, åtminstone av N. T., och lärda utläggningar för de senare, bibeln på modersmålet, textutläggning och »lekmanna-bibeln» för de förra. Mellan denna folklärare- och denna folkbildning råder ett mycket nära samband, som d:r H. icke ser. För att bibringa noggrann insikt kändes under ortodoxiens tid innanläsningsfärdighet nödig, men då måste hjälp beredas föräldrarna genom ett eller annat slags skolor. Att H. alldeles uteglömt en i detta avseende så betydelsefull personlighet som Gezelius d. ä., är särdeles anmärkningsvärt i ett för seminarier avsett arbete.

Liknande brist på historiskt sinne visar sig i hans omdöme om 1649 års Sk. O. Den är naturligtvis att bedöma efter vad den tiden för sin kulturståndpunkt med därav följande bildningsbehov ansåg nödigt och lämpligt, icke efter vad d:r H. ur nutida synvinkel kan finna skäligt. Naturvetenskap och naturvetenskapligt forsknings-sätt måste först ordentligt utvecklas, få riktigt fotfäste vid universitetet, dess betydelse så för det praktiska livet som den enskildes psykiska utveckling bliva fullt klar, innan det på allvar kunde bli fråga om att införa sådant i skolor och gymnasier. Men detta skedde hos oss, såsom jag utvecklat i mina uppsatser om »svenska pedagogiska tänkare under frihetstiden», först vid tiden för det moderna genombrottet på 1740- och 50-talen.

D:r H:s bok är under alla omständigheter otjänlig för småskoleseminarier — där behöves en lärobok i ämnet efter helt annan plan —;

skall den användas vid folkskoleseminarier, behöver den en grundlig överarbetning både formellt och sakligt.

Tn.

Berättelse över Svenska Seminarieföreningens styrelses verksamhet år 1915. Sedan Kungl. Maj:t anmodat kollegierna att före den 1 mars 1915 inge yttrande angående lärarlönenämndens betänkande samt lämnat styrelsen tillfälle att före den 1 april yttra sig över samma betänkande, beslöt styrelsen vid sammanträde den 17 januari att sammankalla ett ombudsmöte för överläggning i lönefrågan. Ortsföreningarna antogo styrelsens förslag, att biljettkostnaderna för ombudens resa till och från mötet med 3:e klass snälltåg finge bekostas ur seminarielärföreningens kassa, och mötet ägde rum i Stockholm den 1 febr. Redogörelse för mötet finnes avgiven i styrelsens meddelande nr 2 för år 1915.

Vid sammanträdet den 17 jan. uppdrog styrelsen åt sin ledamot adj. Anna Sörensen att uppgöra förslag till hemställan hos Kungl. Maj:t om anordnande av en kurs i bibliotekskunskap för seminariernas bibliotekarier. Vid styrelsens följande sammanträde den 2 februari bestämdes den slutgiltiga avfattningen av denna petition, som därefter ingavs till kungl. folkskoleöverstyrelsen med anhållan om överstyrelsens tillstyrkande. I petitionen anhöll styrelsen, att »Kungl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för anordnande av en kurs för lärare vid statens folkskoleseminarier i bibliotekskunskap, innefattande jämväl kännedom om de bibliografiska hjälpmedlen, åtföljande praktiska övningar och en översiktlig framställning angående barn- och ungdomslitteratur, samt att deltagarna i denna kurs måtte komma i åtnjutande av stipendier till sådant belopp, att de motsvara kursdeltagarnas kostnader».

I november gjorde styrelsen hos Kungl. Maj:t underdånig hemställan om proposition till 1916 års riksdag om »dyrtidstillägg åt lärarpersonalen vid statens folkskoleseminarier för 1916 och följande år, intill dess ny lönereglering bliver för densamma genomförd, med belopp, som Eders Kungl. Maj:t kan finna överensstämmande med ifrågavarande lärares behov och seminariernas betydelse i vårt undervisningsväsen».

Styrelsens förslag om ett arvode av 100 kronor till sekreteraren för år 1915 har beviljats av ordsföreningarna.

Revisorerna ha tillstyrkt och ordsföreningarna beviljat ansvarsfrihet för styrelsens förvaltning år 1914.

Styrelsen har under 1915 utgjorts av rektor C. O. Arcadius, ordf., adjunkterna Elisabet Eurén, v. ordf., och Anna Sörensen, seminarieföreståndare J. Wahlqvist och rektor K. A. Westling, sekr. och kassaförvaltare. Styrelsesuppleanter ha varit rektor G. Danell, fröken

Selma Svensson och hr A. Wallgren. Revisorer ha varit adjunkterna Marie Louise Gagner och Elida Andersson.

Vid i slutet av 1915 företaget val av ledamöter och suppleanter i styrelsen omvaldes avgående ledamoten adjunkten Elisabet Eurén och nyvaldes till ledamot rektor G. Danell. Rektor Arcadius hade med anledning av sitt förestående avskedstagande anhållit att ej bliva återvald. Till suppleanter i styrelsen omvaldes för 1916 och 1917 fröken Selma Svensson och hr A. Wallgren och nyvaldes för år 1916 seminarieläraren L. G. Sjöholm. Till revisorer omvaldes adjunkterna Marie Louise Gagner och Elida Andersson och till revisorssuppleanter adjunkterna G. Sandahl och K. Karlgren.

Växjö och Stockholm den 5 jan. 1916.

C. O. Arcadius.

Meddelande till Svenska seminarielärföreningen.

1. Vid sammanträde i Stockholm den 5 januari 1916 konstituerade sig styrelsen för Svenska seminarielärföreningen sålunda: ordförande rektor K. A. Westling, v. ordförande adjunkten Elisabet Eurén, sekreterare och kassaförvaltare adjunkten Anna Sörensen. Till verkställande utskott valdes ordföranden, v. ordföranden och sekreteraren.

2. Styrelsen beslöt att till den förutvarande ordföranden, rektor C. O. Arcadius, avsända följande telegram:

Svenska seminarielärföreningens styrelse, kallad till sammanträde den 5 januari 1916, frambär härmed till Eder, Herr Rektor Arcadius, en varm och hjärtlig tacksamhetshyllning för Eder insiktsfulla, energiska, av varmt intresse och vidsynt uppfattning av seminariernas bildningsuppgift och seminarielärarkårens bästa burna mångåriga verksamhet som styrelsens ordförande.

Stockholm den 5 januari 1916.

K. A. Westling.

D:r Fridtjuv Berg.

Just som sista arket av första häftet skall tryckas, ingår underrättelse om att f. d. statsrådet fil. d:r Fridtjuv Berg den 29 februari avlidit vid nära 65 års ålder. Det är en betydelsefull gärning, d:r Berg utfört i folkundervisningens tjänst både som folkskollärare, kommittéledamot, riksdagsman och statsråd. Av naturliga skäl var det framför allt folkskolan, som låg honom om hjärtat. För folkskoleseminariernas utbildning verkade han initiativrikt och ihärdigt såsom ordförande i folkundervisningskommittén. För övrigt arbetade han med mycket intresse på utvecklingen av folkskolans överbyggnader. De som kommo i personlig beröring med d:r Berg, lärde känna honom såsom en trofast, försynt och anspråkslös man.

Nu är hans arbetsdag slut, men minnet av den begåvade och mångsidiga skolmannens verksamhet, som delvis var av ganska ingripande art, kommer säkerligen, även om meningarna därom i flera fall kunna vara delade, att länge fortleva isynnerhet inom folkskollärarkåren, för vars bästa han oavslåtligen strävat.

Utdrag ur »Berättelse om vad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit».

Elevernas antal utgjorde höstterminen 1915 vid rikets nio manliga folkskoleseminarier 1,191 och vid de sex kvinnliga folkskoleseminarierna 762, eller tillsammans 1,953 elever.

Avgångsexamen undergingo 1915 års vårtermin 313 manliga elever och 218 kvinnliga elever, eller tillsammans 531 elever.

Vid privata folkskolläraryrkesseminariet i Stockholm, vilket erhållit rättighet att utexaminera folkskollärarinnor, i avseende på kompetens likställda med de från statens seminarier utgående, utexaminerades 33 elever vid slutet av vårterminen 1915. Vid privata folkskolläraryrkesseminariet i Göteborg, vilket jämväl erhållit dylik examensrätt, utexaminerades 48 elever vid slutet av nämnda vårtermin.

Vid seminariet i Murjek, som är avsett för utbildande av lapsktalande småskollärare och -lärarinnor, voro höstterminen 1915 inskrivna 64 elever, varav 3 manliga och 61 kvinnliga.

Vid seminariet i Haparanda för utbildande av finsktalande småskollärare och -lärarinnor voro samma termin inskrivna 55 elever, varav 3 manliga och 52 kvinnliga.

Vid slutet av vårterminen 1915 avlades examen för behörighet till lärarbefattning vid småskola av 19 elever, samtliga kvinnliga, vid seminariet i Murjek och av 15 elever, samtliga kvinnliga, vid seminariet i Haparanda.

Vid av landsting eller stad, som ej deltagar i landsting, underhållna småskoleseminarier hava vid slutet av vårterminen 1915 enligt lämnade uppgifter 318 elever, därav 2 manliga, undergått den prövning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning som lärare vid småskola m. m., som påbjudes i nådiga stadgan den 28 maj 1897.

Prövning av behörighet till erhållande av befattning såsom lärarinna vid småskola har undergått av 253 elever vid av enskilda personer anordnade småskoleseminarier.

Till stipendier vid folkskoleseminarierna hava för vårterminen 1915 anvisats tillsammans 83,166 kronor, varjämte stipendiemedel till ett sammanräknat belopp av 20,950 kronor beviljats till de elever vid folk- och småskoleseminarier, som tala finska eller lapska språket. För höstterminen samma år hava 84,767 kronor utdelats som stipendier åt elever vid folkskoleseminarierna samt 17,850 kronor åt de elever vid folk- och småskoleseminarier, som tala finska eller lapska språket.

Enligt de — jämlikt föreskriften i § 67 av gällande stadga angående folkundervisningen samt kungl. cirkulären den 24 november 1882 och den 6 oktober 1893 — av folkskolinpektörerna och Stockholms folkskoledirektion insända uppgifterna angående folkundervisningen meddelades år 1914 undervisning i 35 högre folkskolor.

I rikets 2,424 skoldistrikt funnos

6,274 fasta och	153 flyttande eller tillsammans	6,427 folkskolor,
1,900 » »	692 » » »	2,592 mindre folkskolor,
6,218 » »	547 » » »	6,765 småskolor.

Summa 14,392 fasta och 1,392 flyttande eller tillsammans 15,784 skolor,

eller, med inräknande av de högre folkskolorna, 15,819 skolor.¹

I de högre folkskolorna undervisade antingen endast i läsåmnen eller i såväl läs- som övningsämnen 75 lärare och 27 lärarinnor samt i

¹ Skolornas antal är beräknat på samma sätt som i ecklesiastikdepartementets berättelser om folkskolorna.

folkskolorna	5,966 lärare och	4,648 lärarinnor eller tillsammans	10,614
mindre folkskolorna	106 » »	2,495 » » »	2,601
småskolorna	80 » »	8,313 » » »	8,393

Summa 6,152 lärare och 15,456 lärarinnor eller tillsammans 21,608

Med inräknande av de högre folkskolornas lärarpersonal utgjorde antalet 21,710. Därtill kommo 540 lärare och 1,524 lärarinnor, eller tillsammans 2,064, vilka undervisade endast i övningsämnena.

Antalet barn i 7—14 års ålder utgjorde vid 1914 års slut 906,595, varav 460,595 gossar, och 446,000 flickor. Bland dessa hade

under året undervisats på något av nedan angivna sätt	833,952
» » ej åtnjutit sådan undervisning	68,715
varjämte uppgifter saknas om	3,928
Summa	906,595

Bland de vid 1914 års slut befintliga barnen i 7—14 års ålder undervisades under året i

sina egna distrikts fasta folkskolor	477,939
» » » flyttande folkskolor	8,332
» » » fasta mindre folkskolor	58,323
» » » flyttande mindre folkskolor	20,297
» » » fasta småskolor	190,947
» » » flyttande småskolor	14,107
folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utom sina egna distrikt	15,379
seminariernas övningsskolor	1,752
högre folkskolor	1,456
kommunala mellanskolor	708
allmänna läroverk och fackskolor	16,395
skolor för abnorma barn	1,373
enskilda skolor	20,717
hemmen	6,227
Summa	833,952

Bland de vid 1914 års slut befintliga barnen i 7—14 års ålder, vilka under året ej åtnjutit undervisning på något av ovan angivna sätt,

hade	6,624	inhämtat folkskolans minimikurs
»	45,328	undergått godkänd avgångsprövning samt
uteblevo	3,147	till följd av sjukdom eller naturfel och
»	13,616	av annan anledning.
Summa	68,715	

Med inräknande av de under året avlidna samt av dem, som voro över eller under den ovan angivna skolåldern av 7—14 år, undervisades i högre folkskolor 1,714 samt i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor 813,516.

Utgifterna för högre folkskolor, folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utgjorde under år 1914 enligt inkomna uppgifter:

för lärares och lärarinnors avlöning: kontant	26,151,712	kronor
in natura	2,220,494	»
» skolbyggnader, skolplatser och inventarier	10,974,165	»
» undervisningsmateriell	717,137	»
» övriga behov	10,659,150	»
Summa	50,722,658	kronor

Statsbidrag för avlönande av lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor har för år 1914 utgått med tillsammans 11,902,336 kronor 77 öre.

Understöd har för år 1914 utgått till lärares avlöning vid 2,290 fortsättningsskolor med 154,500 kronor.

För år 1914 har understöd utgått för undervisning i slöjd för gossar med 433,034 kronor 88 öre samt för undervisning i slöjd för flickor med 311,989 kronor 75 öre.

Till avlönande av vikarier för folkskollärare, som av sjukdom hindrats att sköta sina befattningar, har för år 1914 utbetalts av statsmedel ett belopp av 237,481 kronor 81 öre.

Till de högre folkskolorna, som uppgå till 35, har för år 1914 utgått statsbidrag med 98,015 kronor 61 öre.

Statsbidrag till avlönande av lärare och lärarinnor vid av landsting inrättade småskoleseminarier har under år 1914 utgått med 30,671 kronor 15 öre.

På därom av vederbörande styrelser gjorda ansökningar har Kungl. Maj:t för år 1915 beviljat understöd åt 47 folkhögskolor med 441,911 kronor. Enligt styrelsernas berättelser hava under nämnda år i dessa skolor undervisats 1,190 manliga och 1,504 kvinnliga eller tillsammans 2,694 elever. Det till stipendier åt elever vid dessa skolor beviljade anslaget, 110,000 kronor, fördelades år 1915 mellan 1,451 obemedlade och mindre bemedlade elever.

Till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar har, enligt uppgift från statskontoret, för år 1915 å länsstat varit uppfört ett belopp av 85,880 kronor, allt till höjande av folkskolläraernas löner till och över minimum, till ökande av lärares löner vid mindre folkskolor och småskolor, till avlönande av lärare vid av staten anordnade skolor, till anskaffande av undervisningsmateriell, bildande av lärare m. m.

De allmänna folkskolorna, dövstumskolorna jämte andra folkundervisningsanstalter, som därtill äro berättigade, hava till nedsatt pris erhållit den undervisningsmateriell, som anskaffats genom folkskolöverstyrelsen. Under år 1914 uppgick kostnaden härför till 26,144 kronor 83 öre. Under samma år utbetalades 12,841 kronor 32 öre från anslaget till befrämjande av folkskoleundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar för anskaffande av undervisningsmateriell för seminariet i Haparanda samt folkskolorna i Pajala m. fl. församlingar och 253 kronor 50 öre från anslaget till lappmarks ecklesiastikverk till undervisningsmateriell för seminariet i Murjek.

Vid institutet å Manilla för bildande av dövstumskollärare voro under läsåret 1914—1915 två elever intagna, varjämte en extra elev utbildades för anställning såsom lärarinna vid drottning Sofias stiftelse i Vänersborg. I provårskurs vid Manilla och Vänersborgs dövstumanstalter under nämnda läsår deltog två elever.

I samtliga dövstumanstalterna voro under läsåret 1914—1915 intagna 588 elever.

Till uppehållande av dövstumskolor har för år 1915 anslagits ett belopp av 146,946 kronor 15 öre, varjämte till tredje dövstumskoldistriktets lantbruksskola å Råby utanordnats ett belopp av 1,750 kronor.

Vid institutet för blindas å Tomtebodas voro vid början av höstterminen 1914 intagna 116 elever, därav 68 gossar och 48 flickor. Av dessa undervisades 12 gossar vid hantverksskolan i Kristinehamn. 12 elever avgingo efter fullbordad lärokurs, 4 på grund av väsentligt förbättrad synförmåga, 6 på grund av bristande förmåga att tillgodogöra sig undervisningen och 1 på målsmans begäran efter vunnen ordinär folkskolebildning. Provårskurs vid institutet har under läsåret 1914—1915 genomgått av 1 elev.

Vid förskolan för blindas å Tomtebodas voro vid början av höstterminen 1914 intagna 39 elever, varav 21 gossar och 18 flickor. Under läsåret 1914—1915 utskrevos 9 elever, av vilka 7 överflyttades till institutet och 2 utskrevos på grund av oförmåga att tillgodogöra sig undervisningen.

Vid förskolan för blindas i Växjö voro vid början av höstterminen 1914 intagna 38 elever, 24 gossar och 14 flickor. Vid slutet av läsåret 1914—1915 utskrevos 9 lärjungar från skolan. Av dessa övergingo 7 till institutet å Tomteboda, och 2 utskrevos på grund av oförmåga att tillgodogöra sig undervisningen. Av sistnämnda skäl utskrevos tidigare under läsåret 2 elever.

Vid hantverksskolan i Kristinehamn för blindas voro vid början av höstterminen 1914 inskrivna 44 elever. Av dessa utskrevos 12 elever, av vilka 5 hänvisats till skolan från institutet å Tomteboda.

Till skolhemmet för blindas dövstamma i Vänersborg har Kungl. Maj:t för år 1915 beviljat 8,946 kronor 90 öre. Under året undervisades därstädes 18 elever.

Katekesnämnden.

För främjande av katekesfrågans lösning förordnade Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 24 mars 1911 för en tid av tre år, räknat från och med den 1 maj 1911, en nämnd med uppgift att granska förslag till läroböcker i den kristna tros- och sedeläran, samt utsåg därvid till ordförande i nämnden biskopen i Växjö stift N. J. O. H. Lindström och till ledamöter överdirektören B. J:son Bergqvist, Stockholm, professor E. M. Billing, Uppsala, överläraren, numera undervisningsrådet N. O. Bruce, Stockholm, extra ordinarie hovpredikanten, kyrkoherden i Södertälje pastorat friherre K. A. Leijonhufvud samt f. d. byråchefen i ecklesiastikdepartementet, kanslirådet I. A. Lyttkens, Stockholm. I nämndens sammansättning hava därefter de förändringar ägt rum, att Kungl. Maj:t på därom gjorda underdåniga ansökningar entledigat Bergqvist, Bruce och friherre Leijonhufvud från uppdraget såsom ledamöter av nämnden, Bergqvist från och med den 5 oktober 1912, Bruce från och med den 24 oktober samma år och friherre Leijonhufvud med utgången av april 1914, samt förordnat läroverksadjunkten N. A. Gudmundsson-Bergstrand, Hälsingborg, att i Bergqvists ställe, överläraren J. E. Björkman, Kiruna, att i Bruces ställe och e. o. hovpredikanten, kyrkoherden i Göteborgs Oscar Fredriks församling V. E. Rundgren att i friherre Leijonhufvuds ställe vara ledamöter av nämnden.

Genom beslut den 19 december 1913 har Kungl. Maj:t föreskrivit, att nämndens verksamhet skall fortsätta tills vidare under ytterligare tre år, räknat från och med den 1 maj 1914.

Såsom av nämnden förordnad sekreterare har tjänstgjort sekreteraren hos Stockholms folkskoledirektion O. G. S. Wibelius.

Under år 1915 har nämnden haft sammanträden i Stockholm dels under tiden från och med den 11 till och med den 18 februari, dels ock under den 17 och 18 maj, varjämte av nämnden tillsatta arbetsutskott på annan tid varit i verksamhet.

På grund av utav nämnden i pedagogiska och teologiska tid-

ningar och tidskrifter utfärdade tillkännagivanden med anmodan till de författare eller förläggare, som det önskade, att till nämnden insända förslag till sådana läroböcker, som vore föremål för nämndens granskning, hava hittills till nämnden insänts 35 läroboksförslag, varav 1 inkommit under år 1915.

Av ifrågavarande 35 ingivna läroboksförslag hava 7 dylika av skilda anledningar ansetts icke böra föranleda närmare granskning av nämnden. Resultatet av nämndens hittillsvarande granskningsverksamhet har nämnden dels med avseende å 7 läroboksförslag framlagt offentligt i sina i oktober 1913 och i november 1915 efter erhållet nådigt bemyndigande publicerade »Meddelanden från Kungl Katekesnämnden» I—II, dels beträffande 8 läroboksförslag delgivit vederbörande läroboksförfattare enskilt. Nämnden ämnar under den närmaste tiden med avseende å ytterligare 9 läroboksförslag tillskriva vederbörande författare enskilt, varefter nämndens granskningsuppgift med avseende å de hittills ingivna läroboksförslagen kan anses huvudsakligen utförd.

På av nämnden gjord underdånig framställning har Kungl. Maj:t genom beslut den 23 juli 1915 bemyndigat nämnden att genom en av nämndens ledamöter låta utarbeta förslag till lärobok i den kristna tros- och sedeläran och tillika föreskrivit, att nämnden efter vederbörlig prövning av arbetet skall till Kungl. Maj:t inkomma med det yttrande och förslag, vartill anledning må förefinnas.

Genom beslut den 23 februari 1912 bemyndigade Kungl. Maj:t nämnden att genom sakkunnig person låta utföra en reviderad översättning av Luthers lilla katekes. I och för utförandet av ifrågavarande översättningsarbete har nämnden uppdragit åt förste teologie professorin vid Uppsala universitet, domprosten A. H. Lundström, att till nämnden inkomma med utredning dels därom, vilken tyska text bör läggas till grund för översättningen, dels i vad mån den nuvarande svenska texten i följd av den svenska kateketiska traditionen kan anses böra få företräde vid mellan densamma och den tyska texten rådande olikhet. Denna utredning är numera slutförd.

Genom beslut den 23 juli 1915 har Kungl. Maj:t anvisat ett belopp av 2,000 kronor att av nämnden utdelas till författarna av fyra läroboksförslag såsom uppmuntran för deras för katekesfrågans lösning ådagalagda intresse.

De kostnader, nämnden medfört för statsverket, uppgingo vid 1915 års slut till omkring 34,580 kronor.

Lärarlönenämnden.

Genom beslut den 5 juli 1912 uppdrog Kungl. Maj:t åt en utredningsnämnd att efter verkställd undersökning framlägga förberedande förslag till ny löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen dels vid rikets allmänna läroverk — därvid även frågan om kvinnors anställning i utsträckt omfattning vid dessa läroanstalter borde tagas i betraktande — dels vid folkskoleseminarierna, dels vid folk- och småskolorna, dels ock, i den mån förhållandena därtill föranledde, vid med förutnämnda skolor närbesläktade läroanstalter. Till ordförande i nämnden förordnades kanslirådet P. E. Lindström, Stockholm, samt till medlemmar dåvarande ledamoten av riksdagens andra kammare, lektorn J. F. Nyström, Stockholm, läroverksadjunkten A. Holkers, Göteborg, ledamoten av riksdagens första kammare, läroverksadjunkten O. Olsson, Göteborg, teckningsläraren K. H. Segerborg, Stockholm, seminarieadjunkten Anna Elisabet Sörensen, Falun, ledamoten av riksdagens första kammare, överläraren, numera undervisningsrådet N. O. Bruce, Arlöv, folkskolläraren S. Nylund, Stockholm, folkskollärarinnan Matilda Persson, Sonstorp, samt småskollärarinnan Anna Olsson, Kolbäck. Genom nådigt beslut den 19 december 1913 har Kungl. Maj:t på gjord ansökan entledigat Bruce med utgången av år 1913 från förordnandet som ledamot i nämnden.

Kungl. Maj:t uppdrog vidare den 10 oktober 1913 åt nämnden att, sedan det arbete, som anförtratts åt nämnden genom ovannämnda nådiga beslut, slutförts, verkställa erforderlig ut-

redning och avgiva förslag rörande löneförhållandena vid statsunderstödda enskilda läroanstalter.

Genom beslut den 13 oktober 1915 har Kungl. Maj:t föreskrivit, att det Segerborg, Anna Elisabet Sörensen, Matilda Persson och Anna Olsson meddelade uppdrag att vara ledamöter av sagda nämnd skall — i den mån deras medverkan ej erfordras för slutförande av det nämnden genom nådiga beslutet den 5 juli 1912 förelagda arbetet — upphöra, då nämnden övergår till behandling av frågan om löneförhållandena vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, samt förordnat föreståndarinnan för Djursholms samskola, filosofie magistern Ester Charlotta Lager och lärarinnan vid Strängnäs elementarläroverk för flickor Ninni Huldt att från nämnda tid vara ledamöter av ifrågavarande nämnd. Sedan Ninni Huldt anhallit om entledigande från det henne sålunda lämnade uppdraget, har Kungl. Maj:t genom beslut den 9 november 1915 förordnat föreståndarinnan för Kjellbergsska flickskolan och högre lärarinneseminarier i Göteborg Thyra Kullgren att i Ninni Huldts ställe vara ledamot av nämnden.

Nämnden har den 8 november 1915 avgivit betänkande n:o II, omfattande utredning och förslag angående:

statsbidrag till undervisning i huslig ekonomi vid folkskolor m. m.;

statsbidrag till undervisning i slöjd vid folkskolor;

statsbidrag till fortsättningsskolor;

statsbidrag till landstingsseminarier;

löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid statens småskoleseminarier; samt

grunder för småskollärarnas pensionsinrättning.

Den 18 december 1915 har nämnden avgivit betänkande n:o III, omfattande utredning och förslag angående:

ändringar i reglementet för lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa;

ändringar i reglementet för folkskollärarnas änke- och pupillkassa; samt

småskollärarpersonalens änke- och pupillpensionering.

Förutom ovan berörda frågor, rörande vilka nämnden avgivit förslag, har nämnden förberedelsevis behandlat frågor rörande avlöningsförhållandena vid statsunderstödda enskilda läroanstalter.

Statens kostnader för nämnden uppgingo den 31 december 1915, approximativt beräknat, till 261,400 kronor.

Enskilt arbete av seminarieelever.

Av C. O. ARCADIVS.

Vid det möte av seminariernas rektorer, som nyligen ägt rum, förelåg bland andra en fråga om anordningen av elevernas enskilda arbete vid seminarierna. Rektorerna hade därvid tillfälle att framlägga såväl erfarenheter som önskemål. Utan tvivel skall vad som vid denna frågas behandling förekom bliva till stort gagn för samtliga seminarier vid anordningen av denna arbetsform. Efterföljande korta uppsats upptager huvudsakligen samma synpunkter, som gjordes gällande i denna fråga vid rektorsmötet, men är icke något referat av mötets förhandlingar i ämnet.

Seminariestadgans avsikt med det enskilda arbetet är tydligen den, att eleverna skola få tillfälle att efter böjelse och begåvning ägna sig åt något visst ämne eller del av ett ämne inom *seminariets ämneskrets* för att vinna den behärskning av ämnet, som endast självverksamt fördjupad insikt kan skänka. Det är ett studiesätt, som är hämtat från akademien men inskränkt till ett eller annat ämne, då dess tillämpning på ett flertal av ämnen skulle vara oförenlig med knappheten av den tid, som är anslagen för inhämtande av en månggrenad seminariekurs.

Åtskilliga omständigheter kunna verka störande på den idealt riktiga användningen av denna arbetsform.

En sådan är det förhållandet, att de ämnen, som för riktigt tillägnande kräva laboratoriearbeten, särskilt fysik och

kemi, hava så ringa tid på timplanen åt sig anslagen, att frivilliga laborationer, åtminstone under en termin i vardera ämnet, äro önskvärda för de flesta eleverna. Likaledes har teckningsövningen i högsta klassen fått så knappt tillmätt tid, att den behöver fullständigas genom frivilliga teckningsövningar. Undervisningsplanens upptagande av frivilliga laboratoriearbeten och frivillig teckning samt stadgans medgivande att anordna enskilt arbete samtidigt i två ämnen för en elev tyckes rent av giva anvisning på det enskilda arbetets användning till komplettering av det timplansreglerade seminariearbetet. Skulle det enskilda arbetet endast få användas i specialiseringssyfte, så skulle nämligen stadgan uttryckligen hava föreskrivit dess inskränkning till ett enda ämne och knappast hava medgivit ombyte av ämne under samma läsår. En sådan inskränkning skulle dock icke hava varit lycklig med den starka begränsning av arbetstiden, som måst göras på timplanen och med frånvaron av all egentlig valfrihet beträffande de på timplanen upptagna undervisningsämnena. Det är dock anmärkningsvärt, att enligt uppgifter, som meddelades å rektorsmötet endast 10 % av uppgifterna för enskilt arbete i klass IV och 9 % av dylika uppgifter i klass III under läsåret 1915—1916 vid tretton seminarier haft fysik och kemi till föremål. Det ser nästan ut, som om lärarna, kanske mer än det varit behövt, begränsat deltagandet i laboratoriearbeten, som dock äro en mycket god form av enskilt arbete.

Samma omständighet, som föranleder användningen av laboratoriearbeten och teckningsövningar under formen av enskilt arbete till komplettering av det arbete, som skall utföras å de i timplanen angivna tiderna, nämligen tidens knapphet, kan giva anledning till att begagna det enskilda arbetet till utfyllnad av seminariekurserna i övriga ämnen. Detta är dock utan tvivel oriktigt. I sammanhang med klassarbetet måste dels uppgifter tilldelas enskilda elever att utarbeta föredrag, referat, redogörelser m. m., dels samt-

liga elever genom läsning i hemmet av litteratur, källskrifter m. m. utfylla vad som genomgått på klassrummet. Sådant hemarbete kan icke betraktas som enskilt arbete. Detta får vara mera omfattande än utarbetning av ett enstaka föredrag eller referat och mera specialiserat än läsningen av den litteratur, som behandlats i litteraturhistorien eller de källskrifter, som ligga till grund för vad som å lärotimmarna genomgått. Elevernas enskilda arbete får icke kasta sig från det ena ämnet till det andra under terminens eller läsårets lopp. Medgivandet av två samtidiga ämnen för enskilt arbete torde böra anses innebära, att ett laboratoriearbete eller ett arbete i ett övningsämne kan förekomma samtidigt med ett arbete i ett kunskapsämne.

Här behöver dock en anmärkning göras. Det kan ju inträffa, att en elev av ett eller annat skäl — sjukdom, värnplikstjänstgöring o. s. v. — kommit efter sina kamrater och behöver arbeta upp sig i ämnena. Sådant efterarbete bör icke betraktas och uppgivas såsom enskilt arbete men bör föranleda befrielse från sådant. Samma torde förhållandet böra vara, om en elev är svag i ett eller annat ämne och behöver förkovra sig däri. Hans arbete i sådant syfte kan icke betraktas såsom enskilt arbete, då det icke sträcker sig utöver de fordringar, som ställas på samtliga elever. Men han torde böra befrias från enskilt arbete i egentlig mening.

En art av enskilt arbete, som bör hållas tillbaka så långt som möjligt, är det, som föranledes av elevernas strävanden efter att förvärva sig så höga vitsord som möjligt i de olika ämnena. Det heter ju i stadgan, att elevens enskilda arbete i ett ämne må öva inverkan på hans vitsord i ämnet, i den mån det provas hava främjat hans allmänna insikt och färdighet i detsamma. I stället för att söka fördjupa sina insikter i ett enda ämne och göra det till föremål för studier under en längre tid, arbeta elever på inläsande av överkurser i det ena ämnet efter det andra och i flera ämnen samtidigt i avsikt att meritera sig för överbetyg.

Även torde lärare finnas, som icke vilja bedöma elevens mognad och insikter i ett ämne med högre vitsord, utan att eleven utfört enskilt arbete i ämnet. Om det enskilda arbetet skulle på sådant sätt utnyttjas till en ersättning för den knappa arbetstid, som bestått åt seminariekursen, så skulle det icke blott förlora den karaktär av samling, specialisering och valfrihet, som stadgan avsett, utan ock mista en stor del av sitt intresse för eleverna och leda till deras överansträngning. Rektorerne böra hava sin uppmärksamhet riktad på detta förhållande och vid ämneskonferenser, klasskonferenser och kollegier söka inverka på sina medlärare, så att det enskilda arbetet kommer till sin rätt på sådant sätt, som stadgan avser.

För kontrollering av det enskilda arbetets fördelning torde det vara lämpligt, att särskilda liggare uppläggas, genom vilka förmedelst däri gjorda anteckningar för varje elev kan iakttagas, vilka ämnen han valt för sitt enskilda arbete, vilka arbeten han utfört, vilken litteratur han fått åt sig anvisad samt de sätt och de tider, på vilka han redovisat för sitt utförda arbete. Liggaren torde böra vara tillgänglig för samtliga lärare och anteckningarna efterhand införas av vederbörande lärare.

Kontroll över de utförda arbetena är nödvändig. I ämnen, där arbetet utföres under lärarens ledning, såsom fysik, kemi, teckning, körsång, gymnastik och slöjd, är ju kontrollen omedelbar och medför icke särskild tidsuppoftning. Men beträffande de ämnen, i vilka arbetet måste utföras hemma eller i lässalen, fordras särskilda åtgärder. Någon del av kontrollen kan ske genom föredrag, som hållas av eleverna under lärotimmarna, när de kunna inpassas i klassens kurs, men sådan inpassning lämpar sig icke ofta och tiden får ej inknappas för klassundervisningen. Skriftliga arbeten äro otvivelaktigt bästa medel för den ifrågavarande kontrollen, men de kräva alltför mycken tid både av eleverna och av de kontrollerande lärarna. Tentamina ha också sina olägenheter icke blott såsom tidskrävande utan även såsom be-

fordrande uppfattningen att det enskilda arbetet är ett medel för betygssamling. Bästa sättet torde kanske vara, att läraren, sedan han i överensstämmelse med föreskriften i stadgan utsatt en timme i veckan, under vilken han är tillgänglig å seminariet för eleverna, använder denna timme för att samla de elever, som utföra enskilt arbete i hans ämne, och under samtal med dem följer deras framsteg i arbetet, granskar de skriftliga arbeten, som möjligen utförts i en eller annan del av uppgiften, och resonemangsvis kontrollerar utförandet för övrigt. Det torde vara lämpligt, att eleverna i högsta klassen få avsluta sitt enskilda arbete och redovisningen därav så tidigt som möjligt på vårterminen.

En viktig fråga är den, som rör beredandet av tid för eleverna att utföra enskilt arbete. Stadgan har ju bestämt, att eleverna i de båda högsta klasserna för att erhålla tid till enskilda arbeten i regel två dagar i månaden, sammanlagt minst 12 dagar under läsåret, skola vara lediga från undervisning, som ej omedelbart föranledes av sådana arbeten, dock att de icke därigenom befrias från deltagande i undervisningsövning, som är upptagen å arbetsordningen. Då eleverna på dessa ledighetsdagar skola deltaga såväl i gruppövningar som i de serieövningar, som för dem falla på dessa dagar, så kan tiden bliva rätt styckad, så att icke synnerligen mycket kan medhinnas på dem. Följden därav bliver, att om något avsevärt resultat skall vinnas av enskilt arbete, eleverna måste för sådant ändamål avdela någon del av sin hemarbetstid varje dag. Ledighetsdagarna bilda välkomna och välbehövliga avbrott i det regelmässiga seminariearbetet och användas kanske mera till rekreation och till utförande av andra arbeten, som blivit uppskjutna till ledighetsdagen, än till enskilt arbete i egentlig mening. I ett avseende äro de dock till stor nytta för detta arbete, nämligen då det gäller att samla och bereda sig till redovisning av sådant. Då kan ledighetsdagen vara nödvändig.

En annan ledighet för utförande av enskilt arbete kan enligt stadgan beredas en elev, som på grund av förut förvärvade insikter i ett ämne icke behöver vara närvarande vid klassundervisningen alla timmar, då ämnet förekommer. Denna art av ledighet torde icke mycket förekomma i lärareseminarierna, där eleverna i allmänhet torde behöva följa klassundervisningen i alla ämnen. I lärarinneseminarierna kan sådan ledighet måhända oftare meddelas och behöves säkerligen mera där såsom lindring i det ganska pressande klassarbetet.

Olika sätt för fördelningen av de stadgade ledighetsdagarna hava använts vid olika seminarier. Vid somliga har ledighet meddelats åt enskilda elever på olika dagar, vid andra har hela klassen erhållit ledighet halva dagar eller hela dagar, i senare fallet med dagarna antingen hopslagna till längre lov eller mera jämnt fördelade på lärotiden. Det sistnämnda sättet torde vara att föredraga, dock med högst en lovdag i september och en i maj månad. De individuella loven kunna visserligen synas för eleverna vara lika användbara som klassloven, men om icke klassundervisningen skall lida alltför mycket genom vissa elevers frånvaro än då än då, måste lärarna fordra, att de elever, som varit frånvarande, genom hemarbete, skola inhämta det, varom de icke varit med i klassen. Till elevernas enskilda arbete kommer i sådant fall ökat hemarbete, och klassundervisningen kan dock icke framskrida avsevärt hastigare, emedan de ständigt uppkommande luckorna än hos den ene än hos den andre eleven måste med förlust av tid fyllas. Därför är det utan tvivel bättre att meddela klassledigheter. Klassundervisningen sammanhålls bättre på detta sätt, och dess framskridande hämmas mindre, än då individuella ledigheter förekomma alla dagar. Det har förekommit, att de två ledighetsdagarna sammanförts med varandra för att giva tillfälle till mera ostört enskilt arbete. Bättre synes dock vara att dela dem, då enskilda lovdagar, oftare återkommande, göra större gagn såsom kortare avbrott i det

regelmässiga arbetet och icke medföra behov av större ansträngning för att åter anpassa sig därtill. Dessutom komma sammanhängande lovdagar lätt att användas till resor o. d. och icke till det arbete, för vilket de voro avsedda. En form av ledighet för enskilt arbete, som på något håll använts, är att lägga den minskning i arbetstimmar, som ledigheten medför, på alla arbetsdagarna, således att uppgöra arbetsordningen för klass IV med omkring 30 veckotimmar i stället för 32½ och för klass III med omkring 35 i stället för 38. Denna form överensstämmer icke alldeles med stadgan och torde icke behöva användas för att, där så anses önskligt, förkorta den dagliga arbetstiden, då undervisningsplanen endast förbjuder att öka, icke att minska de för varje klass å timplanen angivna veckotimsumorna.

Med tiden torde det enskilda arbetet erhålla allt mera bestämda former och kunna avsevärt bidra till ökning av elevernas mognad i andligt avseende och till ett intresse för studier och fortsatt utbildning, som kan komma till full utveckling och åstadkomma fullt tydliga resultat, sedan de kommit ut såsom lärare i folkskolorna.

Några minnen och intryck från seminarierektorsmötet i Stockholm den 27—29 mars 1916.

Det var en stor skara representanter för folkbildningens intressen i vårt land, som på morgonen måndagen den 27 mars 1916 infunnit sig i restaurant Rosenbads festvåning vid »Strömmen» i Stockholm, mitt emot riksbyggnaderna på Helgeandsholmen. Där syntes icke blott chefen för ecklesiastikdepartementet, chefen för folkskolebyrån, folkskoleöverstyrelsens samtliga ledamöter samt statsseminariernas och de båda privata seminariernas rektorer — därav två kvinnliga — utan även nästan hela den stab av sakkunniga, som överstyrelsen fått till sin hjälp, »inspektörer och konsulenter», med professorerna Sellén och Almqvist i spetsen.

Och det vilade högtidsstämning över församlingen, då överdirektör Bergqvist med kraftig stämma och det tryck på orden, som är honom eget, hälsade de närvarande välkomna till det sjätte seminarierektorsmötet.

»Icke mindre än 23 år ha förflutit», yttrade han, »sedan rektorerna vid de svenska seminarierna senast voro officiellt kallade till möte för överläggning om seminariernas angelägenheter. Under denna tidrymd har mycket blivit annorlunda vid våra seminarier. Först och främst äro nästan alla de män, som vid tiden för det senaste rektorsmötet hade sig anförtrodd ledningen av seminariernas arbete, borta — borta icke blott

från sina tjänster vid seminarierna, utan bortä även från de levandes tal... Mycket har också ändrats eller är på väg att ändras i fråga om seminariernas organisation och arbete. Vi mötas i dag i en för utvecklingen av våra seminarier viktig, ja, vi kunna väl säga *kritisk* tidpunkt.»

Talaren pekade därefter på en del av de *problem*, vilkas lösning under den närmaste framtiden står på dagordningen vid våra seminarier. Först då balansen mellan de olika element, av vilka den nu eftersträfvade seminariebildningen skall sätta sig samman. »Den närvarande tiden, starkt intresserad som den är av att vidga människans herravälde över kulturens och naturens *yttre* makter, har genom ständigt resta krav på praktisk läggning av skolans arbete lyckats åt de *naturovetenskapliga* bildningselementen bereda landvinningar på våra skolors timplaner, som nu tillförsäkra dessa element en ställning i skolornas bildningsarbete, vilken i det stora hela torde vara fullt likvärdig med den, som de humanistiska ämnena intaga.» Så blir då problemet detta: »huru sörja för att de *humanistiska* bildningselementen *icke komma att ställas i skuggan* för de nya, starkt intressebetonade naturvetenskapliga? Och icke blott detta: huru befästa åt dem — i ett kooperativt förbund med de naturvetenskapliga — den ställning av *ledande* element, som en sann människobildning måste åt dem påyrka? Detta, så visst som *människans* högsta livsintressen icke tillgodoses allenast eller i främsta rummet genom ett aldrig så vidgat herravälde över kulturens och naturens *yttre* makter, utan framför allt trängta efter en seger av *inre* art, efter viljans herravälde över naturmakterna i människans eget bröst, efter en livs- och världsordning, som bestämmes av religiöst-sedliga synpunkter.»

Ett annat problem framgår ur det sakförhållandet, att också seminariearbetet »allt mer ryckts in under spänningen mellan *multa* och *multum*, mellan ett splittrat mångahanda och en helhets- och enhetsbildande kärna av kunskaper. Att bringa *10 kunskaps- och 6 à 7 övningsämnen* — av vilka vart och ett ej sällan anser sig genom de övriga lida intrång

i sina berättigade anspråk — att bringa dessa i en så disciplinerad organisation, att den bildning, som av dem resulterar, kan på grundvalen av säkra, grundliga, klart formade kunskaper bygga sig upp till *en fast enhet med personlighetsfostrande inflytande* — det är förvisso en uppgift, lika svårlost som högviktig, viktig just i denna vår tid, som är så rik på mångsidiga, starkt specialiserade intressen, men så fattig på mera omfattande, samlande och enande synpunkter.»

Och så ett tredje problem, vilket sammanhänger därmed, att »hela seminariearbetet till innehåll och metod frigjorts från den bundenhet vid den *elementära* skolans kurser och arbetsätt, som var i så hög grad kännetecknande för de gamla seminarierna: huru kunna vid allt detta bevara sambandet mellan elevernas teoretiska studier och *deras framtida levnadsskall*? Huru kunna inför all den rikedom och frihet, som öppnar sig för eleverna, hålla deras sinnen och hjärtan ödmjukt bundna vid *den* skola, som även i sin allra yppersta skepnad dock ännu länge måste bli de ringas torftiga skola?»

Om dessa problem och andra med dem sammanhörande hade nu tillfälle beretts seminariernas rektorer att sinsemellan och med överstyrelsen överlägga och rådslå. Talaren slutade med en önskan och förhoppning om att överläggningarna skulle präglas av en god kollegial anda. Och när man tänker tillbaka på mötesförhandlingarna, kan man ej annat än med glädje och tacksamhet konstatera, att så i synnerlig grad blev förhållandet.

Omedelbart efter hälsningstalet vidtog under överdirektör Bergqvists ordförandeskap överläggning rörande de av överstyrelsen uppsatta diskussionsämnena. Varje fråga inleddes av *tvänne* rektorer, som på förhand av överstyrelsen anmodats därom.

Först på programmet stod spørgsmålet om *seminarieelevernas fysiska omvårdnad och uppfostran*. Rektor Granér från Härnösand och seminarieföreståndarinnan Anna Borgström från Göteborg voro de båda inledarna. Den förre såg frågan väsentligen från de manliga seminaristernas, den senare från

de kvinnliga elevernas synpunkt. I inledningsföredragen likasom i den följande diskussionen påpekades särskilt vikten av noggrann tillsyn över elevernas *bostads- och levnadsförhållanden*, framför allt i storstäderna. Av eleverna vid statsseminariet i Stockholm har hälften eller, nogare angivet, 48 % en skolväg av *mer än 3 km.*; en tredjedel av dessa bor till och med utom staden. Och förhållandena i de fattiga storstadshemmen kunna ibland vara sådana, att elever, som bo i sina hem, ha det hygieniskt sämre ställt än de andra. — Gymnastikinspektören professor Sellén betonade angelägenheten av att tillse, att även de *kroppsligt mindrevärdiga* komme i åtnjutande av verklig kroppsvård; bland annat borde de erhålla undervisning i hemgymnastik. Från flera håll gjordes gällande, att *idrottsövningarna* på eftermiddagarna verkade i hög grad tröttande. Vid Karlstads seminarium hade en verkställd undersökning av elevernas *tänder* givit till resultat, att defekterna vore så stora, att det skulle kosta cirka 3,000 kronor att få dem avhjälpta; här vore ett område, där mycket borde och kunde uträttas, om blott nödiga medel stode till förfogande. Överdirektör Bergqvist sammanfattade till sist den förda diskussionen. Han framhöll bl. a. faran av överansträngning. Man borde därför beakta vad i ingressen till den nya undervisningsplanen uttryckligen säges, nämligen att den är avsedd att »tjäna till *huvudsaklig* ledning», och att vederbörande äga rätt att vidtaga de jämkningar beträffande lärokurser och timtal, som kunna anses önskliga, blott icke veckotimsumorna för varje klass överskridas.

Kanslirådet Sandberg höll därefter ett föredrag om ett inom överstyrelsen med hjälp av särskilda sakkunniga uppgjort förslag till *nya bestämmelser rörande elevstipendier*. De synpunkter, som varit vägledande vid förslaget utarbetande, hade varit följande: å ena sidan behövligheten av en *central granskning* för åstadkommande av nödig likformighet; å andra sidan angelägenheten av att *bevara kollegiernas handlingsfrihet*, framför allt rätten att i varje särskilt fall avgöra, om stipendium bör utdelas eller ej, och rätten att

bestämma stipendiebeloppens storlek allt efter olika behovsgrad. Man har ock strävat efter att undvika onödigt pappersväsen och få den nya ordningen så smidig som möjligt. I sistnämnda syfte ha bestämmelser av mer *stabil* karaktär samlats i 7 paragrafer, avsedda att intagas i *seminariestadgan*; de övriga ha sammanförts i ett förslag till *cirkulär* från överstyrelsen — ett sådant kan ju jämförelsevis lätt, om så skulle finnas behövt, ändras och kompletteras.

Förslaget med tillhörande bilagor utdelades till de närvarande, som anmodades att event. inkomma med yttranden och ändringsförslag.

Man fick ett starkt intryck av att här framkommit ett lyckligt uppslag till lösning av den lika viktiga som svårösta frågan.

Nästa överläggningsämne lydde: *Är förhållandet mellan de humanistiska och de naturvetenskapliga elementen i seminariebildningen enligt den nuvarande undervisningsplanen väl avvägt?* Inledare voro rektorerna Danell från Uppsala och Nelson från Stockholm. Den förre, förutvarande docent i nordiska språk, var ju en förträfflig representant för de humanistiska intressena, likasom den nyutnämnde professorn i geografi passade att företräda de naturvetenskapliga.

Rektor Danell drog fram en del intressanta siffror rörande de olika ämnenas timtal. Enligt gällande timplan ha vid seminarierna de naturvetenskapliga ämnena 35 timmar, de humanistiska 50 (i den gamla kursplanen resp. 31 och 61); alltså disponera de naturvetenskapliga över 41,2 % och de humanistiska över 58,8 %. Till jämförelse kan meddelas, att procenttalet för de humanistiska ämnena i realskolan är 63,4, i latingymnasiet 71,4, i realgymnasiet 54,6. Alltså: det naturvetenskapliga elementet intar vid våra seminarier *ungefär lika stark ställning som i realgymnasiet*. Därmed är fastslaget: de naturvetenskapliga ämnena ha fått så stort utrymme, de rimligtvis kunna begära, ja, mer än så. Ty det är dock skillnad på målet för ett realgymnasium och ett folkskollärareseminarium. Men seminariernas timplan är f. n.

hårt belastad. En reduktion blir förr eller senare nödvändig; den bör drabba matematiken, där onödigt mycket stoff medtagits.

Rektor Nelson betonade, att naturvetenskaperna med all rätt fått sin ställning stärkt. Mot en reduktion f. n. ställde han sig tveksam. För övrigt — naturvetenskap och humaniora äro i *grunden ett*, ingen oöverstiglig kinesisk mur skiljer dem åt. Låt eleverna få full kännedom om de båda ämnesgrenarnas arbetsmetoder! Låt dem känna, att den naturvetenskapliga metoden har sin begränsning och den humanistiska metoden sin! Då skola de icke hamna vare sig i materialism eller falsk idealism.

Den sista synpunkten, de båda ämnesgruppernas frändskap, underströks av ordföranden i hans sammanfattning av diskussionen, vilken till stor del kom att röra sig kring möjligheten av en inskränkning i matematikkursen och i antalet timmar för detta ämne. Totalintrycket blev nog hos de flesta, att en reduktion här är både önskelig och möjlig. Det skäl, som anfördes mot en reduktion av timtalet, att man måste *lente festinare*, åberopades på sin tid mot en reduktion av de humanistiska ämnenas timtal — men förgräves.

Om *inträdesfordringar och preparandkurser* handlade nästa fråga. Rektor Torpson från Landskrona och rektor Norrby från Luleå voro inledare.

Den förre talade om de kvinnliga seminarierna. Han upptog till besvarande tre frågor: 1) *Kunna inträdesfordringarna upprätthållas?* Det råder en bestämt påvisbar skillnad mellan de norrländska seminarierna och de andra. Medan antalet kompetenta sökande till Umeå och Falu seminarier icke varit större, än som motsvarat behovet, har vid Stockholms, Kalmar, Skara och Landskrona seminarier funnits en stor reserv av »skenbart inträdesberättigade». Denna olikhet sammanhänger givetvis med de i många avseenden olika förhållanden, under vilka *folkskolorna* i norra och södra Sverige arbeta. 2) *Ha preparandkurserna visat sig vara av betydelse?* Icke i någon högre grad vid de sydsvenska seminari-

erna. Av 36 anmälda kursdeltagare intogos i Kalmar vid senaste inträdesprövning endast 13; för Skara voro siffrorna resp. 35 och 20; för Landskrona resp. 34 och 11. I Falun däremot intogos av 22 anmälda kursdeltagare ej mindre än 17, i Umeå av 11 anmälda 9; här var således effektiviteten stor. 3) *Vad bör göras?* Den ena parallellavdelningen vid dubbelseminariet i Falun bör utvidgas med *en förberedande klass*. Kursen i denna avdelning blir således 5-årig, men den reserveras för sökande från något av de 4 nordligaste stiftet.

Rektor Norrby talade om de *manliga* seminarierna och påpekade även han svårigheten för de norrländska seminarierna att få tillräckligt med kompetenta sökande. Å andra sidan betonade han vikten av att ej genom alltför rigorösa inträdesfordringar avskräcka inträdessökande från den egentliga *landsbygden*, varifrån hittills en god del av folkskololärarekåren, och det ingalunda den sämsta, rekryterats. Ett *femte seminarieår* vore för de norrländska seminarierna nödvändigt.

Under diskussionen betonades från flera håll behovet av ett femte seminarieår, på samma gång omöjligheten att för närvarande och i ett slag genomföra detta krav erkändes. Törhända kan det gå *successivt* — den tanken skymtade som en utväg ur den nuvarande ohållbara situationen med dess onaturliga disproportion mellan det som *skulle* och det som *kan* presteras.

Därmed voro den första mötesdagens förhandlingar avslutade.

* *

*

Främst på programmet för tisdagen, den andra mötesdagen, stod frågan om *den praktiska lärarutbildningen* enligt den nuvarande undervisningsplanen. Såsom ordförande vid behandlingen av denna fråga fungerade kanslirådet Sandberg; överdirektör Bergqvist jämte en deputation av mötets deltagare uppvaktade under tiden konungen.

Förste inledaren, rektor Hellsten från Falun, framhöll önskvärdheten av att elevernas gruppövningar i så stor utsträckning som möjligt måtte förläggas till *ett skolstadium i sänder*, sålunda för andra klassens elever företrädesvis till småskolan, för tredje klassen övervägande till folkskolans nedre avdelning och för fjärde klassen huvudsakligen till folkskolans övre avdelning. Detta skulle vara till fördel både för eleverna och för barnen. Vidare påpekades, att anordningen med *6-veckors-perioder* i klass IV vore förenad med avsevärda olägenheter. De betyg, som givas vid slutet av läsåret, gälla för somliga elever vad de presterat i *början*, för andra vad de presterat i *slutet* av året, varigenom ett rättvist bedömande av elevernas undervisningsskicklighet i hög grad försvåras. 3-veckors-perioder äro även med avseende på klass IV att föredraga. Inledaren höll ock före, att en *inskränkning* av antalet gruppövningslektioner, särskilt i gymnastik, samt en begränsning av serieövningarna vore att förorda.

Andre inledaren, föreståndaren för Stockholms privata folkskolelärarinneseminarium rektor Bruno, var i viss mån av en annan uppfattning än den förste inledaren. Särskilt ville han trycka på betydelsen av *serieövningar*. Även framhöll han vikten av att begränsa övningslektionernas antal vid *hospiteringen*, detta ej minst av hänsyn till övningsskolans barn.

Under den följande diskussionen påpekade professor Sellén, dels att i *gymnastik* antalet undervisningsövningar måste vara större än i de andra ämnena, vilka på grund av sin inbördes frändskap mera stödja varandra, dels att undervisningsvana i gymnastik innebär ett gott stöd vid undervisningen i andra ämnen: det blir fart, livlighet, hurtighet, förmåga att fånga uppmärksamheten, att få fram lydnadsmomentet. Genom uppdelning av de olika gymnastikavdelningarna i mindre grupper kunna eleverna få rikare tillfällen till övning i kommendering.

Från ett par håll framhävdes kraftigt betydelsen av de i

kommittéförslaget ifrågasatta *timbesöken* (Bet. I:1, sid. 617; I:2, sid. 292). Av synnerlig vikt är, att *alla* elever i klass II få vara med om ett antal lektioner på småskolestadiet redan i början av höstterminen, då särskilt i *modersmålet* och *räkning* de grundläggande elementen genomgås och då undervisningen snart nog skrider framåt på ett oerhört raskt sätt.

Tillika betonades från vederbörligt håll med eftertryck, att seminarierna stå relativt fria i förhållande till undervisningsplanen. »När man äger friheten, bör man den *rätteligen brukas*». Med dessa ord avslutade vice ordföranden sin sammanfattning av diskussionen.

Om *samling och grundlighet i seminariearbetet* rörde sig det samtal, som därefter vidtog.

Förste inledaren, rektor Arcadius från Växjö, pekade på trenne hinder för vinnandet av detta mål: *tidens korthet* i förhållande till kurserna, elevernas brist på tillräcklig *mognad* för självständigt arbete och bristen på tillräckliga *hjälpmedel*. T. f. rektorn fröken Augusta Westerberg från Kalmar stannade särskilt inför svårigheten för eleverna att arbeta sig in i så många *olika tankeområden* för varje dag och det slöseri med kraft, som därav bleve en följd. En granskning av seminariernas läsordningar visar, hurusom det kan inträffa, att en elev på förmiddagen å seminariet måste syssla med 4 à 5 olika läsämnen och sedan på eftermiddagen med läxor i nära på lika många ämnen. »*Bort från splittring och ytlighet, hän mot samling och ro, fördjupande och grundlighet!*»

I inledningsanförandena likasom under diskussionen påpekades åtskilligt, som kunde göras för att främja samling och grundlighet. Se här en axplockning:

Sök att inskränka antalet samtidigt på respektive klassers läsordning upptagna ämnen!

Samla så vitt möjligt till en dag eller till veckodagar i följd de åt ett ämne anslagna veckotimmarna!

Befria eleverna, i den mån de mogna därför, från egentlig

läsläsning! Men låt icke tentamina hopa sig mot slutet av terminen!

Behandla vissa partier i de olika ämnenas kurser grundligare och andra mera översiktligt!

Rektor Arcadius rekommenderade seminariekursens förlängning med ett läsår, som skulle sättas såsom *ett förberedelse- och prøvoår* för den egentliga kursen. I denna preparandklass kunde lämpligen intagas ett större antal elever, exempelvis 40 (om utrymmet medger), av vilka de med hänsyn till begåvning och karaktär lämpligaste skulle erhålla flyttning till den första egentliga seminarieklassen. Även berörde han frågan om möjligheten av att anskaffa för seminarierna särskilt lämpade *läroböcker*.

Nästa överläggningsämne, det sista för dagen, var: *Det enskilda arbetet*.

Inledarna, rektor Nyman från Umeå och undertecknad, konstaterade, på grundvalen av en del insamlat statistiskt material, att enskilt arbete redan nu under övergångstiden förekommer vid *alla* seminarier, vid somliga i ganska stor utsträckning. Det finns seminarier, där detta slag av studium — som ju avser att låta eleverna få tillfälle att i någon mån *specialisera sig* — idkas inom alla kunskaps- och övningsämnena. Under innevarande läsår, 1915—1916, har vid de 15 statsseminarierna i riket enskilt arbete förekommit inom tredje och fjärde klasserna i följande ämnen (procenttalen äro blott approximativa):

	Kl. IV.	Kl. III.
Kristendoms-kunskap	14 %	6 %
Modersmålet	15 »	11 »
Matematik	10 »	13 »
Historia	8 »	6 »
Geografi	2,5 »	13 »
Biologi, hälsolära	2,5 »	15 »
Fysik	10 »	4 »
Kemi	3 »	6 »

	Kl. IV.	Kl. III.
Ekonomilära	3 »	— »
Främmande språk	2 »	2 »
Psykologi, pedagogik	11 »	4 »
Teckning, musik, trädgårdsskötsel, slöjd, gymnastik	19 »	20 »

Av 496 elever i kl. IV ha ej mindre än 191 sysslat med enskilt arbete i *två* ämnen och 50 i *flera* än två. Av 438 elever i kl. III ha 180 haft enskilt arbete i *två* ämnen och 30 i *flera* än två. Det har till och med inträffat, att en elev under samma år haft enskilt arbete i tillsammans — *sju* olika ämnen! Men skall syftemålet med det enskilda arbetet vinnas, nämligen att varje elev får tillfälle att *fördjupa sig* just i *det* ämne, som ligger hans intresse och begåvning närmast, då bör man se till, att eleverna icke splittra sig på många uppgifter — i regel blott *ett* ämne i sänder, helst endast ett ämne *för varje år*. I en uti kollegierummet förvarad liggare bör varje lärare omedelbart efter det en elev *åtagit sig* ett enskilt arbete, anteckna detta; därigenom blir det möjligt för klassföreståndare och rektor att vaka över att ingen elev kastar sig på för många uppgifter. Därigenom avvärjes ock lättare faran av att det enskilda arbetet neddrages till att bli ett själlöst *tentamensplugg* eller ett arbete endast och allenast i *betygsjaktets* tjänst. Ändamålsenligt torde vara, att varje lärare låter de lärjungar, som reflektera på enskilt arbete i hans ämne, komma samman med honom för att få närmare kännedom om de olika *uppgifter*, som i det ämnet kunna komma i fråga, och den *litteratur*, som rörande dessa uppgifter står till deras förfogande, ävensom erhålla anvisningar rörande *studiesättet*. Sedan böra dessa lärjungar tid efter annan under arbetet på de olika uppgifterna komma tillsammans med läraren för att rådgöra om arbetet och mottaga förnyade anvisningar. Så bedrivet, kan det enskilda arbetet komma att verksamt bidra till främ-

jande av *samling och grundlighet* i seminariearbetet; i annat fall kan följden lätt bli den rakt motsatta.

Dessa av inledarna framhållna eller antydda synpunkter underströkos ytterligare under diskussionen.

*
*
*

Onsdagens förhandlingar begynte med överläggning om ämnet: *Folkskollärarexamen, särskilt med hänsyn till betygsgivningen*. Till mötesdeltagarna utdelades därvid en inom överstyrelsen utarbetad tablå över »medeltalet betygsenheter per elev i de olika ämnena vid avgångsexamen vid folkskoleseminarierna vid slutet av vårterminen 1915». Man fick där veta t. ex., att medeltalet betygsenheter i *modersmålet* vid Linköpings seminarium utgjorde 1,57, vid samtliga manliga seminarier 1,84, vid samtliga kvinnliga seminarier 2,01, vid studentklasser 1,99, vid samtliga seminarier i riket 1,94, eller att medeltalet betygsenheter i *kristendoms-kunskap* utgjorde vid Linköpings seminarium 2,09, vid samtliga manliga seminarier 2,01, vid samtliga kvinnliga 2,13, vid studentklasser 2,08, vid samtliga seminarier i riket 2,07.

Rektor Norrman från Skara, som var förste inledare, uppehöll sig bl. a. vid frågan om vitsordet för *fallenhet för lärarkallet*. Han påvisade, att högsta betyget hittills givits ganska sparsamt, dock med en viss olikhet i uppfattningen av betygets värde. Våren 1915 utdelades det vid ett seminarium åt *en* elev, vid ett annat seminarium åt *fem* elever, vid ännu ett åt *sex* elever men däremot vid 3 seminarier (alla kvinnliga) *icke* åt någon elev. I fråga om tillvägagångssättet vid bestämmandet av vitsord för undervisningsskicklighet och fallenhet påpekades, att man måste söka få fram *alla* de upplysningar, som krävas för att *varje* lärare skall kunna taga ställning till frågan ur *icke alltför trång* synpunkt.

Andre inledaren, rektor Olsson från Karlstad, talade om vikten av *likvärdighet* i de över examen avgivna vitsorden. 8 seminarierektorer ha i den senaste årsredogörelsen lämnat en *översikt över avgivna betyg*. Det vore önskligt, att alla följde deras exempel. Av betydelse är också, att en sådan *betygsstatistik*, som nu inom överstyrelsen utarbetats, varje år — och det redan före höstterminens slut — tillställs seminarierna. Därigenom skulle i väsentlig mån likformighet i betygsgivningen främjas. Givet är emellertid, att en sådan likformighet icke är detsamma som full likhet. Elevmaterialet kan ju vara mycket olikartat, liksom lärarnas förmåga att rycka eleverna med till intresserat arbete är nog så skiftande. Samma inledare berörde även frågan om valet av ämne för *den pedagogiska uppsatsen* och erinrade om att folkundervisningskommittén (Bet. I:1, sid. 109) gjort gällande, hurusom en sådan uppsats lämpligen kunde behandla »vare sig ett *metodiskt* eller ett *allmänt pedagogiskt* ämne». Tydligtvis böra dock lektionsutkast förekomma i vida mindre utsträckning, än fordom varit fallet, och endast i sådana ämnen, där ett utkast är ägnat att giva god ledning för bedömandet av elevens metodiska insikter.

Under diskussionen uttalades från ett håll farhågor för att Folkskollärarexamen på grund av bestämmelserna i § 59 kunde bli en *examen rigorosum*. Härpå svarades med en hänvisning till § 64 mom. 1, där det heter, att kollegiet vid bestämmandet av vitsord skall taga »*behörig* hänsyn *jämväl* till de avlagda proven». I motsvarande § av läroverksstadgan heter det däremot angående studentexamen (§ 105 mom. 1): »Sedan den muntliga prövningen blivit förrättad, avgivas över lärjungens insikter vitsord... och *bör härvid hänsyn tagas* såväl till den skriftliga prövningen, där sådan i ämnet förekommit, som till lärjungens förut och huvudsakligen under de båda sista läsåren ådagalagda kunskaper.» Själva examen spelar i ena och andra fallet en helt olika roll. — I fråga om vitsordet för *fallenhet* gjordes

gällande, att AB vore normalbetyg, A en utmärkelse, B en prickning — detta följde därav, att betygsgraderna vore fyra. Med hänsyn till flit och uppförande vore däremot A normalbetyg, då betygsgraderna vore blott tre.

Ordföranden, överdirektör Bergqvist, betonade i sin sammanfattning, att betyget för *fallenhet* icke får fattas såsom ett betyg vid sidan av de andra utan avser att giva en *totalbild av den ifrågavarande lärarpersonligheten på det förberedande stadium*, varom här är fråga. Därför: ingen mekanisering, ingen schematisering!

Rektor Swanborg från Lund, som skulle inlett överläggningen angående det sista ämnet: *Om normerande synpunkter vid avgivande av tjänstgöringsbetyg*, hade genom sjukdom hindrats närvara. I hans ställe hade undervisningsrådet Dahlgren åtagit sig att vara inledare.

Han framhöll till en början de svårigheter, som äro förbundna med avgivandet av ett tjänstgöringsbetyg. Rektor skall vara sann och rättvis, och han skall vara det *under användande av vissa stereotypa uttryck, som ha sitt konventionella värde*. Tager han icke hänsyn härtill, blir betyget vilseledande.

De olika kvaliteter hos lärarna, som enligt nuvarande formulär skola bedömas, äro fem: nit, skicklighet, sätt att behandla lärjungarna, förmåga att bland dem upprätthålla ordning och vandel.

Två av dessa vitsord äro synnerligen känsliga: vitsordet för *nit* och vitsordet för förmåga att *upprätthålla ordning* (disciplinbetyget). Normalbetyg är här »utmärkt».

Däremot måste i avseende på vitsordet för *skicklighet* (= undervisningsskicklighet) stor varsamhet iakttagas. Här är ingalunda högsta vitsordet normalbetyg. »Berömvärd» är ett gott betyg och bör åtminstone för yngre lärare anses som normalbetyg.

I uttrycket »*sätt att behandla lärjungarna*» kan inläggas antingen ett djupare eller mindre djupt innehåll. Helst det förra. Således ungefär = förmåga att *fostrande in-*

verka på lärjungarna. Här torde »Mycket berömvärd» kunna betraktas som normalbetyg.

Bör hänsyn tagas till de betyg, läraren *förut* erhållit, t. ex. provårsbetyg? Givetvis. Man bör utgå från dessa tidigare betyg. Och om ett lägre vitsord gives än det närmast föregående och om rektors avsikt icke är att antyda, att läraren försämrats, utan sänkningen endast beror på tillämpandet av en *lägre betygsskala*, så bör detta i rättvisans intresse antydvas i betyget; stadgan tillåter ju rektor att göra de *tillägg*, till vilka särskilda omständigheter kunna föranleda (§ 106 mom. 1).

Ett tjänstgöringsbetyg bör omfatta tiden *från den dag*, till vilken det närmast föregående sträckte sig. Kollektiva betyg, som i sig sammanfatta flera tjänstgöringsbetyg med mer eller mindre olika vitsord, äro förkastliga.

Överdirektör Bergqvist pointerade, att betyget för »nit» blivit ett slags frejdbetyg. Om ett lägre vitsord än »Utmärkt» gives, måste vederbörande rektor kunna angiva bestämda *fakta*, på ett eller annat sätt bokförda, vilka motivera en sänkning. Detsamma gäller, ehuru i mindre grad, om »disciplinbetyget».

Det sista överläggningsämnet var: *Rektors ställning och uppgifter enligt den nya seminariestadgan*.

Det första inledningsanförandet hölls av rektor Lundqvist från Strängnäs, som genomgick och kommenterade hörande paragrafer i stadgan.

Rektor Westling från Göteborg uppehöll sig särskilt vid en principfråga: önskvärdheten av att rektorerna befullmäktigas på sin post och icke såsom nu erhålla befattningen på 5 år. Ett så kort förordnande som på 5 år hindrar befattningshavaren att på ett fullt självständigt sätt planera och ordna för seminariet. Rektors överordnade och underordnade ha icke sina platser på uppsägning, men *han* har det. *Han* ensam skall undvara stödet av en fast position. Hans ämbete skall stå på auktion vart femte år. Han måste gå provår — *hela livet*. Varför detta? Ja, varför, då ju

seminariestadgan, strängt taget, icke lägger något hinder i vägen för att han efter 10 eller 15 år blir ordinarie?

Ingen av de på mötet närvarande kunde väl undgå ett intryck av att detta var ett sant ord i en viktig fråga, på samma gång man måste sympatiskt beröras av undervisningsrådet Dahlgrens bekännelse om huru *han* å sin sida icke velat, icke *kunnat* mottaga rektorsförordnande på livstid, då han icke på förhand kunde veta, om han passade för platsen eller icke.

* * *

Det fastställda programmet var genomgången. Skilsmässans stund var inne. I hjärtliga ordalag tackade överdirektör Bergqvist deltagarna för den goda anda, som präglat mötet, och uttryckte sin glädje över de många uppslag, som framkommit i de frågor, mötet haft att behandla.

Så frambar rektor Arcadius såsom äldste rektor å allas vägnar ett värdsamt tack till regeringen och till överstyrelsen, som tagit initiativet till mötets anordnande.

I sista ögonblicket, just som vi skulle skiljas — vi hade redan hunnit till det yttre rummet, några av deltagarna hade kanske redan avlägsnat sig —, trädde rektor Westling från Göteborg fram.

»Jag ber om ursäkt», ungefär så föll hans ord, »att jag gör mig till taleman för den känsla, som fyller min själ, då jag tänker på att det, mänskligt att döma, är *sista* gången vi i vår krets se en man, som länge och nitiskt arbetat för den reform i fråga om de svenska seminarierna, över vilken vi nu glädjas — jag menar rektor Arcadius. Jag är viss om att vi alla förena oss i ett varmt tack till honom för vad han gjort och en lika varm och innerlig tillönskan om välsignelse för dagar, som stunda.»

Den i all sin enkelhet gripande hyllningen av den värddade skolveteranen, som rörd yttrade några hjärtliga ord till tack, var en värdig avslutning på det sjätte seminarierektorsmötet.

Mer än en gång under detta möte hade bilderna av de gamle, de redan bortgångna arbetarna på seminariebildningens område, dessa som burit dagens tunga och hetta, trätt fram för mitt inre. Mer än en gång hade också påmint om dem både under mötets förhandlingar och vid den sällskapliga samvaron. Och jag frågade mig själv: Hur skola vi yngre, som nu åtagit oss det ansvarsfulla värvet att fortsätta deras verk, kunna fylla deras plats? Man kan icke värja sig för den känslan, att man är barn av en tid, som väl fått blicken öppnad för en del förut förbisedda förhållanden och som arbetar under vida gynnsammare *yttre* omständigheter men dock icke når upp till den *inre* storhet, som utmärkte många av dessa kämpar. Har det nu avslutade rektorsmötet fått fördjupa känslan av egen ringhet men på samma gång skärpa känslan av ansvar inför den nya tidens nya och stora krav, då har detta möte icke varit samlat förgäves.

Joh. Johansson.

Kungl. katekesnämnden och katekesfrågan.

II.

I min förra artikel i h. 1 1915 behandlades vissa mer allmänna frågor, som syntes mig vara av grundläggande betydelse, näml. frågan om det skall vara en eller flera böcker, och vilken plan som skall följas. Att min artikel då blev en smula kritisk mot nämnden är väl en given sak, då jag inte kan dela nämndens uppfattningar i dessa punkter. Och nämnden torde finna sig i en smula kritik, då den därvid föregått med »gott exempel». Som jag då antydde, vill jag nu beröra nämndens tankar om den *metodiska gången* i det enskilda. Ty en dylik granskning i följd torde nog vara behövlig och har icke givits. Visserligen behandlade domprosten Bring i h. 1 i år vissa delar, särskilt 2:a artikeln. Men vissa delar vidrördes inte alls. Snarare torde doc. Dr. E. Hedströms artiklar i Bibelforskaren (h. 5 och 6 1914) ge något i den vägen, dock knappast någon egentlig detaljbehandling i det hela.

Även jag måste taga saken i stor korthet, då utrymmet i denna tidskrift ej tillåter några vidlyftigheter. Ehuru jag håller på den plan, jag förra gången förordade, följer jag dock här nämndens plan, dvs. den vanliga ordningen i huvudstycken. Härvid möter först *inledningen*.

Nämnden behandlar denna punkt bl. a. å sid. 47—55 och ogillar den vanliga gången, då man börjat med den allm.

uppenbarelsen och sedan lett sig över till gudsuppenbarelsen i Israel och i Kristus. (Jfr mina Studier och tankar, s. 71). Dock finner jag denna vanliga ordning både historiskt och sakligt mycket lämplig. Ty inte få vi neka en viss gudsuppenbarelse även för hedningarna (Jfr Petri ord till Kornelius, Aplg. 10:34 f). Naturligen fullkomnades gudsuppenbarelsen i *Jesus Kristus*, och de påpekade och ofta använda bibelorden Joh. 1:18 och Hebr. 1:1, 2 äro ju mycket lämpliga. Men som H. säger: »Man får icke giva uppenbarelsen i Kristus skenet av att stå absolut isolerad.» Att därför, såsom nämnden vill, låta hänvisningen till den naturliga uppenbarelsen *föregås* av framställningen av den »särskilda uppenbarelsen», synes mig rätt oegentligt. Tvärtom synes mig följande gång vara mycket naturlig: Guds allmänna uppenbarelse (Rom. 1:18—21), sedan gudsuppenbarelsen i Israel och slutligen den fulla uppenbarelsen i Jesus Kristus.¹ Härefter må gärna, såsom nämnden vill, erinras om den fortsatta uppenbarelsen genom apostlarna (Jfr Joh. 15:26, 27) och i allmänhet om Guds ständiga uppenbarelse i den heliga skrift. Då är man ju enkelt och naturligt inne på *Bibeln* och Guds ord. Inspirationen kan här vara på sin plats. Nämnden synes vilja behandla den punkten något förut vid den apostoliska förkunnelsen. Men nog är dess rätta plats vid behandlingen av bibeln, som väl kräver ett stycke för sig.

(Nämnden vill härefter ha ett stycke om samvetet; men det hör ju till den allm. uppenbarelsen, vilken, som sagt, synes böra gå före den särskilda uppenbarelsen.)

Gå vi så till buden, synes det motiverat, som N. vill, att inledningsvis behandla samvetet här, i stället för i inledningen (jfr min trosl. bil. 1). Däremot kan jag ej gå med på nämndens kritik mot rektor J. Johansson (se sid. 112) för att han avslutat buden med det dubbla kärleksbudet (Matt. 22:37 ff.). Ty så har Luther det i sin »Kurze Form». Nämnden vill i stället »börja» därmed och så övergå till

¹ Inte behöver detta, såsom Nämnden säger i sin granskning av min korta utveckling, stämplas som vare sig »ortodoxi» eller »rationalism».

befallningen i 1:a budet, som N. vill, synes det, behandla före förbudet (Medd. I, s. 112—22). Mig synes enklast och naturligast (jfr min korta utv.) att börja med själva förbudet med erinringar om hedendomen (jfr Rom. 1:22—25) och så leda över till Israels monoteism (jfr Jes. 45:5), varefter ledes över till Gud såsom *Fadern* eller *Luthers förklaring*. Likaledes vid 2:a budet vill nämnden, att befallningen behandlas före förbudet (se sid. 293 och 124 f.), detta för att leda över till lovliga eder såsom »bekännelse».

Men även detta synes mig mindre lämpligt, ty då N. så noga håller på »ordningen» mellan »huvudstyckena», så bör väl N. hålla på ordningen i »Luthers förklaring till 2:a budet».

Och vad angår *ederna*, såväl mened som lovliga eder, är deras plats tydligen vid »8:e budet». *Svordomar* i dagligt tal äro således alls icke »av överheten fordrad» *ed.*¹ Nämnden beklagar (s. 122), att inte Matt. 5:33—37 finnes vid denna avdelning; N. har inte beaktat, att jag i min större utveckling särskilt betonat detta ställe. Vid 3:e budet har N. inte ingått på den historiska inledningen, som sedan gammalt tillhört detta bud, om *sabbaten* hos judarna och om söndagens uppkomst m. m. (jfr utv. av 1878, fr. 33).

Nämnden vill (medd. s. 104), att något ord om gudstjänsten och kyrkoåret bör finnas vid 3:e budet, låt vara att en utförligare behandling därav tillhör konfirmationsstadiet och möjligen då kan komma såsom en bilaga (jfr min troslära I:2, bil. 2, 3).

Nämnden betonar ock, att något om arbetets ideella sida vid 3:e budet må komma till tals i anslutning till 2 Mos. 20:8—11, låt vara att den utförliga behandlingen av arbetet naturligen tillhör 7:e budet ävensom avdelningen om Guds försyn vid 1:a artikeln (se medd. s. 128 f.). Dessa yrkanden synas mig riktiga.

¹ Jfr Nämndens uttryck medd. I, s. 122: »Till en början bör därför här i själva ordvalet distinktionen mellan *ed* och *svordom* noga upprätthållas. N. vill dock behålla *avdeln.*» om *ederna* kvar vid 2:dra budet.

Komma vi så till senare avd. av buden, bör ju helt givet först komma en avd. om begreppet *nästa* (jfr min trosl. 1:2, bil. 4). Här är språket Mal. 2:10 lämpligt liksom liknelsen Luk. 10:25—37.

Vid 4:e budet vill nämnden, att något stycke om föräldrar-
na väl bör finnas men blott i korthet såsom underlag för barnens plikter. N. vill ock, att något ord om föräldrarnas ställföreträdare (husbönder, överhet och lärare) eller vad Luther kallar »herrar» skall förekomma. Däremot föreslår N., att ett närmare ingående på arbetare och arbetsgivare etc. skall förekomma vid 7:e budet (se medd. s. 128 f.), som kanske kan vara något att tänka på.

Vid 5:e budet möter frågan om överhetens rätt att straffa. Nämnden vill med rätta, att detta skall tagas som en förmån för alla de enskilda, att lag och rätt må skyddas (jfr ovan om eden).

Vid 6:e budet är det nog alldeles rätt att enligt Luthers förklaring särskilt stanna vid och även börja med det som *befalles*. Dock vill nämnden ha även något om det som förbjudes, men med stor försiktighet, så att både Rom. 1:24 ff. och 1 Mos. 39:9 undvikas. Här vid detta bud hade nog bort något vidröras, om ett stycke om *äktenskapet* skall vara med, och varest dess plats bör vara: i början (jfr t. ex. min korta utv.) eller sist enligt Luthers förklaring? (Så tänker jag taga saken i det nya arbete, jag håller på med).

Vid 7:e budet bör, som sagt, »arbetet» betonas.

I fråga om 8:e budet erkänner nämnden svårigheten att avgöra, vad som bör föras till 2:a, och vad som hör till 8:e budet. N. vill föra de mer »etiska» plikterna till 8:e budet och de mer »religiösa» till 2:a budet. Mig synes, som sagt, eden enligt själva budets lydelse böra höra till 8:e budet, och Luthers stora katekes synes nästan ge stöd härför. Varför N. (se sid. 132) vill föra skryt och smicker till 2:a budet kan jag icke fatta, ty de äro ju bådadera av lögnnatur. Att 9:e och 10:e buden tagas tillhopa, såsom nämnden vill, är ju ofta påyrkat (jfr mina studier och tankar s. 7, not 1).

Men att genomföra det är värre, och jag har visst icke lyckats därmed i min korta utveckling 1912.

Med den plan, som nämnden vill ha, är det ju naturligt, att *synden* kan behandlas efter buden; men, som jag säger i nyss anförda arbete (s. 71 f.) är det alldeles *ohistoriskt*, då ju synden fanns *före* lagen, och buden gåvos *efter* och mot synden.

(Forts.)

C. A. Bergström.

Litteratur.

Kristendomsundervisning och skoluppfostran. Några synpunkter med tanke på de allmänna läroverken av Gustaf Brandt, teol. lic., fil. kand. Stockholm, C. E. Fritzes Bokförlags Aktiebolag, 1916. Pris 1 krona.

Förf. utgår i sin skrift från den Herbartska grundsatsen, att undervisningen bör vara uppfostrande, och att ur varje ämne kan hämtas »ett mer eller mindre framträdande karaktärsbildande stoff». Lärarens uppgift att vara »uppfostrare» följer härav. Det ämne, som i nämnda avseende borde tillmätas den största betydelsen, är kristendomsundervisningen. Denna får ej betraktas som isolerad från andra ämnen utan arbeta i samband med dem. Målet för kristendomsundervisningen vill förf. bestämma sålunda: Den har att med de rika möjligheter, som stå till buds, förhjälpa lärjungen till en klar och grundläggande livsåskådning samt att direkt inrikta sig på utbildandet och befastandet hos honom av en sund och fast karaktär. Förf. behandlar därefter i anslutning till gällande kursplaner kristendomsundervisningen på realstadiet — de högsta klasserna och skolans mellanstadium — samt på gymnasiet. Härvid redogöres för undervisningsstoffet och tillvägagångssättet m. m. på olika stadier.

Förf. har, såsom han nämner i slutet av boken, velat uppställa allmänna synpunkter, som han anser förtjäna beaktande, när det gäller att orientera sig i den nutida kristendomsundervisningens uppgifter och möjligheter. Bland dessa synpunkter vilja vi — i motsats till en anmälare i Sv. Dagbladet — först och främst framhålla, att kristendomsläraren bör vara uppfostrare, vidare att kristendomen är ett nödvändigt ämne i skolan, att läraren bör ha psykologisk blick för att kunna behandla lärjungarna efter deras individualitet och att han bör söka vinna deras förtroende.

I teologiskt hänseende ställer sig förf. på en latitudinärisk basis och synes även önska, att så är fallet med kristendomslärare i allmänhet, då »skolan är sekulariserad». Han är ej vän av en konfessionell kristendomsundervisning.

Så till vida vilja vi instämma med förf., att det ej är lämpligt att vid kristendomsundervisningen i allm. läroverken syssla mycket med lärostrider och skiljeläror m. m., utan vad som är av vikt är att giva lärjungarna en bild av kyrkans utveckling, dess lära och liv. och detta kan man ju i likhet med förf. kalla att »förhjälpa dem till en livs-åskådning». Men i övrigt vilja vi med anledning av förf:s åskådning invända, att det väl är kristendomsundervisningens mål i vårt land att införa lärjungarna i den evangeliska kyrkans ande, dess lära och liv. Att undervisningen enligt vår mening bör vare kristocentrisk, så att Kristi person, hans uppenbarelse såsom den högsta och den gudomliga kraft, som utgår från honom, komma till sin fulla rätt och klarhet, är tydligt. Vi få icke vara allt för rädda för troslära och en kort lärobok däri, ty reda och klarhet skada ej. Därigenom att det tillsattes en överstyrelse, kom skolan visserligen icke att som förut direkt subordnera under kyrkliga myndigheter, men med avseende på religionsundervisningen var det ej meningen, att skolan skulle bli konfessionslös. En skola med konfessionslös religionsundervisning är f. ö. enligt ansedda pedagogers mening den mest misslyckade formen för en läroanstalt.

Vad förf. i slutet av boken skriver om kristendomsläroaren, är tänkvärt, och det vore mycket önskligt, om det kunde realiserast, men säkerligen kommer verkligheten framgent liksom hittills ofta att strida mot de ideala förutsättningar, som här nämnas.

Förf:s skrift vittnar om tidigt intresse för kristendomsundervisningens höjande och innehåller många väckande idéer, varför den förtjänar att läsas och beaktas särskilt av nuvarande eller blivande kristendoms-lärare.

Hanna Bratt. När arbetsdagen begynner. En samling morgonböner hållna i Brummerska skolan läsåret 1913—1914. II. Stockholm P. A. Norstedt & Söners förlag, 1916. Pris 2 kr. 50 öre.

I föregående häfte anmälde vi förra delen av förf:s morgonböner. Den nu utkomna senare delen utmärkes av väsentligen samma egenskaper såväl med avseende på innehåll som framställningssätt och anordning. Innehållet meddelas under tre huvudrubriker: I. Varen ordets görare, icke allenast dess hörare. II. Bönen I. Passionstid—Påsk 2. Påsk—Pingst III. Årets sista morgonböner.

Betraktelserna, som till större delen försiggått under form av samtal, äro lättfattliga och praktiska, något som särskilt är av betydelse, när man har att göra med mindre barn. Innehållet hämtas dels ur bibeln, dels från tilldragelser och omständigheter i livet samt berättelser. De bibliska berättelserna bör man, såsom väl allmänt erkännes, flitigt använda, men vid valet av berättelser, hämtade ur det

dagliga livet bör man vara mycket försiktig och kritisk, då de ofta äro tendensberättelser och i viss mån idealiserade. I denna del finna vi bl. a. en levnadsteckning av Elisabeth Liljegren, som är lagd till grund för en hel veckas betraktelser. Hon ägnade sitt liv åt Frälsningsarmén, vars verksamhet här kommer att närmare beröras. Stämningen gentemot Frälsningsarmén är visserligen en annan nu, än då den började sin verksamhet i vårt land, men vi tvivla på om det kan vara lämpligt att inför barn i den ålder, varom här är fråga, gå närmare in på detta ämne, även om, såsom vi ha all anledning att antaga, den här omnämnda personen utfört ett mycket uppoffrande arbete i den kristliga kärlekens tjänst.

Vid valet av utgångspunkt för morgonböner visar förf. ofta stor fyndighet, då det skenbart obetydliga lägges till grund för en mera allvarlig maning, t. ex. i »De gula spårvägs korten».

Betraktelserna kunna nog, som förf. tänker, giva unga lärarinnor åtskilliga uppslag, men de behöva användas efter sorgfällig prövning.

Teodor Nyström, Profetismen. Grundlinjer till undervisningen i Israels historia. I. Stockholm. Norstedts förl. 1916. 80 sid., pris 1:80.

Det skall genast och från början erkännas, att det av adjunkten vid Högre Allm. Läroverket i Malmö, teol. lic. Teodor Nyström nyligen utgivna för gymnasier, seminarier och flickskolor avsedda arbetet om »Profetismen» har många och stora förtjänster. Först den, att den fyller en förut rätt kännbar lucka i den pedagogiska litteraturen. Undervisningsplanen för de allmänna läroverken föreskriver att i lämplig anslutning till den övriga kursen i gymnasiet skall lämnas en återblick på Israels religiösa utveckling med huvudsakligt avseende fäst vid profetismen». Det torde vara allmänt erkänt, att de av Herner, Wickbom m. fl. utgivna läroböckerna i Israels historia, som ju äro avsedda för fjärde klassen i realskolan, icke motsvara vad i kursplanen för gymnasiet åsyftas. Hittills har man varit hänvisad till en muntlig framställning av profetismen med åtföljande besvärliga, tidsödande diktamina, där icke denna del av undervisningen helt och hållet blivit förbigången. Förf. har nu tagit sig den svåra uppgiften före att i en kort lärobok framställa den israelitiska religionens inre utvecklingsgång och särskilt profeternas för alla senare tider grundläggande insats på detta område. Förf. söker därvid att få fram de olika stadierna i denna utveckling och det för varje profet särskilt karakteristiska, hans plats i utvecklingen och hans religiösa huvudtankar, för att därmed kunna värdesätta hans insats i Israels religionshistoria. Den genom den historiska orienteringen möjliggjorda tidshistoriska belysningen gör framställningen intressant och lärorik.

Trots den alltför sönderstyckade och kompendiariska formen synes det anmälaren, att förf. lyckats jämförelsevis väl i den förelagda synnerligen svåra uppgiften. Åtskilliga mer eller mindre viktiga anmärkningar torde dock kunna göras. Sålunda saknas här och där den lyftning och vördnad man skulle önska i en framställning sådan som denna. I slutet saknar man en sammanfattande översikt över och värdesättning av de olika utvecklingsstadierna i Israels religiösa utveckling och deras förhållande till andra samtida religioner och framför allt till den kristna religionen, såsom kursplanen synes äsyfta med uttrycket »i lämplig anslutning till den övriga kursen i gymnasiet». En sådan finnes t. ex. i Karl Marti, *Die Religion des alten Testaments*, Tübingen 1906, sid. 81 ff. I alla händelser skulle arbetet mycket vunnit i användbarhet och värde genom en sådan avslutning i stället för den nuvarande alltför aforistiska. Dessutom saknar man esomoftast hänvisningar till viktiga bibelställen, bevis för de gjorda påståendena och förslag till läsestycken, vilka lämpligen kunna exemplifiera det i boken i korthet berörda materialet. En hel del av de källkritiska översikterna torde få anses tämligen överflödiga å skolstadiet. Diagrammet å sid. 27 är för den oinvidga fullkomligt obegripligt. En del oegentligheter och inadvertenser skulle dessutom kunna framdragas, men det må vara nog med det sagda. — Det är till sist en sak, man frågar sig själv, sedan man tagit kännedom om den värdefulla boken och insett önskvärdheten av att ett dylikt lärostoff tages med i undervisningen å gymnasiet, och det är: Huru i all världen skall man i tredje eller fjärde ringen (ty tidigare passar ej alls detta arbete) hinna med denna nya lärobok utan att försumma allt det andra: kyrkohistorien, religionshistorien, nya testamentets skrifter, dogmatiken och etiken, av vilka särskilt den sistnämnda är så särskilt viktig för ungdomen? Med den nuvarande kursplanen är detta för undertecknad en olöslig gåta.

Nils Jacobsson.

Borgström, M., *Svenska språkets historia* för folkskoleseminarier, h. allm. läroverk och för självstudium, Uppsala J. A. Lindblad 1916, 84 s., pris: 1,25 inb.

Professor Ad. Noreen framhåller i ett sympatiskt hållet förord till den lilla boken, att den fyller ett länge känt behov. Och detta med rätta. Ty kunskapen i vårt språks historia är förunderligt ringa även bland de mest bildade, och i skolorna meddelas — säkerligen oftast på grund av respektive lärares bristande kunskap i ämnet — snart sagt intet härom under den undervisning, som är ägnad åt modersmålet. Med tillhjälp av den nu utkomna boken skall det hädanefter verkligen bli möjligt för den vetgirige att inhämta ett och annat i

ämnet och för lärare både vid seminarier och allmänna läroverk att lämna instruktiva uppgifter om vårt språks historia vid modersmålsundervisningen.

Efter en orienterande språkhistorisk översikt — varvid måhända gotiskan ej behövt särskilt närmare exemplifieras — kommer förf. till urnordiskan och runsvenskan, som belyses med ett rätt stort antal avbildningar och tolkningar. Den klassiska fornsvenskan får sedan, som rimligt kan vara, en något utförligare behandling med avseende på formbildningen, åtföljd även den av språkprov. Därefter följer en kortare exposition med belysande prov av den yngre fornsvenskans och den äldre nysvenskans språkliga förändringar. Slutet utgöres av några notiser om dialekter och riksspråk.

För riktigheten i framställningen är prof. Noreens borgen mer än nog; dess populära och lättfattliga hållning kan anmälaren i sin mån intyga. Måhända hade dock en något strängare systematisering varit önskvärd; nu går översiktligheten något förlorad genom mängden av språkprov och den olika placeringen av dessa i de olika perioderna. Mycket av formläran är ock förbigånget, som man behöver veta för att kunna förklara äldre, ännu kända eller sporadiskt förekommande former. Måhända skulle man ock kunna med visst skäl tycka att den äldre nysvenskans formlära blivit allt för styvmoderligt behandlad. De ålderdomliga former, vilka möta i den litteratur, som läses i skolorna, eller vilka ännu tillhöra språket som rester, torde särskilt ofta anknyta sig till dessa formers förekomst i den äldre nysvenskan, med vilken genom den gamla bibelöversättningen, kontakten på helt annat sätt bibehållit sig än med medeltidsspråket. Nu saknas — för att taga blott ett enda exempel — böjningsmönster, som belysa sådana bekanta former som »människones» (son) och (låter edart ljus lysa för) »människomen». Enligt vår mening borde en bra nog fullständig böjningslära för den äldre nysvenskan (gärna i parentetisk anknytning till äldre språk) icke saknas i ett arbete som detta. En del ej alldeles nödiga språkprov (t. ex. ur Columbus) skulle i stället kunna utgå. Någon enstaka gång kan en notis föranleda ett frågetecken, såsom då på sid. 7 säges att »magister» betyder »rytterioverste». Förf. tänker väl på det speciella »magister equitum». Att allt vad syntax heter (t. ex. »till skogs» o. d.) saknas, måste ock kännas som en brist.

Med de små invändningar, som ovan gjorts, ha vi ingalunda velat förringa denna boks värde. Tvärtom önska vi riktigt livligt rekommendera den till modersmållärares studium och beaktande, i förvisning att deras undervisning därav skall kunna hämta det största gagn. Uppvisandet av det nutida Sveriges samband med det forna är på detta område av väl så stort intresse som på det rent historiska eller kulturella området.

Bernhard Risberg.

Biblioteksbladet. *Organ för Sveriges Allmänna Biblioteksförening.* Årg. 1 (1916). Häfte 1. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. Stor 8:o.

Av alla tecken att döma synes, glädjande nog, en upprykningsperiod vara förestående för vårt lands biblioteksväsen. För ungefär två år sedan erhöles våra bibliofiler och boksamlare sitt fackorgan i Nordisk tidskrift för bok- och biblioteksväsen, en publikation, som även visat sig vara av ovärderlig nytta för våra större, vetenskapliga bibliotek. Men för alla dem, som icke tillhöra ovannämnda exklusiva publik och för alla de mindre biblioteken har, alltsedan »Folkbiblioteksbladet» upphört att utkomma, icke funnits något organ, där aktuella spörsmål kunde diskuteras. Det är därför i rätta ögonblicket, som Sveriges Allmänna Biblioteksförening startat sin tidskrift med ovanstående titel.

Publikationen, vars första häfte nu utkommit, skall utgivas i 5 häften om året och för redaktionen svara de båda bibliotekskonsulenterna *F. Hjelmqvist* och *K. Tynell*. Det hittills utkomna häftet gör ett synnerligen vederhäftigt intryck och ger rika löften för framtiden. Det är i själva verket förvånande mycket, som erbjudes läsaren i häftets 56 sidor. Först lämnas en redogörelse för Sveriges Allmänna Biblioteksförenings första årsmöte i Lund den 13 och 14 augusti 1915 med utförliga referat av förhandlingar och diskussioner. Här-efter följa uppsatser om »Stiftsbiblioteket» (av lektor *S. Landtmanson*), om »Biblioteket och samhället» (av förste bibliotekskonsulenten *F. Hjelmqvist*) m. m., recensioner och biblioteksnotiser. Till slut kommer det icke minst viktiga bidraget, nämligen litteraturavdelningen, som innehåller kortfattade notiser om nyutkomna arbeten. I synnerhet för våra mindre bibliotek bör denna avdelning vara välkommen, då här erhålles en saklig och koncentrerad karakteristik av de nya böckerna. Ett lyckligt grepp är, att systematiseringen gjorts i överensstämmelse med ecklesiastikdepartementets katalog för folk- och skolbibliotek. Det blir härigenom betydligt lättare att finna sig tillrätta för dem, som äro vana vid denna katalog. En grupp för sig, som redan nu är ganska imponerande till omfånget, bildar litteraturen om världskriget. Denna grupp, som på ett förtjänstfullt sätt behandlats av bibliotekskonsulenten *K. Tynell*, kommer naturligtvis att fortsättas i följande häften.

Medlemmar av Sveriges Allmänna Biblioteksförening, till vilken årsavgiften är 2 kr., erhålla tidskriften gratis. Eljest är prenumerationspriset 3 kr. för år. ett synnerligen moderat pris med hänsyn till det gedigna innehållet och den vårdade utstyrseln.

Det finnes grundad anledning att antaga, att Biblioteksbladet skall röna ett gynnsamt mottagande och sålunda kunna bli ett verksamt

medel att göra litteraturens alster spridda och kända i vida kretsar av vårt folk.

C. E.

Paul Barth, Uppfostringslärans grunder. Auktoriserad översättning av *B. Rud. Hall*, fil. dr., sem. adj., och *Gustaf E. Lundén*, folkskollärare. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner 1915. Pris häft. 4:75.

Den sammanfattning av psykologi och pedagogik på vetenskaplig grund, som redan år 1906 utgavs av professorn i Leipzig Paul Barth och sedan dess i sitt hemland upplevat 5 upplagor, har nu utkommit på svenska språket. Redan länge har boken använts vid de akademiska studierna i vårt land, och man är översättarna tack skyldig att den nu gjorts tillgänglig för hela den pedagogiskt intresserade allmänheten. Dess stora förtjänster äro, att den systematiska framställningen i varje steg stöder sig på den moderna psykologiska och sociologiska forskningen samt på filosofiens och pedagogikens historia från antiken till våra dagar, ävensom att författaren med iakttagande av en egen fast position låter andras åsikter komma till sin rätt och utöva inflytande på de resultat, till vilka han kommer.

Efter en inledning om uppfostrans förhållande till undervisningen, om uppfostrans mål och uppfostrans grundvalar i psykologi, etik, logik och estetik samt uppfostrans makt övergår författaren till bildningen av viljan dels omedelbart genom vänjande dels medelbart genom sedliga och religiösa idéer och till känslobildningen. varefter han ägnar en stor avdelning av arbetet åt den allmänna undervisningsläran. Därpå följer i originalet speciell uppfostrings- och undervisningslära, varav endast den första, som behandlar speciella åtgärder för vänjande och karaktärsbildning, medtagits i översättningen.

Den ståndpunkt, på vilken författaren står, är den samhälleliga. Uppfostran är samhällets fortplantning. Samhället är en andlig organism och individerna skola genom uppfostran infogas i sitt samhälles andliga liv med dess livsåskådning, syften och ändamål. Denna ståndpunkt är utförligt motiverad i författarens år 1911 utgivna *Geschichte der Erziehung in sociologischer und geistesgeschichtlicher Beleuchtung*, på vilken den här ifrågavarande boken, fastän förut utgiven, stöder sig. Individualismens relativa berättigande förnekas ju icke, men samhällssynpunkten får överallt vara den bestämmande.

Uppfostrans makt, som en tid förnekades av ärftlighetsteoriernas anhängare, ådagalägges sålunda i författarens framställning av omgivningens suggestiva inflytande på individen och dennes rent omedvetna anpassning därefter. De olika moralsystemens värde bedömes efter deras förmåga att främja det sociala livet. De naturliga straf-

fens otillräcklighet och de andliga krafternas verksamhet för förebyggande av de oarter, som skada en andlig organism sådan som samhället, framhållas. Gemensamhetsliv av ungdomen i skolor och skolanstalter, föreningsväsen under god ledning, uppfostran till socialt liv under lärjungarnas medverkan förordas. Likaså betonas nödvändigheten av kristendomsundervisningen i skolorna för att giva lärjungarna en världsåskådning, svar på frågorna varifrån och varthän och en åskådlig bild av den sedliga världsordningen.

I huvudsakliga avseenden instämmer författaren med den herbartska pedagogiken. Även där han, såsom i fråga om de kulturhistoriska stadierna, vilka Ziller vill göra till utgångspunkter för undervisningens koncentration, måste uttala sitt ogillande, finner han en sanningskärna, varifrån han utvecklar sin egen åsikt. Apperceptionen fattar han dock icke i Herbarts mening såsom tillägnande av nya föreställningar genom omedveten eller medveten inordning i äldre likartade föreställningar utan i Wundts mening såsom avsiktlig uppmärksamhet och medvetet tänkande i motsats till den mekaniska förbindelsen mellan föreställningarna, eller det associativa tänkandet.

Med utvecklingsläran instämmer författaren i dess väsentliga drag men förhåller sig avvisande till de ensidigheter, till vilka vissa av dess representanter, särskilt i fråga om ärfthighetens betydelse, gjort sig skyldiga.

Kristendomen och kristendomsundervisningen räknar han såsom en av de väsentligaste uppfostringsfaktorerna i nutidens kultursamhällen. Men han anser den religiösa sanktionen icke ensam räcka till för befestandet av de sedliga grundsatserna, emedan den kritik av trosatserna, för vilken dessa nu för tiden äro utsatta, kan skada övertygelsen om de förras giltighet och låta ungdomen taga skada till sin själ. Därför vill han hava systematisk moralundervisning för befestande av ungdomens livsåskådning vid sidan av religionsundervisningen, som skall bilda världsåskådningen. Närmast synes han stå på den moderna protestantismens ståndpunkt. Hans kritik av den kristna läran om samvetet såsom medfött beror tydligen därpå, att han identifierar samvetet med det sedliga medvetandet. Det senare kan ju utvecklas, höjas och renas, och i jämnbredd därmed stärkes den medfödda sedliga känslan. Vid moralundervisningen tillerkänner han de utilitaristiska principerna stor betydelse vid sidan av sedelagen och Guds bud, emedan reglerna måste grundas på de enskilda fallen och även de utilitaristiska motiven måste göras gällande för ungdomen, som tänker mycket realistiskt.

De gamla språken såsom meddelande en förberedande formell bildning förordas starkt av författaren.

Voluntarismen har en vän i författaren, emedan den hävdar akti-

viteten såsom medel både för sedlig fullkomning och för intellektuell bildning. Dock reserverar han sig mot de ensidigheter, som Münsterberg och Lay utvecklat, då de förmenat, att rörelser skulle vara orsaker till allt själsligt liv och sammanhang. Även det medvetna tänkandet är verksamhet och kan stärka viljan. Det manuella arbetet i skolan (arbetsskolan) är ett medel för förvärvande av vetande, i det att åskådningen upptages icke blott genom syn och hörsel utan genom ett arbete av alla sinnen i samverkan med varandra och med känsla och vilja.

För de nyare förvärven från den experimentella psykologien och pedagogiken redogöres med omsorg och kritik. Wundts, Ebbinghaus' och Meumanns m. fl. undersökningar av uppmärksamhetens, uttröttnings, minnets och begåvnings företeelser äro tillgodogjorda. I allmänhet har den experimentella psykologien blott bekräftat vad som förut var genom erfarenheten känt, men beträffande minnet har den gamla stridsfrågan om möjligheten av dess förbättring genom övning avgjorts till förmån för övningen.

Undervisningsläran upptager den största delen av det omfattande arbetet. Efter en diskussion av den intellektuella bildningens mål: kunskaper och färdigheter samt formell bildning, behandlas åskådningen, uppmärksamheten, minnet, tänkandet, läroplan och lärogång, eller såsom det i översättningen kallas lärometod. Däremot äro icke de olika läroformerna behandlade (föredragets och frågandets metodik).

Översättningen har uteslutit icke blott alla noter med hänvisningar till den i så rikt mått använda litteraturen utan ock alla närmare utredningar, som varit tryckta med petitstil, men som för uppfattningen av de behandlade frågorna skulle varit av vikt att känna. Därjämte har den högeligen intressanta speciella undervisningsläran icke medtagits. Härigenom har översättningen förlorat en stor del av det värde, den eljest skulle haft för de akademiska studierna. För seminarierna är den dock tjänlig, om den än torde kunna användas företrädesvis av lärarna och till elevernas »enskilda arbete». Lärare av alla slag skola hava gagn och glädje av att studera arbetet. Författaren tager nämligen hänsyn till såväl högre som lägre skolor.

I det stora hela är översättningen väl gjord och språkbehandlingen tillfredsställande. Dock hava åtskilliga missförstånd och tämligen grova översättningsfel insmugit sig, som jämte de gjorda uteslutningarna minska dess värde.

På sid. 36 heter det: »Vad undervisningens utförande beträffar, beror dess resultat delvis på lärjungens själsliv.» Här är icke fråga om resultatet utan om sättet för utförandet, och det är detta som i originalet säges bero på lärjungens själsliv. Tillägget av översättarna vanställer fullkomligt meningen.

Stycket på 40:e sidan om termerna för känsla och sensation borde antingen ha bibehållit de tyska orden »Gefühl» och »Empfindung» eller också med utgång från svenska verbet »känna» hava omskrivits med tillämpning av svenskt språkbruk. I svenskan identifieras aldrig »känsl» och »känsla», icke heller »förmimelse» och »känsla».

När Goethe sid. 52 citeras med avseende på konsekvensens betydelse för uppfostran, så borde det legat nära till hands att inse, att »Folge» här betyder »följdriktighet» och icke »lydnad».

Sid. 65 har Gegenwirkung översatts med »återverkan». Detta är fullkomligt missförstånd. Uppfostrans medel äro nämligen enligt Schleiermacher Behütung (förebyggande), Gegenwirkung (motverkan) och Unterstützung. Även på ett annat ställe sid. 154 är ett citat från Schleiermacher i följd av obekantskap med hans terminologi översatt på ett sätt, som alls icke belyser den sats, som författaren framställt. Han talar nämligen om undvikande av åskådning av det falska och förklarar, att allmän enighet råder om att åskådandet av dåliga handlingar bör undvikas, men att icke samma enighet råder med avseende på undervisningen. Härvid citerar han Schleiermacher, som har sagt: »Für das Gebiet des Unrichtigen ist die Maxime der Behütung unnütz». Detta översattes nu: »Genom att övervaka lärjungen hindrar man honom ej från att göra det orätta.» En sådan utsago strider mot det föregående och har ju ingenting att göra med de fel, som kunna begås av lärjungen, därför att han fått iakttaga och kanske vänja sig vid oriktigheter vid undervisningen.

På sid. 300, där det är tal om de herbertska formalstadierna, säges om Ziller att han räknar fem formalstadier, emedan »det första i Herbarts mening är, såsom han tror, delat i två». Denna löjlga omening skall naturligtvis ändras till »det första är, såsom han tror i Herbarts anda, delat i två». En parentes på sid. 303 är också översatt på ett sätt, som vittnar om obekantskap med den herbertska terminologien och icke giver någon mening. Det heter, att efter »disputationen» måste följa en av läraren »riktad och beriktigad totaluppfattning» och detta bringas av författaren in under den herbertska terminologien genom en inom parentes ställd apposition »besinningen, som följer på fördjupningen i detaljer». Översättarna hava återgivit detta så: »— totaluppfattning (av besinningen, som i detalj följer på fördjupandet)».

Några andra löjlga översättningsfel äro: Ibsens »När vi döda vakna» sid. 24 i st. f. »Gengångare» (Gespenster), »Luther före riksdagen i Worms» sid. 312 i st. f. »Luther inför riksdagen —» (vor), »igenkännandets logiska väg» sid. 309 i st. f. »kunskaupadets» (Erkennen), »harmonisk stämning» sid. 310 i st. f. »inställning».

Svårare tryckfel, som fallit i ögonen, äro »andra skatter» sid. 9 i

stället för »andliga skatter», »insats» sid. 38 för »instans», »indelning» sid. 309 för »inledning», »åtbörd» sid. 321 för »åtgärd».

Översättarna ha genomfört en terminologi, som strider mot vanligt bruk och icke torde hava utsikt att vinna allmänare tillslutning. Såsom exempel anföras: Uppfostring = uppfostran i inskränkt bemärkelse. Tillvänjning = vänjande (Gewöhnung). Skede = avdelning (Abschnitt). Förknippning = förbindelse (Verknüpfung). Lärometod = lärogång (Lehrgang). Betingelse = förutsättning. Förhör = katekisering.

C. O. A.

Hur skall jag uppfostra mina barn? *Sanningsord ur skönlitteraturens och pedagogikens mästerverk* valda av B. Rud. Hall, fil. d.r. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1916. Pris 2:25.

»Föreliggande edition», säger förf., »önskar bidraga till att föra mödrar och fäder djupare in i de aktuella uppfostringsspörsmålen samt att höja uppfostringskonsten i hemmen. Även åt lärarekallets utövare i olika skoltyper torde den kunna ge ämne till eftertanke.»

Innehållet meddeles under följande rubriker: I. Anrop till mödrar och fäder (samt lärare) om uppfostrarkallets höghet, vikt och ansvar. Översikt över föräldrarnas allmänna uppgifter och vanliga försummelser i avseende på uppfostran. II. Hurudana våra barn äro. Modersdrömmar. III. Vari bildning och uppfostran bestå. Lärdd och folklig, allmän- och fackbildning. Ståndseirkulation och skolformer. IV. Uppfostrans mål. V. Läro- och övningsämnen. Alla böra lära sig ett yrke. VI. Rön och råd i avseende å tillvägångssättet vid undervisning. Uppfostran genom produktivitet. VII. Viljeuppfostran. Tukt.

Citaten äro hämtade ur framstående pedagogers, filosofers och andra författares skrifter. Vi finna här yttranden av Plato, Aristoteles, Quintilianus, Luther, Comenius, John Locke, Saltzman, Francke, Rousseau, Pestalozzi, Herbart, Spencer, Ligthart, Kerschensteiner, Dewey, Joh. Rudbeckius, Eric Eklund, Broocman, Geijer, Tegnér, Salomon, Hans Larsson, Edv. Lehmann m. fl. Då en stor del av citaten äro utförligare återgivna i förf:s förut utgivna källor och aktstycken, har han lämnat hänvisningar till dessa.

Önskligt vore, att fäder och mödrar samt andra uppfostrare ville tillgodogöra sig här meddelade rön av insiktsfulla och erfarna män.

Gabriel Compayré. Övergångsåldern. *Psykologisk-pedagogisk studie.* Bemyndigad översättning av Hugo Hultenberg. Med förord av Prof. Edvard Lehmann. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1916. Pris 2 kronor.

Den framstående franske pedagogen Compayré, som hos oss är känd bl. a. genom sina på svenska översatta *Föreläsningar i teoretisk pedagogik*, vill genom denna skrift sprida kännedom om den bekante amerikanske psykologen och pedagogen prof. Stanley Halls stora arbete *Adolescence*. Det är till stor del en kritisk analys av nämnda arbete, som förf. här anställer, men han lämnar också egna värdefulla bidrag till lösningen av de många svåra frågor, som röra denna ålder.

Det är ganska vanligt, att svenska pedagoger, som besökt amerikanska läroanstalter, äro intagna av beundran över huru högt utvecklade de äro, så att de i många fall anses utgöra ett mönster för oss att efterlikna. Det är då av intresse att höra, vad en amerikansk lärd pedagog tänker om dem. Stanley Hall är synnerligen skarp i sin kritik av dem, från Kindergarten till universitetet, såväl högre som lägre skolor. Härom vittna bl. a. följande yttranden i kap. *Övergångsålderns pedagogik*: »Överallt är den mekaniska och rent formella undervisningen viktigare än innehållet och substansen, bokstaven viktigare än andan, intellektualismen än sedeläran, den didakt. undervisningen än åskådningsundervisningen. Det finns intet civiliserat land, i vilket undervisningen till den grad är i saknad av yrkesfallenhet, i vilket skolstyrelserna ådagalägga en sådan inkompetens.» Om seminarierna yttrar han, att det finns somliga, »som äro av trä, och andra, som äro petrificerade». Universitetet motsvara enligt honom icke den högre vetenskapens, den oegennyttiga forskningens krav, de äro ofta icke annat än annexer till de stora allmänna läroverken, och det är alltså till Tyskland den amerik. studenten nödgas begiva sig för att lägga sista hand vid sina studier. »Amerika», säger han, »är ett land utan traditioner, utan historia. Det har varken haft någon barndom eller någon ungdom. Det har vuxit för fort. Dess litteratur, dess seder, dess moder, dess institutioner, dess lagar, allt detta är ärvt från utlandet eller kopierat efter det.»

Beträffande flickornas uppfostran har han skarpa anmärkningar. Han klandrar examensväsendet, jagandet efter grader och diplom, den överansträngning, den trötthet och sinnesförfattning, som därav uppkommer. Han fruktar, att den moderna kvinnan i sin kunskapsiver skall gå utanför sin »krets», att hon skall till den grad låta sig »maskuliniseras», att hon glömmar moderskapets plikter och sålunda bringar rasens framtid i fara.

Det är icke studierna i och för sig, han angriper — han är den förste att erkänna kvinnans rätt till en solid och fullständig utbildning — utan det är illa ledda studier, sådana som icke taga hänsyn till kvinnans verkliga behov och läggning. I Förenta Staterna är samuppfostran nästan överallt regel, och man kunde av det nu nämnda draga den slutsatsen, att Stanley Hall vore en avgjord motståndare

till samskolan. Men han tvekar att uttala sig emot sina landsmäns nästan enhälliga opinion, ehuru man märker, att han icke är gynnsamt stämd emot den eller att han åtminstone icke är någon blind anhängare av densamma. Han gillar den endast under vissa betingelser och med uttryckliga reservationer.

Beträffande själva övergångsåldern, som enligt Hall börjar med 13:e och slutar med 20:e året, har han samlat ett mycket omfattande material. Men en brist är, att han ej gör något urval. »Han samlar huller om buller», säger Compayré, »hopar på varandra en mängd iakttagelser av olika slag, som icke alla äro av vikt. Följden blir först och främst, att hans bok är svårläst, och de amerik. kritici erkänna det själva.» Men då Stanley Hall är den förste, som åtminstone mera grundligt sökt studera övergångsålderns psykologi, är det nödigt för var och en, som vill behandla detta ämne, att taga kännedom om hans iakttagelser. Compayré har dragit ut huvudpunkterna och resultaten av Halls tunga materialsamlingar, och då vissa partier av hans bok äro egendomliga och ej hållbara, hava de kritiskt behandlats. Så t. ex. i kap. VI Den genetiska psykologien, där Hall förfäktar atavismens inflytande i synnerhet under övergångsåldern.

För övrigt anställer Hall noggranna jämförelser mellan den manliga och den kvinnliga naturellen samt mellan gossarnas och flickornas olika uppfostran. Åtskilliga punkter i hans pedagogik påminna ganska mycket om Rousseau.

Compayrés stil är klar och behaglig, och prof. Lehmann, som själv till en del berört samma ämne i sin bok *Brytningstiden*, giver i sitt förord fullt erkännande åt hans utförligare utredning av hithörande frågor.

Gottfr. Westling. *Lärobok i undervisningsväsendets, särskilt folkskolans historia för seminarier.* Andra något tillökade upplagan. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1911. Pris bunden 1 kr. 50 öre.

Den andra upplagan av föreliggande lärobok var färdig redan år 1911, ehuru den ej utsänts förrän i slutet av år 1915. Till uppställning och innehåll är den lika med förra upplagan men har blivit något tillökad. Tills för några år sedan har den varit den mest använda läroboken i pedagogikens historia vid seminarierna. Nu har den fått konkurrenser i Bangs, Ottelins m. fl. läroböcker. Såsom en förtjänst hos nämnda lärobok räkna vi, att den svenska pedagogikens historia är något utförligare behandlad.

Den sista perioden av pedagogikens allmänna historia (Pestalozzi m. fl.) kallar förf. *Humanismen*, men till skillnad från den äldre humanismen, som Erasmus m. fl. omfattade, bör nämnda period

heta *Nyhumanismen*. Läroboken innehåller visserligen det väsentliga, som en blivande folkskollärare behöver ha reda på i ämnet, men då mera uppmärksamhet kommer att ägnas åt pedagogikens historia vid tillämpningen av den nya stadgan för seminarierna, skadar det ej, om en ev. ny upplaga beträffande viktigare partier ytterligare något utvidgas.

Sixten Belfrage. Erik Gustaf Geijers ungdomsår. Ett ungt snilles väg till sig själv. Andra uppl. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1916. Pris 50 öre.

Här skildras på ett mera ingående sätt Geijers utveckling från första studenttiden och visas, huru han efter ungdomsårens ovisshet och oro kämpar sig fram till det för hela hans livsutveckling konstitutiva: hans starka känsla av personlighetens värde. Särskild betydelse för Geijers utveckling hade besvarandet av Svenska akademins prisfrågor, isynnerhet den senare, om människans inbillningsgåva. Även hans under år 1811 författade dikter vittna om hans sent förvärvade självförtroende.

Då den lilla broschyren berör Geijers utveckling under den tidigare delen av hans liv och giver ett framstående exempel på »ett ungt snilles väg till sig själv», har den särskilt betydelse för ungdomen.

Första läsåret. ABC- och Läsebok, utgiven av B. C. Rodhe. Tjuguandra omarbetade upplagan. Med nya illustrationer. Stockholm, A.-B. Hiertas Bokförlag, 1916. Pris 50 öre.

Rödhes ABC-bok är gammal och välkänd. Det är också den 22:a upplagan, som nu utkommit. Den har blivit omarbetad av lärarinnan vid Stockholms folkskoleseminarium Hanna Dahlberg. Boken består av tre avdelningar. I den första avdelningen ha läsövningarna betydligt utvidgats och vissa ändringar i uppställningen vidtagits. I andra avd. ha de läsövningar, som utgjordes endast av lösryckta ord, uteslutits. I tredje avd. ha några berättelser utbytts mot nya med mera omväxlande innehåll. Hela omarbetningen har åsyftat att tillgodose kravet på en tidsenlig läsebok för småskolans första klass.

Läsning för Svenska folket. H. 1, 1916. P. A. N. & S. Pris 30 öre.

Häftet innehåller följande artiklar: Krigsfångenskap av *Cecilia Bååth-Holmberg*; Ur Lapplands odlingshävder II. av *Viktor Södergren*; Ett skånskt bondbröllop i slutet av 1860-talet av —C—; Översikt av trädgårdsskötselns uppkomst och utveckling inom Sverige av *Leonard Holmström*; Revisionsberättelse; Meddelanden.

Pedagogisk Tidskrift. H. 1—3 1916.

Det tredje häftet innehåller tvenne artiklar av allmänare intresse, nämligen »Gymnasiereformen och statsintresset» av lektor Edvard Strömberg samt »Ännu några ord i fråga om den senaste läroverksreformen» av rektor C. Sprinchorn. I den förra lämnar förf. ett uppslag till lösningen av den svåra frågan rörande förhållandet mellan realskolan och gymnasiet, då det visat sig, att »trots realskoleexamen lärjungefrekvensen på gymnasiet ökats». Den senare artikeln är föranledd av dr Häggs bok: »De svenska läroverkens förfall», Veritatis Amans' skrift: »Sanningen om de svenska läroverken», samt doc. Jaederholms artikel i h. 1 av Ped. Tidskrift: »I fråga om den senaste läroverksreformen». Förf. ställer sig helt och hållet på Veritatis Amans' sida gentemot dr Hägg och doc. Jaederholm.

Dansk Seminarieblad. Udgivet av Dansk Seminarieforening, redig. av Chr. Høirup, Gjedved, Horsens. 1916.

Förevarande häften innehålla bl. a. följande artiklar av allmänare intresse: G. H.: Seminariekommissionen; Lønspørgsmaalet; Lovforslag ang. Nedsættelse af en Seminariekommission; Love for Dansk Seminarieforening; Chr. Høirup: Seminarierne og Offentligheden; Dansk Sem. forenings Medlemsliste; Martin Kristensen: Christen Kold 1816—1870 (med anl. af hundraårsdagen av hans födelse); Pædagogisk Selskab (Inl. föredrag av Seminarieförstander Lund om »det fjerde Seminarieaar»).

Svenskt Gymnastikblad. Organ för Svenska gymnastikförbundet. Nr 2. 1916.

Fysisk Fostran. Månadsskrift utgiven av Förbundet för Fysisk fostran. Mars 1916.

Tidskrift utgiven av Pedagogiska föreningen i Finland, redig. av V. T. Rosenqvist, H. 1—3 1916.

Av artiklar i dessa häften märka vi: Sanning och fantasi. I och II av Vald. Ruin; Eino Sakari Yrjö-Koskinen † av Kirj. Fredr. J. Lindström (på finska); Anno Domini MCMXV av V. T. R. (på svenska); Vekhet hos gossar av V. T. Rosenqvist; En bok om undervisningskonsten av N. J.; Några ord om läseböckernas ordlistor; Ped. förenings förhandlingar: Centralavdelningens sammanträde den 19 febr. 1916 (Gossars och flickors psykiska olikheter).

Kungl. Folkskoleöverstyrelsens underdåniga berättelse om dess verksamhet under tiden 1 januari 1914—30 juni 1915. Stockholm 1916.

Förevarande berättelse är av särskilt intresse, då den utgör en redogörelse för Folkskoleöverstyrelsens tillkomst och dess verksamhet under första tiden av dess tillvaro. Den är fördelad i fjorton huvudavdelningar och åtföljes av ett flertal bilagor. För belysande av folkbiblioteksverksamheten äro tvenne kartskitser bifogade.

Ljungstedtska Tekniska Yrkesskolan i Linköping 1915—1916.

Skolan har kommit till stånd genom generalkonsul A. Ljungstedts donation av ett belopp av 80,000 kr., vilken gåva genom senare donationer ökats med ytterligare 91,761 kr. Under läsåret ha undervisats 239 manliga och 143 kvinnliga elever, således tillsammans 382. Skolans föreståndare är lektor K. L. Hagström. Lsåret avslutades den 26 april, sedan elevernas under året utförda arbeten i tre dagar varit utställda till beskådande.

Fysisk Fostran. Aprilnumret, *specialnummer för simidrott*, innehåller bl. a.: Simidrott — Simkunnighet. — »Simundervisningens metodik» av löjtnant Hugo Möller. — Om sjöbad och simning av redaktör Erik Bergvall. E. Tjäder, Simning. Hur skall jag bli en god simmare? — Hugo Möller, Simfrågan vid en mönsterskola. — Simdiplom för skolungdom. — Efter torrsimningen — kommunala simhallar? — Ur en inlaga av löjtn. Möller till Kungl. Maj:t om anslag i och för utgivande av »Simundervisningens Metodik». — H. M—r, Videant consules. — Meddelande. — Litteratur. — Notiser.

Fysisk Fostrans majnummer innehåller bl. a. **Upprop. Studerande på »Skörde- och feriearbete».** Förbundet erbjuder här för fjärde gången genom sin *Upplysningsbyrå* förmedling av s. k. Skörde- och feriearbete. Det vänder sig därför till *lantbrukare* och *trädgårdsmästare* på landet med begäran om uppgift, om och på vilka villkor de äro hågade att för göromål i jordbruk och trädgård mot taga studenter, lärjungar vid läroverk eller yngre män och kvinnor från städerna, som äro i behov av rekreation under sommaren. *Studerande vid universitet, läroverk och seminarier samt andra*, som vilja delta i lantbruks- och trädgårdarbete, torde omedelbart till byrån insända anmälan med tydlig adress samt porto.

Förmedlingen är avgiftsfri å ömse sidor.

Man adresserar: *Förbundets för Fysisk Fostran Upplysningsbyrå*, Hamngatan 19, Stockholm.

Sveriges officiella statistik. Folkskolorna år 1914 och Folkskoleseminarierna läsåret 1914—15 av Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

I förevarande berättelse ha texttabellerna för folkskolorna omredigerats, och härigenom har utrymme besparats och större översiktlighet vunnits.

Det nya, som tillkommit, är berättelse om folkskoleseminarierna för läsåret 1914—1915. Då någon tryckt redogörelse för seminarierna förut ej utgivits av departementet, har den nu utkomna sitt särskilda intresse. Att den är mera knapphändig, beror på att årsredogörelserna för de olika seminarierna icke äro utarbetade efter en enhetlig plan. Sistnämnda berättelse inledes med en kort historik över seminarierna. Därefter redogöres för undervisningen, lärarna, eleverna och ekonomiska förhållanden, allt belyst av åtföljande tabeller.

Undervisningen behandlas under följande rubriker:

1. Seminariernas antal. Lärotiden. 2. Timplan. 3. Enskilt arbete. 4. Antalet klasser. Hel och delad klass. 5. Den praktiska lärareutbildningen.

Hela antalet *lärare* utgjorde höstterminen 1914 vid de manliga seminarierna 165, därav 14 kvinnliga, vid de kvinnliga seminarierna 110, därav 72 kvinnliga.

Beträffande *eleverna* var antalet inträdessökande vid samtliga seminarier, de privata seminarierna i Göteborg och Stockholm inberäknade, för läsåret 1914—1915 1,516, därav 749

(49,4 %) manliga och 767 (50,6 %) kvinnliga. Av dessa intogos 671 (44,3 %), därav 347 manliga och 324 kvinnliga. Antalet inträdessökande i studentkurs vid seminarierna i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar samt vid enskilda seminariet i Göteborg utgjorde 224, därav 86 manliga och 138 kvinnliga. Av dessa intogos 52 manliga och 72 kvinnliga, tillsammans 124.

Hela antalet elever vid folkskoleseminarierna läsåret 1914—1915 utgjorde 2,145, varav 1,218 (56,8 %) manliga och 927 (43,2 %) kvinnliga. De flesta eleverna eller 221 räknade dubbelseminariet i Göteborg.

Tabellen över *Folkskollärareexamen* erbjuder åtskilligt av intresse. Vid slutet av vårterminen 1915 utexaminerades 612 elever eller 97,5 % av hela antalet elever i kl. IV, 628, därav från studentkurs 125 av 129 och av de övriga 487 av 499. Av de utexaminerade uppgingo kvinnorna till 299 eller 48,9 % av hela antalet.

Här lämnas även en översikt av *vitsorden* i folkskollärareexamen. Lägre betyg än godkänd förekom icke i något kunskapsämne, men för den svenska uppsatsen i 5 fall, för den pedagogiska i 3 och i övningsämnena i 55. *Eleverna från studentkurserna* ha i medeltal bättre vitsord än eleverna från kl. IV såväl i kunskapsämnena som i den svenska och pedagogiska uppsatsen men ej i undervisningsskicklighet; beträffande övningsämnena åter ha studenterna lägre vitsord än de övriga.

De kvinnliga eleverna hade högre vitsord än de manliga i kunskapsämnena, undervisningsskicklighet och de båda skriftliga profven, men i övningsämnena var förhållandet motsatt utom beträffande de manliga studenterna, som förete höga medelbetyg i nämnda ämnen.

Jämför man betygen vid de olika seminarierna, finner man beträffande *kunskapsämnena*, att medelbetyget växlar mellan 2,23 i Kalmar och 1,69 i Uppsala; beträffande den *svenska uppsatsen* växlar medelbetyget mellan 2,30 i Falun och 1,28 i Lund; för den *pedagogiska uppsatsen* variera betygen mellan 2,00 vid Göteborgs ensk. seminarium och 1,42 i Lund; för *undervisningsskicklighet* växla betygen mellan 2,22 vid Stock-

holms seminarium och 1,71 vid studentkursen i Strängnäs, och betygen i *övningsämnena* förete växlingar mellan 1,97 (Göteborgs) och 1,43 (studentklassen i Växjö).

Tab. utvisar dessutom, att i kunskapsämnena AB är det förhärskande betyget vid samtliga seminarier; men både i kunskaps- och övningsämnena finnas seminarier, där Ba och B förekomma i övervägande antal. I Kalmar ha alla erhållit högre vitsord än B i *kunskapsämnena*, vilket vitsord i dessa ämnen sällan förekommer vid de övriga kvinnliga seminarierna (frånsett Landskrona) samt vid de enskilda. Vid seminariet i Uppsala är antalet B i kunskapsämnena större än vid andra seminarier, nämligen 18 % av samtliga avgivna vitsord. Betyget A i kunskapsämnena förekommer sparsamt, i större utsträckning vid de manliga än vid de kvinnliga seminarierna, oftare vid seminariet i Linköping än vid övriga (8,5 % av alla vitsorden) och icke alls i Luleå, Umeå och vid studentkursen i Strängnäs.

I *övningsämnena* gestalta sig förhållandena annorlunda, i det att de olika betygsgraderna vid flera seminarier äro mera jämnt företrädda.

Den följande avdelningen av redogörelsen handlar om elevernas *samhällsställning* och *hemorter*. Enligt tab. 52 voro de flesta eleverna vid de manl. seminarierna eller 466 (38,3 %) söner till hemmansägare, arrendatorer; 211 (17,3 %) av elevernas fäder voro yrkesidkare, hantverkare, 176 (14,4 %) verk-mästare, fabriksarbetare, 143 (11,7 %) folkskollärare, klockare och organister. De tre sista grupperna växla dock vid olika seminarier. Före inträdet hade största antalet manliga elever eller 354 varit jordbruksarbetare, 246 hade varit anställda i industri och hantverk och 182 i handel eller å kontor.

I tab. 54 uppgives antalet elever, fördelade *länsvis* efter *hemorter*. Man finner därav, att största antalet elever vid vart seminarium tillhörde det län, där seminariet är beläget, utom Uppsala seminarium, där största antalet eller 41 tillhörde Gävleborgs län mot 40 från Uppsala län. Beträffande seminariernas rekrytering av elever från olika län är givet-

vis seminariets belägenhet och kommunikationernas lämplighet i första hand de bestämmande faktorerna.

Elevernas *ålder* meddelas i tab. 55. Samtliga eleverna voro mer än 16 år, d. v. s. ingen elev var född så sent som 1898. Av de olika åldersgrupperna tillhörde det övervägande flertalet gruppen 20 år. 26 år och däröver voro vid de manliga seminarierna 119 (9,8 %) och vid de kvinnliga 27 (3,8 %). Den äldste eleven vid de manliga seminarierna var 41 och vid de kvinnliga 39 år.

Antalet *sjuka* och *sjukdomar* framgår av tab. 56. Vid de manliga seminarierna utgjorde antalet sjukdagar 2,365 eller i medeltal 3,5 på varje insjuknad elev, vid de kvinnliga 686 eller i medeltal 3,3 dagar på insjuknad lärjunge. Uppgifterna från Stockholms seminarium avse dock endast kl. I, den enda, om vilken fullständiga uppgifter lämnats. 6 elever, 4 manliga och 2 kvinnliga, ha under året avlidit.

I fråga om *stipendier* lämnas en kort historik över dem och de belopp, som beviljats av riksdagen, från 12,000 kr. år 1844—1845 (riksd. 1840—1844 9,000 r:dr banco) till 150,225 år 1913. Tab. 58 redogör ock för fördelningen av beloppen mellan olika seminarier.

Den sista tabellen (59) innehåller ett sammandrag av folkskoleseminariernas räkenskaper.

Kungl. Katekesnämnden och katekesfrågan.

II. (Forts.)

En övergång från buden till trons artiklar, som nämnden vill ha, är säkerligen på sin plats. Dock passar det av nämnden föreslagna stycket snarare som inledning till »andra» än till första artikeln. Vid *första* artikeln behöves väl fastmer ett stycke, som leder över till *tron*.

Hur enkel och naturlig bleve inte gången, om, såsom jag föreslår i min hist. belysning, från »inledningen» och begreppet »en kristen» leddes över till »tron» och så till de första kristnas formulering av tron, d. v. s. *Trons artiklar*, varvid naturligen då först möter *första* artikeln. När så i slutet av första artikeln talas om Luthers »tjäna och lyda», då är ju övergången enkel och naturlig till buden. Avslutas så buden med det av nämnden föreslagna stycket i anslutning till Rom. 7: 7, då bildas ju här en naturlig övergång till *andra* artikeln.

Om vi nu stanna vid *första* artikeln, möter särskilt *skapelsen*, därvid nämnden vill nästan helt bortse från det bibl. historiska underlaget, 1 Mos. 1: 1—2: 4, och endast stanna vid själva lärotanken 1 Mos. 1: 1. Visserligen vill inte Luther ge en historisk skapelseskildring (jfr min trosk. 1: 1, sid. 17); men detta hindrar väl ej, att ifrågavarande lärostycke, låt vara som bekänneelse, »anknytes» till den bibl. skildringen i det hela.¹

¹ Naturligen är det fråga om »kristocentrisk» framställning i hela trosläran, som ju heter: den »kristna» tros- och sedeläran.

När det sedan blir fråga om människans väsen och gudsbelä-
tet, är det väl svårt att där, som nämnden vill, helt utelämna
avdelningen om syndafallet och synden enligt den bibliska be-
rättelsen (se medd. I, s. 31 ff.). Nämnden synes allt för myc-
ket lösrycka trosläran från det bibl. historiska underlaget (jfr
min artikel i h. 1, 1915). I fråga om *försynen* synes nämnden
inte vilja veta av någon skillnad — i olika stycken — mellan
Guds »uppehållande» och »styrande» försyn, ehuru det synes
mig, som om »Luthers egna ord» gäve vid handen ett dylikt
skiljande. Nämnden vill här stödja sig (se medd. I, s. 143) på
den äldre dogmatiken, som eljest oftast av nämnden ogillas.

Att behandla änglarna vid Guds försyn, liksom ock att Guds
egenskaper föras in under skapelse- och försynstankarna (medd.
I, s. 32 ff.), är ju visserligen nyheter, men nyheter, som nog
förtjäna beaktande.

Vad nämnden säger om lidandets problem, att det bör ställas
helt in under det eviga livets synpunkt, och att lidandet kan
tjäna till godo enligt Pauli ord Rom. 5: 3—5, är alldeles rätt
och bör väl betonas.

Vad angår *andra artikeln* kan jag i det mesta hänvisa till de
förut nämnda artiklarna av doc. Hedström och dompr. Bring.
Dock kan jag ej såsom Hedström gilla nämndens förslag att be-
handla *rättfärdiggörelsen* vid 2:a artikeln. — Ty rättfärdiggö-
relsen förutsätter väl tron, som ju är det centrala i 3:e artikeln?
— Är inte detta en förväxling av det subjektiva och det objek-
tiva? Utan att vidare ingå på H:s kritik av nämndens hela
grundåskådning vid denna artikel,¹ vill jag blott tillägga, att
hur mycket än »Herre»-begreppet betonas, finner jag det dock
ej nödigt att kasta om uttrycken i Luthers förklaring, såsom
nämnden gjort i början. Vidare kan jag inte gilla nämndens
undanskjutande både av det historiska (Jesu liv) och det etiska
(»tjäna» honom) vid 2:a artikeln. I likhet med dompr. Bring fin-
ner jag ock det traditionella schemat: Jesus såsom profet, över-
stepräst och konung, mycket enklare och klarare än det schema,

¹ Ett slags »Kristus-mystik» (jämfte ett visst undanskymmande av Jesu liv
på jorden, som väl inte är lämpligt).

nämnden föreslagit, ett »pressande» av Luthers uttryck: »för-
lossat, förvärvat och vunnit», som det synes vara mycket värre
att till deras innebörd åtskilja än Luthers ord i 3:e artikeln:
»kallat mig genom evangelium, upplyst mig med sina gåvor,
helgat och behållit mig i en rätt tro». Och dock tyckes näm-
nden i senare fallet vilja utplåna skillnaden i uttrycken, under
det att den i förra fallet, synes det, på ett »konstlat» sätt ur-
geras. (Jfr dompr. Brings artikel). Vad nu angår *3:e artikeln*,
är det alldeles rätt att, såsom nämnden vill, med Luther taga
helgelsen och helga i dess enkla och bibliska mening såsom gäl-
lande hela den hel. Andes verksamhet med den enskilda männi-
skan (se medd. I, s. 200 ff.). Den föregivna »lutherska» upp-
fattningen av helgelsen såsom lika med *helgelselivet efter rätt-
färdiggörelsen* och nya födelsen skall enligt nämnden vara en
oluthersk systematik av hrr dogmatici. — Detta är ju inte vi-
dare smickrande för den »dogmatiska visdomen» —.

Nämnden vill göra gällande, att den löst svårigheten att följa
på samma gång artikeln ord och Luthers förklaring till 3:e
artikeln.

Men jag måste säga, att jag ej kan fatta, hur nämnden vill
ha det. Ty i »artikeln» talas väl tydligen om kyrkan »före»
Andens verk med den enskilda människan l. syndernas förlå-
telse. Men i »Luthers förklaring» börjas det väl tydligen med
Andens verk hos den enskilda människan: »kallat mig genom
evangelium, upplyst mig med sina gåvor¹ etc.». Därefter följer
ju i Luthers förklaring avdelningen om »kyrkan»: »såsom han
kallar, församlar, upplyser och helgar hela kristenheten på jor-
den».

Nog är väl här en svårighet?

Nämnden vill göra gällande, att denna svårighet blott är sken-
bar, och att nämnden helt löst densamma. Men jag har svårt
att finna, att så är fallet. Ty å ena sidan följer nämnden här
som så ofta eljest »ord för ord» Luthers förklaring (undantag,

¹ Nämnden förstår inte här med gåvor »lag» och »evangelium» utan Andens
gåvor. Måne inte detta då kan anknyta till det medeltida betonandet av
»Andens sju gåvor» (enligt Jes. 11: 2)?

se vid 1:a och 2:a budet och 2:a artikeln). Och då måste ju först talas om Andens verkande hos den enskilda människan: »kallat mig genom evangelium, upplyst mig med sina gåvor etc.» (jfr bibelanvisn. s. 304 ff.). Var finnes detta vidrört i början av själva artikeln?

Å andra sidan vill ju nämnden följa både artikeln och Luthers stora katekes, som alldeles tydligt följer artikelns ord.

Men där finnes inte denna avdelning om Andens verkande hos den enskilde, så vida det ej kan föras in under begreppet »syndernas förlåtelse». Men inte heller detta finner stöd av Luthers framställning i »stora katekesen».

Hur skall nu detta förstås? Nämnden vill lösa svårigheten genom att ta avstånd från den s. k. schartauanska nådesordningen l. läran om till »tiden» skilda stadier vid omvändelsen. Men att därmed neka, att Luther verkligen vill ge en skildring av livsutvecklingen hos den enskilde¹ — helgelsen må ske i ett ögonblick eller under en lång följd av år — är nog att gå till en motsatt ytterlighet, såsom ju nämnden ock erkänner, att ordningen icke kan godtyckligt kastas om (se medd. I s. 39). Nämnden säger visserligen därvid, att ordningen är snarare logiskt än psykologiskt genetiskt orienterad. Men det är ju i alla fall en ordning och en liten avdelning för sig i Luthers förklaring i *lilla* katekesen.

Och varför inte erkänna en viss även psykologiskt gällande ordning, som väl bör komma till tals? Vi läsa i våra skolor i psykologien om själslivets utvecklingsgång. Varför skulle inte då i 3:e artikeln, i anslutning till Luthers ord i *lilla* katekesen, något redogöras för det religiösa livets utveckling, därvid förloppet med nödvändighet är alldeles enahanda i anslutning till människans väsen: förstånd, känsla och vilja (jfr min trosl. h. III: 2)? Varför här, såsom nämnden uttrycker saken (medd. I, s. 42), väl ett tvärsnitt genom »samfundets» liv men ej genom »individens» liv? Och i varje fall varför ej en utveckling av

¹ Jag vill härom hänvisa till det av »Luther» lästa och gillade arbetet »Kinderpredig», där det finnes en liknande avdelning i början av 3:e artikeln. Detta *lilla* beaktansvärda arbete finnes i svensk översättning av »G. F. I.» (Iverus), 3:e uppl. 1846 (jfr min hist. belysn., bil. 16).

och ett följande av »Luthers ord» i förklaringen till 3:e artikeln? Nu har visserligen nämnden givit detta med en mångfald av bibelord (se medd. I, s. 309). Men under vilket uttryck i »artikeln» vill då nämnden ha denna avdelning behandlad? Det är just frågan. Mig synes, att den avdelningen saknas både i artikeln och i Luthers stora katekes!

Men den finnes i *lilla* katekesen! Och det är inte den enda olikheten vi finna mellan stora och *lilla* katekesen. I stora katekesen äro 9:e och 10:e buden enl. den äldre ordningen behandlade som ett bud, men i *lilla* katekesen äro de tagna var för sig. I stora katekesen står: »Jag Herren din Gud är en stark hämnare» etc. efter det första budet, i *lilla* katekesen är det ställt sist efter alla buden. I stora katekesen finnes inte stycket om bikten och nycklaämbetet, i *lilla* katekesen är det infört mellan dopet och nattvarden.¹

Vad hindrar då, att Luther ock i »*lilla*» katekesen infört vid förklaringen till 3:e artikeln denna ingress: »Jag tror, att jag icke av mitt eget förnuft — helgat och behållit mig i en rätt tro», som synes gå utöver »stora» katekesen och själva artikeln? Att nämnden ej vill veta av någon eskatologi i slutet av 3:e artikeln, påpekades i min förra artikel. Komma vi så till 3:e *huvudstycket*, får jag nog säga, att det är ytterst svårt att fatta, hur nämnden egentligen vill ha det. Den vanliga inledningen vill nämnden ha kvar. N. betonar, att det här skall vara ett övervägande praktiskt intresse. Men är det fråga om en »lärobok», skall det väl även här vara ett teoretiskt intresse, som gör sig gällande. N. klandrar (s. 246) det vanliga behandlingssättet, att man vid 1:a bönen talat om Guds namn, vid 2:a bönen om Guds rike. Men till vad annat kommer nämnden (s. 249 ff.) vid behandlingen av dessa böner? (Jfr dompr. Brings artikel, h. 1, 1916).

Och hur kan N. säga (s. 250 f.), att betraktelsen i 1:a bönen skall — hart när på deistiskt vis — stanna vid Guds övervärlds-

¹ Ty att »*lilla*» katekesen är skriven *efter* och såsom ett sammandrag av »stora» katekesen är för mig en alldeles given sak (jfr min hist. belysn. i katekesfr., s. 37).

liga väsen och en nästan obegriplig »helighet», då Luther i sitt: »Huru sker det»? fastmer erinrar om vårt *jordeliv*, hurusom Guds namn helgas därigenom att »Guds ord läres rent och klart och vi därefter leva heligt, såsom Guds barn ägnar».¹ Snarare är det väl fråga om det övervärldsliga i 2:a bönen, då Luther ju där erinrar om »härlighetsriket» i himmelen. Skall man inte följa »Luthers förklaringar» vid 3:e huvudstycket, vad skall då vara ledtråd? (Detta träffar även och särskilt dompr. Brings uttalanden i h. 1 i år).

Nämndens erinringar om »ditt» vid de tre första bönerna och »oss» vid de 4 senare äro ju att tillvarataga särskilt vid 5:e bönen. Dock kan det ju inte tänkas något »oss» vid de tre första bönerna. Nämndens tanke att föra ihop 6:e och 7:de bönen till ett synes ej till i bibelansvisningen s. 304 ff.

Jag kommer så enligt den av nämnden följda planen till sist till *nådemedlen*.

Som redan i förra artikeln erinrades om, ville jag dock hellre ha *nådemedlen före* 3:e artikeln, då hela trosläran bleve »ett» sammanhängande »helt» (jfr mina katekesutvecklingar, både den större och den mindre ävensom de historiska arbetena: »Studier och tankar 1910» och: »I katekesfr.» 1912, 13). Nämnden betonar ju (s. 206 ff.), att såväl *nådemedlen* som *kyrkan* böra vara behandlade *före* Andens verk med den enskilda människan. Huru enkelt vunnnes inte detta, om saken toges som jag föreslagit, d. v. s. *nådemedlen före* 3:e artikeln efter den 2:a (Kristus som konung) och kyrkan i »början» av 3:e artikeln. Visserligen förekommer vid dopet talet om »daglig ånger och bättring», som skulle kunna erinra om 3:e artikeln, men det är ju lika lätt att i korthet erinra härom vid behandlingen av dopet, som att vid 3:e artikeln i korthet erinra om *nådemedlens* art och väsen. För övrigt har någon (d:r Brandell) föreslagit, att både 3:e artikeln och *nådemedlen* skola uppskjutas till konfirmationsundervisningen. Och då är det ju av vikt, att »konfirman-

¹ Särskilt vid »bönerna» synes nämnden ha eliminerat bort mycket av de »etiska» avdelningar, som tydligen innehållas i Luthers »Huru sker det?» (Jfr Dr Bensows: Grundlinjer.)

derna» få en »sammanhängande» insikt i den kristna tros- och sedeläran, som just ock är en fordran för inträde i seminarium. Ty det heter därom — icke 5 skilda huvudstycken utan —: grundlig insikt i den kristna tros- och sedeläran (naturl. såsom ett sammanhängande helt).

Ingå vi nu på själva saken, så är det naturligen av stor vikt, att begreppen *nåd* och *nådemedel* utredas rent och klart på lutherskt vis.¹ Detta är dock såsom så mycket annat lättare sagt än gjort, t. ex. vid barndopet,² där nämnden (s. 276) med rätta erinrar om att det ej går an att fatta syndaförlåtelsen såsom en »enskild forensisk akt» utan så, att »Gud upplåter sin gemenskap och allt sitt för mig» (jfr min trosl. III: 1, s. 29). Med rätta vill nämnden, synes det, att avdelningarna I—III vid både 4:e och 5:e huvudstycket tagas såsom »en» avdelning. Ty eljest bli där oundvikliga omsägningar.

Däremot kan jag inte med nämnden finna det olämpligt med en inledning vid dopet med anknytning till Johannesdopet. I fråga om ordets *nådemedel* betonas med rätta, att det ej får på katolskt l. reformert vis fattas enbart som en lag, l. tros- och sedelära utan såsom *nådemedel* till uppbyggelse.

Att nådegåvan är en och densamma vid *nådemedlen* är väl alldeles rätt.

Femte huvudstycket har nämnden icke mycket vidrört.

Jag har kanske även i denna artikel blivit något kritisk, men jag kan inte tro, att man i vår tid — ens bland prästerskapet — fordrar på medeltida vis blind »auktoritetstro», utan att dompr. Brings maning med hänsyn till Katekesnämndens Meddelanden »att pröva allt och behålla det gott är» måtte tillämpas även på det, jag sagt både här och annorstädes.

Strängnäs den 11 april 1916.

C. Bergström.

¹ Nämnden erinrar härvid några gånger om Melanchtons karakteristik av *nåden* »icke en medicin utan Guds nådefulla sinnelag mot syndare».

² Nämnden ogillar uttryck sådana som ett »livskraftigt frö» o. dyl. vid dopet.

Tysklands seminarier och folkskolor under krigsåren

av ANDERS WASTENSON,
seminariadjunkt i Växjö.

Några uppsatser i olika tidskrifter fäste min uppmärksamhet på de säregna förhållanden, som under krigstiden härska i de tyska seminarierna och folkskolorna. Enär de ordinarie resestipendierna som bekant t. v. indragits, sökte och erhöll jag av kungl. maj:t anslag för att under sommaren 1915 på ort och ställe studera krigets inverkan på ovannämnda grenar av undervisningsväsendet. Under sex veckors tid besökte jag seminarier och folkskolor i Preussen, konungariket Sachsen och storhertigdömet Sachsen-Weimar-Eisenach. Efter hemkomsten har jag, såvitt det varit mig möjligt, sökt följa förhållandenas utveckling, men jag anser mig böra skarpt betona, att en verklig översikt av de svårigheter, som övervunnits och icke övervunnits, knappast ännu kan givas och att ytterligare studier på ort och ställe därför äro av nöden påkallade.

Synnerligen vackra och påtagliga bevis på stark fosterlandskärlek har Tysklands lärarekår avgivit under världskriget. Och med lärarna följde den vuxna och halvvuxna ungdomen — gamla och unga anmälde sig vid krigsutbrottet såsom frivilliga i tusenden och tiotusenden. Ehuru fosterlandskärlek knappast kan mätas i tal, torde följande siffror just ur denna synpunkt ej sakna intresse. Av Tysklands omkring 200,000 lärare hade vid början av år 1915 omkring 40,000 — säger och skriver 40,000 — ställt sig under fanorna. Av dessa hade då omkring

5,000 stupat, 5,000 sårats och 5,000 fått järnkorset. — Staden Berlin har omkring 3,100 lärare. I juli 1915 buro 1,529 — således i det närmaste hälften — kejsarens rock. Åttiotvå av dem hade redan dött hjältens död, 174 blivit sårade, 15 för andra gången och 192 hade tillerkänts järnkorset, 5 av både II:a och I:a klass.

I en tysk pedagogisk tidskrift från år 1915 finna vi en utförlig statistik över antalet krigsdeltagare bland lärare och elever vid folkskoleseminarierna vid årsskiftet 1914—1915. Jag tillåter mig ur denna anför följande siffror. Av Preussens 1,800 seminarielärare stodo i hären 760 — eller 42 procent, av Sachsens 520 104 — eller 20 procent, av Bayerns 360 110 eller 31 procent och slutligen av Thüringens och Anhalts 120 32 eller 26 procent.

Anmärkningsvärd är den påtagliga skillnaden mellan siffrorna för Preussen å ena sidan och övriga stater å andra. Säkerkerligen är den ej tillfällig utan beror på att en viss hämsko här och var lagts på lärarna, i det att många, som anmält sig, ej antagits. Förmodligen har också sedan ovanstående datum denna skillnad något utjämnats.

Mer än överraskande var antalet krigare bland seminariernas elever. Preussen hade lämnat 10,416 av 18,917 elever i klasserna I, II och III samt 1,285 av 20,282 elever i klasserna IV, V och VI. Motsvarande siffror för Bayern voro 879, 2,154, 17 och 1,743. Från hela riket hade till fanorna begivit sig 14,852 seminarieelever, och av dessa voro 12,716 frivilliga. Något mer än halva antalet hade lämnat läroanstalterna utan att ha erhållit det s. k. einjährigerintyget, en omständighet, till vilken jag återkommer.

Naturligtvis kan jag ej bedöma lärarnas prestationer i fält, men av alla tidnings- och tidskriftsuttalanden att döma ha de tyska lärarna samtidigt vunnit en seger för skolorna, framför allt för folkskolan. Jag kan ej underlåta att återgiva följande rader, vars författare är en tysk stabsofficer. »Lärarna äro fullt medvetna om den aktning de åtnjuta i hären, de förstå, att denna bidrar till att höja kallets anseende nu och för all framtid.»

En kommenderande general uttalar sig på följande sätt: »Vi skola aldrig glömma, vad lärarkåren har uträttat för ungdomens fosterländska fostran, i verksamheten för röda korset, för ungdomens militära utbildning och som militära befälhavare.» Och ännu ett yttrande av nyss citerade stabsofficer bör kunna intressera även svenska seminarielärare såsom ett litet apropos till några våra seminaristers anhållan att få bli reservofficerare: »Armén behöver folkskollärarna i framtiden mer än någonsin, men lärarna skola i den tacksamma armén för sina strävanden och angelägenheter finna förståelse, tillflykt och understöd efter bästa förmåga.»

Rent av förfärande är den mängd av lärare, som offrat liv och blod för fosterlandet. Några exakta siffror för de olika lärarkårerna finnas ännu, så vitt jag vet, ej publicerade. Preussiska ecklesiastikdepartementet har sedan början av år 1915 till sitt »Zentralblatt für die gesamte Unterrichtsverwaltung in Preussen» fogat en förteckning över underlydande som stupat. I de mig tillhandakomna häftena upptar denna förteckning 270 sidor — eller lågt räknat 10,800 namn. Lägg så härtill, att de dödades antal är långt mindre än de sårades, och vi måste erkänna, att undervisningens målsmän väl fyllt sina plikter mot fosterlandet, — »Kejsaren kallade, och alla, alla kommo!» —

I allmänhet kan det nog ifrågasättas ur mer än en synpunkt huruvida Tyskland och i synnerhet Preussen handlat så klokt, som låtit sina bäst utrustade män i så stor utsträckning delta i kriget. Oersättliga möjligheter ha förintats på slagfältet under dessa blodiga år, mången gång utan nytta för riket. Emellertid bör framhållas, att ju längre tid kriget varat, desto mera har ledningen sökt spara de bäst utrustade männen. Vid krigsutbrottet sågs däremot med tillfredsställelse, att så många bildade frivilligt anmälde sig. Men då troddes allmänt, att kriget skulle vara avgjort inom några få månaders förlopp.

Jag skall nu söka belysa, huru folkskolorna i det ena och andra avseendet sökt möta krigstidens besvärigheter. I stort sett kunna dessa sammanfattas så, att arbetet stegrats i oerhörd grad, medan lärarkåren minskats med 25—50 procent.

Först och främst har det gällt att, så vitt sig göra låtit, ersätta de inkallade lärarna med andra tillgängliga krafter. I Berlin hade man, enligt vad Schulinspektor dr Giering upplyste mig, i huvudsak använt följande fem metoder.

1. Fruar, som förut varit lärarinnor, ha återinträtt i tjänst.
2. Pensionerade lärare och lärarinnor ha inkallats.
3. Lärare vid en skola ha undervisat i två eller flera.
4. Klasser ha sammanslagits.
5. Undervisningstiden (för lärjungarna) har förkortats.

På andra orter, som jag besökte under min resa, hade dessutom lärjungar från seminariernas högsta klass biträtt vid undervisningen, varför de under viss tid fått avbryta undervisningen vid läroanstalten.

Yttermera hade bestämmelser utfärdats, att lärarinnor, om så oundgängligen krävdes, fingo undervisa gossar, samt att handarbetslärarinnor och lärarinnor vid lägre tekniska skolor, vilka genom tillräcklig allmänbildning och på grund av personliga egenskaper kunde anses lämpliga, kunde få undervisa i folkskolorna.

Trots alla försök att ersätta inkallade lärare hade skolmyndigheterna på grund av bristen på lärarkrafter måst på många orter förkorta undervisningen.

Här och var hade införts varannan- eller vartredjedagsläsning. Det förunnades mig av vissa skäl ej att besöka folkskolor på landet, men av initierade skolmän fick jag veta, att förhållandena mångenstädes lämnade mycket övrigt att önska. Och dock utnyttjades de tillgängliga lärarna och lärarinnorna i en utsträckning, varom man i fredstid näppeligen skulle hava drömt. Många, många undervisade på förmiddagen i en skola, cyklade sedan tre, fyra kilometer och undervisade på eftermiddagen i en annan — för att därefter ägna kvällens, ja nattens timmar åt de mångfaldiga bestyr, som de frivilligt åtagit sig eller myndigheter lagt på deras skuldror.

Under krigstider behöver ungdomen mer än någonsin omvårdnad och tillsyn och sträng tukt. Under ett krig går det numera helt enkelt ej för sig att — såsom exempelvis skedde under

Sveriges sista krig — stänga skolorna och släppa ut skolungdomen på gator och torg. »Det överensstämmer icke med tidens allvar, att ungdomen går sysslolös», förklarade den preussiske ecklesiastikministern den 5 augusti 1914. Vid den tidpunkten trodde väl ingen i världen, att det förödande kriget skulle fortgå under årtal. Men i och med att så blivit fallet, har *nödvändigheten* att hålla skolorna i gång till fullo insetts inom alla samhällskretsar.

Och desto mera krävande har uppgiften blivit för lärarna och lärarinnorna. Jag skall söka ge några antydningar härom.

I många familjer hade fadern och därtill ofta de äldre bröderna ryckt ut i kriget lämnande mor och de yngre syskonen hemma. I lyckligaste fall kunde modern stanna i hemmet och sörja för barnens uppfostran och underhåll, men i otaliga fall måste mödrarna söka platser och arbete för att bidra till familjens uppehälle. I många yrken hade kvinnorna ersatt sina män. Kvinnliga spårvagnsförare, kuskar, stadsbud o. s. v. uppdöko överallt, där jag färdades i Tyskland. — Det visade sig snart, att för barnen voro dessa förhållanden allt utom lyckliga. Mångestädes rådde de hela dagen sig själva, och när modern på aftonen kom till hemmet, väntade henne alla hushållsbestyren, så att barnens eftersyn måste komma i sista rummet.

Lärarna hade under krigstiden kommit till en helt ny uppskattning av familjefaderns betydelse för tukt och ordning i arbetarehemmen. Förut var det en allmänt utbredd tro, att modern i detta fall betydde allt, och att fadern endast i undantagsfall hade något större inflytande på barnen. Nu hade man fått en rik erfarenhet av huru barnen utvecklas, när fadern aldrig kan medverka till deras fostran. Alla lärare, med vilka jag talade om denna sak, framhöllo enstämmigt, att de numera voro övertygade om vikten av familjefaderns närvaro i hemmet, när det gällde att få lydiga och väl fostrade barn. I synnerhet för pojkarna är faran att förolyckas under krigstider stor. Ty säkerligen sporrar många, kanske flertalet, till mod, uppoffringar och oegennyttigt arbete för hemmet, samhället och fosterlandet, men lika säkert är, att många förvildas och urarta.

Vilket oerhört stort och ansvarsfullt arbetsfält öppnade sig icke här för lärarkåren! För att motverka självsvåld och oskick måste i skolan hållas, om möjligt, ännu strängare ordning än under fredstid. Men ej nog härmed. Barnen måste efterses och övervakas under fritider och ferier.

I de hem, som berövats familjefadern, måste lärarna göra täta besök, rådslå med modern om barnens uppförande, understödja henne i hennes arbete för dem och — i tyvärr alltför många fall — söka ingiva de sörjande nytt mod och ny kraft att arbeta för sig själva, för fosterlandet.

Ej ens under ferierna upphörde lärarnas arbete för barnen. I Berlin hade upprättats sju skolor, i vilka gossarna fingo undervisning i pappslöjd och enklare träslöjd. Dessa stodo öppna för samtliga stadens skolor. Vid alla folkskolor anordnades dagligen utfärder till Berlins omgivningar antingen till fots eller med spårvagn, järnväg och båt. Liknande anordningar för ferierna hade vidtagits i övriga städer, som jag besökte. I Dresden t. ex. förhyrdes varje dag ett antal flodångare, på vilka barnen fördes ut i det fria och fingo leka, sjunga och ibland höra föredrag av lärare eller lärarinnor.

En mängd barn, i synnerhet till stupade, hade för ferierna eller för längre tid inbjudits till lanthem.

För att skolungdomen skulle få bättre tillfälle att deltaga i skördearbetet, voro ferierna år 1915 framflyttade med fjorton dagar.

(Forts.)

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående folkskoleseminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium samt inrättande av en preparandkurs vid samma seminarium; given Stockholms slott den 31 mars 1916.

Förevarande aktstycke har ett visst kulturhistoriskt intresse. När det blev fråga om att ett nytt seminarium behövdes och skulle upprättas i Norrland, uppstod mellan ett flertal städer och orter en så ivrig och långvarig tävlan om företrädet, att man högst sällan, om ens någonsin, hos oss torde ha sett något motstycke därtill.

Det är nu över 10 år, som denna fråga stått på dagordningen. Den framfördes först i oktober 1905 i en skrivelse av folkskoleinspektören i Jämtlands län, enligt vilkens mening ett nytt seminarium borde förläggas till Östersund.

I anledning av denna skrivelse infordrades yttrande från de tre andra inspektörerna inom stiftet, av vilka en yrkade, att det borde upprättas i Sundsvall. De bägge städerna tävlade om att få seminariet förlagt inom sig och erbjödo rundliga villkor. En tredje plats tillkom nu i början, nämligen Frösö kommun. Domkapitlet i Härnösand gav i skrivelse den 14 okt. 1908 företräde åt Sundsvall. Domkapitlets skrivelse bemöttes såväl av folkskoleinspektören som Konungens befallningshavande i Jämtlands län. Detta var seminariefrågans första stadium.

Sedan tog folkundervisningskommittén frågan om hand. Dess förinnan hade rektorn vid Umeå seminarium väckt fråga om Umeåseminariets ombildning till dubbelseminarium. Efter in-

fordrande av yttranden från seminariets inspektor och folkskoleinspektörerna i Västerbottens och Norrbottens län biträdde domkapitlet i Luleå i huvudsak vad rektor Sundén i Umeå hemställt.

Nu följde erbjudanden från olika orter i Norrland i rask följd. Till Kungl. Maj:t inkommo under åren 1912 och 1913 erbjudanden från städerna Piteå, Skellefteå, Umeå, Örnsköldsvik och Hudiksvall samt från Frösö, Bräcke och Över-Luleå kommuner, varjämte Östersund och Sundsvall kompletterade sina anbud.

Efter det domkapitlets i Luleå framställning inkommit till Kungl. Maj:t, avgåvos utlåtanden i ärendet av olika myndigheter. De båda *folkskoleinspektörerna* i Västerbottens län vidhöll och motiverade utförligare sitt yrkande om Umeåseminariets utvidgning till dubbelseminarium. *Domkapitlet i Luleå* vidhöll sitt förord för förslaget om Umeåseminariets utvidgning. *Konungens befallningshavande i Västerbottens län* var av samma mening. *Konungens befallningshavande i Norrbottens län* uttalade sig för förslaget om inrättande av ett seminarium i Piteå. *Konungens befallningshavande i Jämtlands län* vidhöll sitt tidigare framställda yrkande om inrättande av ett lärarinneseminarium i Östersund. *Överintendentsämbetet* slutligen tillstyrkte inrättandet i Piteå av ett dubbelseminarium för lärarinnor.

Överstyrelsen framhöll, att den hittills gjorda utredningen för Norrlands del konstaterade en för skolväsendet högst menlig brist på lärarekrafter för folkskolan, vadan ett oavisligt behov förefunnnes av ökade tillfällen till utbildning av lärarkrafter. »Däremot finge», enligt överstyrelsens mening »någon avgörande vikt icke tillmätas den större eller mindre betydelse, det kunde anses äga för de särskilda samhällena att få inom sig förlagd en institution sådan som ett folkskoleseminarium, och ej heller de skiljaktigheter, som förefunnos mellan de olika samhällenas erbjudanden, blott vissa minimifordringar i fråga om byggnadstomternas storlek och beskaffenhet vore uppfyllda.»

Överstyrelsen uttalade till slut, att den icke funnit det möjligt att bilda sig någon bestämd mening i den omfattande och

svårlösta frågan, innan en fullständig utredning hunnit avägras i flera avseenden. Den kunde därför för närvarande icke avgiva något slutligt yttrande i ärendet. Den hemställde dock, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå 1914 års senare riksdag att till seminariebyggnad i Norrland på extra stat för år 1915 avsätta ett belopp av 150,000 kr. att tagas i användning för nämnda ändamål, efter det riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag fattat beslut rörande seminariets förläggning samt fastställt byggnadsanslagets totalbelopp. Detta överstyrelsens förslag ansåg sig chefen för eckl.-departementet icke kunna biträda, i enlighet varmed Kungl. Maj:t fann för gott meddela riksdagen, att proposition angående anslag till uppförande av byggnad för ett nytt seminarium i Norrland ej komme att avlätas till den då samlade riksdagen.

Genom nåd. remiss den 25 sept. 1914 anbefalldes överstyrelsen att avgiva förnyat utlåtande angående frågan om upprättande av ett nytt seminarium i Norrland. I anledning härav anmälde överstyrelsen i skrivelse den 30 sept. 1915, att den, sedan pågående utredning hunnit genomföras, ämnade göra framställning om inrättande av ett sådant seminarium, och i skrivelse den 24 dec. 1915 hemställde överstyrelsen, att i statsverkspropositionen till 1916 års riksdag måtte för ett nytt seminarium i Norrland beräknas ett belopp av 150,000 kr. Framställning i detta syfte avläts ock till riksdagen.

Sedan omnämnda utredning blivit slutförd och erbjudanden av mark för ett folkskoleseminarium ytterligare ingått från Sollefteå köpings kommunalfullmäktige samt stadsfullmäktige i Luleå, har överstyrelsen den 21 mars 1916 ånyo avgivit utlåtande och förslag i ämnet. Härtill ha fogats dels 5 statistiska tabeller rörande skolväsendet i riket, särskilt rörande Norrland, dels ock 4 andra skrivelser, nämligen från överstyrelsen med infordrade yttranden av vederbörande folkskoleinspektörer angående skolväsendet i Norrland och erforderliga åtgärder till dess förbättring, från överintendentsämbetet, från stadsfullmäktige i Luleå samt från rektor vid Luleå seminarium med kostnadsberäkning för uppehållande vid seminariet under höstterminen

1916 och kalenderåret 1917 av undervisning i parallellavdelningar samt för anordnande av preparandkurser därstädes.

I betraktande av alla nu berörda omständigheter uppställde sig för överstyrelsen följande fyra alternativa möjligheter:

1) uppförande av två nya enkelseminarier, nybyggnad för seminariet i Umeå;

2) utvidgning av Umeåseminariet till dubbelseminarium i sammanhang med nybyggnad, uppförande av ett nytt enkelseminarium;

3) Utvidgning av Luleåseminariet till dubbelseminarium genom tillbyggnad; uppförande av ett nytt enkelseminarium, nybyggnad för seminariet i Umeå;

4) utvidgning av såväl Luleåseminariet som Umeåseminariet till dubbelseminarier, det förra genom tillbyggnad, det senare i sammanhang med nybyggnad.

På grundvalen av den förebragta utredningen föreslog överstyrelsen, att den föreliggande frågan begynnelsevis skulle lösas på det sätt, att seminariet i Luleå utvidgades till dubbelseminarium. I avgivet yttrande slöt sig departementschefen till överstyrelsens förslag.

Därest beslut komme att fattas om utvidgning av Luleåseminariet till dubbelseminarium, ansåg överstyrelsen, att åtgärder borde vidtagas för inrättande snarast möjligt av parallellavdelningar. Rörande kostnaderna för parallellavdelningar till första klassen under läsåret 1916—1917 och till första och andra klasserna höstterminen 1917 lämnade seminariets rektor utredning i en till överstyrelsen ställd skrivelse den 24 febr. 1916. Överstyrelsen gillade detta kostnadsförslag med undantag av att beloppet för stipendier till parallellavdelningarna nedsattes med 200 kr.

Departementschefen fann ej skäl till annan anmärkning mot den av rektor framlagda kostnadsberäkningen, än överstyrelsen framställt.

I sin skrivelse till överstyrelsen framhöll rektor Norrby jämväl, att en förutsättning för seminariets i Luleå utvidgning till dubbelseminarium vore, att på statens bekostnad anordnades en

med seminariet förenad preparandkurs. Behovet av en sådan kurs visas, varjämte plan och kostnadsberäkning för dess anordning lämnas.

Överstyrelsen instämde i vad rektor yttrat angående behovet av en preparandkurs och planen därför. Icke heller mot kostnadsberäkningen för kursens ledning, inventarier, materiell m. m. hade överstyrelsen något att anmärka. Överstyrelsen fann sig dock för närvarande ej kunna påyrka, att, såsom rektor föreslagit, stipendier skulle utgå till preparandkursens elever.

Departementschefen hade intet att invända mot den av rektor upprättade och av överstyrelsen tillstyrkta planen för kursens anordnande och för kostnadsberäkningen. Endast i fråga om stipendier hade han kommit till en annan uppfattning än överstyrelsen. Han tillstyrkte beviljandet av anslag till stipendier å mindre belopp, medan han däremot icke fann lämpligt att därutöver tilldela stipendier å 150 kr. åt elever, som voro kunniga i lapska eller finska språket. Departementschefens hemställan biträdades av statsrådets övriga ledamöter, och Hans Maj:tt Konungen behagade härtill lämna nådigt bifall, varefter proposition avläts till riksdagen.

Riksdagen beslöt, att Luleå seminarium skulle utvidgas till dubbelseminarium samt att parallellavdelningar och preparandkurs skulle anordnas vid nämnda seminarium. I fråga om stipendier ansåg riksdagen, att sådana ej borde utdelas åt preparandkursens elever, och anslöt sig därför till överstyrelsens förslag.

Resultatet har sålunda blivit, att till en början Luleå avgått med segern i den stora tävlingen om det nya seminariet, i det dess seminarium skall utvidgas till dubbelseminarium.

Frågan har, som synes, blivit grundligt och allsidigt utredd. Nu kan man undra, om icke möjligen resultatet blivit lika bra, om man redan år 1906 eller 1907 utan så vidlyftiga utredningar fattat beslut om inrättande av ett nytt seminarium i Östersund eller Sundsvall. Vinsten av utgången har emellertid blivit, att en av Staten bekostad preparandkurs anordnats i Luleå.

I frågan om seminariekursens längd.

Vid diskussionen om förslaget till ny stadga för folkskoleseminarierna framkastades flera gånger tanken på ett 5-klassigt seminarium. Även vid seminarieläraremötet i Växjö var frågan före och gav anledning till en ganska ingående överläggning. Kommittéade, enligt vilkas plan inträdesfordringarna skulle höjas så mycket, att vad som hittills genomgått i kl. 1, skulle fordras för inträde, ville liksom vederbörande inom eckl. departementet dock ej lyssna härtill bl. a. av de skäl, att de seminariebyggnader, som redan voro uppförda eller höllo på att uppföras, voro beräknade för fyra klasser, att en förlängd utbildningstid skulle förorsaka alltför dryga kostnader för eleverna m. m. Tvivel angående möjligheten att upprätthålla de stegrade inträdesfordringarna läto nog höra sig. Men kommitterade trodde, att de inträdessökande skulle förvärva sig nödiga insikter genom självstudier, genom hjälp av hembygdens lärare eller genom att bevista en 3 å 4 månaders preparandkurs. Vid seminarieläraremötet i Växjö väcktes av en därvarande lärare ett förmedlande förslag, nämligen att vid höstterminens början skulle efter en inträdesprövning, som vore begränsad till den egentliga folkskolans kurs, intagas ett ungefär dubbelt så stort antal lärjungar som elevantalet i första klassen. Dessa skulle undervisas i de flesta kunskaps- och övningsämnen på parallellavdelningar under höstterminen. Vid dess slut skulle uttagas omkring 30 elever, som man lärt känna som de lämpligaste för utbildning till lärarekallet, och dessa skulle vid vårterminens

början utgöra första klassen. Den egentliga seminariekursen skulle i sådant fall räcka $4\frac{1}{2}$ år. Men icke heller detta förslag, som nog hade åtskilligt, som talade för sig, vann beaktande.

Huru har nu saken faktiskt gestaltat sig? Det nyligen hållna rektorsmötet har i viss mån lämnat svar därpå. De föreskrivna inträdesfordringarna ha åtminstone vid flera seminarier ej kunnat upprätthållas, utan har man måst nedsätta fordringarna för att få ett något så när tillräckligt antal elever. Följden därav blir då också, att man ej hinner lugnt och grundligt genomgå lärokurserna i olika ämnen. Särskilt har det varit fallet vid de nordliga seminarierna.

Tanken på ett 5-klassigt seminarium framkom ånyo vid behandlingen av frågan om »Inträdesprövningar och preparandkurser». Den inleddes av rektorerna Torpson och Norrby. Den förre föreslog, att den ena parallellavdelningen i Falun borde utvidgas med en *förberedande klass*. Kursen i denna skulle således bli 5-årig, men den borde reserveras för sökande från något av de fyra nordliga stiftet. Rektor Norrby ansåg, att ett *femte* seminarieår vore nödvändigt för de norrländska seminarierna. Under diskussionen om frågan betonades från flera håll behovet av ett femte seminarieår, på samma gång man erkände omöjligheten att för närvarande i ett slag genomföra det. Måhända kunde det gå successivt. Det vore en utväg ur den nuvarande ohållbara situationen. (Se föreg. h. sid. 89.) Såsom i föregående uppsats meddelas, beslöt innevarande års riksdag i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition, att en preparandkurs skulle inrättas vid Luleå seminarium från och med detta års hösttermin.

Vad beträffar det förut nämnda skälet emot 5-årig kurs, att den skulle förorsaka alltför dryga kostnader för eleverna, betyder det ej mycket, ty de enskilda preparandkurserna ha måst förlängas först till en termin och sedan till i det närmaste två. Härtill kommer, att undervisningen vid dessa ej gärna kan bli så jämn och grundlig som vid en regelbunden kurs vid ett seminarium. För övrigt är den ej kostnadsfri.

I majhäftet av Ped. tidskrift har d:r Borgström tagit till

orda för en annan utväg, nämligen att ytterligare förlänga läsåret. Det skulle enligt hans förslag omfatta 43 veckor, av vilka 20 skulle räknas till höstterminen (4 aug.—21 dec.) och 23 till vårterminen (8 jan.—17 juni). Han går även in på detaljer och gör en beräkning angående det tilltänkta läsårets förlängning. Han föreslår ett tillägg av 4 veckor, varav 2 lovdagar, vilka jämte en av de nu medgivna lovdagarna skulle utöka påsklovet till 11 dagar. »Ökningen av elevens effektiva arbetstid bleve mer än $\frac{1}{9}$, av hans vistelse i seminariestaden (utan hänsyn till resdagar) mindre än $\frac{1}{9}$. Ökningen av lärarnas effektiva arbete bleve $= \frac{1}{9}$, beräknat efter de 39 veckorna. Slutvinsten för seminarieelev på 4 år $= 16$ veckor $=$ nära ett halvt effektivt läsår.»

Förf:s förslag påminner om strävandena på 1870-talet och sedan allt framgent ända tills den nuvarande förlängningen av läsåret inträdde år 1905. Förslaget sattes då i samband med lönefrågan, och till en del gör d:r Borgström så även och går in på en ekonomisk utredning, varom man kan läsa å sista sidan av ifrågavarande artikel. Förf. själv anser, att hans förslag, som tillgodoser både folkskollärarekårens och statens intressen, »innebär en god, enkel och billig lösning av det föreliggande spörsmålet». Så höga föreställningar kunna vi ej göra oss om det föreliggande förslaget utan måste tvärtom anse det som ett mindre lyckligt försök att lösa frågan.

Utom tiden för inträdesprövningen behöves åtminstone någon dags ledighet vid höstterminens början för prövning av flyttningssökande. Då förf. talar om »3 icke söndagar vid pingst», som avgå från det nuvarande läsåret, synes det vara hans mening, att man borde läsa även annandag pingst. Två eller tre lovdagar under läsåret, vilka skulle utöka påsklovet, bleve alldeles för litet. Vi tro ej, att den föreslagna förlängningen skulle bli av någon effektiv betydelse, isynnerhet som det tycks vara meningen, att timtalet för veckan skulle minskas. Även arbetsintensiteten skulle säkerligen både för elever och lärare bli mindre, om ledigheten så mycket förkortades och inskränktes. En annan olägenhet av förslaget, som förf. ock omnämner, är,

att lärarna skulle bli högeligen missnöjda därmed och högst ogärna söka sig in vid seminarierna. Eljest har ju meningen varit, att man genom i någon mån ökade löneförmåner för tjänstgöring enligt den nu fastställda ordningen skulle draga så goda krafter som möjligt till dessa läroanstalter.

Förf:s omtanke om staten och folkskollärarekåren är aktningvärd, men vi tvivla på om det kan bli någon verklig lättnad i utgifter för någondera parten. Nej, må vi då hellre arbeta på att öka kursen med ett läsår eller med en ettårig preparandkurs.

Ur Meddelande till Svenska seminarielärareföreningen.

Med anledning av uppdrag av nionde svenska seminarieläraremötet beslöt styrelsen för Svenska seminarielärareföreningen, att tionde svenska seminarieläraremötet skulle hållas i Göteborg den 18, 19 och 20 juni 1917. Till ledamöter i bestyrelsen utsågos rektor K. A. Westling, sammankallande, adjunkterna K. Ågren och H. Nilsson, musikläraren C. O. Holmberg, övningsskolläraren L. G. Sjöholm och rektor Anna Borgström, samtliga i Göteborg, samt adjunkten Anna Sörensen i Falun. Till suppleanter utsågos adjunkten O. Ljunggren, teckningslärare A. Göes och övningsskollärare A. Bergsten, alla i Göteborg. Bestyrelsen skulle äga rätt att med sig adjungera lämpliga personer.

Göteborg och Falun den 9 september 1916.

K. A. WESTLING.

Anna Sörensen.

Tryckfel i h. 2.

Sid. 105, rad 16 nedifrån, står: högsta, bör vara: *lägsta*.

Sid. 106, rad 19 nedifrån, står: tidigt, bör vara: *livligt*.

Litteratur.

Oscar Bensow. Grundlinjer till kristendomsundervisning i anslutning till Luthers lilla katekes. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1916. Pris häft. 1 kr.; kart. 1: 25.

Förf., som förut bl. a. utgivit »Kristen Barnalära», har i sina Grundlinjer så nära som möjligt anslutit sig till *Katekesnämndens Meddelanden*, som i det väsentliga överensstämmer med hans egna åsikter och för honom »i många avseenden varit en rikt givande källa».

Varje lärostycke är försett med rubrik och börjar med ett antal bibelställen, och därtill ansluter sig katekisationen, som sammanfattas i eller har som slutresultat Luthers förklaring. Grundlinjerna äro ej avsedda för utanläsning utan böra tjäna som hållpunkter för minnet av det genomgångna.

Nu kan man fråga, huru mycket barnen skola lära sig. Är det blott lilla katekesen eller något mera? Av förf:s ord här ovan synes det, som om barnen också borde behålla i minnet åtminstone en del av det läraren sagt, då det väl ej är meningen, att katekisationen blott skall tjäna till uppbyggelse. Detta torde man få reda på i den *Handledning* till grundlinjerna, som förf. snart hoppas utgiva, och då får man ock en klarare föreställning om huru innehållet närmare skall utföras.

Förf:s nu utkomna bok, som är frukten av under mångårig undervisning vunnen erfarenhet, utgör i alla händelser ett viktigt bidrag till katekesfrågans lösning.

Johan Amos Comenius. Stora undervisningsläran. Andra översättningen till svenska ombesörjd och genomsedd av B. Rud. Hall. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1916. Pris 3: 75.

Comenius' *Didactica magna* behöver ej någon rekommendation. De grundsatser, han där uttalar, ha sin betydelse även för vår tid, och

var och en, som vill något grundligare sätta sig in i pedagogiken och dess historia, måste studera nämnda undervisningslära.

Översättningen är verkställd av fil. kand. Maja Dalén, och har dr. Hall sedan i manuskript och vid korrekturläsningen infört mindre ändringar. Vi vilja nu nämna något därom.

Stora undervisningsläran är förut förtjänstfullt översatt till svenska av Sophie Elkan i Skrifter av uppfostringskonstens stormän, utgivna av Otto Salomon, Göteborg 1892. Den föreliggande översättningen är i allmänhet ledig, språkriktig och, att döma efter en ofullständig jämförelse med originalet, ganska trogen. Dock kan man på ett och annat ställe vara av olika mening med översättaren. Särskilt synes det olämpligt att i återgivningen av en bok från 1600-talet använda alltför moderna uttryck, sådana som »uppehålla kontakten med» i st. f. uppsöka (sid. 35), »organiskt» (sid. 51) i st. f. naturens alster (i synnerhet som det först anförda exemplet är vax, som icke kan sägas vara organiskt), »skissera», »motivera» och »träna» flerstädes. Bland oriktiga eller olämpliga översättningar hava följande antecknats.

»Prompte» betyder icke »snabbt» (sid. 3) utan »skickligt», eller såsom Elkan har: »lätt».

»Facturam, imaginem, delictum meum» bör (sid. 24) översättas: »min skapelse, min avbild, min lust», icke så otympligt som skett: »du skapade, du avbild, min älskade».

»Additamenta» har sid. 34 återgivits med »nådegåvor», men borde fått behålla sin egentliga betydelse: »tillsatser».

»Ändamålsenlighetens synpunkt» på samma sida borde till fromma för meningen och överensstämmelsen med originalet förkortats till »ändamålsenligheten».

Då man har det svenska ordet »inflytande», som fullt motsvarar det latinska »influxus» i dess figurliga användning, borde det icke återgivits med »inflöde» sid. 35.

Om »mundum intrantis» kunde vara attribut till »mens», kunde det måhända översatts såsom skett sid. 37 med »som intränger i världsordningen», men då det är bestämning till »hominis», skall det naturligtvis översättas med »då hon inträder i världen». Den anförda översättningen gör jämförelsen med ett frö obegriplig.

I jämförelsen mellan världen och urverket sid. 41 förekomma orden »cymbala», som återgivits med »metallbäcken» och »sera», som översatts med »nyckel». Orden torde beteckna »slagverk» och »pendel».

På sid. 52 förekomma två tillkrånglade och förvanskade meningar: »Ur stånd till annat än och endast lämplig för utbildning», där »än» ingen motvarighet har i originalet och gör meningen tung och ottydlig, samt; »Gud har efter mogen överläggning värdigats betyga oss

sin gunst; Han har nämligen givit oss en växandets tid» i st. f. den enkla, ordagranna översättningen: »Vår skapare har med full avsikt värdigats bevisa oss en nåd, då han inlade långsamhet i vårt växande.»

På sid. 58 förekommer jämförelse mellan ogynnsamma naturanlag och ett »vas foraminosum» samt emellan undervisning för de förra och vattenspolning för det senare, som säges alltid hava något gagn därav. Varför orden översatts med »säll» i st. f. »söndrigt fat», är ej lätt att förstå, då man väl plägar rengöra ett fat, även om det är söndrigt, men icke ösa vatten genom säll. Om Comenius syftat på »Danaidernas säll», hade han nog begagnat ett annat latinskt uttryck.

»Pertinacia» betyder styvsinhet, icke tröghet (sid. 78).

»Remora» bör översättas med »det, som förorsakar dröjsmål» icke med »dröjsmål» sid. 156.

»Så att säga» har sid. 223 tillagts främför »gudfruktiga» utan stöd av originalet.

»Naturam sequi», »följa naturen» har sid. 225 förbytt till »naturen är vår ledsagare».

På sid. 41 förekommer tryckfelet »effekter» för »affekter».

Om fullständigare granskning av översättningen medhunnits, torde åtskilliga motsvarigheter till de anmärkta felaktigheterna kunnat uppletas.

Jenny Richter Velander. Metodiska anvisningar för undervisningen i Svenska språket. Till tjänst för hem och skola. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1916. Pris 1 kr.

I ett längre förord talar förf. om huru modersmålet i allt högre grad blivit det centrala ämnet i skolans undervisning. Men i trots av att det enskilda och allmänna intresset ivrigt sysslar med modersmålet, motsvarar icke resultatet allt detta arbete.

En orsak härtill ligger säkert i oklarhet om språkundervisningens mål. I folkskolan kan det icke bli fråga om att studera »språket för språkets skull», men man får icke heller nöja sig med »parollen modersmålet för brödförvärvets skull», utan man måste lyfta upp frågan till högre plan med parollen: »modersmålet för landets och individens skull».

För att målet skall nås, måste man lägga undervisningen »på en psykologiskt riktig grundval d. v. s. ge barnet rätt att vara barn, låta det upptäcka, undersöka, ordna och förkovra dess eget individuella språk som uttrycksmedel för dess eget själsliga innehåll och meddelelsemedel för detta till omgivningen». Och avsikten med detta arbete är »att ge en metodisk ledning för verksamhet, som sätter detta till sitt mål».

Förf. börjar med att tala om småskolans språkundervisning och övergår sedan till folkskolan samt redogör för vad som bör förekomma under de olika skolåren.

Under *tredje och fjärde åren* meddelas första grunderna av språkläran: »grovsortering» av orden och deras betydelse, ordklasserna, ordgrupperna, huvudsats och bisats. För sådana övningar lämpa sig rättskrivningsövningar, som ha ett sakligt och för barnen fattbart innehåll.

Under *femte och sjätte skolåren* bör en medelgod klass hinna med den grundläggande kursen av ord- och satsläran, varjämte läsningen ansevärt vidgas i omfång. Även *rättskrivning och uppsatsskrivning* böra liksom förut bedrivas under dessa år.

Undervisningen fortsättes på samma sätt *de sista skolåren* endast med höjda anspråk. *Litteraturläsningen* bör ha stor plats. Även *stillära* och *litteraturhistoria* böra tas med i folkskolans överbyggnader. *Uppsatsskrivningen* bör övas energiskt.

I det följande kapitlet behandlas *Några viktiga synpunkter på det språkliga materialets behandling*, och förf. utgår därvid från de psykologiska satserna perception, apperception, fixering i minnet, ideassociation. Dessa tillämpas på undervisningen.

Kap. om *Barnets talförmåga* inledes med en kort historik och framställningen belyses genom exempel.

Därefter följer en närmare utredning av *Läsfärdighet och läskunnighet*. Nu är det icke nog med läsfärdighet, ty man kan läsa väl utan att begripa vad man läser. Därför går hon närmare in på huru läskunnigheten liksom även läsfärdigheten skall kunna befrämmas. Härvid kommer litteraturläsningen och tillvägagångssättet vid läsningen i betraktande.

Sedan förf. i följande avdelning talat om färdighet i *skrivning*, både väl- och rättskrivning, övergår hon till en närmare utredning av *uppsatsskrivningen*, som bör begynna tidigt — redan vid 7 årsåldern. Noggranna anvisningar för *förberedelse* av *uppsatser* och *granskning* av *uppsatser* lämnas. Denna sista avdelning är måhända mest instruktiv.

Förf. anför här några anteckningar, samlade ur uppsatser av barn och ungdom, under följande rubriker: 1. *stavning*, 2. *interpunktion*, 3. *grammatik*, 4. *ordval*, 5. *pleonasmer*, 6. *omdömen*, 7. *luckor i tankegången*, 8. på annat sätt *felaktigt tankesammanhang*, 9. *välljud*. Vi förmoda, att förf. hyllar den grundsats, som Cederschiöld och Olander uttalat i sin handbok om uppsatsskrivning, och som även nämnes i kursplanen för seminarierna, näml. att man blott bör ändra det, som är »verkligt felaktigt». I avseende härpå synes förf. ibland vara alltför sträng, i det hon korrigerat sådant, som låter säga sig eller

till och med kan försvaras. Så t. ex. heter det i slutet av sid. 88 (felaktig användning av temporal konjunktion): »Dess höjd är ganska ordentlig, då det ligger 278 m. över havet.» »Då» behöver här ej fattas som temporal konjunktion utan kan mycket väl vara kausal. Å sid. 89 anföres såsom exempel på felaktig satsförkortning: »Kallad till Rom för att pryda Vatikanen skyndade Rafael att ta farväl av sina vänner»; å sid. 90 (Missbildade ord och satser) heter det: »Perserna upplöste sig i vild flykt (ändrat till *Perserhären*); å sid. 93 (Tankesammanhang) står: »Alltemellanåt ansattes han av tungsintethet och epileptiska anfall.» Enligt förf. få olikartade begrepp och förhållanden ej sammanföras under en synpunkt, och detta är visserligen riktigt, men tungsintethet och epilepsi torde ofta följas åt.

I slutet av sidan 57 läsa vi följande: »Just då de unga förts in i det sublimala —, ryckas de därur för att 'betrakta' denna dikt ur grammatisk, fonetisk — och alla möjliga andra synpunkter. Därför söndertuggande de klingande fraserna, tills äntligen klockan kommer som befriare.»¹ Den senare meningen förefaller oss i språkligt hänseende besynnerlig.

Stundom, särskilt å sid. 76, hänvisas till vissa sidor i *Läroboken*, men det nämnes ej, vilken lärobok det är. Förmodligen är det förf:s förra året utgivna *Svenska språkets byggnad*, men det borde ha angivits.

Vid tal om den gamla stavningsmetoden, sid. 52 rad 12 nedifrån, bör det, i likhet med de andra exemplen, på tvenne ställen stå *ji* och ej blott *j*.

Bland tryckfel ha vi antecknat följande: Sid. 65, sista raden, står den i stället för *det* (stycket), sid. 86, rad 6 uppför, står *kommär* i st. f. *kommer*, sid. 91, rad 16 nedifrån, står *kbm* i st. f. *kvkm*, sid. 92, mitten, står *föjder* i st. f. *följder*.

Förf. torde ej direkt ha avsett sin bok som lärobok i metodik vid seminarierna, ty i sådant fall behövdes mera koncentration och översiktlighet. Men den innehåller så många anvisningar och råd, som böra bli till gagn för lärare i modersmålet, att den är väl värd att använda vid sidan av en kortare lärobok i modersmålets metodik eller vid muntlig framställning av ämnet. Mycket vore att anföra ur förf:s »anvisningar», men tid och utrymme tillåta oss ej att nämna mera, varföre vi hänvisa den intresserade läraren till boken i fråga. Manuskriptet har granskats av professor Frans von Schéele och doktor Carl Grimberg.

Ett hundra uppsatser av folkskolebarn i åldern 8—15 år. Samlade och utgivna av *Axel Carlson*, folkskollärare i Saltsjöbaden. Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1916. Pris 1 kr.

¹ Kursiveringen av anmälaren.

Förf., som förut översatt och utgivit Scharrelmanns *Ur vardagslivet* (»Im Rahmen des Alltags»), vill med denna samling visa resultatet av den fria uppsatsen och har därför framlagt uppsatser från olika skolor. Såsom riktigt är, har han återgivit uppsatserna »i det skick, vari barnen lämnat dem, och ej lagt an på att åstadkomma en samling bra och lyckade uppsatser». Endast rättstavnings- och interpunktionsfel äro rättade. Hans strävan har varit att allsidigt belysa frågan om den fria uppsatsen. Här förekomma uppsatser från och med småskolans andra klass till och med folkskolans femte, och man har därigenom ett instruktivt tillfälle att se utvecklingen av barnens förmåga att ge uttryck åt sina föreställningar. Uppsatserna äro hämtade från skolor i Saltsjöbaden, Uppland och Södermanland samt ett par från Dalarna.

Då frågan om den fria uppsatsen står på dagordningen, är det av intresse och nytta för lärare, som vilja tillämpa nämnda tillvägagångssätt, att lära känna, huru det tager sig ut i verkligheten.

Carl Edquist. Skolminnen. Stockholm, Svenska kyrkans diakonistyrelses bokförlag, 1916. Pris 2 kronor.

Förevarande skildringar hava både kulturhistoriskt och pedagogiskt intresse. Förf., numera kyrkoherde i Kiruna, framlägger här sina minnen och erfarenheter från sin egen skoltid och sin verksamhet som folkskoleinspektör och lärare.

Han börjar med att tala om huru han fick läsa Abc-boken i hemmet (i Norrbotten) och sedan höra upp läxorna för »skolmoster» Johanna. Med hennes undervisning och huvud var det klenst beställt, och »ibland trodde hon till och med, att hon var utan huvud».

Sedan han därefter besökt Petrinaskolan, så benämnd efter lärarinnan, kom han in i storskolan, där läraren hette Hans Petter Palmgren, som var född i Lappland och genomgått Ahlbergs predikantskola i Örebro. Men »storskollärare» var han i alla fall, vilket han bekräftade med att »tala efter bokstaven, lyfta på mössan, när han hälsade» etc. Han höll långa böner med bibelläsning — i regel två kap. ur nya test. var gång. Förf. lärde ej mycket under denna tid, men värnadsinnet utvecklades; »aldrig i mitt liv», säger han, »har jag för någon människa erfarit en sådan värnad, som jag under denna tid kände för H. P. Palmgren».

Ännu en gång kom han i Petrinaskolan men begynte efter en tid märkbart slappas. Modern blev mycket bekymrad häröver och frågade slutligen Palmgren, som kommit på besök, huru hon skulle bära sig åt med pojken. P. förstod orsaken. Kalle hade börjat läsa för tidigt, och nu skulle hon låta honom vila i två år. Härom yttrar förf.: »Välsignat vare Palmgrens minne! Hans råd följdes, och jag

blev räddad». Efter två års vila började Kalle för den nye småskolläraren Jonas Marklund, som gjorde ett gott arbete i skolan. Där-efter kom han för andra gången i storskolan under Palmgrens ledning. Här lämnas en intressant skildring om huru det gick till i skolan enligt den gamla ordningen.

Men en ny tid för skolan bröt in även här uppe. År 1883 kom en ny lärare, Johan Aug. Öhman, som gått igenom seminariet i Öjebyn men blott var omkring 16 år gammal. Han tillämpade nya grundsatser både i bibelläsning, katekes, historia, räkning och svenska. I det sistnämnda ämnet fingo de lära sig känna igen subjekt och predikat, men f. ö. var den grammatiska undervisningen mycket ofullständig. I tre år var förf. K. Öhmans lärjunge och glömmmer honom aldrig.

Sedan förf. slutat nattvardsskolan, började han tänka på att söka inträde i Fjellstedtska skolan. Han insände ansökan år 1886 men fick till svar, att det var för sent för det året. Verkan härav blev, att det dröjde fyra år, innan han insände ny ansökan, som omsider beviljades.

Resan till Uppsala skildras därefter under rubriken »Ut i stora värld-
den». Förf. hade till sällskap en lärjunge, som gått ett år i Haparanda läroverk och nu sökte inträde i 2:a klassen av Fjellstedtska skolan, och en lärjunge i 3:e kl. av sistnämnda läroanstalt. Vi kunna ej neka oss nöjet att anföra ett par exempel på deras samtalsspråk. Den förre lärjungen började så gott som varje mening med ordet »månne». Förf. hade aldrig förut hört detta ord användas i samtal och fick den uppfattningen, att det måtte vara något riktigt fint, i synnerhet som han gått vid läroverket. Under hela resan begagnade förf. därför »månne» så mycket som möjligt. Hade han frågat efter något och glömt säga »månne», frågade han genast om samma sak. När de landstigit vid Stockholms skeppsbro och ej sågo till något stadsbud, yttrade tredjeklassisten: »I fån dväljas här, medan jag går bort.» Så fint uttryck hade K. aldrig hört och undrade, när han skulle få tillfälle att använda det.

Till Fjellstedtska skolans historia lämnas belysande bidrag, i det han riktar uppmärksamheten på några av skolans förgrundsfigurer på hans tid: Rektor först och främst, Gubben (d. v. s. magistern), Björn, Grälle och Carl Fredrik samt Teofilos och Gustav Eriksson. Teckningen av dessa kan intressera litet var och i synnerhet dem, som varit i eller haft något att göra med nämnda skola.

Den märkliga skildringen av Teofilos och de uppenbarelsen av en avliden vän, som berättas ha kommit honom till del, vilja och kunna vi ej närmare gå in på.

Förf:s iakttagelser som folkskoleinspektör, skolpräst och förestån-

dare för Ateneum för flickor innehålla många i ped. hänseende värdefulla drag. I stycket »Folkundervisningens Scylla och Charybdis» berör förf. tvenne ensidigheter. Med den senare menas den själlösa utanläsningen, som var vanlig i gamla skolan; den förra visar sig under nya skolans tid däri, att barnen ej lära sig något riktigt, så att de ha varaktig behållning av det inlärdas, vilket enl. förf. beror på att repetitionen försummas, något som särskilt betonats av prof. von Schéele.

Den mindre, fasta folkskolan är enl. förf. värd att försvara men ej den flyttande. Han är övertygad om att samtliga skolråd och inspektörer, som ha någon större erfarenhet om F-skolan och den mindre folkskolan, skola tillerkänna den senare företrädet.

Ateneum för flickor, varom sista kapitlet handlar, är som bekant Johan Löfvéns stiftelse, och från en ringa början nådde den en hög utveckling. Under 26 år hade Löfvén vid sin sida kanslirådet Kastman, åt vars sympatiska väsen och rika ped. erfarenhet förf. giver full och rättvis erkänsla.

Grundlinjer till Studium av Nykterhetsfrågan. Till skolornas tjänst utgivna av S. S. U. H:s Centralstyrelse. I. Kristendom. Av lektor J. Waller. II. Historia. Av fil. lic. Sixten Belfrage. III. Biologi. Av adjunkt Jalmar Furuskog. Uppsala, S. S. U. H:s förlag, 1916. Pris 1: 25.

Redan år 1892 föreskrefs i ett kungl. cirkulär, att vid rikets allm. läroverk och seminarier skulle förekomma nykterhetsundervisning. Kraven på denna inskräptes ytterligare genom senare författningar av år 1906 och 1907. Att nykterhetsundervisningen det oaktat lämnat åtskilligt övrigt att önska, torde till en del hava berott på saknaden av lämpliga handledningar i ämnet. För att råda bot på denna brist har centralstyrelsen för Sveriges S. S. U. H. vänt sig till å titelbladet nämnda lärare med anhållan, att de måtte utarbeta grundlinjer för nykterhetsundervisning i kristendom, historia och biologi.

Resultatet härav framlägges i här anmälda skrift. Den religiösa och etiska avdelningen, som bl. a. berör bibelns ställning till rusdryckerna, är sansat och måttfullt skriven, och den grund, man såväl i nykterhetspredikningar som vid undervisningen bör utgå ifrån, nämligen kärleken och hänsynen till de svaga, framhålles tydligt. I den andra delen lämnas en kort historik över frågan under olika perioder med tyngdpunkten, såsom naturligt är, förlagd till nutiden med dess sällskap för nykterhetens befrämjande.

I den biologiska delen behandlas de rusgivande dryckerna i allmänhet samt alkohol som näringsämne, alkohol och kropps- och själsarbete, alkohol som nervgift, dess inverkan på hälsa, sjukdom

och livslängd, alkohol och ärftlighet och alkohol som miljöförsämrare. Stundom går förf. även in på vissa sociala fakta.

Alla tre avdelningarna åtföljas av litteraturförteckningar.

Då ifrågasvarande handledning är lämpad efter den begränsade tid, man har att förfoga över, och innehållet är gott och riktigt, bör den bli till god nytta vid nykterhetsundervisningen.

Sveriges natur. Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift 1916. Red. och utg. *Thor Högdal*. Wahlström & Widstrand i kommission.

Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift 1916 (sjunde årg.), som i dagarna utkommit, erbjuder så väl i fråga om text som illustrationer ett lika rikhaltigt, intressant och gediget innehåll som de närmast föregående årgångarna.

De större uppsatsernas rad inledes med en entusiastisk skildring av Lilla Karlsö, författad av skriftställaren *Sigurd Hallberg* och illustrerad medelst ett flertal vackra fotografier. Författaren *Karl-Erik Forsslund* berättar på sitt oförlikneliga sätt om en del intressanta naturminnen inom Dalarna, av vilka han även meddelar några med känd talang tagna fotografier. »Hur hembygden kan förändras» är titeln på en rikt illustrerad uppsats av lektor *Karl Starbäck*, som med den värme och inspiration barndomsminnena framkalla talar om naturen kring sin hemstad Norrköping sådan den var på 1870- och 80-talen och sådan den ter sig i våra dagar. Särskilt uppehåller han sig vid den storslagna Kolmårdsnaturen, vilken han till sin harm och bedrövelse funnit icke så litet misshandlad och vandaliserad genom den nyligen fullbordade järnvägen Järna—Norrköping. Så följa en frisk och medryckande naturskildring från västra Härjedalens fjälltrakter av fru *Dagmar Rhedin*, f. *Bäcklin*, en utförlig historik över sänkning av den märkliga Martebomyr på Gottland jämte beskrivning över den där befintliga idegransförekomsten Hällholmen, författad av läroverksadjunkten *K. Johansson*, Visby, som även bidrar med en uppsats om Naturskyddsföreningens egen lilla domän Näktergalsslunden vid Burgsvik, samt en af den framstående Tåkern-kännaren läroverksadjunkten *V. A. Engholm*, Vadstena, lämnad skildring av områden och förhållanden i fåglarnas underbara sjö. Vidare skriver professor *Rutger Sernander* om Flottsundstraktens märkvärdigheter ur geologisk, botanisk, historisk och arkeologisk synpunkt; fru *Agnes Byström-Lindhagen* gör oss i en entusiastmerande skildring »Bland orchidéer på en skärgårdsö» förtrogna med ett av de små blomsterparadis, på vilka vårt östra havsband är så rikt; byråchefen *Th. Örtenblad* behandlar den viktiga frågan om naturskydd vid vågarna, vilken föranlett en framställning af Naturskyddsföreningen hos K. M:t; årsskriftens redaktör skriftställaren *Thor Högdahl* skildrar i en

längre, sakkunnig och välskriven uppsats sjöfågellivet i Stockholms skärgård och de faror, som synas hota detsamma, samt omnämner en del öar och skär såsom särskilt lämpliga att göras till fågelskyddsområden; intendenten *Alarik Behm* bidrar med en redogörelse för fågellivet i det fria på Skansen; kommandanten på Karlsborgs fästning generalmajor *C. Lemchen* berättar om den lilla egendomliga klippön Jungfrun i Vättern; professor *Einar Lönnberg* uttalar sig om den fara, som hotat naturen på norra Djurgården genom den först uppgjorda planen till Untraledningarnas framdragande, och statsgeologen *H. Munthe* skriver om de redan av Linné uppmärksammade »rödstenskleven» vid Brattefors på Kinnekulle.

Avdelningen »Smärre uppsatser och meddelanden» bjuder som vanligt på en hel del intressanta och aktuella bidrag. Vi nämna: »Naturskyddets landvinningar», redogörelse för under året nybildade lokala naturskyddsorganisationer, »Fridlysta träd på Frösön» av *Erik Geete*, »Björkviks-minnen» av *E. M. Hermelin*, »Stockholms vackraste naturmonument» av *Thor Högdahl* samt »Bättre skydd åt björnen!» av densamme, »Potentilla rupestris vid Göteborg» av *E. B.*, »Ny fyndort för röda näckrosor» av *W. Lindé*, »Märkliga granträd i Sydsverige» av *Pehr Johnsson*, ett utförligt referat av den i riksdagen väckta motionen om skydd åt vissa rovfåglar samt av yttrandena över densamma o. s. v. Av stort intresse är även den i år ovanligt rikhaltiga litteraturavdelningen.

Bland de många präktiga illustrationerna må särskilt framhållas hovfotografen *Oscar Halldins* Karlsöbilder, av vilka ett par återfinnas bland försättsplanscherna, fil. stud. *Sten Bergmans* många intressanta kamerajaktsbilder, försäkringstjänstemannen *Axel Lundins* och fil. mag. *Lars-Gunnar Romells* fotografier från havsbandet utanför Stockholm, d:r *Emil Bäcklins* växtfotografier från Härjedalen, herr *Oskar Byströms* utomordentligt vackra kamerabild av »guckuskon», *Cypripedium calceolus* (se försättsplanscherna) och konstnären *Olof Thunmans* teckningar till prof. Sernanders uppsats om Flottsund.

Årsskriften utdelas gratis till föreningens medlemmar och betingar i bokhandeln ett pris av 3 kr. För naturskyddssaken intresserade kunna anmäla sig som medlemmar under adress: Svenska Naturskyddsföreningen, *Stockholm 14*. Årsavgiften är endast 2 kr., ständigt ledamotsavgift 50 kr.

Naturlära för folkskolan (n:r 1). Del. I. Djuren och växterna samt valda företeelser, av *Hj. Berg* och *Anders Lindén* under medverkan av *Pehr Bolin*, överassistent vid Centralanstalten för jordbruksförsök. Tredje omarbetade upplagan. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1916. Pris 85 öre.

Medan i föregående upplaga (se sid. 201 årg. 1915 av denna tidskrift) den systematiska uppställningen övergivits och växter och djur sammanförts i naturliga livssamhällen, har den systematiska anordningen av lärostoffet bibehållits i den föreliggande. Men även här har den biologiska och praktiska synpunkten varit bestämmande, och något hinder torde ej möta, att läraren, om han så önskar, ordnar stoffet efter naturområden. Sakregistret i slutet av boken kan härvid vara till hjälp.

Valda fysiska och kemiska företeelser, såsom värmets, vindar, nederbörd, ljuset, ljudet, förbränning m. m. medtagas även i denna edition till begränsat omfång.

Nu anmälda upplaga är avsedd för sju- och åttaklassiga folkskolor och en förkortad lärobok för sexklassiga skolor är under förberedelse.

N. Ad. Berge. Genvägar vid huvudräkning. Över 4 800 systematiskt ordnade uppgifter i huvudräkning för skolor och självstudier. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1916. Pris 85 öre, facit 35 öre.

Tid efter annan utkomma läroböcker och exempelsamlingar i räkning, som avse att praktiskt inlära ämnet och öva lärjungarna i huvudräkning. Ett arbete i sådant syfte är det här anmälda. Förf. kallar det »Genvägar», och som motivering till dess utgivande anför han följande ord ur *Folkundervisningskommitténs betänkande IV*: »Ett huvudsyfte vid räkneundervisningen bör vara, att lärjungarna erhålla färdighet i huvudräkning. De särskilda huvudräkningsövningar, som äro upptagna i kursplanen, böra avse att inlära lämpligt sätt för räkningarnas utförande i huvudet. Härvid kunna även enkla och lätta genvägar komma till användning.»

Räkneexemplen äro rikliga, och förf. har under flera år samlat och prövat dem.

Olof Holmberg. 115 sånger för de små. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1916. Pris 75 öre.

Förf., som är musiklärare vid Göteborgs folkskoleseminarier och Göteborgs stads småskoleseminarium, är förut väl känd genom sina skrifter om sångundervisningen. »Föreliggande sångsamling är», yttrar förf. i förordet, »avsedd att utgöra ett supplement till den av honom tidigare utgivna Handledning vid den första undervisningen i sång och läsning. Då det för ernående av en mjuk och fri tonbildning är av vikt att i början begränsa tonomfånget, ha de första sångerna, omkring ett femtiotal, som således i första handen böra användas i lägsta skolavdelningen, hållits inom ett omfång, ej överstigande en oktav. I övrigt har även i fråga om melodibildning och rytm en viss progressivitet eftersträfvats.» Texterna äro huvudsakligen hämtade ur

de mera använda läseböckerna för småskolan, men dessutom har en mängd äldre och nyare sånger medtagits. Här är således gott tillfälle för dem, som ha att leda de små vid deras sångövningar, att göra ett lämpligt urval. Se f. ö. recensioner av förf:s föregående skrifter: »Handledning vid den första undervisningen i sång och läsning» (sid. 67 f. årg. 1914) och »Lärobok i skolsång» (sid. 34 årg. 1911 och sid. 169 årg. 1912).

Olof Holmberg. Textbok till första delen av Lärobok i skolsång. Pris 15 öre samt **Textbok till andra delen av Lärobok i skolsång.** Pris 35 öre. Båda å P. A. Norstedt & Söners förlag.

Förf. anser med rätta, att för skolor, som anskaffat den större läroboken, en textbok är behövlig för barnen, om valda texter av dem skola inläras i hemmet.

Ungdomssånger för skolor, hem och föreningar utgivna av *Vilh. Sefve*. P. A. Norstedt & Söner. 112 s. Pris h. 75 öre, kart. 95 öre.

Dessa 80 sånger — först komma 30 enstämmiga, sedan 40 tvåstämmiga och slutligen 10 trestämmiga — äro avsedda för folkskolans överbyggnader och därmed jämförliga skolor samt för ungdomsföreningar. Allesammans äro på svenska. Samlingen bjuder på åtskilligt nytt, t. ex. av utgivaren själv två enstämmiga, tre anslående tvåstämmiga och en präktig trestämmig sång. Innehållet är ädelt, ideellt, fosterländskt. Förgäves letar man emellertid efter någon princip för ordningsföljden inom de nämnda tre huvudgrupperna. Tonomfånget håller sig i regeln mellan a och $\bar{e}$; g och $\bar{f}$ förekomma någon enstaka gång.

Mot harmonisering och stämföring finnes föga att anmärka. Om eljest ett ackord skall förekomma i den enstämmiga sången 30, så bör det åtminstone vara en sext, ej som nu (s. 40) en kvart. Å s. 65 bör tersen i 4:e takten utbytas mot en sext. I st. 52 »Vem är, som ej vår broder minns?» är »ömt hans spel för —» ett eko efter »Floras fågla —» och bör därför i likhet med dessa senare stavelser sjungas med sexter (ej terser).

Nyanseringen är ibland för litet utsatt, i nr:is 15, 25, 28 och 40 ej alls. »Dåne liksom åskan» (st. 51 a) måste naturligtvis börja med f (ej p), och en lika kraftig början passar även, när texten blir 51 b: »Upp och ut, I bröder alla». Slutet av st. 52, »han utan like var», bör sjungas forte.

Kompositör- eller författarnamn saknas stundom, när de dock äro kända. I st. 35 finns intetdera utsatt.

Den oinvidge, som läser å s. 32 och s. 81: Andante (uttrycksfullt), kunde tro, att Andante betyder uttrycksfullt. Liknande miss-

uppfattning kan uppstå av Allegretto (enkelt) å s. 38 och Moderato (med värme) å s. 50.

De omotiverade (♯) å s. 25 och (♭) å s. 38 kunde gärna vara borta.

I sångerna 16 och 17 har utg. använt en mycket dålig översättning av Goethes »Die bekehrte Schäferin». Där återges t. ex. det tyska so med — so(!), och därför kommer på en viktig punkt den riktiga meningen varken fram i ord eller melodi. Det bör naturligtvis i texten stå: »så» och i melodien en lång ton i st. f. en sextondel. Friedrich Himmel har 1810 givit oss en utmärkt melodi, bekantgjord i Sverige genom bröderna Sven och Torkel Schölander.

Även till »Sverige är mitt allt på jorden» (st. 14), »Betlehems stjärna» (st. 21) och »Sveriges frihet» (st. 23) finnas som bekant bättre melodier än de av utgivaren använda.

En recension omnämner ofta bristerna utförligare än förtjänsterna. Dessa senare ligga mera i öppen dag och tala för sig själva. Jag vill som totalomdöme säga: denna sångsamling är ett i skolor och föreningar synnerligen användbart arbete, ej minst för sin mångsidighets skull. »Sången ädla känslor föder» — måtte denna sanning förverkligas i rikt mått genom även denna nya publikation! Priset är moderat.

Hj. Nordin.

Pedagogisk Tidskrift. H. 4—9 1916.

Tidskrift utgiven av Pedagogiska föreningen i Finland. H. 4 1916.

Dansk Seminarieblad. Extranummer för april, n:r 7 (maj), n:r 8 (juni), extranummer för juli 1916.

Häftena innehålla bl. a.: J. Byskov: Den økonomiske Situation; N. Jul: Vort Arbejde; M. Holm og Red.: De kristelige Seminaristmøder; Red.: Danmarks Lærerforening og Seminarierne; Skriftlige Opgaver ved Lærer- og Lærerindeexamen 1916; Chr. Höirup: Kvinders Adgang til Statsseminarier; Red.: Optagelseprøven 1916.

Föreningen. *Tidskrift för Sveriges allmänna folkskollärareförening* utgiven av Centralstyrelsen. Trettiosjunde årgången. 1916.

Första häftet: Årsmeddelanden samt medlemsförteckning. Andra häftet: Föreningsärenden. Tredje häftet: Den lägre handelsundervisnings ordnande I. Översikt över frågans tidigare behandling II. Folkskoleöverstyrelsens utlåtande. Fjärde häftet: Utdrag ur Lärarrelö-

nämndens betänkanden II och III. Av dessa häften erbjuder särskilt det tredje åtskilligt av intresse, i synnerhet som kännedomen om där behandlade ämne ej torde vara så allmänt spridd

Fysisk fostran. Juni, juli och augusti 1916.

Innehålla bl. a.: Major Carl Silow 70 år (med porträtt); Kan jag själv bota mina sjukdomar? av dr M. Simon; En gymnastikens målsman. Överste Norlander 70 år (med porträtt); Lev i friska luften, ljuset och solen. Tag luft- och solbad; Sunnerdahls hemskola å Säbyholm (med illustrationer); De farliga årstiderna av Sven Gratz; Blåbärsfärder.

Svenskt gymnastikblad. Maj—september 1916.

Av innehållet märka vi följande: Athén-färden 1906. Ett tio-årsminne; Gymnastiska sånger av Enfrid Carlberg. Fritt efter E. N. Söderberg; Spännböjningar (i två nummer); Svenska spelen från gymnasternas synpunkt; Gymnast eller idrottsman? av Bertil G:son Ugglå; Överste Norlander 70 år (med porträtt); Något om utfärder och fotvandringar av kapten J. G. Thulin (med illustrationer); Hopp vid dubbelbom av Oswald Holmberg; Med K. F. U. M.-gymnasterna till Sundsvall, Trondhjem och Kristiania (med illustrationer).

Redogörelse för verksamheten vid Folkskoleseminariet i Växjö under läsåret 1915—1916 av C. O. Arcadius, seminariets rektor.

Denna redogörelse har särskild betydelse, då den är den sista, som rektor Arcadius avlämnat för Växjö seminarium, vid vilket han varit fästad i 25 1/2 år. Han uttalar här sin varmaste tacksamhet till lärare och lärjungar vid seminariet samt till de myndigheter, med vilka han haft att göra.

Landskrona folkskolelärarinneseminarium 1915—1916. Redogörelse av Nils Torpson, seminariets rektor.

Redogörelse för verksamheten vid Folkskoleseminariet i Luleå läsåret 1915—1916 av Gunnar Norrby, seminariets rektor.

Berättelse till Östergötlands läns landsting år 1916 av Styrelsen för dess Småskoleseminarium i Linköping.

Innehåller redogörelse för lärotid, lärarepersonal, elever, undervisning samt dessutom för användningen och fördelningen av de av Landstinget beviljade anslagen.

12—160658. *Tidskrift f. folkundervisning* 1916.

Läsning för svenska folket. Häft. 2 1916.

Innehåll: Fosterlandet och skyttesaken av Teodor Holmberg; En fjällbestigning av J. A. O. Skärman; Värmets natur av Ruben Mattson; Ett folk av Sartor; Pugatjev av Emil Svensén.

Förteckning över lärare och lärjungar vid Folkskoleseminariet i Kalmar och dess övningsskola vid början av läsåret 1915—1916.

Elevernas antal 131, därav kl. IV A 27, kl. IV B (studentklass) 23. Antalet barn i övningsskolan 114.

Handledning för undervisningen i barndomsskolan utgiven av *Frans v. Schéele*. III.

Matematikundervisningen i folkskolan. *Metodiska råd* av Gösta Setterberg, fil. d.r., seminarieadjunkt. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1916. Pris 1 kr. 30 öre.

Bilder ur den kristna kyrkans historia I av Gösta Kock, fil. kand., folkskollärare, lärare vid Stockholms folkskolor. Översedd av Henning Viikmark, teol. lic., adjunkt vid nya elementarskolan i Stockholm. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1916. Pris 1 kr. 25 öre.

Jan H. Ahlstedt, teol. och fil. kand., seminarieadjunkt. Böckerna i gamla testamentet. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1916. Pris 1 kr. 75 öre.

Tyska synonymer. För skolbruk av E. Frösell, adjunkt vid Norra latinläroverket i Stockholm. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1916. Pris 2 kr. à 2 kr. 60 öre.

Då användningen av synonymer ofta vållar nybörjaren och stundom även den mera försigkomne svårigheter, bör föreliggande svensk-tyska synonymlära bli till god hjälp vid studiet av tyska språket och särskilt vid översättning till tyska.

Den gör ej anspråk på fullständighet, och förf. är därför synnerligen tacksam för påpekande av nya grupper, som behöva utredas och kunna intagas i en senare upplaga.

Tysklands seminarier och folkskolor under krigsåren.

AV ANDERS WASTENSON,
seminarieadjunkt i Växjö.

(Forts.)

Undervisningen i folkskolorna måste naturligtvis taga djupa intryck av världskriget. I alla skolor, högre som lägre, voro lärarna ålagda att på allt sätt befordra hos lärjungarna en fördjupad insikt om kriget, huru det uppkommit, de viktigaste krigshändelserna, de skilda vapenslagens utrustning och stridsmetoder, Tysklands, dess vänners och fienders inre och yttre förhållanden m. m.

För denna aktuella undervisning togs tid från andra ämnen i den utsträckning lärarna funno nödigt. Åtskilliga läroböcker för denna speciella krigsundervisning ha utkommit. Ur några sådana tillåter jag mig göra utdrag, avsedda att visa i detalj huru undervisningen lägges.

Rektor August Grünweller har i sitt arbete »Kriegsunterricht und Kriegserziehung» (förlag Fr. Burchard, Elberfeld—Sonnborn 1915) uppställt följande läroplan:

Världskriget.

1. Dess orsaker.
2. Krigsutbrottet (mobilisering, folkets enighet, järnvägarna).
3. Krigets förlopp (officiella rapporter, kartor, teckningar på svarta tavlan).

4. Våra bröder i fält (helig uppoftning, skyttegravar, fält-post).
5. Fiender och vänner (österrikare, turkar — engelsmän, fransmän o. s. v.).
6. Vår kejsare och hans familj (tal, bön).
7. Krigstjänst i hemmet (uthungringsplanen, krigsbröd, guldinsamling, trädgårds- och åkerbruksarbete).
8. Kärleksverksamhet i hembygden (Röda korset, lasaretten).
9. Våra fältherrar (kronprinsen, Hindenburg, Weddigen, Zeppelin).

10. Krigsverktyg (pengar, kanoner, krigsfartyg, undervattensbåtar, luftskepp, aeroplan).

11. Krigsmål (kamp för frihet och fosterland, kvinnor och barn, hem och härd, hederlig, bestående fred, säkra gränser).

Grünweller påpekar, att grundvalen skall utgöras av det barnen själva hava upplevat och fått kännedom om. Det som sker på den stora världsskådeplatsen avspeglas i den minsta församling. Denna spegelbild bör läraren uppmärksammas, och för den skall han öppna sina lärjungars ögon. Av hembygdens historia blir så fosterlandets historia, en tacksam och betydelsefull uppgift för läraren.

Denna kan han blott lösa, om han dag för dag följer med vad som sker i hans församling och bland de unga; om allt av glädje och sorg, som inträffar bland familjerna och barnen, liksom i en brännpunkt samlas hos honom. Så blir krigsundervisningen en lärarens fria och glada insats i undervisningen utan hänsyn till schema och läroplan. Om viktiga underrättelser komma från krigsskådeplatserna, då talar han om allt, varav hjärtat överflödar, om det högsta och heligaste: Gud, fosterland, frihet, ära. »Då måste barnen känna, att fosterlandet är något annat än ett bolag med begränsad ansvarighet.»

Ofta giva sig uppslagen själva. En medlem av församlingen har stupat, en annan har fått järnkorset, Hindenburg är åter på krigsstigen, kejsaren har besökt fronten, ett intressant fältpostbrev har ställts till lärarens förfogande — se där några!

Den fria uppsatsen kan här nästan i obegränsad utsträckning användas.

Fosterländska sänger skola dagligen ljuda i skolorna. Rektor A. Haller har på N. Tisteldorfs förlag i Trier utgivit en lärobok för folkskolorna och en handbok i anslutning till denna för lärarna »Hilfsbüchlein für den Kriegsunterricht in den preussischen Schulen» (pris 30 pfennig) och »Handbuch für den Kriegsunterricht in den preussischen Schulen» (pris 1,25 m.). Den senare innehåller en mängd aktstycken till krigets förhistoria, kejsarens tal och proklamationer m. m. men för övrigt ungefär detsamma som »Hilfsbüchlein». I denna redogöres för Tysklands utveckling till stormakt, omsorgerna om krigsmaktens utveckling till lands och sjös, handels tillväxt och koloniernas grundande. Därefter skildras lantbrukets landvinningar och uppsving under de sista decennierna, varigenom riket undgått utsvälningskrigets fasor, och slutligen kommunikationernas förbättring till lands och sjös. Efter ungefär samma plan behandlas de förbundnas, Österrike-Ungerns och Turkiets angelägenheter.

Härpå kommer turen till fienderna. Frankrikes, Rysslands och Englands förbindelser med Tyskland, import och export, krigsmakt och rustningar speciellt mot Tyskland behandlas ingående.

De följande kapitlen innehålla en kort men skarp kritik av Japans uppträdande, de djupare orsakerna till världskriget, furstemordet i Sarajevo och Englands bakslughet. Så skildras i hänfödda ordalag riksdagens sammanträde den 4 augusti 1914 och kejsarens betydelse för land och rike och framför allt för ett lyckosamt krig. Krigshändelserna på de många fronterna utgöra sedan ämnet för framställningen. Skyttegravskriget, det tunga artilleriet, maskingevären, infanteriets stridssätt, flygskepp och flygmaskiner beskrivas tillräckligt noga för att lärjungarna skola kunna förstå breven från fronten och artiklarna i tidningar och tidskrifter. Arbetet avslutas med en redogörelse för Röda korsets verksamhet, insamlingen av Liebesgaben och julen i fält. Detta lilla arbete kan jag tryggt re-

kommendera åt dem, som intressera sig för den tyska folkskolans arbete under kriget. Det är fritt från överord mot fienderna. »Man kan föra ett hårt språk mot fienderna, men en skymfande ton, som underskattar motståndaren, är intet tecken till styrka.» (Ur regeringens i Trier bestämmelser rörande krigsläroplan av den 12 december 1914.)

Efter ungefär samma plan som Haller men vida utförligare berättar Sigismund Rauh i »Der Weltkrieg in der Volksschule» etc. (förlag Vandenhoeck och Ruprecht, Göttingen 1915, pris mark 2) om de stora händelserna. Den boken präglas av en varm personlig stämning, dess krigsskildringar kunna njutas av envar.

Krigsundervisningen berör alla skolans ämnen, men i synnerhet i fråga om historia och geografi har den medfört betydande förskjutningar i den förut gängse läroplanen. Det kan icke falla mig in att redogöra för detaljerna i de speciella kunskörelserna härom, då dessa blott kunna intressera våra tyska kolleger, utan jag skall nöja mig med att framhålla huvudsakerna.

Inom historien har det senaste seklet tillerkänts en dominerande ställning. I allmänhet urskilja läroboksförfattarna fyra epoker under detta. Napoleons krossande, fransk-tyska kriget 1870—71, Tysklands enande och dess fredliga politik under de fyra sista decennierna, varunder riket uppnått en oanad ekonomisk och militär styrka, utgöra huvudpunkterna i den första. Den andra skildrar grannarnas avundsjuka, allianser och rustningar; den tredje förhandlingarna före krigsutbrottet och själva krigsutbrottet; den fjärde, ännu tyvärr ej avslutad, kriget med dess segrar, lidanden och offer.

Inom geografin har huvudvikten överflyttats till de *ekonomiska förhållandena*. Tysklands enastående utveckling av handel, industri, järnvägar och sjöförbindelser lämnar stoff för huvudparten av lektionerna. Kartor, tabeller, kurvor och modeller användas i stor utsträckning för att belysa ämnet. Mången gång ha lärjungarna förfärdigat dessa arbeten, och jag skall i annat sammanhang redogöra för några sådana.

Den *fysisk-geografiska* delen av ämnet torde numera studeras mindre ingående än vanligt — naturligtvis med undantag för krigsskådeplatserna.

Ännu mera synes geologien vara i fara att skjutas åt sidan. I många pedagogiska krigsarbeten yrkas på att geologien helt skall slopas eller åtminstone uppmärksammas mindre, än hittills skett. I Zeitschrift f. d. Naturw. u. Erdkunde 1914—15 yttrar Neuse: »En negativ lärdom har kriget givit — geologiens ringa värde för geografin såsom levande praktisk vetenskap.» Med skäl kan nog ifrågasättas, om icke dylika domar alltför mycket avkunnas efter krigets, allt för litet efter fredens fordringar. Men de äro mycket vanliga.

I alla skolor, som jag besökte, funnos i korridorer eller klassrum de bästa kartor, som stodo till buds över de trakter, som berördes av kriget. Naturligtvis markerades arméernas ställningar; i vissa skolor hade klass efter klass till uppgift att svara för markeringens riktighet. Var övertygad om, att de sista rapporterna följdes lika noga, vare sig det gällde framryckning eller återtåg.

Över stridsområdenas topografiska, klimatiska och etnologiska förhållanden voro både lärare och barn förundransvärt väl underrättade. Av de senare hade ju många sina fäder eller bröder vid en eller annan del av fronterna, och dessa barn medförde ofta till skolan fältpostbrev, varur lämpliga delar lästes högt i klassen. Eller ock hade en krigare varit på besök hos de sina, och så fingo klasskamraterna höra, vad han för sina barn berättat om sina upplevelser. Mången lärare sände sina kära f. d. lärjungar brev och skildrade folk och natur på de platser han besökt. Helt visst framträda Karpaternas kammar, Wolhyniens slätter, Vogesernas skogsåsar på ett helt annat sätt levande för den tyska skolungdomen än någonsin förut.

Inom hela undervisningen går som en röd tråd: älska Tyskland, den tyska andan, den tyska kulturen! Härav följer med naturnödvändighet en stark reaktion mot allt utländskt i språk.

seder och moder. Väl händer det, att överdrifter komma till synes i denna rörelse, men den har dock övervägande goda sidor. Så t. ex. kunna nog tyskarna — liksom vi svenskar — undvara en mängd utländska ord och meningar, i synnerhet då lika goda eller bättre tyska finnas. Och nog måste varje förnuftig människa medge, att det sista dammodet med flera meter vida kjolar kan tåla vid en protest i tider, då tillgången på tyger minskas för var dag, som går.

Men jag kom något vid sidan av ämnet! — Under kriget har många omväxlingar ägt rum. Så yrkas, att den mera kosmopolitiska Göthe skall vika för Schiller. »På de tyska tinmar- na skall du läsa Schiller, så mycket du kan; ty han är dock den manligaste av våra diktare; uppfostran av esteter har tills- vidare intet värde.» (Theobald Ziegler i »Bausteine deutscher Kultur», häft 2, 1915, Mannheim.)

Mot pjösk och pjunk reageras från alla håll. Ungdomen bör känna, att tiden är allvarlig.

Uppfostrans mål bör bestämmas av tyskar. Bort med Rousseau, bort med Ellen Key och barnets århundrade! Så låter det från många håll.

Hör professor Herm. Hoffmann (»Der Krieg und die Erziehung der Deutschen», Hahnsche Buchhandlung, Hannover und Leipzig 1915)! »Från Frankrike kom det, höljt i fransk es- prits bländande dräkt och strålande av fraser om människo- naturens godhet och alla människors annalkande lycka — en osanning åt vilken till och med de största andar hängävo sig. Det kom med fransmannen Rousseaus bok, med hans roman Emil. Den boken är så fransk, så främmande för tyskt vä- sen, att vi kunna förklara dess otroliga verkan i Tyskland blott därav, att vid den tiden även de största tyskar på grund av hundraårig beundran för den franska glansen upphört att kän- na tyskt. Ty fransmännen äro och förbliva, det se vi åter i dag, stora barn med barns hela älskvärdhet och alla oarter. Men tysken åter är en avgrundsdjup(!) natur, hos honom lig- ger en sådan mängd av möjligheter, av olika varandra skenbart motsägande anlag.»

Och Ellen Key får följande beska dom av Adolf Matthias i hans mycket uppmärksammade skrift »Krieg und Schule» (S. Hirzel, Leipzig 1915, 0,80 Mark): »Vårt århundrade mötte en av den stora allmänheten med förtjusning hälsad bok, som bar titeln »Barnets århundrade», däri varje sida fylldes av ett hejdlöst prisande av barnets rätt och framställde plikterna så- som ett slags slavtjänst och förnedring. Det var pedagogisk kvävgas, som svävade över denna bok och andades i den. Det stora kriget har — för Tysklands räkning åtminstone — gjort ett snabbt slut på denna ytliga pedagogik och låter åter det heliga ordet plikt stråla mot en mörk, blodröd avgrund.»

Jag skulle kunna anföra exempel i mängd från denna rikt- ning, som strävar att befria den tyska nationens uppfostran från så gott som allt utländskt inflytande, men då därigenom endast skulle bekräftas och förstärkas intrycket av de ovan ut- valda, kan jag avstå från flera citat. För att förekomma miss- förstånd skyndar jag mig tillägga, att Ellen Key och Rousseau naturligtvis ej stå ensamma på denna »svarta lista», utan de- ras öde delas av flertalet icke-tyska pedagoger.

Under dessa omständigheter måste idealen — de pedago- giska och andra — sökas bland och från kärntyskar. Två namn påträffar man jämt och ständigt i detta sammanhang. Det är Fichtes och Euckens, ibland sammanställda, ibland var för sig. »Den av Eucken företrädade idealismen är höjdpunkten av den hittills uppnådda kulturutvecklingen!»

Det ligger givetvis en viss styrka i att ett folk, som uthärdar de starkaste påfrestningar i alla avseenden, så att säga sluter sig helt inom sig självt. Folket pressas eller rättare pressar sig samman och blir svårare att nedslå, i och med det att man spelar på de nationella strängarna. Under vargatider, som dem vi nu genomleva, äro även hårda anslag berättigade. Det gäller ju »durchhalten». Men en gång går fredens sol upp, och då måste korrigeringar ske både här och där. Åtskilligt värdefullt gods, som nu kastas överbord endast därför att det bär utländs- ka märken, kommer att bärgas, men värdelöst kram får ligga.

I min samling böcker för krigsundervisningen har jag även några få, som helst aldrig bort tryckas. De sakna den saklighet och värdighet, som utmärker de övriga. De höra till krigets naturliga överdrifter, och jag befarar, att största antalet dylika ej frambragts i Tyskland, och jag är viss om att dessa pamfletter ogillas lika starkt av Tysklands lugna och sakliga pedagoger som av oss.

Vårt första allmänna läraremöte.

Året 1849 var ett märkesår i vårt undervisningsväsens utveckling. Liksom man från 1809 hade strävat att få bort ständsrepresentationen och erhålla en sådan sammansättning av riksdagen, att den, framgående ur samfällda val, representerade befolkningen i dess helhet, så hade man från 1823 arbetat på att få bort de särskilda ståndsskolorna, latinskolan med dess överbyggnad gymnasiet i synnerhet för blivande präster och s. k. apologistskola för borgerliga näringsidkare — reformivrarna talade också om krigsskolan som adelsskola och byskolan som bondeskola — och ersätta dem med ett läroverk, som medgäve högre utbildning ej blott med klassiska språk utan även medels den nya tidens ämnen, naturvetenskap och grundligare matematik samt moderna språk som stomme —, reformivrare drömde om ett enhetligt skolsystem med den allmänna barnskolan som gemensam grundval, därovan en mellanskola med levande språk och en övre skola med latin m. m. samt genomgående sakundervisning. Tills vidare var det senare blott en framtidsdröm, som först efter genomförande av 1866 års riksdagsordning skulle vinna allt fler anhängare. Den förra hade man redan 1828 prövat vid Nya elementarskolan, och 1845 hade adeln och borgarståndet framdrivit som en önskan från riksdagen, att den tvåhundraåriga läroverksorganisationen

måtte ändras dithän, att lärdoms- och apologistskola å ena sidan, å andra denna nederskola och gymnasiet sammansloges till en enhetlig läroanstalt med två bildningslinjer, den klassiska och reala, att för vinnande av bättre undervisningsresultat måtte anställas även på nederstadiet ämnes- i stället för klasslärare och för ett bättre tillgodoseende av den individuella begåvningen »fri flyttning» införas. I proposition till 1847 års riksdag hade regeringen förklarat sig godkänna grunderna i detta förslag och riksdagen okt. 1848 under sådana förhållanden höjt anslaget till läroverken. Ännu hade emellertid, såvitt bekant var, regeringen icke detaljerat sin uppfattning.

För den allmänna barnundervisningen hade ju för 7 år sedan föreskrivits upprättande av skolor samt i Stockholm och samtliga stiftsstäder anordnat lärarebildningsanstalter, men här var ännu allt på försökets stadium. De gamla, visst icke ogrundade farhågorna, att skolan skulle minska hemmens ansvarskänsla och barnens håg för kroppsarbete, levde med full kraft. Rudenschöld hade sökt väcka till liv den gamla tanken om begåvningsurval, nu i form av »ståndscirkulation», och anslutit sig till förslaget om folkskolan som »bottenskola» men önskade den då ordnad också som kroppsarbetsskola.

Det borde vara av intresse att söka samla alla för uppfostran och undervisning intresserade till meningsbyte.

Stockholms pedagogiska sällskap tog initiativ till ett allmänt läraremöte i Stockholm. Detta, som till bidrag för omkostnaderna erhållit ett statsanslag av 500 kr., sammanträdde 19—22 juni 1849. Antalet deltagare uppgick till nära 300, därav fullt hälften från Stockholm, det stora flertalet från målarestiftens städer, ehuru representanter funnos även från utkanter, såsom Malmö och Östersund. Ungefär hälften var lärare vid allmänt läroverk, 8 seminarielärare, 36 folkskollärare. Mötet fördelade sig på 2 avdelningar, en för folkundervisningen, en för läroverken; dessutom höllos för båda gemensamma sammanträden. Ordf. i den första avdelningen var seminarieföreståndaren A. N. Schmidt i Stockholm, v. ordf. seminarieföreståndaren C. J. Landgren i Uppsala, ordf. och vice ordf. i den

senare d. v. prof. F. F. Carlson, och rektorn i Örebro O. J. Gumælius, ordf. för mötet statsrådet P. Genberg, sekreterare d. v. läraren vid Nya elementarskolan, docenten P. E. Svedbom. Mycket bemärkta deltagare voro presidenten, den f. d. mångårige statssekreteraren för ecklesiastikärendena Aug. v. Hartmansdorff och den ivrige representanten för »nya skolans» idéer överstelöjtnant J. A. Hazelius, båda ledande krafter i Nya elementarskolans direktion, Västeråsrektorn L. Westerlund och föreståndaren för Stockholms Lyceum, akad. adj. C. O. Ramström.

I.

De viktigare frågorna inom folkundervisningen gällde tillsynen över folkskolan, sambandet mellan denna skola och läroverket, slöjden i skolan, undervisningen i modersmålet och kristendom samt om seminarierna.

Den enda egentliga tillsyn och ledning av barnskolan, som då fanns, var den lokala, utövad av skolrådet med dess självskrivne ordförande. Den gottköpsutbildning, som d. v. lärare erhöilo, visade sig tydligen i många fall otillräcklig för att lära dem ändamålsenligt ordna och handhava undervisningen enligt då allmänt vedertagna växelundervisningsmetod, den lokala ledningen saknade ofta, att icke säga oftast, tillräcklig insikt och erfarenhet, alltför ofta vederbörigt intresse. Allmänt intygades, att skolrådsledamöterna besökte skolan på sin höjd vid examina, pastor i många fall just icke oftare. Visserligen förklarade föreståndaren för Lunds seminarium, sedermera prosten och folkskolinspektören Qviding, att i detta stift funnes ingen anledning till klagomål, mötet ansåg dock nödigt, att det anordnades en särskild inspektion genom nitiska och erfarna män, som vid besök i de särskilda distrikten kunde lämna skolråd och lärare råd och ledning angående läroplan, undervisningssätt och materiell samt uppmuntra och med sakkunskap bedöma nitiska lärare. Meningen syntes vara, att

dessas borde för viss tid utses av domkapitlen; det framhölls, att de härtill mest lämpliga borde vara seminarielärare. Frågan var väckt och skulle tolv år senare vinna sin lösning.

Tanken på folkskolan som bottenskola i Rudenschölds ideella mening, ej blott som »en allmän medborgareskola» utan som en sällningsanstalt för begåvningen, fann just ingen assonans. Men intressant är att se folkskole- och läroverksmännens olika ställning redan nu till denna fråga — den förekom i båda avdelningarna. Folkskoleavdelningen hyste den uppfattning, att samband borde finnas; läroboksförfattaren mag. Fineman ansåg, att folkskolan borde ordna sin undervisning i modersmålets form- och satslära så, att läroverket kunde bygga på de sålunda förvärvade kunskaperna, ordföranden, med vilken sektionen förenade sig, drev den satsen, att läroverket, som stode inför en reorganisation, borde rätta sin läroplan efter folkskolan, vilken ansågs redan hava sin riktning given. I läroverkssektionen kom frågan på tal dels vid diskussionen om läroverkens anordning, dels vid överläggning om inträdesfordringarna. Erinras må, att d. v. inträdesålder var 8 år, det fordrade kunskapsmålet memorering av lillkatekesen, säkerhet i innanläsning, någon övning i skrivning samt förmåga att skriva och nämna siffrorna 1—1,000, så ock att kunskapsstoffet i en d. v. lägre apologistkola — det stora flertalet — fränsett tyska och franska, icke var stort mer än folkskolestadgan ställt upp som målet för bättre begåvade barn. Endast ett par talare, lektor Elwing vid Stockholms gymnasium och v. ordf., ansågo framtidsmålet vara, att skolan i början bleve gemensam för alla barn, från såväl rika som fattiga hem, såväl bildade som obildade, och att de, vilkas föräldrar bestämde dem för studier, efter två år avskildes till läroverket; f. n. vore dock detta icke möjligt, i stället kunde läroverkets 2 lägsta klasser anordnas som mönsteranstalter för folkskolan; Hartmansdorff förmenade, att d. v. första klass vid läroverken kunde indragas, varigenom även en besparing för statsverket borde uppstå; tankar som i sin mån förverkligades, den förra genom 1856 och 59 års Sk.-O., den senare 1869. Andra voro bestämda mot-

ståndare mot varje samband mellan den allmänna barnskolan och läroverket, somliga av det skäl att sådant skulle förrycka bådaderas syften, den förras att på jämförelsevis kort tid meddela den för alla nödiga bildningen, det andras att med hela barndoms- och den tidigare ungdomstiden till sin disposition bringa en omfattande såväl språk- som sakkunskap, vadan läroplanerna svårligen kunde sättas i samband med varandra; andra emedan »i folkskolan funnes en stor mängd barn, som mindre av egen eller föräldrars böjelse utan blott av tvång besökte folkskolan och till stor del voro ej blott självsvåldiga utan ytterst vanartade», varför omsorgsfulla föräldrar icke kunde vilja använda denna skola. Invändningarna hava ju sedermera ofta upprepats. Avdelningen uttalade sig dock för ett höjande av både inträdesålder och förkunskaper, och nästa skolordning följde anvisningen; inträdesåldern höjdes med 1 år, räkneinsikten till färdighet i addition och subtraktion.

Den gamla tanken, att den allmänna barnskolan, då den verkligen bleve allmän, borde jämte boklig insikt meddela en viss vana vid kroppsarbete, som varit uppe sedan slutet av 1700-talet och än längre, och som Rudenschöld sedermera beträffande landsbygden sökte lösa genom periodläsning, återljöd i frågan, »om icke slöjden vore ett nödvändigt» eller, som det under överläggningen formulerades, önskvärt »bihang till folkskolan». Av somliga ansågs denna fråga för tidigt väckt, av andra att den hade intresse blott för städerna och att saken på landsbygden endast skulle väcka misstämning; föräldrarna kunde och ville där själva lära barnen vad som i den vägen behövdes. De exempel på slöjdskolor för gossar, som nämndes i Uppsala och Filipstadstrakten, voro förberedande yrkesskolor, där gossarna under ledning av yrkesmän fingo halva veckan öva sig, i Uppsala att snickra, sy kläder eller skodon, vid Filipstad i smide. Syskolor för flickor funnos i Uppsala, de flesta städer i Lunds stift och vid seminarieskolan i Stockholm, där anordningen var sådan, att vardera hälften 4 dagar varannan vecka undervisades av särskild slöjdlärarinna, således även här yrkesskola. Uppfattningen av slöjd-

undervisningen som ett medel att urskilja begåvningen var fullständigt undanskymd, dess betydelse som »formellt bildande» i analogi med nyhumanisternas uppfattning av latinstudiet behövde ännu en mansålder att tränga sig fram. Ät ett visst intresse, om än icke direkt för den tiden, var mag. Finemans förslag, att man borde eftersträva tre stadier i den allmänna barnundervisningen, småbarnsskolor för den grundläggande, byskolor (n. v. folkskola) för den egentliga bokundervisningen och folkskolor (n. v. högre folkskolor o. d.) för insikternas vidgande och fördjupande; i de sistnämnda borde yrkesundervisning införas; således enahanda tanke som i n. v. förslag om fortsättningsskolan.

I annat sammanhang tangerades frågan om fortsättningskola. Ett spörsmål gällde sambandet mellan skolan och konfirmandundervisningen. »I vad mån kan en söndagsskola fylla den lucka, som uppstår mellan skolgången», som då slutade senast vid 12 å 13 år, icke sällan 3 år tidigare, »och nattvardsberedelsen?» Det gällde här kristendoms-kunskap, således sedlig inverkan; man litade den tiden på kristendomsundervisningens kraft och prästerskapets förmåga härvid. Avdelningen ansåg, »att söndagsskolan borde så ordnas, att luckan mellan folk- och nattvardsskolan fylles genom prästens och skollärarens samverkan, varjämte den önskade, att prästerskapet dessutom någon dag i veckan deltog i skolans religionsundervisning». Denna önskan har, dels av brist på tid, dels av andra skäl, icke eller alldeles för litet efterkommit. Söndagsskolan blev, medan den fanns, vanligen en ren utanläsningsskola, ledd av läraren ensam. Fortsatt undervisning kändes i sinom tid behöfelig även i rent praktiska ämnen; i vilka och i vilket omfång har ju sedermera varit föremål för åtskilligt öfvervägande; provisorisk lösning, men icke till väntad båtnad, vanns ju 1877.

Angående undervisning i barnskolans d. v. båda huvudämnen, modersmålet och kristendoms-kunskap, förmenades vid läsandet ljudmetoden vara att föredraga, sakförklaringar icke böra underlåtas vid läsningen och så snart som möjligt gram-

matisk insikt bibringas på det sätt, att först satsens båda huvuddelar särskildes, sedermera form- och satslära inövades jämsides med rättskrivning, önskningar, som åtminstone på landsbygden ännu 15 å 20 år framåt förblevo s. k. »fromma». Kristendomsundervisningen ansågs, hedrande nog på en tid, då i barnskolan endast katekesläsning förekom, böra begynna med bibliska berättelser och sedermera, i likhet med vad som skedde vid läroverken, biblisk historia läras jämsides med katekesen. Denna var man icke nöjd med, i all synnerhet icke med den Lindblomska utvecklingen. En sådan borde vara vida enklare och under varje lärostycke innehålla förklaringar utan frågor och svar. Som lärobok i biblisk historia ifrågasattes att använda bibeln själv. Häremot framhölls dock med skärpa, att detta vore alldeles omöjligt med Gamla testamentet; evangelierna kunde nog användas, men för barn vore en kort och enkel lärobok bäst. Angående bibelläsning, som borde förekomma i samband med morgonandakten, hade den frågan framställts, »om det vore rätt att i allmänhet förbjuda folkskolans lärare att enfaldigt tyda bibelordet för sina lärjungar». Som skäl för ett dylikt förbud anfördes faran för oriktig uppfattning, otymplig utredning eller rent av förvridning av innehållet, således misstro dels mot lekmanuppfattning i allmänhet av enahanda katolicerande ortodoxa art, som i sin tid kommit till uttryck i 1726 års konventikelplakat, dels mot d. v. seminarieutbildning. Teol. professor Anjou försvarade seminarierna, en annan prästman motiverade nödvändigheten av förklaring därmed, att enligt hans erfarenhet även 13 å 14 års gossar emellanåt icke alls förstode det lästa, om det icke utreddes för dem, och därför vid blott textläsning finge motvilja mot bibeln.

Vid överläggningen om lärarebildningsanstalterna framhölls behovet av en elevrekrytering, som vore i alla avseenden tillfredsställande. Att sökande ägde god syn och hörsel samt redigt uttal vore oundgängligt, men, då han komme att undervisa även i gymnastik, förspordes någon tvekan, om halta eller på annat sätt lytta kunde antagas. Då emel-

lertid erfarenheten ådagalagt, att dylika ynglingar ofta visat tillräckligt med bestämmelsen att sökande borde vara fri från sådant lyte, som kunde anses hinderligt för det egentliga lärarekallet. Vål så viktiga som de fysiska vore de moraliska kvalifikationerna. Prästbetyg om god frejd kunde icke räcka, enär det visat sig, att innehavare av sådant kunnat vara behäftad med moraliskt lyte och därigenom senare blivit skolan till mycken olägenhet. Dessa betyg borde därför uppgiva, om hansandel vore sådan, att den gjorde honom lämplig till lärare. Flere seminarieföreståndare meddelade, att vid deras seminarier fordrades och lämnades av de sökande egenhändiga skriftliga uppgifter om föregående levnadsomständigheter. — Ur intelligenssynpunkt ansågs huvudsaken vara god läsfärdighet, vaken uppfattning och god omdömesförmåga, egenskaper som borde kunna utrönas vid samtal över läst text eller annorlunda. Dock uttalade mötet som sin åsikt, att inträdesfordringarna, som ännu omfattade blott folkskolans minimikurs, borde höjas.

Att kvinna vore fullt lika lämplig som man till lärare för barn framhölls med stor bestämdhet, att intet hinder funnes för hennes intagande som elev vid seminarium framginge av kungligt utlåtande med anledning av förfrågan från Lunds domkapitel, varförutom både från Stockholm och Göteborg kvinnor utexaminerats, liksom kvinnor vunnit anställning som folkskollärare. Bäst vore visserligen, om för dem särskilt seminarium inrättades, men då föregående riksdag avslagit en framställning i detta syfte, ville mötet icke upptaga den frågan till behandling. Undervisningsövningarna ägde den tiden vanligen rum i stadens lankasterskola. Det ansågs önskvärt, att denna skola stode under seminarieföreståndarens tillsyn, åtminstone att dess schema uppgjordes i samråd med honom. Längre ansåg man sig ännu icke kunna sträcka anspråken.

Seminariekursen, som då var 1½ år, fordrades utsträckt till minst 2 år. Som villkor för anställning vid folkskolan borde krävas uppnådd myndighetsålder och inträdesåldern rättas därefter.

II.

De viktigaste frågorna inom avdelningen för högre skolan rörde denna skolas organisation och undervisningssätt, dess samband med allmänna barnskolan å ena och universitetet å andra sidan samt lärarebildningen.

Huvudfrågan gällde lämpligheten av det organisationsförslag, som 1825 års kommitté framställt, som nu under 20 år prövats i Nya elementarskolan, som 1845 års riksdagsskrivelse föreslagit och av regeringen två år senare i princip godkänts. Överläggningen härom upptog tre hela dagar under många förträffliga anföranden, bland vilka F. F. Carlsons andra dagens kväll tog priset.

Mot sammanslagning av den lärda skolan och gymnasiet framställdes i och för sig egentligen ingen invändning. Gymnasiet, denna för vårt land egendomliga anordning, hade så småningom uppkommit genom utvidgning av medeltidens korskola och reformationstidens domkapitelskola, på 1620-talet utbildats efter mönster av universitetet och 1649 anordnats som ett mellanstadium mellan skola och universitet med bibehållande i viss mån av sin ursprungliga uppgift som stiftets prästbildningsanstalt. År 1820 hade det ansetts böra bibehållas, emedan ungdom mellan 15 och 20 år förmenades kräva annan både undervisningsmetod och disciplinär behandling än skolbarnen. Nu hade emellertid prästbildningen 1831 förlagts till universitetet. Nu hade man kommit till den uppfattning, att gymnasieungdomen ådagalade något för mycket studentlater, att tidsfördelningen ämnena emellan vore olämplig och kunskapsmättet därför i vissa ämnen för ringa samt att lärjungarna väl kunde behöva underkastas noggrannare ledning både vid uppförande och studier. Än viktigare vore, såsom Carlson med synnerlig skärpa framhöll, att, då skolan utgjorde ett läroverk för sig, bemödade den sig, att i högsta klassen bibringa en kunskapsmängd, som kunde möjliggöra avläggan-

de av studentexamen. Härigenom belamrades universiteten med en stor skara undermålig ungdom, som dels lyckats omedelbart förvärva studentbrev, dels i vidrigt fall oskäligt spillde tid under upprepade försök att genomgå proven. Klagomålet hade ljudit ideligen under nära 200 år; nu, då det även gällde att lyfta universiteten upp på ett högre plan, borde detta ogräs ryckas upp. Lättast kunde detta ske, om ingestädes de föreskrivna skolkurserna överskredes och, där gymnasium funnes, detta och skolan ställdes under samma ledning.

Dess starkare betänklighet vållade på sina håll sammanslagningen av apologist- och lärdomsskola, väsentligen på grund av farhåga att härigenom de lärda språken skulle skjutas undan och detta sträcka sina verkningar upp genom det gamla gymnasiet, ja än längre. Den hittillsvarande och som säker ansedda grundvalen för all högre bildning skulle för en stor, kanske snart nog större delen av folkets blivande ledare omläggas, prästbildningen, visserligen ej uttryckligen sagt, men dock menat, försvåras, sambandet med den gamla kulturen försvagas, om ej slitas sönder. — Det kan vara skäl inflicka en översikt över den föregående utvecklingen av realbildningen.

Tidigt, redan under reformationstidevarvet, hade som privatanstalter förekommit skriv- och räkneskolor utan latin. Under påtryckning av Gustaf Adolf, som önskade uppblomstring av städer och stadsmannanärningar, tillkommo, åtminstone tidvis, åtskilliga sådana på städernas bekostnad, på 1620-talet förenades dylika med läroanstalterna i Västerås och Linköping, år 1649 anordnades de som ett slags sidolinje till latinklasserna ovanpå den förberedande klassen vid samtliga fullständiga trivialskolor, med statslön åt läraren, den s. k. apologisten eller räknemästaren. Därefter tillgodosågo de bildningsbehovet icke blott för näringsidkare utan även lägre civila tjänstemän. Då från mitten av 1700-talet naturvetenskapen började vinna betydelse för näringslivet och insikt i levande språk med deras allt rikare litteratur visade sig mer och mer kännbar, gjorde sig, särskilt inom adeln och borgerskapet, önsningar gällande, att den av statsverket underhållna skolan måtte

lämpas även för det borgerliga livets behov. År 1769 inrättades som privatanstalt den då mycket uppmärksammade Thengstedtska skolan, i liknande syfte som det fem år senare uppkommande Basedowska filantropinet, ehuru efter mönster av realskolan i Berlin, bestående av en nederskola för 8—12 års barn med undervisning i, jämte latin, tyska och franska, matematik och naturkunnighet under ämneslärare och fri flyttning samt en linjedelad överskola som förberedelse dels till universitetet, dels till olika praktiska värv. Efter långvarig förberedelse upprättades så år 1792 krigsakademien, även den dels real-, dels tillämpningsskola. Trettio år senare införde här den utmärkte J. P. Lefrén, delvis under inflytande av de visserligen gamla, men nu synnerligen uppmärksammade växelundervisningsidéerna, ämnesläraresystem, växelundervisning och fri flyttning och höjde genom sin kraftiga personlighet läroanstalten i anmärkningsvärd grad samt förskaffade den ett anseeligt inflytande på vårt undervisningsväsen. Tills vidare lågo dock dessa strävanden utom allfarvägen. Men så till vida nådde den moderna strömningen in i läroverket, att genom 1807 års Sk.-O. upprättades en förberedande avdelning utan latin och apologistklassen vidgades till en »medborgerlig» linje med moderna språk och något naturvetenskap, vilken dock av ekonomiska skäl lik en klängväxt fick i vissa ämnen suga sin näring dels från latinskolan, dels ur gymnasiet. Vid bättre ekonomiska resurser öppnade sig här möjlighet att genom anställande av flera lärare än vidare främja den reala bildningen. Samtidigt importerades emellertid hos oss den s. k. nyhumanismen, som starkt betonade den formella bildningen, i ett djupare inträngande i den klassiska litteraturen såg enda vägen till högre andlig odling och som, i likhet med den gamla, trädde i förbund med ett nyvaknande religiöst intresse. Genom en rad utmärkte och hänförliga målsmän tillvann den sig stort herravälde över andarna. Då därför ny Sk.-O. år 1820 utfärdades, var man synnerligen angelägen att främja de klassiska språkens och prästbildningens intressen, på samma gång man efter sin uppfattning ville tillgodose den lägre allmänbildningens

nödtorft. Förberedande klassen ströks. Ända från början skildes skarpt på latin- och realskola, så att envar av dem kunde utan samröring arbeta mot sitt mål. Härvid ordnades dock så, att somliga städer blevo lottlösa i ena eller andra avseendet. I Norrland hade t. ex. (1843) Haparanda, Luleå och Sundsvall, i Västerås stift Sala, i Strängnäs Eskilstuna blott realskola; än vanligare var att sådan alldeles saknades, så i samtliga städer i Lunds stift utom länsstäderna, i samtliga i Göteborgs stift utom Göteborg. De flesta real-(apologist-)skolor voro också av ytterst anspråkslös art; av samtliga 40 hade 11 blott en, 17 blott två avdelningar, de bäst rustade tre med rektor och 3 kolleger. Belåtenheten blev också icke stor; redan efter 5 år tillsattes en ny kommitté med åtskilliga av landets yppersta som medlemmar. Här stod kampen skarp mellan klassicism och realism, här framhöllo de naturvetenskapliga stormännen Berzelius och Agardh, den senare med blixtrande kraft, naturvetenskapens betydelse som bildningsinnehåll och medel, Lefrén sin läroanstalts efterföljansvärda arbetsordning, alla tre med goda resultat. På detta håll ansågos de klassiska språken icke nödiga för högre bildning. Här föreslogs en återgång till 1807 års grundritning med förberedande skola utan latin, realavdelningens utveckling till en bildningslinje vid sidan om latinlinjen med gemensam undervisning för båda i realämnen och såvitt ske kunde i levande språk. Enligt deras, men icke pluralitetens, mening borde denna anordning föras upp genom gymnasiet, som skulle förenas med skolan. Krigsskolans arbetsordning borde efterliknas. Förslaget prövades, efter vad det tycktes med gott resultat, vid Nya elementarskolan. Grundtankarna vunno alltmer gehör. Genom k. cirkuläret av $\frac{1}{12}$ 1839 lades grunden till upprättande av fullständiga realskolor med eller utan latin i vissa städer (Vänersborg, Örebro och Västerby) och medgavs undergående av studentexamen utan latin. Den moderna bildningsgången hade fått armbågsrum.

Vi återgå till diskussionen. Enligt ännu gällande Sk.-O. av 1820 avsåg apologistskolan att meddela s. k. lägre medborgerlig

(allmän-)bildning och så praktiskt som möjligt »vetenskapens resultat». Med det ringa omfång, som där behandlade realämnen (kristend., hist. o. geogr., räkn. o. geom.) där hade, förefaller det citerade uttrycket något egendomligt. Nu framhölls emellertid (av prosten Söderberg, f. d. lärare vid Nya elem.-sk. och en framstående medlem av 1843 års skolrevision), att den allmänna barnskolan genom folkskolestadgan fått som mål, att, i den mån den hunne ordentligt utvecklas, meddela den för alla nödiga allmänbildningen ja, även lämna grundval för vissa lägre tillämpningsskolor, således i huvudsak ersätta denna gamla apologistskola. Läroverkets uppgift bleve därför hädanefter att bibringa högre allmänbildning samt förbereda dels för universitet, dels för högre tillämpningsskolor.

Emellertid var kärnpunkten de gamla språkens ställning. Här stodo två åsikter skarpt mot varandra, den nya skolans och den gamlas. Den gamle, outtröttlige förkämpan för den förra, Hartmansdorff, vidhöll den uppfattning han uttryckt i 1828 års Betänkande, att språken vore blott medel för kunskap och att de klassiska språken, åtminstone grekiska, vore jämte hebreiska fackämnena, som egentligen tillhörde universitetet; andra, i synnerhet rektorerna Ekendahl i Sthlm och Annerstedt i Uppsala, framhöllo dem som hjärtpunkten i läroverken; utan dem komme man icke långt, icke i språkstudier, ej heller djupare i sakämnena historia, religions- och rättsvetenskap, ja, icke ens i naturvetenskap, om man ville fasthålla det historiska sammanhanget; de måste därför inhämtas i skolan. Annerstedt, den varmaste förkämpan för de gamla språken, framhöll i ett av religiös stämning genomglödgat anförande, att hebreiskan vore sanningens språk, språket på vilket Gud uppenbarat sig, grekiskan skönhetens språk, det vars litteratur ädlast framställer människan i hennes ungdomsålder och som meddelat oss Kristi och hans lärjungars tankar, latinet dygdens, viljans och handlingens språk, därför det mest praktiska som kommit mänskligheten till del och det, medels vilket kristendomen spritt sig till folken; försummades dessa språk, ginge det utför med själskulturen; naturvetenskap dugde icke som led-

stjärna för människans andeliv. Förmedlande påpekade bl. a. lektor Lundbergson vid Nya elem.-sk., att tidens bildning stode i vida högre grad på kristlig än klassisk grund, att alla de nya (natur)vetenskaperna vunnit stor betydelse i det praktiska livet, inginge som en väsentlig del i den nya intressesfären och bildningen och just därför måste beredas plats i skolan, de liksom de levande språken. Lingvistisk bildning vore varken för alla eller ens för flertalet nödig. I övrigt vore det ju alls icke meningen att undantränga de klassiska språken; tills vidare åtminstone komme givetvis de flesta och mest begåvade att ägna sig åt dem, och alltid finge dessa språk sina idkare, som uppehålla dem och den bildningsskatt de innesluta. Linjedelning vore dock oundgänglig. — Rektor Westerlund erinrade, att den störste då levande latinisten, professor Madvig, vilken ingen borde misstänka för avoghet mot klassicismen, ansåg, att den naturliga vägen till språklig bildning vore att begynna icke med det för barnens uppfattning svårtillgängliga latinet utan med modersmålet och därefter gå över till ett levande språk, som stode modersmålet nära och kunde tjäna att belysa detta; först när sålunda språklig skolning vunnits, vore det lämpligt att stiga upp till ett språk som latinet, vars uttrycksmedel låge mer avlägset och på den grund fordrade större mögnad för tillägnandet.

Vid eventuell sammanslagning tänkte man sig undervisningen för de två eller tre huvudlinjerna gemensam i sakämnena och såvitt möjligt i moderna språk. Av motståndarna ansågs detta omöjligt, exv. i teologi, antikens historia, ja t. o. m. i matematik. Teologi medgäve och krävde ett behandlingssätt för dem, som kände grekiska och latin, ett annat för de övriga, enahanda historien, matematiken ett annat för dem, som skulle ägna sig åt praktiska värv, än för de andra; reallinjen behövde färdighet även i att skriva och tala främmande språk, de andra blott läsfärdighet. — Häremot betonades, att skolan icke var och icke finge bli fackskola, att undervisningen hade för alla samma slutmål, studentexamen på en av de tre linjerna, att intet hindrade att även vid samläsning mera tid för vissa

ämnen ansloges för ena linjen än för den andra, slutligen att förfaringssättet prövats vid vissa läroanstalter (Stockholms Lyceum och Östersunds läroverk) och befunnits genomförbart.

I övrigt vore en sammanslagning nödvändig såväl av ekonomiska skäl, om reallbildningen skulle kunna få den utbredning, som av praktiska, om den skulle vinna den omfattning och grundlighet, som tidens behov onekligen krävde. Carlson påpekade, att lärdoms- och apologistkola redan vore på många ställen förenade under samma rektor och att en närmare förening, mycket väl kunde, liksom den borde, ske, därigenom att de finge gemensamma lärare; sålunda bleve det ock lättare tillfälle att höja kurserna till det mått, som behövdes för ett fruktbarande universitetsstudium.

Överens tycktes man vara om att latinläsningen, som bleve det egentligen skiljande, kunde framflyttas och att ett modernt språk borde inträda före latinet; genom hopslagning vunnnes då även den stora fördel, att valet av bildningsväg kunde uppskjutas, tills begåvningen hunne i någon mån framträda, så ock den väsentliga sociala vinning, att i den gemensamma skolan känslan av samhörighet, trots i vissa avseenden olika studieriktning, borde underhållas och stärkas.

Men hur långt ner i skolan borde klyvningen få sträcka sig? Det stora flertalet ville tydligen ha den så djup som möjligt ända ned från tredje skolårets början, såsom det då var i Nya elem.-sk., rektorerna Westerlund och Gumælius däremot ej längre än från och med 15-årsåldern, då en hel del lärjungar övergick till tillämpningsskolor eller olika levnadsyrken. Det senare var ju en framtids-, ehuru ej dåtidstanke; följande år förverkligades den dock i Nya elem.-skolan.

Beträffande skolans yttre anordning fick således provskolans organisation stor tillslutning, angående den inre anordningen blev så även fallet i fråga om ersättande av klasslärare med ämneslärare. Detta hade föreslagits av 1812 års kommitté men strukits i 1820-års Sk.-O. på grund av framställda betänkligheter, att härigenom lärarens uppfostrande inflytande och undervisningens personliga koncentration komme att äventy-

ras. Då nu emellertid flere nya ämnen skulle tillkomma och så långt möjligt effektiv undervisning eftersträvades, var man böjd för att, vad mellanklasserna vidkomme — i rektorsklass fanns ämneslärare —, låta sina betänkligheter falla, helst förändringen låte sig väl förenas med slutna klasser. Men mot den anordningen att låta lärjungarna i möjligaste måtto arbeta på egen hand och begränsa lärarens uppgift till att hjälpa, där så behövdes, och genom förhör kontrollera att arbetet ordentligt utförts samt att vid större lärjungeantal låta honom som hjälpare ersättas av mer försigkomna lärjungar, den s. k. växelundervisningen, höjdes många och starka insagor, så även mot medgivandet av flyttning till högre klass i visst ämne när som helst. Växelundervisning och begränsad fri flyttning hade egentligen alltid förekommit, dess mer ju knappare tillgången på lärare varit, i betydande grad under reformations-tidevarvet, men även sedermera i de vanligen 2-åriga klasserna. Att nitiska lärare inom dessa bildade särskilda läxlag, intygades från flere håll. Vid privatundervisning och då en lärare hade helt få elever användes helt naturligt ett slags »fri flyttning»; idén upptogs även av organisatörer eller förslagsställare, som anknöto till dylika sakförhållanden, exv. Francke i Pedagogiet, Brovallius i sitt projekt 1751 och Thenstedt i sin skola 18 år senare. Skarpsynta skolmän, som hade att sörja för många elever, såsom Joh. Rudbeck, hade genomskådat olägenheterna och strävat efter tillräckligt antal lärare och ett-årsklasser. De dåvarande förespråkarna framhöll, att lärjungarna härigenom allt från början vandes att reda sig och lita på sig själva, att det för monitörerna vore en stor fördel att genom undervisning av mindre kamrater underhålla och befästa sina egna kunskaper samt att äldre och yngre elever härigenom komme varandra vida närmare. Fördelaktigt vore också, att alltför klen begåvning snart bleve upptäckt och kunde avvisas från läroanstalten, varemot den rikare begåvningen kunde, som rättvisan kräver, få gå framåt utan black om foten av de många medelmåttorna; inom folkundervisningsavdelningen framhölls fördelen för folkskolegossar, som övergingo till

läroverket, att, då de voro försigkomna i vissa ämnen, få samla sina krafter kring dem, i vilka de voro underlägsna.

Gentemot detta betonades erfarenhetens ojävaktiga vittnesbörd, att de mindre barnen icke förmå själva hålla uppmärksamheten längre tid samlad, icke kunna planmässigt ordna sitt arbete, icke reda sig på egen hand, exv. med grammatik och räkning, och att det icke vore rätt att hänvisa dem åt undermålig tillsyn och hjälp, att således hela systemet för dem vore ytterst olämpligt. Även för de större lärjungarna är anordningen mindre fördelaktig, så snart lärjungeantalet blir någorlunda stort, enär läraren då ofta hindras att lämna sitt biträde, när det behövdes. I den nya skolan blir boken huvudsak, läraren företrädesvis examiner, hans tillfälliga undervisning vid förhören (onsd. o. lörd.) mindre tillfyllestgörande, han själv genom de ideliga tentamina uttröttad. I den gamla skolan åter är undervisningen, såsom Carlson uttryckte sig, läroverkets själ, här råder ständig, levande växelverkan mellan lärare och lärjungar under frågor, svar och utredning; under detta samarbete är eleven fullt ut så aktiv, som då han i nya skolan sitter över läroboken; här kan kunskapen ordentligt tillägnas och lärarens personliga inverkan ständigt göra sig gällande. Vid den »fria flyttningen» ligger faran för jäkt, överansträngning och s. k. examenskunskap, som lätt förflyktigar, mycket nära till hands, så ock frestelsen för läraren att i alltför hög grad ägna sitt intresse och sin omvårdnad åt de rikast begåvade, men försumma det stora flertalet, medelmåttorna. Det är dock de, som den mesta uppmärksamheten borde komma till del, deras framtida samvetsgranna, ihärdiga arbete samhället så väl behöver. Även i den slutna klassen får ju den rikare begåvningen rika tillfällen att göra sig gällande, lönen blir här grundligare insikter. Att vid framskridande mognad arbete på egen hand bör uppmuntras är en annan sak; detta kunde enligt Carlsons och flera andras uppfattning åstadkommas därigenom, att i de övre klasserna eller högsta klassen skoltiden begränsades, varigenom tid bereddes åt lärjungen till egna studier och åt läraren att därvid lämna behövlig hjälp.

enahanda tankegång som vunnit tillämpning i nya seminarie-stadgan men knappast i läroverksanordningen.

Så väjde åsikterna mot varandra; var övervikten i detta fall låg, är genomskeinligt och har bekräftats genom utvecklingen de senaste 70 åren. Redan två veckor efter mötets slut utfärdades det viktiga k. cirk. av 6 juli 1849, som inledde en ny tid för Sveriges högre allmänbildningsskola, elementarläroverket, som det efter Nya elem.-skolan då benämndes, en beteckning som är ungefär lika missvisande som den nuvarande.

Lärdoms- och apologistskola å ena sidan, dessa och gymnasium å andra förenas till ett läroverk, befrielse från latin, grekiska och hebreiska medgivs dem, vilkas målsmän så önska, ämneslärare anställas i alla klasser utom de två lägsta, ämnesläsning med fri flyttning må införas, då eforus och lärare så anse lämpligt och möjligt. Dessa voro de väsentliga bestämmelserna. Linjeklyvningen ordnades sedermera så, att latin började 3:e, grekiska 4:e skolåret.

Den andra huvudfrågan gällde inträdesexamen vid universitetet. Sådan hade egentligen alltid förekommit och avsett att utröna, om den nykomne ägde förutsättningar att tillgodogöra sig högskolans undervisning. Så länge all egentlig sakundervisning icke meddelades förrän vid universitetet, men där på latin, behövde prövningen icke omfatta annat än färdigheten i detta språk. Examinator var artist- eller filosoffakultetens dekanus. Men alltid kom en del barn och ungdom till högskolan under privatlärare. Av dem krävdes ingen examen och för de andra var den i regel ytterst lindrig, så att många även från gymnasiet lägre avdelningar, sedan dessa läroanstalter tillkommit, ja, från trivialskolan lyckades gå igenom. Ständigt höjdes också klagomål över undermålighet hos de nykomna. Väl föreskrev 1693 års Sk.-O. att avgångsexamen från gymnasium skulle vara villkor för rättighet att undergå studentexamen, men bestämmelsen efterlevdes icke, kunde icke efterlevas i Lunds stift, där intet gymnasium fanns. Men voro förkunskaperna små, måste universitetslärarna meddela grun-

derna, och detta invercade naturligtvis på hela universitetsundervisningen. Så fortgick det ända in på 1800-talet.

Efter framställningar från såväl 1812 som 1825 års undervisningskommittéer (1823 och 1828) infördes 1831 och 32 ordentlig studentexamen. Examinatorer blevo 6 akademiska lärare under ledning av dekanus, examensämnena delades i 6 grupper: teologi och kyrkohistoria, latin, grekiska och hebreiska, moderna språk och filosofi, historia och geografi, matematik och fysik; för godkännande fordrades 6 betygsenheter och att icke vara absolut okunnig i någon grupp, därvid dock befrielse medgavs från hebreiska och grekiska (för civilexamina), ja även från latin (för militärer och tekniker). Men alltjämt gävo sig många till högskolan för att söka privatundervisning och så slippa igenom examen — s. k. preliminarister —. Även dem medgavs inskrivning, ehuru naturligtvis utan rätt att söka stipendium eller avlägga någon universitetsexamen. Olägenheten av denna anordning kändes rätt svår för lärarkåren vid skolorna, som icke hade någon hållhake på alltför ivrig, omogen eller självmedveten ungdom, även för den vid högskolan, ja också för studentkåren, som belamrades med underhaltiga skenledamöter. Revisionen år 1843 hade frågan före och hemställde om vissa, men icke effektiva åtgärder. Nu hade också Lund (1842) erhållit katedralskola. Från denna inkom till mötet en i flera hänseenden intressant och framsynt skrivelse, undertecknad av dess rektor G. M. Sommelius och 13 lärare, att för inträde vid universitetet borde fordras mogenhetsbetyg och att utfärdande av dylikt (dimissionsrätt), vare sig ynglingar haft enskild eller publik undervisning, borde tillkomma endast statens läroverk, »om man ville ha verklig säkerhet för tillräcklig mognad, att de kunde på egen hand fortsätta studierna vid högskola». »Staten månde sedan vidtaga hur sträng kontroll som helst för att förvissa sig att läroverket fullgör sina åligganden.» Naturligtvis komme också läroverket att härigenom vinna större auktoritet. Förslaget förordades av både Hartmansdorff och Carlson och vann allmän tillslutning, dock att lektor Rabe önskade sådan rätt även för god privat-

skola. Carlson underströk vad han förut framhållit, att fordringarna för studentexamen måtte höjas, så att undervisningen vid läroverken kunde fullständigas och bättre tillägnas och den vid högskolan rycka upp på ett högre plan.

I fråga om kontrollen stodo två meningar mot varandra. Å ena sidan (doc. Bergius, Sthlm) framhölls, att, då vid förhör av för examinand främmande person allt för många störande faktorer inverka för att resultatet skall kunna bli något så när tillfredsställande, den slutgiltiga prövningen borde ske av lärarna själva, som känna till lärjungarna, men inför en kommission av universitetslärare, som på av dem bestämd tid infunno sig vid läroverket. Denna kommission skulle naturligtvis äga veto mot godkännande av underhaltigt prov. En talare (lektor A. F. Sondén) framhöll, att högskola och regering sålunda kunde få kännedom om de olika läroverkens tillstånd och lärarna vid dessa vinna upplysningar och eggelser av män, som voro fullt inne i olika vetenskapsgrenar. Å andra sidan (Hartmansdorff m. fl.) ansågs förnyad, slutgiltig examen böra ske vid universitetet för att uppehålla fordringarna och vinna likformighet i vitsord. Till denna uppfattning slöt sig Carlson, men endast som tillsvidareåtgärd, till dess den förväntade nya organisationen vunnit full stadga. Det blev honom förunnat att 15 år senare förverkliga Bergius' och Sondéns tankar.

Därjämte behandlades frågan om lärarebildningen. Någon praktisk förbildning fanns den tiden icke. Kompetensvillkor var för lektors-, rektors- och adjunktsbefattning vid gymnasium och katedralskola magistergrad, likvisst med dispensmöjlighet, för andra studentexamen och någon tids universitetsstudier. Frågans betydelse underströks av en talare (lektor Ekendahl) så här: »Lärarebildningens upphjälpande är det främsta, som vid en läroverksreform måste beaktas; denna bildning är själen som livar det hela; är icke den god, kan ingen organisation, ej heller någon kontroll uträtta något.»

Tanken var visst icke ny. Redan vid mitten, än mer mot slutet av 1700-talet hade man klart för sig, att enbart teore-

tiska insikter icke göra en person duglig för livets praktiska värv, varken läkarna, juristen, prästen eller läraren. Av detta skäl anordnade kanslersgillet vid universitetet präst- och lärarseminarier, de senare efter tyskt mönster med föreläsningar i pedagogik samt behandling av klassiska texter; intyg om sådan seminariekurs föreskrevs i 1807 års Sk.-O. som kompetensvillkor för lärareanställning. Seminariets förening med övnings-skola hade önskats, men icke verkstälts. På grund av sin utslutande teoretiska läggning förlorade anordningen förtroendet, utdömdes av bl. a. Geijer, upptogs icke i 1820 års Sk.-O. och avvisades buttert av Agardh i en reservation till 1843 års revisionsbetänkande; såsom dels onödig, då vad som behöves för att bliva en god lärare är jämte grundliga insikter god lärarebegåvning, som icke av något seminarium kan alstras eller ersättas, dels t. o. m. skadlig, emedan den lätteligen vållar slentrian i undervisningen.

Skolrevisionen 1843 framlade emellertid ett märkligt förslag till lärarekompetens. D. v. mångämniga (12) magisterexamen borde till sina kurser begränsas, så att den kunde medhinnas på tre år och så krävas av alla blivande lärare. På grundval av denna examen skulle en särskild teoretisk lärarekurs anordnas: för dem som tänkte bliva klasslärare blott en kortare kurs i teologi, för ämneslärare i klassiska och moderna språk samt matematik en tvåårig universitetskurs, av dem i kristendoms-kunskap fordras teol.-kand.-ex.; för dem i historia och geografi, filosofi samt naturvetenskap ansågs det räcka med självstudier, redovisade genom tryckta uppsatser eller läroböcker. — Att här ligger fröet till klyvning av magisterexamen och 1877 års stadga är genomskinligt. — Därefter tänktes en praktisk kurs i Stockholm och vid de båda katedralskolorna under ledning av rektor. Den pedagogiska och metodiska utbildningen skulle ske vid konferenser mellan rektor och lärare samt kandidaterna under diskussion av uppsatser, som efter vederbörlig anvisning författats av dessa, samt under samtal om av dem med några tillkallade elever i rektors och lärares närvaro hållna lektioner — dessa borde tydligen tvärtom hållits av lärare inför kandi-

daterna —; inövning först genom hospitering, sedan genom sammanhängande undervisning i de särskilda klasserna. — Även detta uppslag blev ju i sinom tid beaktat. — Som frågan förelåg för mötet, gällde den, dels huruvida särskild praktisk utbildning vore nödig, dels, i fall så ansåges vara fallet, om denna kunde ske, som vid folkskoleseminarierna, jämsides med studierna eller böra vidtaga först sedan dessa avslutats. Det fanns verkligen en och annan, som förmenade, att den vana vid undervisning, nästan alla vunnit som monitörer eller hjälpare av yngre kamrater, kunde räcka, men dessa voro ett försvinnande fåtal. Rektor Annerstedt, med vilken ett par andra framstående skolmän instämde, tänkte sig en anordning liknande den vid folkskoleseminarierna — man ihågkomme, att deras övningsskola då var stadsfolkskolan — sålunda, att universitetets ämneslärare även genomginge sitt ämnes behandling på skolstadiet och under mönsterlektioner i katedralskolan åskådliggjorde tillämpningen samt kandidaterna jämsides med examensstudierna övade sig i undervisning. Förslagets genomförande skulle nog ställt högskola och läroverk i en intim växelverkan samt måhända i vissa fall hälsosamt inverkat på universitetslärarens sätt att lägga sin egen undervisning. Häremot invändes emellertid dels (av den redan då i undervisningsväsendets utveckling väl bevandrade A. G. Hollander) att universitetet icke vore någon tillämpningsskola, dels att studenterna behövde tid att mogna, innan de uppträdde som lärare, och att deras arbete bleve väl mycket splittrat, om det skulle delas mellan egna studier och undervisning, vadan bäst vore att uppskjuta den praktiska kursen till efter universitetsexamen. Angående denna framhölls som ett glädjeämne den då hägrande utsikten till magisterexamens klyvning i flera ämnesgrupper. »Den blivande lärarens allmänt vetenskapliga underbyggnad blir då möjligen mindre mångfaldig än nu, men starkare och inom sig mer sammanhängande». Från samma håll (lektor Ekendahl) betonades ock det önskvärda i att varje lärare övades i undervisning på alla skolans stadier och att ingen borde anställas på övre stadiet, som icke dessförinnan visat sig duglig i lägre klas-

ser. Det skulle således finnas blott ett slags lärareexamen och befordran ske efter ådagalagd undervisningsskicklighet. Mot professur i pedagogik höjdes (av Hartmansdorff o. a.) bestämd gensaga; pedagogikens teori och historia kunde föredragas av någon yngre akademisk lärare. Den praktiska och därmed sammanhängande metodiska utbildningen önskades allmänt förlagd till Stockholm och de båda katedralskolorna, under förutsättning att där anställdes de bästa tillgängliga lärarekrafter, och ledningen anförtrord åt rektor. Konsekvensen skulle då egentligen fordrat, att dessa lärare anställdes blott på förordnande, men hugnades med större lön och — varför icke — finare titel, en konsekvens som emellertid icke drogs.

Som bekant skulle det dröja halvtannat årtionde innan förslaget började omsättas i verkligheten.

Tn.

Litteratur.

Erik Stave. *Israels historia för folkskolan och konfirmandundervisningen.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1916. Pris 90 öre.

I h. 1 för i år anmälde vi förf:s *Jesu liv och verk jämte översikt av apostlatidens händelser*. Den nu utkomna Israels historia är av ungefär samma omfång, och syftet med densamma är att giva folkskolans och konfirmandskolans lärjungar »en sammanhängande överblick av de yttre händelserna i Israels underbara historia och en inblick i de enastående krafter (enkannerligen de profetiska), som tillsammans med historien och i dess ordningsföljd danat folkets andliga karaktär».

I en med illustrationer försedd sakrik inledning behandlas Palestinas land och folk. Sedan Israels förfäder omnämnts helt kort, skildras Mose och hans verk, Kanaans erövring, Israel under sina första tre konungar, Israels och Juda rikes historia, Juda rikes historia efter Samarias fall samt judarnas historia under främmande härskare till den judiska statens upplösning. Den sista avdelningen handlar om Gamla testamentets böcker och deras uppkomst.

Förf:s bok synes bäst lämpa sig för folkskolans högre avdelningar, där en förnyad sammanhängande översikt av Israels historia har sin betydelse. Berättelserna om skapelsen och syndafallet förekomma ej och ej heller några berättelser om patriarkerna. Beträffande de senare hänvisas till 1 Mos. 12—50. Det är dock enligt vår mening bäst, att, såsom vi på ett annat ställe (årg. 1915 sid. 150) nämnt, intaga de berättelser, man vill genomgå, i läroboken. I småskolan har visserligen ett fåtal enkla berättelser meddelats barnen, men ett närmare och fullständigare genomgående av valda berättelser är behövt i folkskolan.

Ett större antal mest verklighetsbilder äro bifogade. Bilden av Ramses II:s mumie, som brukar förekomma i läseböckerna i allmänna historien, kunde utan skada vara borta.

Jan H. Ahlstedt. *Böckerna i Gamla testamentet.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1916. Pris 1 kr. 75 öre.

En lärobok i bibelkunskap enligt nu gällande seminariestadga kan anses vara av behovet påkallad. Eleverna böra nämligen »ledas in i en historisk betraktelse av bibeln och erhålla kännedom om den bibliska vetenskapens viktigaste forskningsresultat.» — Efter en inledande översikt går förf. till förevarande bok in på uppkomsten av de särskilda böckerna och innehållet i dem. Innehållet belyses närmare genom en schematisk redogörelse för varje bok eller grupp av böcker.

Början göres med Moseböckerna. Förf. säger genast ifrån, att det är de moderna åsikterna om deras uppkomst han förfäktar. Han använder dock något modesta uttryck: »Moseböckerna *torde*¹ i sin nuvarande form och gestalt förskriva sig från Esras och Nehemias dagar. Den urgamla och ursprungliga kärnan i Moseböckerna gick visserligen tillbaka ända till Moses tid, men det allra mesta materialet i desamma *skulle*¹ »dock så småningom hava samlat sig till allt större litterära verk».

Efter den schematiska översikten övergår förf. till källskrifterna: J- och E-källan, D- och P-källan samt några andra. I väsentligen samma ordning genomgås de andra böckerna med historiskt innehåll. Även beträffande läroböckerna och de profetiska böckerna göra sig de nyare kritiska åsikterna gällande.

Vi vilja här ej gå närmare in på den nyare bibelkritiken. Men vi måste här tänka på det elevmaterial, som man vid genomgåendet av boken har att göra med. Det utgöres till större delen av lärjungar, som genomgått folkskolan och måhända nyss blivit konfirmerade. Läsningen av gamla testamentet hör nämligen till första klassens kurs. Man har skäl att fråga, om dessa äro mogna för att genast kastas in i de kritiska frågorna. Huvudsaken för dem är väl, att de få sätta sig in i innehållet i de särskilda skrifterna. Sedan kan man ju göra en sammanfattning av huru man tänkt sig uppkomsten av dem, och därvid låter man de nya forskarnas åsikter komma fram. Att detta bör ske med varsamhet och med iakttagandet av den vörddnad, man är skyldig bibeln, är tydligt. Det tyckes också vara stadgans mening. I kursplanen för kristendomskunskap anm. 2 heter det nämligen: »Bibelläsningens främsta mål måste alltid bliva tillägnandet av det religiösa innehållet. Vid studiet av gamla testamentet lägges huvudvikten vid den religiösa utvecklingen hos Israels folk och den israelitiska religionen såsom förberedande kristendomen.» Och i föregående anmärkning heter det, att »vid under-

¹ Kursiv. av anmälaren.

visningen böra de vetenskapliga synpunkterna ingenstädes få undanskymma det religiösa innehållet». Det är en väsentlig skillnad att undervisa personer, som hava någon vetenskaplig underbyggnad, och sådana, som blott inhämtat de allra enklaste sanningarna i skriften. En erfaren läroverkslärare har ock nämnt för oss, att han först i 3:e eller 4:e ringen lämnar en redogörelse för hithörande ämne, emedan lärjungarna ej förr hava förutsättningar härför, och en seminarierector, som nu undervisar i kristendom, berör de kritiska frågorna först i 3:e eller 4:e klassen. Detta kan man ock ha rätt till, ty det heter i ingressen till undervisningsplanen, att den skall tjäna till huvudsaklig ledning, med rätt för vederbörande att vidtaga de jämkningar beträffande lärokurser och timtal, som kunna anses önskvärda...

Förf. vill visserligen redogöra för den »moderna bibelforskningens säkraste resultat», men det torde ej vara alldeles avgjort, att de hittills vunna resultaten äro fullt säkra. Vi vilja här blott anföra ett yttrande av en framstående kritiker, prof. A. Klostermann, rörande Pentatevken. Han säger bl. a.: Das Vertrauen der meisten Alttestamentlicher auf die Sicherheit der Ergebnisse der analysierenden Arbeit ist zu gross.

Nu medgiva vi, att förf. hos ungdomen vill söka avvärja de faror, som den nyare källanalysen kan medföra för den personliga tron. Så yttrar han sid. 18: »De personligt troende kristna ställas nu inför de resultat, som vetenskapen kommit till. Den frågan uppstår, huru de skola förena dessa resultat med sin fäderneärvda uppfattning av Israels historia. Frågan skall måhända mista mycket av sin skärpa, om man går ut ifrån, att samlandet och samarbetandet av Moseböckerna försiggått under ledning av samma Guds Ande, som inspirerat författarna till källskriften» etc.

Men har den föreg. analysen sökt ådagalägga, att en stor del av innehållet utgöres av sägner eller legender, är det ej så lätt att bevara vördnaden för Moseböckerna.

I fråga om de davidiska psalmerna nämner förf., att bibelforskningen stannat vid att blott den 18:e psalmen kan vara författad av David. Förf. synes härvid följa Stade och några andra av de längst gående forskarna. Hitzig erkänner 14 psalmer som davidiska, Ewald 11 hela psalmer och delar av andra, Schultz 10, Kittel anser, att sju angivna psalmer och sannolikt flera andra kunna tagas i anspråk för David. Som bekant antog Fr. Delitzsch ett vida större antal (44) leda sitt ursprung från David.

Den detaljerade översikt av innehållet, som är bifogad de särskilda böckerna, anse vi vara mindre behöfelig, då man har detta givet

i bibeln. Att angiva huvuddelarna kan vara nog i en isagogisk framställning.

Uttrycken »de moderna bibelforskarna, den moderna bibelforskningen», som ofta användas, kunna hellre utbytas mot »de nyare bibelforskarna».

Förf:s framställningssätt är värdadt, och innehållet är redigt och klart meddelat samt vittnar, såsom förut är nämnt, om personlig pietet gentemot skriften.

För mera försigkomna bibelläsare, som vilja sätta sig in i de nyare kritiska frågorna rörande gamla testamentet, kan boken tjäna som handledning och vara av intresse. Men med anledning av det förut nämnda äro vi tveksamma om huruvida förf:s lärobok i sitt nuvarande skick är lämplig att sätta i nybörjares händer.

Bilder ur den kristna kyrkans historia. I. Av Gösta Kock, fil. kand., folkskollärare. Översedd av Henning Wijkmark, teol. lic., adjunkt vid Nya elementarskolan i Stockholm. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1916. Pris 90 öre.

Såsom inledning till kyrkohistorien gör förf. en kort sammanfattning av Israels historia och nämner särskilt om profeternas verksamhet, som han anser »vara till allra största nytta för studiet av en kristna kyrkans historia». Detta kan visserligen hava sin betydelse, men det är dock ej nödvändigt att upptaga ifrågavarande skildring i kyrkohistorien, utan kan man hänvisa till eller läsa motsvarande delar i bibliska historien. Den nytestamentliga grundläggningen till kyrkohistorien meddelas i anslutning till några bibelstäl-len i gamla och nya testamentet.

Förf. nämner ej, för vilka hans bok närmast är avsedd. Då han är lärare i en folkskola, ligger det nära till hands att tänka, att han haft denna skola i sikte. Men förf. går väl mycket in på specialiteter, som ej lämpa sig för denna skolform, så t. ex. stycket om Willibrord, Bonifacius VIII och hans strider med engelska och franska konungar m. m. Språket är ej alltid så enkelt. Attributiva satsförkortningar, som just ej äro så lämpliga i läroböcker för barn, användas rätt ofta. Måhända är det förf:s mening, att den skall användas i realskolan, i vars sjätte klass bl. a. bilder ur kyrkans historia genomgås.

Bland utförligare skildringar märka vi Ansgars liv och verksamhet samt Martin Luther i vad som rör hans tidigare verksamhet.

Å sid. 11 förekomma ett par besynnerliga uttryck. Överst å sidan läsa vi: »Efter Jesu död återvände de flesta av apostlarna i miss-tröstan till sina hem i Galileen. Men det dröjde icke länge, innan deras förtvivlan och fruktan för förföljelse gav vika.» Det var efter

påskveckans slut, sedan Jesus flera gånger uppenbarat sig såsom den uppståndne, som apostlarna åter begåvo sig till Galileen. Att säga, att de voro intagna av förtvivlan är icke blott ett alltför starkt uttryck utan även vilseledande och oriktigt. Intet i den evangeliska historien giver stöd för ett sådant antagande. Och huru skulle detta kunnat stå tillsammans med deras långvariga gemenskap med Jesus och tron på honom såsom frälsaren? Något längre ned på samma sida heter det: »Trotsande varje fara återvände de vid pingsttiden troligen år 30 till Jerusalem för att invänta sin Mästares återkomst och världens undergång.» Härpå anföras Herrens ord i Matt. 24 kap. v. 27, 29 och 30. Visserligen tänkte sig apostlarna Herrens återkomst såsom nära, men så snart väntade de sig säkerligen ej den yttersta domen och världens slut. Nu voro de i Jerusalem i förhållande på löftet om Andens sändande.

Boken är försedd med några illustrationer, bland vilka märkas bilder av tre franska kyrkor samt fyra avbildningar i berättelsen om Luther.

Matematikundervisningen i folkskolan av G. Setterberg, utgörande tredje delen av *Handledning för undervisning i barndomsskolan*, utgiven av Frans v. Schéele. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 1 kr. 30 öre.

»En del lärare ha gjort det rönet, att det är omöjligt att lära barnen förstå matematiken, under det att ej så få bland deras kolleger kommit till motsatt uppfattning. Detta kan ej förklaras annorlunda, än att endast de senare lärt känna något bra sätt att undervisa på.» Så börjar författaren företalet till sin lilla metodik och anger syftet med densamma vara att egga läraren till att göra erfarenheter, att lära honom att då och då kasta om planen för sin undervisning, så att han må bliva en rutinerad lärare i ämnet.

Man kan tycka, att en metodik i räkning i allmänhet måste vara något torrt, och att den måste vara det i hög grad, då den såsom här blivit sammanträngd till ett så ringa omfång som 60 sidor. Så är emellertid icke förhållandet i detta fall. Tvärtom. Man läser den lilla skriften nästan som en »rolig bok». Och skälet härtill ligger däruti, att den huvudsakligen behandlar det mest elementära i räknekonsten och framställer räkneoperationerna på ett barnsligt, lekande sätt.

I skriftens första avdelning framhållas vissa allmänna synpunkter, såsom att man ej bör nöja sig med att inlära oförstådda regler mekaniskt, i förhoppning att meningen med dem skall klarna, när åldern kommer (»matsäcksteori»), att man ej får släppa kravet på att barnen verkligen skola *förstå* sina saker, att man ej får ävlas att

medhinna alltför dryga kurser, att läraren måste släppa illusionen, att han i förväg skall kunna avgöra, huru långt han skall hinna under varje lektion, att farten vid undervisningen skall regleras av barnens svar, att metoden skall bestämmas av barnens utvecklingsståndpunkt, att undervisningen skall vara åskådlig och taga barnens självverksamhet i anspråk, att barnen böra läras att kontrollera, om de räknat rätt, att undervisningen bör avbrytas, då barnen visa sig trötta o. s. v.

Detta är ju allt gamla kända sanningar, men de äro här sagda på ett sådant sätt, att de bita sig fast hos läraren. Eller vad sägs om följande framställning rörande det mekaniska inlärandet? Författaren uttrycker sig sålunda: »Väl finnas de, som försvara en dylik *matsäcksteori* och vilja proppa den unges hjärna full med andlig matsäck för livet. Men följden härav blir, att de inlärdas reglerna glömmas i förtid, just emedan de äro oförstådda, lusten att tillägna sig kunskaper övergår i olust, och skolan betraktas som en plåganstalt.

Så ha vi ännu en olägenhet. Inhämtandet av oförstådda minneskunskaper inger en falsk föreställning om vad bildning verkligen är. Den halvbildade reflekterar ej över behovet av något eget omdöme. Matematiken blir för honom endast ett dogmatiskt eller juridiskt tillämpande av godtyckliga regler och formler, och han saknar varje förmåga att tänka en egen matematisk tanke. Lyckas han emellertid lösa uppgifterna s. a. s. såsom juridiska spetsfundigheter utan att förstå räkneoperationens mening, så yves han över sin förträffliga bildning. Och misslyckas han, beundrar eller avundas han i stället kamraten, som klarat sig bättre. I vardera fallet blir det en djup respekt för halvbildningen, vare sig den egna eller kamratens, under det han ej har ringaste aning om vad verklig bildning vill säga.»

Efter de allmänna synpunkterna kommer behandlingen av hela tal, där huvudvikten, såsom sig bör, lägges vid räkningen i småskolan, så inledning till bråkläran, decimalbråk, allmänna bråk och regula de tri samt (väl för fullständighetens skull) något rörande geometrien (6 sidor) och ekvationer (3 sidor).

Som ett slutomdöme rörande d:r Setterbergs lilla metodik vill undertecknad säga, att den utgör en mycket god handledning och bör ägas av varje barnalärare, som undervisar i räkning.

Alfr. Fridén.

Bengt Berg. Tåkern. *En bok om fåglarnas sjö.* Andra förkortade upplagan. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1916. Pris 3 kr.

När för tre år sedan *Tåkern* av Bengt Berg utkom, väckte den mycken uppmärksamhet genom sina naturtrogna och vackra illustrationer och sitt intressanta innehåll. Men en olägenhet var, att jämförelsevis få kunde lägga sig till med boken för dess höga pris, som betingats av dess präktiga utstyrelse. Den kom därför att hamna, utom i de större biblioteken, huvudsakligen på salongsbordet i mera välbärgade hem samt hos en och annan fågelkännare. Det var därför en välbetänkt åtgärd av förlaget att giva ut en upplaga, som litet var kan skaffa sig, och som även kan få sin användning som läsebok i skolorna, ty därtill lämpar den sig förträffligt i anslutning till undervisningen om fåglarna.

Tåkern är en märkvärdig sjö i och för sig och dess rika fågel-liv ökar i hög grad intresset för densamma. I våra dagar ha naturvänner och vetenskapsmän arbetat på att om möjligt söka bevara sjön, sådan den nu är, utan att ytterligare sänka den, vilket vissa strandägare yrkat på för att vinna en del åkerjord och ängsmark.

Förf. lämnar först en liten beskrivning över Tåkern och växtligheten där och vid dess stränder: ängarna, fräkenmaderna och bladvassen, vilken sistnämnda utgör Tåkerns största växtbälte. Här uppehålla sig Tåkerns stoltaste fåglar, kärrhöken och vildsvanen, men även många andra, såsom doppingar, sothöns och skrattnåsar. »Men mer än andra äro kärrhöken och vildsvanen Tåkerns klenoder, och de skulle aldrig kunnat hålla sig där, om icke bladvassen rest sina skyddsmurar kring deras nästen. Därför är bladvassens rike det, som för oss människor samlar begreppet Tåkern.»

Omkring en fjärdedel av boken ägnas av naturliga skäl åt *svanarna*, sjöns förnämsta prydnad. En mängd av förf. tagna bilder av dem bifogas. Det är ej någon lätt sak att komma dem så nära, att man med kamera kan taga goda bilder av dem. Förf. gör en livfull skildring av de mödor och besvär, han måste underkasta sig, och de konstgrepp, han begagnade sig av, för att bli obemärkt. Han lyckades, och frukten härav är de många vackra fotografier, som vi se här, i synnerhet »Hona i högt vingslag» och »Hanne i lågt vingslag».

Vidare skildras Tåkerns sångare: *rörsångaren* och *sävsångaren*. Den förra bebor endast bladvassen, den senare håller sig utifrån vasskanten in till åkrarna i land. I videsnåren uppe i ången sitter den lilla *sävsparven*, spräcklig och med svart huvud, och sjunger sin visa: sipp-sipp-sipp-sipp-sirr.

Tåkerns enda rovfågel med hemortsrätt är *kärrhöken*. »Hans skönhet måste vara en ögonfröjd för varje människa. Men människor se den icke. Bland de många sothönsungar, han tar;

skulle han kunna taga en andunge. Och därför hata människorna honom och — bäst av allt — därför säga de, att han är ful.»

Vi kunna sedan följa förf. vid beskrivningen över *strandpiparen*, *brushonan* och de många *viporna* och den *enklä beckasinen*.

Så komma vi till *sothönsen*, som finnas i många tusental. Mest hålla de sig i bladvassen, närmast i fräkenmaden och stundom ända uppe i skogen bland buskarna. »Det är ingen möjlighet att sitta eller ro eller gå någonstans — utan sothönsen.» De äro stridslystna och »arga» fåglar, då de vilja para sig och söka en boplats.

Vid tal om Tåkern får man ej glömma änderna. Där är *gräsanden* den härskande. »Mot hösten, när alla änder fått styrka i sina vingar, samlas de ute på Tåkern i tusental, och då först syns det rätt, att Tåkern också är ändernas rike, såsom det är sothönsens och svanarnas. För gräsänderna är den nog det bästa vatten i hela landet. Men ingen annan fågel förekommer i Tåkern i så oräkneliga skaror som den vackra rödhalsade *dykanden* eller *brunanden*, som folket där kallar den. De hålla sig mest i maderna.»

Vid ett litet skär — Österkullen, nära stranden i norr — bo Tåkerns måsar — *skrattnåsarna*. Där hålla sig också *tärnorna*. De präktiga *doppingarna*, som ha sin största koloni mitt för Renstads egendom, beskrivas rätt utförligt. Deras bo är mycket egendomligt. Det flyter fritt på vattnet och fasthålls endast löst av några kringstående vassrör.

Det sista kapitlet ägnas åt *Dags mosse*, som en gång varit en vik av Tåkern. Där bor huvudsakligen *storspoven*, »en av de ädlaste och skyggaste av alla svenska fåglar». Andra fåglar, som funnits där, ha försvunnit. Endast spoven håller ut ännu. »När han är borta, finns Dags mosse inte mer.» Om hans liv har förf. gjort noggranna iakttagelser. Han skildrar utförligt och på ett underhållande sätt, huru spoven skyddar sig mot rävens alla anslag. Och då en människa, som ej har några fientliga avsikter utan blott vill undersöka hans bo, närmar sig, blir han mycket försiktig. För kärrhöken är han ej rädd såsom andra fåglar. Han är stark och djärv och kan försvara sina ungar. Denna sista avdelning är måhända den mest tilldragande skildringen i boken.

Såsom förut nämnts, är det en förkortad upplaga, som nu utgivits, men det väsentliga av innehållet meddelas även här, och bilderna äro förträffliga.

Då skildringarna av naturen och fågellivet grunda sig på egna iakttagelser av förf. under en längre tids vistelse kring Tåkern, äro de av så mycket större värde, och vi vilja därför på det liv-

ligaste anbefalla boken till läsning såväl i hemmet som i skolorna.

J. F. B.

Det är en märklig bok, denna om fåglarnas sjö, även i den förkortade gestalt, vari den nu utkommit i sin andra upplaga. Den är spännande som en äventyrsbok, fantasirik som ett skaldeestycke, verklighetstrogen som de fotografier, omkring vilka skildringarna sluta sig. Utan tvivel är den en av de bästa ungdomsböcker, som på de senare åren utkommit. Här är den verklighet, som de unga så gärna vilja förvissa sig om, när de intresseras av en »rolig» bok, här den raska handling, som håller uppmärksamheten fängslad, och här det liv i och med naturen, vartill ungdomen önskar och behöver en säker vägledare.

Efter en rask och intressant orientering i de växtsamhällen, som finnas i Tåkern och dess närmaste omgivning, för författaren sina läsare in i livet med och bland Tåkerns fåglar, återgivet i en skildring präglad av en sällsynt iakttagelseförmåga och den finaste uppfattning. Berättelserna om alla vanskligheter i kamerajakten på svanarna ge en föreställning om de svårigheter, som författaren övervunnit för att kunna skriva en bok sådan som denna; skildringarna av den rike och fattige sävsparven, av den lugna, den obeslutsamma och den elaka tärnan, av den som en indian vaksamme och sina förföljare lurande storspoven och av vipungen, som förhäxas av anblicken av glansbaggen, äro dyrbara karaktärstyper, fulla av fantasi och humor.

Såsom läsebok skulle boken om Tåkern väl försvara en plats vid sidan om Nils Holgersons underbara resa. Även denna är full av djurskildringar, men i dess djur igenkänner läsaren sina likar bland människorna: de tala och tänka såsom människor, och barnet måste oupphörligen fråga: är det sant? Nils Holgersons resa är en präktig sagohok, boken om Tåkern är full och trogen verklighetsskildring oaktat all fantasirikedom.

I den förkortade upplagan äro uteslutna skildringarna av fågelarter, som endast mera tillfälligtvis hålla till vid och på Tåkern. Alla till de medtagna skildringarna hörande fotografierna finnas här, t. o. m. kompletterade med nya.

I stilistiskt hänseende är denna bok i allmänhet förträfflig. Dock finnas några uttryck, som borde ändras i en ny upplaga: »Gallerstrand» är väl vårdslöst uttal i trakten i st. f. »Gallstrand» av gall = ofruktsam.

»Som jag inte vet var de bodde», sid. 79, bör vara: som bodde, jag vet ej var.

»Tryggare» är sid. 113 använt i st. f. »mindre rädd».

»Hässa för värme» är ett uttryck, som författaren väl själv uppfunnit. Det kunde nog för sin onomatopoetiska form varit bra, om det ej funnits förut i helt annan betydelse.

Sid. 133 begagnas formen »spridit» för »spritt».

Endast ett tryckfel har påträffats i boken: »Kappast» för »Knappast» sid. 137.

C. O. Arcadius.

Naturen. Lärobok för folkskolan (nr 1) Del III. Fysiska och kemiska företeelser samt himlakropparna av Hjalmar Berg och And. Lindén under medverkan av Pehr Bohlin, överassistent vid Centralanstalten för jordbruksförsök. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1916. Pris 1 kr. 25 öre.

Berg-Lindéns läroböcker i naturlära utkomma i rask följd. Den nu utkomna delen är liksom den i föreg. häfte anmälda avsedd för sju- och åttaklassiga skolor. Boken innehåller följande delar: Fysiska företeelser (rätt utförligt behandlade); Kemiska företeelser; Huru naturen danat Sverige; Himlakropparna.

Såväl i den fysikaliska som i den kemiska avdelningen utgår förf. från exempel, som äro så anordnade, att de med mycket enkla medel kunna utföras av eleverna själva. Förf. ha med rätta utgått från den synpunkten, att lärjungarna framför allt böra göras förtrogna med sådana företeelser, som äga betydelse för det praktiska livet.

En förkortad upplaga för sexklassiga folkskolor är under förberedelse.

Vartill berättigar realskoleexamen och hur avlägges den? Av E. Granath, fil. kand., folkskollärare. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1916. Pris 90 öre.

Förf. sammanställer här »de författningar, vilka en person, som vid mera mogen ålder tänker taga realskoleexamen, bör känna till». Några utdrag ur de metodiska anvisningarna till kursplanen medtagas även.

Realskoleexamen berättigar till inträde i flera fack- och specialskolor och medför kompetens till anställning i icke så få statstjänstebefattningar, vilket allt mycket noggrant anges. Boken synes öss därför väl uppfylla sitt i förordet angivna ändamål.

Bokföringens grunder med en samling *enkla exempel*. I den grundläggande undervisningens tjänst av *A. Palmblad*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1916. Pris 90 öre.

Innehållet meddelas under följande rubriker: I. Allmänna grundsatsar, II. Om planmässighet, III. Inventarium och Balans, IV. Det dubbla bokhålleriet, a) En tre månaders affärsplan för minuthandel, b) Praktiskt utförande.

Läsning för Svenska folket. H. 3. 1916. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. Pris 30 öre.

Innehåller följande artiklar: Skol- och gymnasielifvet vid Sveriges äldsta gymnasium för ungefär hundra år sedan af *Peter Bagge*; På högtid vid Fyriså af *Hospes*; Några drag af E. G. Geijers barndoms- och ungdomslif, I., af *Elias Grip*. (Forts.); Från alkoholistvårdens fält af *J. Thulin*; Om våra sparbanker af *I. Törnebladh*; Några tidsbilder ur Lapplands missionshistoria, I., af *Viktor Södergren* (Forts.).

Pedagogisk Tidskrift. H. 10.

Innehåller bl. a. tvenne uppsatser: Om viss kallelserätt i fråga om lärartjänst vid provårsläroverk av *A. Nordfelt* samt Gymnasieproblemet och språkfrågan av *Karl Nordlund*.

Dansk Seminarieblad. N:r 9 och 10. (september och oktober) och n:r 11 (november) 1916.

Av innehållet märka vi bl. a.: Aarsmötet i Odense den 27 August; Axel Dam og Chr. Höirup: Skolereiser for Seminarieelever; S. P. N. Tageby: To skitser: A. Almenskolen, B. Læreruddannelsen; Anordning ang. Almindelig Forberedelseeksamen for dem, der har bestaaet 1:ste Del af Lærer-(Lærerinde-)eksamen ved et af Seminarierne.

Med oktobernumret avslutas andra årgången. Såsom man kan se av den medföljande innehållsförteckningen, har Dansk Seminarieblad innehållit ett stort antal artiklar och meddelanden i pedagogiska frågor samt bokanmälningar. Med novembernumret börjar 3:e årgången.

Tidskrift utgiven av Pedagogiska föreningen i Finland. H. 5—6 1916.

I detta dubbelhäfte märkas följande artiklar på svenska: Lingvistikens plats i den latinska skolgrammatiken av Ivar A. Heikel; En principfråga i samband med uttalsundervisningen i svenska av Bonow Lesch; Om motarbetande av oärlighet i skolan av

V. T. R.; Samförstånd skolorna emellan av V. T. R.; Från folkskolornas femtioårsfest av A. K. Ottelin; K. S. Wegelius † av A. K. Ottelin.

Fysisk fostran. Sept.—okt. 1916.

Innehåller bl. a.: Gymnastiken under Svenska spelen. Två glänsande uppvisningar av G. Moberg; Tal vid Förbundets friluftsfest å Skansen den 3 sept. 1916 av prof. Frans von Schéele; Något om utfärder och fotvandringar av kapten G. Thulin; I årets svampsäsong. Utställningar, exkursioner, kurser, litteratur.

Svenskt gymnastikblad. Oktober och november 1916.

Bland uppsatserna i dessa nummer märka vi följande: Med K. F. U. M.-gymnasterna till Sundsvall, Trondhem och Kristiania (Forts. från föreg. n:r) av Ernfrid Carlberg; Om jämnviktsrörelser av Einar Nehrman; Några ord om gymnastikdräkter av Oswald Holmberg; Den kinematografiska filmen i den frivilliga gymnastikens tjänst av G. Moberg; Det gymnastiska resultatet av gymnastikfesten i Göteborg av Sam Adrian; Överste Norlander †.

L. G. Sjöholm och A. Goës. Handledning vid undervisningen i hembygds-kunskap. Del I. Första skolåret. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris häftad 3 kr. 75 öre.

Resultatet av den stora folkundervisningskommitténs arbete i fråga om folkskolan föreligger ännu alltjämt endast såsom ett betänkande utan förbindande kraft. På åtskilliga punkter har man emellertid kunnat märka, att utvecklingen böjt sig utefter de linjer, som kommittén utstakat. Så är fallet i avseende på »åskådningsundervisningen», såsom termen ännu lyder. I den nyutstakade skolplanen möter detta ämne under namnet hembygds-kunskap, vilket namn emellertid där i sig samlar upp åtskilligt mera än det förut använda. Det är en nära nog oöverskådlig mängd av ting och företeelser, som under de åt detta ämne anvisade timmarna skola bjudas åt barnen. Uppgiften att göra detta på ett sådant sätt, att de små genom undervisningen bli rikare och starkare, ja, även mera välföstrade och därigenom bättre rustade för den fortsatta undervisningen och för livet överhuvud, är ingalunda lätt. Mer än en har man hört uttala tvivel i fråga om folkskolekårens kompetens att taga upp ett fruktbringande arbete på denna punkt. Varje steg, som tages i syfte att här giva vad som brister, bör hälsas med glädje och tacksamhet, vare sig det gäller kurser eller goda handledningar, och av dessa senare

hava icke så få redan sett dagen. En sådan, som åtminstone inom initierade kretsar varit länge motsedd, och vid vilken knutits höga förväntningar, är den här anmälda.

Seminarie läraren Sjöholm, vilkens hand i fråga om textinnehållet väl givit det mesta, har under ett flertal år mycket flitigt och med stor framgång odlat denna gren av undervisningen, och har han och hans medarbetare genom denna bok givit sina kamrater i skolgärningen en gåva av oskattbart värde.

Redan i förordet får man veta, om man ej vill vänta, tills man bläddrat igenom boken, att författarna låtit folkundervisningskommitténs betänkande vara bestämmande för sig i fråga om stoffets urval och gruppering. Där ser man även, enligt vilka grunder förf. tänkt sig ämnet böra fördelas mellan de båda skolåren — här är nämligen fråga om hembygds kunskapen i småskolan — ävensom huru de tänkt sig, att boken skulle kunna tjäna sitt ändamål jämväl vid småskolor med samtidig undervisning av båda klasserna och annat mera.

Innan förf. övergår till den vägledning vid undervisningen i ämnet, som utgör bokens huvudinnehåll, lämnar han några värdefulla allmänna anvisningar dels om arbetssättet vid hembygdsundervisningar, dels om arbetsövningarna. Följer så bokens huvudavdelning, där förf. breder ut och grupperar stoffet på ett sätt, som gör det lätt för läsaren att finna sig till rätta. De nödiga anvisningarna äro oftast givna i och med den form, som vid framställningen använts, men här och var, där så avsetts behöfligt, hava också direkta sådana lämnats. Man bemärke å sid. 71 stycket »Allmänna synpunkter på behandlingen av djuren vid hembygdsundervisningen». En rikedom av lämpliga berättelser hava införts i texten, eller har till sådana lämnats hänvisning. De särskilda formerna av arbetsövningar äro på ett synnerligen förtjänstfullt sätt inarbetade i planen, och gäller detta icke minst i fråga om teckningen. Man blir glad, när man ser de vackra bilderna, som var för sig äro små konstverk, och än mera glad blir man, när man bemärker, huru som förf. såväl genom det starkt karakteristiska och enkla i avseende på bildernas form och färg som ock genom de lika fyndiga som vägledande bifigurerna gjort det möjligt för vilken lärare som helst med aldrig så liten tilltagsenhet att med kritan — helst färgkritan — åstadkomma någonting visserligen icke jämförligt men ändå motsvarande. Det var helt visst en sällsamt lycklig omständighet, att småskolepedagogen, som ville ge ut en bok till hjälp vid hembygdsundervisningen, hade utväg att med sig associera en person med teckningsinstruktör A. Goës' erkända duglighet på detta område.

Vid värdesättningen av boken bör emellertid icke förglömmas ett tredje namn, som nästan förtjänat att ävenledes stå på titelbladet. Jag menar Olof Holmberg. Det är han, som redigerat arbetet i vad som angår sången och musiken, och han har gjort det enligt sakkunnigt omdöme på ett sätt, som gör honom förtjänt av det största erkännande. I den vissa förhoppningen att arbetet skall komma att verka starkt befruktande på hembygdsundervisningen vilja vi tillönska förf. en lika lycklig fortsättning.

Priset — kr. 3:75 — kan ju synas något högt, men tager man hänsyn till papperets och arbetets art, så förstår man, att det knappast — allraminst i dessa tider — kunnat bli billigare. Då arbetet är en handbok för läraren, torde man kunna förutsätta, att distrikten utrustade skolorna med ett exemplar, så att kostnaderna icke behövde drabba läraren.

J. W—t.

I katekesundervisningens tjänst. *Utdrag ur Meddelanden från Kungl. Katekesnämnden. I.* Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1916. Pris 2 kr. 85 öre.

Förevarande »utdrag» är avsett för den i katekesfrågan intresserade allmänheten och är författat av professor E. Billing. Katekesnämndens meddelande I är nämligen utgåendet ur bokhandeln, och för att tillmötesgå från flera håll uttalade önskningar har förf. redigerat detta utdrag, då det närmast av ekonomiska skäl ej visat sig möjligt att ånyo utgiva »meddelandet» i oförändrad form.

Innehållet är till allra största delen hämtat ur granskningen av J. Johanssons arbete. Härigenom har »utdraget» kunnat få en enhetlig och sammanhängande form. Endast inledningsfrågorna (sid. 1—12) och det avslutande stycket om nattvarden äro hämtade från annat håll, näml. de förra ur granskningen av Branzells och F. A. Johanssons läroboksförslag, det senare ur specialgranskningen av Hedda Andersons arbete. Övriga utdrag ha i slutet av boken sammanförts i en samling anmärkningar. Förf. betonar särskilt, att bland dem ett par av nämndens viktigaste utredningar ingå.

Ifrågavarande arbete bör vara av intresse särskilt för dem, som ej haft tillfälle att taga del av katekesnämndens förut utgivna meddelande.

Tryckfel i h. 3.

Sid. 152, rad 3, står ordentlig, bör vara *ansenlig*.

Almanack för alla 1917. Pris 2 kr. Årgången innehåller följande nyheter. Doktor Karl Hildebrand lämnar i en uppsats om *Världskrigets återverkan på vårt land* på tillsammans 11 sidor en på samma gång detaljrik och överskådlig framställning av det oerhört omfattande och mångskiftande ämnet. Professor Nils Ekholm ger i uppsatsen *Solens periodiska inverkan på klimatet* en redogörelse för åtskilliga periodiska förändringar i luftens temperatur, vilka fullständigt överensstämmer med motsvarande förändringar på solens yta, särskilt solfläckarna, och varigenom måhända framdeles en förutberäkning i stora drag av klimatperioder blir möjlig. Professor Gustaf Cederschiöld förklarar en mängd *underliga talesätt*, sådana som »få stryk efter noter», »ge någon korgen», »sätta myror i huvudet på någon», »ana ugglor i mossen», »göra någon en björntjänst», »vara karl för sin hatt» och många andra. Professor Vilh. Lundström tecknar *utlandssvenskarnas krönika 1914—1916*. Uppgifter lämnas om *aviatiken 1916*. Nämnas må därjämte korta *anvisningar för korrekturläsning*. Krigstidens förhållanden avspeglar sig bl. a. i för Almanack för alla utarbetade uppgifter om *inskränkningar i postutvärlingen med utlandet* samt *svenska handelsflottans förluster under kriget*; i detta sammanhang må även nämnas *anvisningar rörande vedeldning i kakelugn*.

Riksdagen 1916 är föremål för en översikt på 3½ sidor.

Den statistiska avdelningen av överdirektör Widell uppvisar, utom vanliga rikhaltiga uppgifter, statistik över husdjur i Sverige 1 juni 1916, fiskets avkastning 1914, Sveriges industri och bergsbruk 1914 samt In- och utländska sedelutgivande centralbankers ställning under kriget m. m.

Som ett betydande led i den utförliga statistiska avdelningen ingår med dryga fem sidor *översikten av jordens stater*.

Näringslivets avdelning upptager, utom sedvanliga uppgifter om mynt, mått och vikt m. m., en artikel av professor O. Sillén om *Balanskritik*, vari skildras de viktigaste av de möjligheter, som erbjuda sig för aktieägare och borgenärer att av en (i aktiebolag vanligen tillsammans med styrelseberättelsen publicerad) balansräkning draga slutsatser om ett företags ekonomiska ställning, om dess kapitalplacering, finansiering, likviditet och räntabilitet.

På idrottsavdelningen lämnas utom sedvanliga uppgifter om svenska och världsrekord även en resumé på årets mera anmärkningsvärda tilldragelser på idrottsområdet.

Av bilderna må nämnas en samling porträtt av svenska kungahuset, fortsättning och slut av serien borgmästare, avbildningar av telegramlyxblanketterna m. m. Åtta sidor ägnas åt bilder av Sveriges landshövdingeresidens. De kolorerade sidorna bjuda nyheter i fråga om militära gradbeteckningar, arméns och flottans flaggor och befäls-tecken etc.